ЦЕНТРАЛЬНА СПІЛКА СПОЖИВЧИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Монографія

ЛЬВІВ 2022

ЦЕНТРАЛЬНА СПІЛКА СПОЖИВЧИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Монографія

ЛЬВІВ 2022

УДК 330.101:004

Рекомендовано до друку Вченою радою
Львівського торговельно-економічного університету
(протокол № 11 від 19 травня 2022 р.)

Автори:

Барна М. Ю., доктор економічних наук, професор, перший проректор Львівського торговельно-економічного університету (Вступ; п.р. 1.3; 4.5);

Рущишин Н. М., доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, економічної безпеки, банківської справи та страхового бізнесу Львівського торговельно-економічного університету (п.р. 1.1; 2.1);

Андрушків І. П., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри адміністративного та фінансового менеджменту Інституту адміністрування та післядипломної освіти Національного університету «Львівська політехніка»; науковий співробітник сектору транскордонного співробітництва ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України» (п.р. 1.2; 4.6);

Грицак О. С., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту Національного лісотехнічного університету України (Вступ; п.р. 2.3; 3.3);

Диндин М. Л., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій у менеджменті Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені М. З. Гжицького (п.р. 3.1; 4.3);

Литвин О. В., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансового консалтингу та банківництва Навчально-наукового інституту економічних та соціальних відносин Університету банківської справи (Вступ; п.р. 1.1; 3.4; 4.2; Висновки);

Франчук І. Б., кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені М. З. Гжицького (п.р. 3.2; 4.4; Висновки);

Васильців В. Г., доктор філософії (п.р. 3.3; Висновки);

Штець Т. Ф., доктор філософії (п.р. 2.1; 2.2; 4.1; Додатки);

Рущишин М. О., здобувач ступеня доктора філософії Львівського національного університету імені Івана Франка (п.р. 3.4; 4.2).

Рецензенти:

В. В. Бойко, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту організацій Національного університету «Львівська політехніка»;

Б. Б. Семак, доктор економічних наук, професор, проректор з наукової роботи Львівського торговельно-економічного університету;

С. Л. Шульц, доктор економічних наук, професор, завідувач відділу регіональної економічної політики ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України».

Методико-прикладні засади управління інвестиційно-інноваційним забезпеченням цифрової трансформації економіки України : монографія. Львів : Видавництво АТБ «ННВК», 2022. 380 с. ISBN 978-966-2042-52-3

У монографії досліджено теоретико-методичні та прикладні засади державного управління інвестиційно-інноваційним забезпеченням цифрової трансформації національної економіки. Визначено концептуальні положення управління інвестиційно-інноваційним забезпеченням та цифровою трансформацією економіки. Ідентифіковано елементи, функції, завдання та складові державної інвестиційно-інноваційної політики. Оцінено процеси цифровізації економіки України. Обґрунтовано стратегічні пріоритети та інструменти державного управління інвестиційно-інноваційним забезпеченням цифрової трансформації економіки України.

Для керівників і фахівців органів державного управління, працівників органів місцевого самоврядування, науковців, фахівців із питань державного регулювання розвитку економіки, інвестиційного та інноваційного секторів, банківської системи, викладачів, аспірантів і студентів економічних спеціальностей закладів вищої освіти.

© Барна М.Ю., Рущишин Н.М., Андрушків І.П., Грицак О.С., Диндин М. Л,
Литвин О.В., Франчук І.Б., Васильців В.Г., Штець Т.Ф., Рущишин М.О., 2022

ЗМІСТ

ВСТУП…… 5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІНОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ……... 12
1.1. Сутнісні характеристики державної інвестиційно-інноваційної політики та її елементів…… 12
1.2. Теоретичні основи оцінювання інвестиційно-інноваційного забезпечення модернізації економіки…… 32
1.3. Концептуальні положення та структурно-функціональні характеристики цифрової трансформації економіки……. 52
Висновки до розділу 1…….. 69
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІНОВАЦІЙНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ..... 72
2.1. Методичний інструментарій державного регулювання розвитку цифрової економіки……... 72
2.2. Світовий досвід державного регулювання процесів цифрової трансформації економіки…... 91
2.3. Теоретичний базис формування елементів організаційно-економічного механізму інвестиційно-інноваційного забезпечення економічної безпеки сектору інформаційних технологій як провідної галузі цифровізації…….. 107
Висновки до розділу 2……..... 124
РОЗДІЛ 3. СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ..... 127
3.1. Середовище та чинники розвитку цифрової економіки……..…... 127
3.2. Характеристика державної політики розширення сектора цифрової економіки …… 148
3.3. Ефективність державної політики формування

організаційно-економічного механізму інвестиційно-інноваційного забезпечення економічної безпеки функціонування й розвитку сектору інформаційних технологій…….. 164
3.4. Оцінювання ефективності державної політики формування інвестиційно-інноваційного забезпечення цифрової трансформації економіки……..…….……..…….... 180
Висновки до розділу 3……... 200
РОЗДІЛ 4. ПРІОРИТЕТИ ТА ЗАСОБИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІНОВАЦІЙНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ..... 205
4.1. Стратегічні пріоритети державної політики розвитку цифрової економіки……..… 205
4.2. Стратегічні орієнтири державної інвестиційно-інноваційної політики…….. 224
4.3. Напрями реалізації структурних змін та інституціональних реформ в сферах інвестицій та інновацій……..…….…….. 242
4.4 Вдосконалення інституціонального забезпечення державного регулювання розвитку цифрової економіки..……. 258
4.5 Обґрунтування положень організаційно-економічного механізму зміцнення економічної безпеки сектору ІТ……. 274
4.6 Розробка державної програми цифровізації в реальному секторі економіки та її інвестиційно-інноваційне забезпечення….……..…… 293
Висновки до розділу 4……..... 312
ВИСНОВКИ…… 318
ДОДАТКИ …….... 325
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…… 336

ВСТУП

Практикою економічно розвинених держав доведено, що залучення та ефективне використання інвестиційно-інноваційного ресурсу є невід'ємною передумовою модернізації та зміцнення конкурентоспроможності національного господарства, збалансованого просторово-структурного розвитку та підвищення якості життя населення. Проте на сьогодні в Україні намітилися негативні тенденції щодо уповільнення темпів зростання обсягів інвестицій, зокрема в інноваційні та високотехнологічні проекти, недостатньо ефективного і раціонального їх використання, формування незадовільної структури інвестування за видами економічної діяльності та джерелами фінансування, високого рівня зносу матеріально-технічної бази галузей реального сектору економіки. Ці тенденції обумовлені як низкою об'єктивних чинників (політико-економічна нестабільність, не накопичений потенціал фінансування розвитку суб'єктів середнього та великого бізнесу, наявність тіньового сектору та корупційно-бюрократичних бар'єрів, слабкість розвитку фінансово-кредитної системи та інвестиційної інфраструктури), так і низькою ефективністю регулювання та підтримки інвестиційної діяльності з боку держави.

Всеохоплююча глобалізація, а також активний розвиток і впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у бізнес-процеси підприємств та практично у всі сфери суспільного життя, поширення інтернету, інших телекомунікаційних технологій та переведення низки відносин в режим онлайн започаткували сучасний тренд до становлення і розширення масштабів сектора цифрової економіки. Все в більшій мірі сучасні передові прогресивні технології стосуються інформаційної сфери, а ознаками технологічних устроїв вищого порядку стають сховища даних, хмарні обчислення, технології блокчейн, ідентифікації і довіри, доповненої реальності, штучний інтелект, 3D друк, цифрові двійники, платформи інтернету речей, Wearable-технології та ін. Рівень розвитку цифрової трансформації та частка сектора

цифрової економіки фактично стали характеристикою технологічності та конкурентоспроможності провідних національних економік.

Водночас, попри наявний інтелектуально-кадровий капітал для розвитку сфери ІКТ і впровадження її продуктів та сервісів, готовність суб'єктів господарювання до цифровізації бізнесу, низку організаційно-інституційних ініціатив влади, рівень розвитку сектора цифрової економіки України все ще низький, що призводить до послаблення конкурентних позицій національного продукту, обмеження зростання високотехнологічного експорту, стримування розвитку інформаційного суспільства, електронної комунікації та зростання рівня якості послуг в системі держава – бізнес – населення.

Відновлення докризових темпів приросту інвестицій в економіку України та забезпечення якісних структурних інноваційно-технологічних зрушень як у джерелах формування, так і в напрямах ефективного використання інвестиційного ресурсу потребують обґрунтування більш досконалих теоретико-прикладних положень державної інвестиційно-інноваційної політики. Зокрема, на сьогодні спостерігається потреба в розробці теоретико-методичних і прикладних положень щодо організаційно-економічного механізму реалізації ефективної державної інвестиційно-інноваційної політики, структурних та інституційних реформ в інвестиційній сфері держави, методики комплексного моніторингу та оцінювання ефективності реалізації державної інвестиційно-інноваційної політики, а також становлення і реалізації потенціалу цифрової трансформації системи національного господарства.

Теоретико-прикладні положення інвестування та інноваційної діяльності, залучення і використання інвестиційних ресурсів, формування середовища науково-дослідної і інноваційної діяльності та покращення інвестиційної привабливості досліджуються у роботах вітчизняних та зарубіжних науковців: О. Барановського, А. Гайдуцького, В. Гомольської, І. Гришиної, С. Іщук, Т. Кулініч, О. Носової, Т. Рахімова, І. Ройзмана, О. Сталінської, Т. Уманець,

Г. Харламової, І. Хмарської, В. Швеця, С. Шульц та ін. Теоретичні та практичні аспекти функціонування і розвитку сектора цифрової економіки достатньо комплексно досліджені у працях таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як Т. Васильців, О. Вишневський, М. Кастельс, К. Кларк, С. Коляденко, С. Король, В. Купріянський, П. Куцик, Р. Лупак, В. Ляшенко, Н. Негропонте, В. Поліванов, М. Руденко, Д. Тапскотт, Ж. Фурастьє, І. Яненкова та ін.

Проблеми державного регулювання розвитку сектора цифровізації економіки досліджені у наукових працях таких вчених, як В. Апопій, В. Бойко, О. Джусов, О. Дяченко, Я. Жаліло, Л. Жукова, Ю. Корнєєва, Н. Краус, Л. Матвейчук, Н. Міценко, В. Орлов, Ю. Сафонов, Б. Семак, М. Флейчук та ін.

Проте попри вагомий внесок науковців усе більше актуалізується необхідність уточнення сутнісних характеристик державної інвестиційно-інноваційної політики, зокрема з урахуванням сучасних особливостей розвитку національної економіки та її фінансово-інвестиційного сектору. Напрацьовані положення як концептуального, так і рекомендаційного характеру не отримали належного поширення та не забезпечили високу ефективність державної політики у сфері активізації розвитку та поширення сектора цифрової економіки України. Це головно обумовлено високим динамізмом процесів створення, впровадження і поширення ІКТ, цифровізації економіки та розвитку інформаційного суспільства як в Україні, так і у світі. Необхідність обґрунтування нових більш адаптованих до сучасних реалій інструментів та засобів державного управління інвестиційно-інноваційним забезпеченням розвитку сектора інформаційної економіки України визначило мету, завдання, об’єкт і предмет монографічного дослідження.

Відтак, метою дослідження є наукове обґрунтування теоретико-методичних засад і прикладних інструментів удосконалення інвестиційно-інноваційного забезпечення цифрової трансформації національної економіки.

З урахуванням визначеної мети в роботі поставлено і вирішено такі завдання:

- визначити сутнісні характеристики державної інвестиційно-інноваційної політики та її елементів;

- узагальнити теоретичні основи оцінювання ефективності державної інвестиційно-інноваційної політики;

- розробити концептуальні положення та структурно-функціональні характеристики сектора цифрової економіки;

- дослідити методичний інструментарій державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки;

- узагальнити світовий досвід державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки;

- напрацювати теоретичний базис формування елементів організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки сектору інформаційних технологій;

- проаналізувати середовище та ідентифікувати чинники розвитку сектора цифрової економіки;

- надати характеристику державної політики забезпечення розвитку сектора цифрової економіки;

- оцінити ефективність державної політики формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки сектору інформаційних технологій в Україні;

- проаналізувати ефективність формування і реалізації організаційно-економічного механізму державної інвестиційно-інноваційної політики;

- обґрунтувати стратегічні пріоритети державної політики розвитку цифрової економіки;

- визначити стратегічні пріоритети державної інвестиційно-інноваційної політики;

- віднайти напрями реалізації структурних змін та інституціональних реформ в сферах інвестицій та інновацій;

- удосконалити інституціональне забезпечення державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки;

- обґрунтувати положення організаційно-економічного механізму зміцнення економічної безпеки сектору ІТ;

- розробити положення державної програми цифровізації в реальному секторі економіки.

Об'єктом дослідження є процеси цифрової трансформації в системі розвитку національної економіки.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади, механізми, інструменти та засоби вдосконалення державного управління інвестиційно-інноваційним забезпеченням цифрової трансформації національної економіки України.

У процесі написання роботи використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи: порівняльного аналізу, синтезу і системного аналізу, індукції та дедукції, наукової абстракції, логічного підходу, теоретичного узагальнення та діалектичний метод пізнання – для дослідження сутності державної інвестиційно-інноваційної політики, уточнення базових її категорій, понять та теоретичних основ оцінювання її ефективності, а також для пізнання взаємопов'язаних процесів в організаційно-економічному механізмі інвестиційно-інноваційної політики держави та перебізі цифрової трансформації національної економіки; статистичного та логічного аналізу, графічний метод, методи аналізу рядів динаміки та експертних опитувань − для аналізу соціально-економічного стану України, її інвестиційно-інноваційного середовища та інвестиційної привабливості; кореляційно-регресійного аналізу, економіко-математичного моделювання, системного та порівняльного аналізу, метод групувань, графічний метод, методи аналізу рядів динаміки та факторного аналізу − для дослідження, розробки та впровадження методики оцінювання та моніторингу ефективності державного регулювання інвестиційної діяльності; ; системного аналізу – з метою удосконалення інституціонального забезпечення державного регулювання розвитку цифрової економіки; аналітико-прогнозних розрахунків – для розробки положень державної програми цифровізації в реальному секторі національної економіки України.

Інформаційну та статистичну основу дослідження становлять законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні статистичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства економіки України, звіти та видання міжнародних та вітчизняних фінансових організацій, науково-дослідних установ, монографічні дослідження та наукові

публікації, матеріали науково-практичних конференцій, інформаційно-аналітичні бюлетені, офіційні інтернет-ресурси.

У першому розділі «Теоретичні положення інвестиційно-інноваційного забезпечення цифровізації економіки» визначено сутнісні характеристики державної інвестиційно-інноваційної політики та її елементів, узагальнено теоретичні основи оцінювання ефективності державної інвестиційно-інноваційної політики, а також розроблено концептуальні положення та структурно-функціональні характеристики сектора цифрової економіки.

У другому розділі «Методичні аспекти управління інвестиційно-інноваційним забезпеченням цифровізації економіки» досліджено методичний інструментарій державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки, узагальнено та висвітлено світовий досвід державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки, представлено результати напрацювання теоретичного базису формування елементів організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки сектору інформаційних технологій.

У третьому розділі монографії «Стан та тенденції цифрової трансформації національної економіки України та її інвестиційно-інноваційного забезпечення» проаналізовано середовище та ідентифіковано чинники розвитку сектора цифрової економіки, надано характеристику державної політики забезпечення розвитку сектора цифрової економіки, оцінено ефективність державної політики формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки сектору інформаційних технологій в Україні, проаналізувати ефективність формування і реалізації організаційно-економічного механізму державної інвестиційно-інноваційної політики.

У четвертому розділі дослідження «Пріоритети та засоби удосконалення управління інвестиційно-інноваційним забезпеченням цифровізації економіки України» обґрунтовано стратегічні пріоритети державної політики розвитку цифрової економіки, визначено стратегічні орієнтири державної

інвестиційно-інноваційної політики, ідентифіковано напрями реалізації структурних змін та інституціональних реформ в сферах інвестицій та інновацій, розроблено пропозиції з удосконалення інституціонального забезпечення державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки, визначено положення організаційно-економічного механізму зміцнення економічної безпеки сектору ІТ, розроблено положення державної програми цифровізації в реальному секторі економіки.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

1.1. Сутнісні характеристики державної інвестиційно-інноваційної політики та її елементів

За будь-якого типу економічних відносин та моделі державного управління національною економікою одним з невід'ємних та найбільш важливих ресурсів є інвестиції, причому з цільовим призначенням на підтримку та розвиток інноваційної діяльності. Звичайно, в короткостроковій перспективі можна розраховувати на просте та навіть розширене відтворення на засадах наявного ресурсного потенціалу без об'ємних інвестиційних вливань. Але ж довгостроковий поступ економіки (на кожному з етапів економічного циклу) в значній мірі об'єктивно залежний від інвестицій.

Так, для фази спаду характерними є скороченням обсягів виробництва і зниження ділової активності. В противагу цьому держава має покращити економіко-інвестиційне середовище в цілях стимулювання збільшення обсягу інвестицій заради нарощування внутрішніх виробничих потужностей. На фазі пожвавлення інвестиції необхідні для закріплення її тенденцій і забезпечення інтенсивного та структурно збалансованого розвитку економіки, зокрема на інноваційних засадах. Позитивні економічні процеси, все ще характерні для фази кризи, можуть бути збереженими або навіть використаними для повернення до фази піднесення за умови ефективного використання інвестицій в цілях модернізації виробництва, створення і використання передових технологій тощо.

Такі аргументи доводять не лише важливість провадження дієвої державної інвестиційної політики, але й її реалізації на засадах передусім постійності, системності, довгостроковості, чому присвячені чисельні наукові дослідження як такі, результати яких стали класичними, так і сучасні. Проблема формування ефективної державної інвестиційної політики є одною з

найактуальніших для держав, що лише отримали статус ринкової економіки та ще не сформували адекватного фінансово-інвестиційного середовища та системи державного регулювання його функціонування і розвитку, в т. ч. з орієнтуванням на інтегрування економіки у світове господарство та міжнародні економічні відносини. Її розв'язання повинно здійснюватися шляхом вивчення, аналізу та творчого осмислення теоретико-прикладного як вітчизняного, так і світового досвіду в інвестиційній сфері.

У більшості дослідженнях закономірно доведено, що інвестиції є каталізатором економічного розвитку як для країни в цілому, так і для окремих її регіонів та територій, видів економічної діяльності, секторів економіки. Найбільш гострою постає проблема довгострокового фінансування в умовах тривалої економічної кризи, стагнації виробництва та надвисокої інфляції. Саме тоді постає необхідність у знаходженні додаткових внутрішніх резервних ресурсів та залученні зовнішніх джерел фінансування, зокрема іноземних інвестицій.

Формуючи інвестиційно-інноваційну політику, держава може позитивно впливати на зростання господарської активності, створення сприятливої кон'юнктури ринків товарів і послуг, умов для розвитку пріоритетних галузей економіки, формування пропорцій в економічній структурі виробництва та обміну, продуктивних сил, реалізацію повноцінної і комплексної соціальної політики.

Дослідженням різних аспектів сутнісних характеристик та особливостей державної інвестиційної політики і регулювання в цій сфері займалися такі науковці як А. Пересада, В. Федоренко, Д. Стеченко, І. Бланк, М. Денисенко, З. Богачов, В. Будкін, О. Вовчак, В. Мартиненко, В. Базилевич, М. Борщ, П. Гайдуцький, Т. Майорова, А. Череп, Д. Черваньов, О. Шевченко, В. Шевчук, Л. Антошкіна, В. Бесєдін, І. Бондар, Є. Бугаєнко, Л. Жаліло, У. Шарп, Дж. Бейлі, З. Боді, Дж. Кейнс, Г. Бірман, С. Брю, М. Портер, С. Фішер та ін.

Попри вагомий доробок цих вчених все більше актуалізується необхідність уточнення сутнісних характеристик державної інвестиційно-інноваційної політики, зокрема із

урахуванням сучасних особливостей розвитку національної економіки та в контексті не стільки у вузькозорієнтованому сенсі як процесу збільшення обсягів інвестування, як формуванні раціональної структури інвестицій та їх позитивному впливі на найбільш важливі параметри функціонування системи національного господарства та навіть соціальної сфери держави. Постає необхідність дослідити сутнісні характеристики державної інвестиційної політики, визначити чинники, що впливають на її реалізацію, виявити та обґрунтувати елементи і складові відповідного механізму державної політики, впровадження яких було б здатне скерувати розвиток процесів і явищ щодо інвестування у необхідному руслі та на довгостроковій перспективі.

Державне регулювання інвестиційної діяльності є частиною економічної політики держави і здійснюється з метою реалізації економічних, соціальних та науково-технічних потреб країни. При цьому, нами встановлено, що регулювання державою економічних процесів має досить довгу історію. Так, сутність державного втручання та його необхідність залежить від особливостей функціонування національної економіки та рівня її розвитку. Історично держава як інститут влади надає суспільству низку послуг, у т. ч. відносно управління.

Спочатку роль держави обмежувалася виконанням функцій, що пов’язані із забезпеченням безпеки громадян, захистом прав власності, створенням правової бази для регулювання різних економічних взаємовідносин та контролем за виконанням договорів. Однак, на початку XIX с. під впливом змін у матеріальному виробництві роль держави значно розширилась, зокрема в питаннях, що стосувалися економічного зростання, ресурсів і чинників, які його забезпечують.

В економічній науці існує два протилежних підходи щодо впливу держави на регулювання економічних процесів: класична та кейнсіанська. Науковці класичної теорії вважали, що ринковий механізм здатен до чіткого саморегулювання, тобто автоматично забезпечує рівність попиту і пропозиції та унеможливлює утворення інфляції, спаду виробництва та безробіття. Інвестування ж вважалося чимось об’єктивно незалежним: за

умови їх необхідності інвестиції здійснювалися, в іншому випадку – ні, а джерела їх походження та обсяги пропозиції – коригувалися об'єктивними ринковими процесами.

Основоположником кейнсіанської теорії регулювання економічних процесів був Дж. Кейнс, який теоретично обґрунтував потребу в державному регулюванні економіки. Основною метою державного втручання науковець вважав «забезпечення прибутковості капіталу та запобігання соціального вибуху, що може статися внаслідок безробіття, падіння рівня життя, інфляції та інших явищ». Відтак, інвестиції мали бути ефективними (з належною віддачею вкладеного капіталу) та, в тому числі, спрямовуватися на виправлення вад ринкового саморегулювання.

На сьогодні ми спостерігаємо гостру необхідність державного регулювання економіки, у т. ч. в інвестиційній сфері. У стабільній ринковій економіці основним регулятором соціально-економічних відносин виступає ринковий механізм, в той час як у перехідній економіці роль державного регулятора значно посилюється для створення засад розвитку ринкових відносин.

На думку Д. Стеченка, І. Мойсеєнко та М. Чернухи «необхідність втручання держави в економіку зумовлена створенням умов для ефективного функціонування ринкового механізму та усунення негативних його наслідків, вирішення проблем, які ринковий механізм не здатний вирішити в повному обсязі, а також захистом національних інтересів на світовому ринку» [287, с. 34; 411; 412, с. 17; 450]. У цьому контексті вважаємо за необхідне наголосити на таких завданнях держави в сфері інвестування (що здебільшого не під силу ринковому саморегулюванню) як захист прав та інтересів інвестора, легальне походження та використання інвестицій, скерування у їх низько прибуткові, але важливі сектори економіки та види діяльності.

На сучасному етапі державне регулювання має бути складовою індикативного планування та спрямовуватися перш за все на запобігання зниженню ділової активності (економічний аспект) і життєвого рівня населення (соціальна складова). Так, на нашу думку, інвестиційні ресурси є важливим фактором

структурних змін в економіці, зокрема сприяють підвищенню конкурентоспроможності виробників та вітчизняних товарів на внутрішньому і зовнішньому ринках, дають змогу вирішити соціально-політичні питання. Вважаємо, що основним регулятором цих змін в економіці є держава.

Державна інвестиційна політика на думку А. Музиченка, Т. Проценка, Д. Степанова визначається як «частина державної економічної політики, спрямованої на забезпечення ефективної інвестиційної діяльності економічних агентів» [293, с. 12]. Д. Стеченко та А. Василенко визначають інвестиційну політику держави як «комплекс правових, адміністративних та економічних заходів, спрямованих на поширення й активізацію інвестиційних процесів» [93, с. 6; 411; 412, с. 7]. Перше визначення має надто загальну форму; друге – зводить інвестиційну політику держави лише до її заходів.

С. Курило дещо ширше визначає діяльність держави в інвестиційній сфері, а саме як «комплекс цілеспрямованих заходів, проведених державою з метою пожвавлення інвестиційної діяльності, піднесення економіки, підвищення ефективності виробництва та вирішення соціальних проблем» [241, с. 110].

Широке визначення державної інвестиційної політики подає В. Федоренко. Науковець визначає її як «діяльність держави щодо регулювання інвестиційної діяльності з метою реалізації цілей економічної, науково-технічної та соціальної політики; комплекс економічних, організаційно-правових та інших заходів, спрямованих на створення сприятливого інвестиційного клімату, структурну перебудову, підвищення ефективності національної економіки» [436, с. 31]. На наш погляд, таке бачення інвестиційної політики держави видається доволі комплексним та досконалим, адже включає як змістову частину – регулювання інвестиційної діяльності, так і її мету та завдання, перелік здійснюваних для цього заходів. Щоправда, визначені завдання дещо не деталізовані та чітко не окреслені напрями реалізації політики.

О. Данілов під інвестиційною політикою розуміє «сукупність державних підходів і рішень, які визначають напрями

використання капітальних вкладень у сферах і галузях економіки; мобілізацію засобів підприємств та створення сприятливого клімату для іноземних інвесторів за допомогою введення податкових та інших пільг; інституціональну визначеність в управлінні процесом залучення, планування та реалізації інвестицій і дебюрократизацію діяльності відповідних організаційних структур» [151, с. 36-37].

Виходячи з наведеного вище, можна зробити декілька висновків. Державна інвестиційна політика є частиною (окремим напрямом) економічної політики держави, яка включає комплекс інституційних, організаційних, економічних та інших заходів регулювання інвестиційної діяльності, які спрямовані на створення сприятливого інвестиційного клімату для внутрішнього та іноземного інвестора, підвищення ефективності національної економіки та соціального добробуту населення.

Втім, подальший розвиток концептуальних засад аналізованого нами поняття потребує уточнення й деяких інших важливих аспектів. Так, відомо, що інвестиційна політика реалізується шляхом взаємодії державного бюджету і ринкових регуляторів, а за допомогою цінової, фінансово-бюджетної, зовнішньоекономічної та інших складових політики, які спрямовані на реалізацію визначених цілей в окремих сегментах економіки.

Глибшому розумінню сутності інвестиційної політики держави сприяє також і розуміння принципів її реалізації. Загалом можна зазначити, що їх напрацьовано доволі велику сукупність. Але, на нашу думку, за їх узагальненням можна виокремити декілька головних груп.

По-перше, це фіскальні принципи. Вони передбачають державне регулювання інвестиційної діяльності та вплив результатів реалізації інвестиційних проектів на доходи і витрати бюджету. Таким чином, шляхом ефективних заходів у сфері оподаткування держава, з одного боку, формує власний інвестиційний ресурс, а, з іншого, – створює мотиваційне поле для раціонального управління податками суб’єктів господарювання в цілях скерування частини фінансового ресурсу на інвестиції.

По-друге, це економічні принципи. Регулюючи інші

параметри господарювання (до прикладу, доходи і витрати, рентабельність господарювання, умови середовища, де виникають трансформаційні та трансакційні витрати, ін.), держава регулює обсяги та ефективність функціонування суб'єктів економічних відносин, а також фінансову забезпеченість та прибутковість реалізації їх інвестиційних проектів.

По-третє, це соціальні принципи, які характеризують вплив інвестиційних вкладень на соціальну, демографічну та екологічну ситуацію в країні, а також на стан здоров'я населення. Узагальнимо зазначені групи принципів на рис. 1.1.

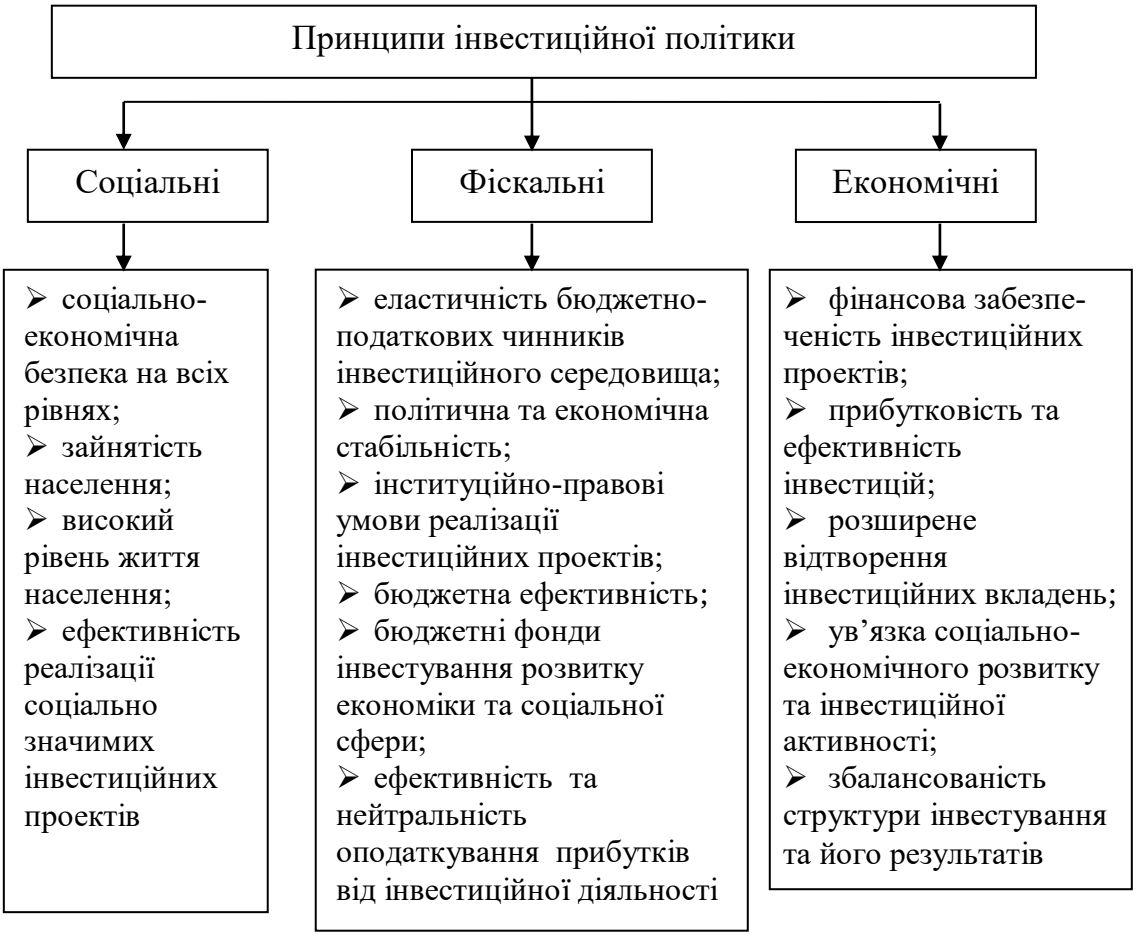

Рис. 1.1. Принципи реалізації державної інвестиційно-інноваційної політики та об'єкти їх впливу *(узагальнено за [293, с. 12; 404, с. 209])*

Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється у таких формах: пряме управління державними інвестиціями та регулювання умов здійснення інвестиційної діяльності, що включає організаційно-правові, економічні, грошово-кредитні методи; контроль за законністю здійснення

інвестицій усіма учасниками інвестиційної діяльності. Як можемо констатувати, інституційно-законодавча основа інвестиційної політики недосконала і недостатня. На нашу думку, напрями, цільові орієнтири, а відповідності до них і інструменти, засоби та заходи державного регулювання мають бути чіткіше визначеними.

Попри те, ми вважаємо, що в межах сутнісних характеристик державної інвестиційної політики доречно вказувати й на чинники впливу на інвестиційну політику та, відповідно, її ефективність. За результатами вивчення теоретичних основ аналізованого питання є підстави стверджувати про такі головні фактори: рівень розвитку економіки; структура економіки та передумови її розвитку; стан основних виробничих фондів, ефективність їх використання; рівень науково-технічного розвитку; фінансові можливості, тип та ефективність державного управління; ступінь розвитку інститутів ринкової інфраструктури. Хоча слід одразу наголосити, що це, по-перше, найважливіші параметри і, відповідно, вони можуть узгоджуватися з цільовими орієнтирами державної інвестиційної політики, по-друге, вони є групами фактів, у межах яких можна розглядати дрібніші чинники.

Слушним вважаємо висновок про те, що мета та завдання інвестиційної політики не є постійними і можуть змінюватись залежно від умов соціально-економічного розвитку країни. Якщо звернути увагу на вітчизняне законодавство, то метою державної інвестиційної політики є «створення сприятливих умов для залучення інвестицій з метою забезпечення розвитку базових галузей економіки та інноваційної інфраструктури, а також підвищення ефективності механізму надання державної підтримки інвестиціям» [358]. В цілому поділяючи вірність підходу щодо формування сприятливих умов для інвестицій, зауважимо, що в складних умовах макроекономічного та фінансового середовища, які призводять до критично низької інвестиційної привабливості національної економіки та її секторів, наявності системних інституційних перешкод надходженню інвестицій, це видається недостатнім. На наш погляд, формування сприятливого середовища є лише частиною державної політики у цій сфері. Це, фактично, економічний аспект необхідного

механізму. Тут потрібне також і державне інвестування, а також безпосередня організаційно-управлінська підтримка з боку владних структур всіх рівнів (організаційний аспект механізму).

Складовою мети політики органів влади у сфері інвестування постають довгострокові цілі та завдання такі як: ресурсне забезпечення позитивних структурних зрушень в економіці та процесів економічного зростання, включно з інвестиційним забезпеченням структурної перебудови економіки, стимулюванням процесів розвитку та модернізації виробничої сфери, створенням сприятливого інвестиційного клімату, стимулюванням капітальних вкладень у виробництво, мобілізацію всіх джерел інвестиційних ресурсів та їх ефективне використання, створенням умов для нарощування внутрішніх інвестиційних ресурсів, забезпеченням зростання валового внутрішнього продукту; впровадженням високих технологій.

Враховуючи вище перелічені завдання, країні необхідні значні обсяги інвестиційних ресурсів, покрити потребу в яких за рахунок внутрішнього ресурсу складно, а інколи й неможливо. Обмежені можливості внутрішніх інвесторів фінансування інвестицій можуть призводити до погіршення відтворювальних процесів, зростання ризику невигідних умов інвестування. Можливе ускладнення ситуації й через зростання конкуренції на світових ринках капіталу, оскільки в умовах світової економічної кризи попит на інвестиції значно перевищує їх пропозицію.

За даними рис. 1.2 елементами державної інвестиційно-інноваційної політики є методи, механізми, інструменти, засоби та заходи, за допомогою яких вона здійснюється. Однак, ці елементи не можна розглядати як окрему структурну одиницю, оскільки практичне їх застосування розкривається під час організаційно-економічного механізму реалізації політики держави у галузі інвестування.

В основу ефективної роботи інвестиційно-інноваційної політики держави закладаються соціальні, фіскальні та економічні принципи її роботи із врахуванням об’єктивних та суб’єктивних умов та факторів впливу.

Державна інвестиційно-інноваційна політика

– організована і цілеспрямована діяльність центральних і місцевих органів влади, спрямована на:

(1) формування сприятливого інституційного, економічного та організаційного середовища щодо здійснення всіх форм і видів інвестування, забезпечення його належної ефективності;

(2) здійснення суспільно та економічно значимих інвестицій за кошт центрального та місцевих бюджетів;

(3) організаційну підтримку інвестиційних процесів у сфері активізації та ефективізації інноваційно-технологічної та науково-дослідної діяльності суб'єктів господарювання.

⇩

Елементами політики є:

- Методи
- Механізми
- Інструменти
- Засоби і заходи

⇩

Політика реалізується з дотриманням груп принципів:

- ✓ соціальних
- ✓ фіскальних
- ✓ економічних

⇩

Із врахуванням

- об'єктивних
- суб'єктивних
- факторів
- умов

⇩

З метою: ***збільшення притоку інвестиційного капіталу в сфері інновацій через створення сприятливого інвестиційного середовища та його функціональних складових, формування оптимального інвестиційного іміджу, що забезпечує підвищення інвестиційної привабливості країни та її територій, активізацію інноваційно-технологічної діяльності***

В цілях:

- ✓ забезпечення фінансування процесів розширеного відтворення матеріально-технічної та техніко-технологічної бази реального сектору економіки;
- ✓ належної інвестиційної підтримки процесів структурних реформ та інституціональних змін;
- ✓ формування фінансово-інвестиційного ресурсу розвитку соціальної сфери та непродуктивних секторів соціально-економічної системи;
- ✓ реалізації програм функціонування внутрішнього ринку і усунення диспропорцій його розвитку;
- ✓ реалізації інвестиційних програм підвищення якості життя населення;
- ✓ реалізації суспільно значимих проектів та становлення сектору малого бізнесу;
- ✓ вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку за територіями держави;
- ✓ зміцнення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та їх інвестиційної привабливості

Рис. 1.2. Характеристика елементів державної інвестиційно-інноваційної політики *(авторська розробка)*

Державна інвестиційна політика має на меті збільшення притоку інвестиційного (внутрішнього та зовнішнього) капіталу за рахунок підвищення інвестиційної привабливості країни, що, на нашу думку, є основною метою державної інвестиційної політики.

Звідси походять і напрями реалізації зазначеної мети інвестиційної політики, зокрема такі як створення сприятливого інвестиційного середовища та його функціональних складових, формування оптимального інвестиційного іміджу, що забезпечує підвищення інвестиційної привабливості країни. Також необхідним елементом державного регулювання є вплив на соціально-економічний розвиток не тільки усієї країни, а й її окремих складових. Тому, реалізація основної мети на регіональному рівні, на нашу думку, є одним із основних пріоритетів.

Таким чином, в процесі уточнення сутнісних характеристик державної інвестиційної політики важливо звернути увагу на збалансованість внутрішнього та зовнішнього інвестування. На думку І. Мойсеєнко, потреба саме в іноземних інвестиціях визначається трьома основними факторами: «низькою активністю підприємців та громадян всередині країни; гострою необхідністю технічної та технологічної модернізації виробництва, ринкової та соціальної інфраструктур; потребою впроваджувати нові методи управління та маркетингу в усі сфери господарювання» [287, с. 101].

Потрібно наголосити, що в будь-якому разі притоку інвестицій, що зовнішніх, що внутрішніх, не буде без сприятливого для цього інвестиційного середовища або за низької інвестиційної привабливості національного господарства.

У сучасній економічній літературі існує безліч теоретико-методичних підходів щодо визначення сутності понять «інвестиційний клімат» та оцінювання інвестиційної привабливості. Більшість вітчизняних науковців ототожнюють ці два поняття, або співставляють із поняттям «інвестиційне середовище» та «інвестиційний імідж». Деякі автори під інвестиційним середовищем розуміють все те, на що зважає інвестор, коли оцінює наскільки сприятливі чи несприятливі у тій чи іншій країні умови для вкладення капіталу, включаючи

ідеологію і політику, економіку і культуру [122, с. 73-74; 189, с. 52-53; 411, с. 17; 436, с. 38; 441, с. 6-7]. Тобто, категорія інвестиційне середовище дає змогу уявити ту систему орієнтирів та цінностей, у межах якої діють інвестори як вітчизняні, так й іноземні.

Зарубіжні науковці розглядають поняття «інвестиційне середовище» відповідно до категорій ринкової економіки. Так, Л. Дж. Гітман, М. Д. Джонк та інші автори трактують інвестиційне середовище як «правила торгівлі цінними паперами та рівень підготовки інвесторів, які мають орієнтуватись у джерелах інформації, що характеризують інструменти інвестування, та вміти розробляти стратегію інвестування, оцінювати норми прибутку і ступінь ризику». Однак таке визначення зводить інвестиційну діяльність суто до діяльності фінансового ринку, що значно звужує саме поняття та губить його першочерговий зміс.

Існує схожа точка зору, що «інвестиційне середовище являє собою ринкову підсистему, що забезпечує рух особливого виду товару – інвестицій – та складається з таких елементів як фінансові ринки (найважливіше значення серед яких посідають фондові ринки), фінансові інструменти та суб'єктна інфраструктура» [250, с. 45-46]. Однак, таке визначення більше є характерним для інвестиційного клімату, де прослідковується фінансова інфраструктура та фінансова активність суб'єктів інвестиційної діяльності.

В. Мартиненко розглядає інвестиційне середовище як «сферу взаємодії суб'єктів інвестиційного процесу, умови якої формуються інтегративними соціальними, правовими, організаційними, економічними, фінансовими, екологічними, інституціональними, техніко-технологічними, інформаційно-інтелектуальними, духовно-моральними, національно-етнічними чинниками, функцією яких є постачання та утворення необхідних інвестиційних ресурсів, перетворення їх на інвестиційний потенціал, який має бути достатнім для задоволення суспільних, колективних та індивідуальних потреб» [273, с. 16]. У цьому випадку інвестиційне середовище розглядається як єдине ціле із чітко визначеним синергетичним результатом функціонування, який залежить від співвідношення різних складових, що не є їх

простою сумою.

Поняття «середовище» визначаться як: (1) «сукупність природних умов, у яких проходить життєдіяльність якого-небудь організму» або (2) «речовина, тіло, що заповнює який-небудь простір і має певні властивості». На основі цього можна визначити, що середовище є сукупністю тіл, явищ, з якими об'єкт чи організм знаходиться в безпосередніх або опосередкованих взаємовідносинах. Тобто, це поняття є швидше опосередкованим стосовно об'єкта дослідження і характеризує умови, які були створені для його функціонування.

Провівши паралель з інвестиційною складовою економічного середовища, терміни «інвестиційне середовище», «інвестиційний клімат» та «інвестиційна привабливість» відображають різні за обсягом проблеми і тому вживання означених словосполучень у ролі синонімів є дещо некоректним.

За своєю суттю, на нашу думку, поняття «клімат» є статистичним охарактеризованим режимом умов, які характерні для певної території, макро- чи мікрорівневої системи. Він здатен змінюватися залежно від часового проміжку. Тому, можна стверджувати, що кліматом є певна взаємодія середовища та об'єкту дослідження протягом певного періоду часу. В свою чергу, це дає змогу виявити певні позитивні чи негативні наслідки такої взаємодії. На основі цього, більш доцільним вважаємо дослідження саме поняття «інвестиційного клімату», а не інвестиційного середовища.

Для встановлення взаємозв'язків між досліджуваними категоріями «інвестиційний клімат» та «інвестиційне середовище» із «інвестиційною привабливістю», зауважимо, що останній термін почали застосовувати лише у 90-х роках ХХ ст. у період становлення системи приватного підприємництва та розвитку ринкової конкуренції. До цього періоду панувало поняття інвестиційного середовища. Головною причиною цього є те, що за часів Радянського Союзу інвестиційна діяльність підпорядковувалась у повній мірі державі, оскільки усі фінансові ресурси були у її розпорядженні. Відтак, поняття «інвестиційна привабливість об'єкта інвестування» було заборонене для вжитку.

Вже після формування ринкових умов ведення економічної

діяльності в країнах, для яких до того характерною була командно-адміністративна система господарювання, почали досліджуватися питання доцільності, ефективності інвестування, а також проблеми та процесу залучення найбільшого обсягу інвестиційних коштів. Внаслідок цього з'явилося багато суперечок щодо визначення сутності поняття інвестиційної привабливості, її характеристик та процесу оцінювання. Цим аспектам присвячені роботи О. Сталінської, А. Гайдуцького, В. Гомольської, О. Носової, С. Іщук, Т. Кулініч, Т. Уманець, Г. Харламової, І. Хмарської, І. Ройзмана та І. Гришиної, В. Швеця та ін.

Звернімо увагу, що термін «привабливий» визначається як «той, що викликає інтерес, відкриває цікаві можливості, заманливий, захопливий, приваблює до себе власними якостями та властивостями». Звідси, бути інвестиційно привабливим означає бути цікавим, приваблювати до себе інвестора своїми якостями та властивостями, викликати інтерес до вкладення інвестицій.

Варто відмітити, що в науковій літературі існують підходи, за якими у системі державної інвестиційної політики, попри центральний (макроекономічний) рівень виділяють: а) регіональну інвестиційну політику (мезорівнеь); б) галузеву інвестиційну політику; в) інвестиційну політику окремих суб'єктів господарювання (мікрорівень) [241, с. 110]. Цей аспект також не менш важливий і потребує врахування, адже, до прикладу, інвестиційна політика суб'єкта господарювання значно вужча. Державі потрібно здійснювати ефективні заходи на різних рівнях управління.

Важливо усвідомлювати й те, що на цих рівнях простежуються і особливості дефініцій інвестиційного середовища, інвестиційного клімату та інвестиційної привабливості (табл. 1.1). Зауважимо, що «інвестиційний клімат є відображенням інвестиційного середовища, характеризується та оцінюється через темпи зростання валового внутрішнього продукту, існуючий рівень податків і пільг, відсоткових ставок, інфляції, тарифів і цін, валютних курсів, цін на корпоративні та державні цінні папери, а також особливості та стан правового

забезпечення інвестиційної діяльності» [263, с. 4]. При цьому, на думку О. Барановського, інвестиційний клімат розцінюється як «ступінь сприятливості ситуації, що складається в тій чи іншій країні (галузі, регіоні, підприємстві) стосовно інвестування, яке могло б бути здійснене» [67, с. 65].

Таблиця 1.1

Порівняльна характеристика понять «інвестиційне середовище» (ІС), «інвестиційний клімат» (ІК) та «інвестиційна привабливість» (ІП)
(авторська розробка)

Характеристики	ІС	ІК	ІП
Застосовується на макро- та мезорівнях	+	+	+
Застосовується мікрорівні	–	–	+
Включає систему орієнтирів та цінностей, у межах якої діють інвестори	+	+	±*
Є ринковою підсистемою, що забезпечує рух інвестицій (включає фінансову інфраструктуру)	+	+	–
Стосується інвестиційної активності країни або регіону	+	+	–
Піддається прямому впливу державних органів влади	+	+	±**
Змінюється залежно від часу	+	+	+
Характеризується взаємодією з об'єктом інвестування	–	±***	+
Визначається інвестиційним потенціалом та інвестиційними ризиками	–	–	+
Включає об'єктивні чинники впливу (географічне положення, кліматичні умови, обсяг корисних копалин, обсяг території, чисельність населення тощо)	+	–	–
Характеризує режим умов для території (оціночна характеристика)	–	+	+

* – орієнтири як статистичні дані. Інші можливі описові характеристики – не відносяться до ІП.

** – вплив більш опосередкований (дія інвестиційної політики для покращення статистичних показників).

*** – якщо розглядається мезорівень.

Так, беручи за основу результати досліджень науковців стосовно категорії «інвестиційний клімат» та на основі власних досліджень, можемо зробити висновок, що поняття «інвестиційне середовище» є ширшим за своїм змістом та більш коректним для оцінювання макроекономічної характеристики реалізації інвестиційної політики держави. Тобто, інвестиційне середовище дає змогу уявити систему орієнтирів та цінностей, у межах якої діють інвестори, як вітчизняні, так й іноземні, що безпосередньо складає завдання державної інвестиційної політики. На рис. 1.3 подано авторське бачення структури інвестиційного середовища.

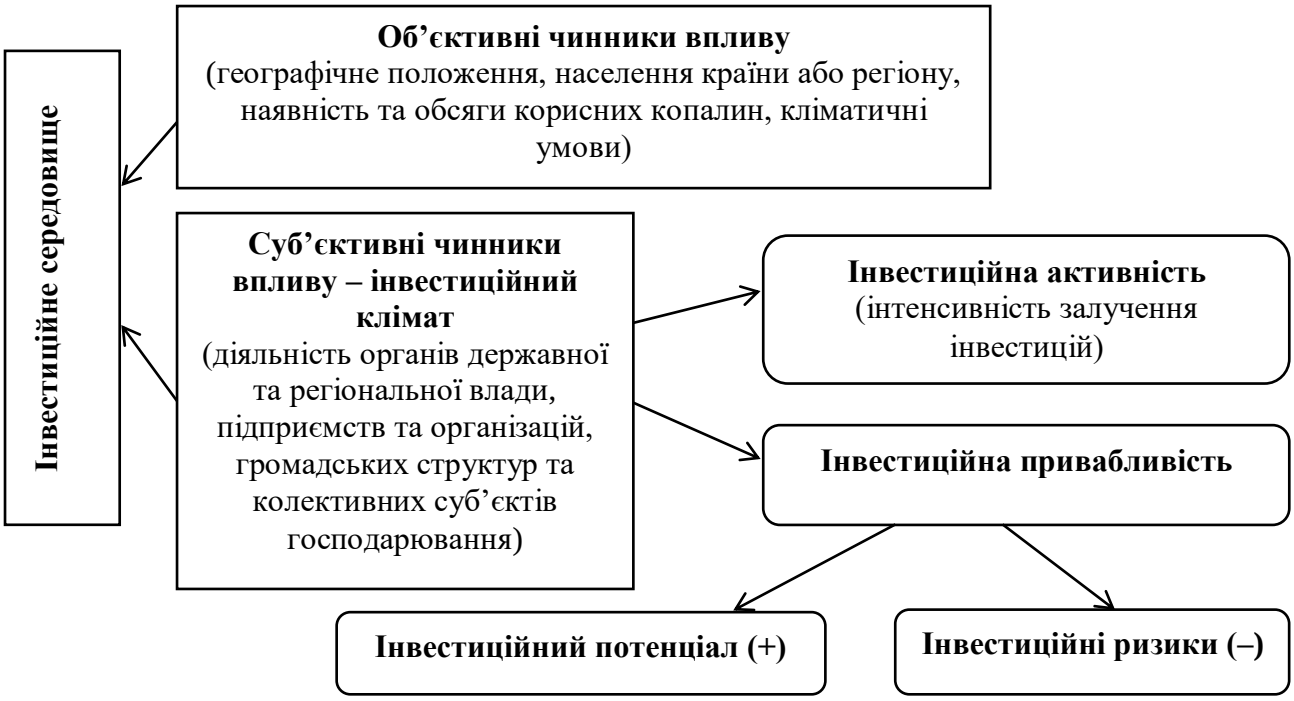

Рис. 1.3. Концептуальна декомпозиція інвестиційного середовища *(авторська розробка)*

В процесі дослідження характеристик інвестиційного клімату чи не головним чинником його формування вбачаємо методи непрямого державного регулювання інвестиційної діяльності. Так, інвестиційний клімат складається із комплексу економічних, політичних, соціальних, правових та інших факторів, що впливають на обсяги інвестицій, а також спрямованих на забезпечення захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності, забезпечення ефективності інвестування, а саме: «стан економіки, соціально-економічна стабільність, рівень сформованості законодавчої бази, розвитку інвестиційної інфраструктури, наявності продуктивних сил, валютна і фіскальна політики, стан фінансово-кредитної системи та інвестиційного ринку, інвестиційна активність населення, статус іноземного інвестора та інші фактори» [192, с. 76].

Кожен із факторів, беззаперечно, характеризується позитивним або негативним впливом на процес зацікавленості вітчизняного та іноземного інвестора. Вважаємо, що залежно від таких наслідків дії факторів впливу здійснюється їх поділ на інвестиційний потенціал та інвестиційні ризики [441, с. 74-76]. Інвестиційна активність є допоміжним фактором впливу на процес залучення інвестицій та більше відноситься до

інвестиційного клімату, ніж до інвестиційної привабливості.

Таким чином, інвестиційний клімат створюється в інвестиційному середовищі, є його якісною та кількісною характеристикою, може бути сприятливим або не сприятливим для інвестора. Кількісною характеристикою інвестиційного клімату є інвестиційна привабливість та інвестиційна активність, які складаються з власних внутрішніх компонент. Інвестиційний імідж є спрощеною та суб'єктивною оцінкою інвестиційного середовища, оскільки базується на його інформативному забезпеченні та ще й у найкращому світлі.

На нашу думку, одним з найбільш влучних визначень інвестиційної привабливості є підхід В. Федоренка, за якого «інвестиційна привабливість є інтегральною характеристикою окремих територій держави з позиції інвестиційного клімату, рівня розвитку інвестиційної інфраструктури, можливостей залучення інвестиційних ресурсів та інших факторів, які істотно впливають на формування дохідності інвестицій та інвестиційних ризиків» [436, с. 52].

Проте, як було показано вище, в науковій літературі наявні й суттєво відмінні характеристики поняття інвестиційної привабливості. Це настільки багатогранна категорія, що її доцільно розглядати у комплексному тривимірному представленні. Так, бути інвестиційно привабливим означає мати певні якості та властивості, які цікаві для інвестора (теоретична частина поняття). З практичної сторони, це означає реалізувати інтерес інвестора до вкладення капіталу в країну, регіон, галузь чи окремий об'єкт інвестування. Схематично тривимірне трактування аналізованого поняття – як процес, засіб досягнення позитивного результату та безпосередньо результат – подане на рис. 1.4.

Таке трактування допомагає кращому усвідомленню практичного застосування інвестиційної привабливості та необхідних заходів ефективного державного регулювання в аналізованій сфері.

Інвестиційна привабливість країни (регіону) спочатку розглядається як процес удосконалення наявного потенціалу та можливостей економіки країни або її регіонів чи територій, що є

основою для засобу досягнення позитивного результату, тобто залучення вітчизняних та іноземних інвестицій.

Рис. 1.4. Напрями трирівневого трактування поняття інвестиційної привабливості економіки *(авторська розробка)*

Опосередкований вплив інвестиційного клімату на інвестиційну привабливість зі сторони об'єктивних чинників (географічного розташування, забезпечення природними ресурсами тощо) визначає досліджувану категорію як засіб досягнення позитивного результату. Згідно цього блоку розглядається інвестиційна привабливість як інструмент для покращення інвестиційного середовища.

Третім блоком системи визначення поняття інвестиційної привабливості є результативна ознака, тобто оцінювання параметрів потенціалу та фінансово-інвестиційних можливостей. Дія другого блоку на результативність інвестиційної привабливості характеризує вплив зовнішніх та внутрішніх чинників, якими доцільно скористатися для залучення та ефективного використання капіталу.

Однак, між усіма трьома блоками існують взаємозв'язки. Найкращим представлення інвестиційної привабливості може вважатися отриманий результат дії попередніх двох блоків, адже інвестиційна привабливість в більшій мірі є оціночною

характеристикою можливостей держави відносно залучення інвестиційного капіталу. Тому важливими є конкурентні переваги кожної території в інвестиційній сфері, які визначаються різними чинниками, що реалізуються самостійно або є дія яких підсилюється заходами на державному чи місцевому рівнях для підвищення до необхідного рівня інвестиційної привабливості.

Підсумовуючи вище викладене, можна зробити висновок, що категорія «інвестиційна привабливість» за своєю суттю є здатністю об'єкта інвестування до отримання позитивного результату (кількісного та якісного) з позиції залучення інвестиційного капіталу. За такого підходу до визначення прослідковується важливий елемент мети державної інвестиційної політики – створення умов, що сприяють надходженню інвестицій як в цілому, так і в необхідні сектори та види економічної діяльності, слабші за соціально-економічним розвитком території тощо, належній ефективності реалізації інвестиційного процесу. Однак, для подальшої розробки механізму ефективної державної інвестиційної політики, необхідно визначити практичну частину її реалізації, що також позначається на її сутнісній характеристиці.

Беручи до уваги наведені науковцями підходи до трактування терміну інвестиційної привабливості, ми вважаємо, що воно має враховувати такі аспекти як оціночна характеристика, яка базується на суб'єктивних чинниках впливу, а також із включенням інвестиційного потенціалу та інвестиційних ризиків, цілей інвестора, диференціації територій за рівнем інвестиційної привабливості та особливостей і умов реалізації інвестиційної політики.

Отже, інвестиційна привабливість країни – це результат реалізації державної інвестиційної політики, що визначається інтегральною характеристикою бажань і можливостей внутрішніх та зовнішніх інвесторів здійснювати інвестування, яка коригується залежно від впливу чинників (політичні, соціально-економічні, правові та ін.) та змінюється в динаміці, підсилюється наявним інвестиційним потенціалом, проте обернено пропорційна дії інвестиційних ризиків здійснення інвестиційної діяльності.

Інвестиційна привабливість залежить від конкурентних можливостей, наявності ресурсів, ринкових та економічних

досягнень, міри впровадження інновацій тощо, які складають сукупний потенціал країни (регіону). Відтак, інвестиційна привабливість визначається різними чинниками, які можуть мати позитивний (потенціал), так і негативний вплив (ризики і загрози). Особлива увага при цьому приділяється питанням нагромадження інвестиційного потенціалу для створення сприятливого інвестиційного клімату на тлі інвестиційного середовища.

Державна інвестиційно-інноваційна політика є частиною економічної політики, яка має на меті створення сприятливих умов для інвестування, залучення капіталу як вітчизняних, так і зарубіжних інвесторів, а також забезпечення їх ефективного використання та контролю за дотриманням норм і правил ведення господарської діяльності. Усі ці дії вбачаються у процесі створення сприятливого інвестиційного клімату при забезпеченні необхідного інвестиційного середовища та визначенні інвестиційної привабливості країни.

Звідси, узагальнивши вищенаведену інформацію, подаємо розширене визначення поняття державної інвестиційно-інноваційної політики – це організована і цілеспрямована діяльність центральних і місцевих органів влади, спрямована на формування сприятливого інституційного, економічного та організаційного середовища щодо здійснення всіх форм і видів інвестування, забезпечення його належної ефективності; здійснення суспільно та економічно значимих інвестицій за кошт центрального та місцевих бюджетів; організаційну підтримку інвестиційних процесів у інноваційно-технологічній сфері.

Інвестиційне середовище визначається переважною сукупністю опосередкованих чинників впливу (тих, що вже закладені природою або демографічною ситуацією, якою досить складно управляти) на інвестиційну діяльність та включає в себе підструктуру інвестиційного клімату. На інвестиційний клімат впливають більше суб’єктивні чинники, оскільки формування клімату залежить від активного управління взаємопов’язаними факторами у складі державної інвестиційної політики. Це передусім діяльність державних та регіональних органів влади, великих підприємств, суб’єктів малого підприємництва тощо. На нашу думку, за цими двома головними напрямами формується

інвестиційний імідж країни або регіону.

Поняття інвестиційної привабливості складається із конкретної оціночної характеристики, якою можна управляти з середини, покращувати її стан та результативність та удосконалювати можливості і інвестиційний потенціал країни. Фінальним результатом інвестиційної привабливості є ефективна реалізація механізму державної інвестиційно-інноваційної політики.

1.2. Теоретичні основи оцінювання інвестиційно-інноваційного забезпечення модернізації економіки

Невід'ємною функцією управління є контроль. Відповідно, при реалізації державної інвестиційно-інноваційної політики важливе значення відводиться оцінюванню її ефективності в цілях прийняття рішень щодо подальшого покращення або ж збереження певних існуючих позитивних практик, особливо в системі державної політики модернізації національного господарства.

Беззаперечно, ефективність оцінюють на основі порівняння затрачених ресурсів з отриманими позитивними ефектами, а також в динаміці, як-от темпи зростання обсягу та питомих показників інвестицій. Разом з тим, особливості процесу інвестування та інвестиційно-інноваційної політики дозволяються стверджувати, що при оцінюванні її ефективності потрібно враховувати й міру сформованості та сприятливості інвестиційного середовища, особливо для активізації інноваційно-технологічної діяльності. Це підтверджується тим, що інвестиційне середовище визначає стимули та умови для інвестування і, до прикладу, ефект від досконалого інвестиційного середовища буде отримано лише через певний лаг часу. І, навпаки, при порушенні цього середовища обсяги інвестування ще деякий період можуть залишатися високими.

При прийнятті інвестиційного рішення про розміщення коштів інвестор, аналізуючи інвестиційне середовище, оцінює потенційний інвестиційний ринок та визначає ступінь забезпеченості країни об'єктивними характеристиками для

здійснення інвестицій. У даному випадку оцінювання інвестиційного середовища є результатом реалізації інвестиційної політики держави. Однак, визначення її ефективності буде достатньо об'ємним та не пришвидшить прийняття інвестиційного рішення. Інвестиційний клімат країни, як макроекономічна характеристика державної інвестиційної політики, становить більш чітку характеристику, оскільки для її оцінювання пропонується розглянути суб'єктивні чинники впливу на інвестиційну діяльність та кількісно визначити інвестиційну активність країни.

При здійсненні оцінювання інвестиційного клімату розглядається ступінь сприятливості ситуації, що складається. При цьому оцінюються параметри інвестиційного потенціалу та інвестиційного ризику, які характеризують дотримання податкового законодавства, політичну та економічну стабільність, незмінність інституційно-правових умов тощо. Однак, для оцінювання інвестиційного клімату не можна посилатися тільки на суб'єктивні думки аналітиків. Відомо, що державна інвестиційна політика провадиться методами прямого і непрямого впливу на інвестиційну діяльність. Тому інвестор може самостійно здійснювати оцінювання доцільності, ризику та прибутковості його вкладень за допомогою об'єктивних показників економічного розвитку країни, регіону чи галузі.

Так, з огляду на потреби інвесторів, на нашу думку, доцільно виділити окремі фактори, які мотивують до здійснення капіталовкладень (рис. 1.5), і їх наявність або вплив також слід враховувати при оцінюванні ефективності державної інвестиційної політики.

Оцінювання ефективності державної інвестиційно-інноваційної політики належить до числа одних з найскладніших задач, які потребують постійного удосконалення, комплексності та всеохоплення. На сьогодні проводяться чисельні дослідження, в рамках яких аналізується стан національної та регіональної економіки, а також кредитні рейтинги країн, формуються рейтинги інвестиційної конкурентоспроможності та оцінюються умови для ведення бізнесу, захищеність інтересів інвестора. Кожне з агентств та експертних груп використовує різні за своєю

суттю та структурними характеристиками методики і групи показників.

Рис. 1.5. Фактори, що сприяють підвищенню зацікавленості інвестора до інвестування *(складено на основі джерел [115, с. 113; 265, с. 37-40])*

Так, можемо констатувати, що найбільш поширеними на сьогодні методиками, які застосовуються як для оцінювання інвестиційної привабливості, так і ефективності реалізації державної інвестиційної політики, є дослідження найбільших світових рейтингових агентств, таких як Moody's Investors Services, Standard & Poor's Rating Services, Fitch Ratings, Euromoney, Heritage Foundation/Wall Street Journal та інші. В Україні найбільш популярними агентствами та постачальниками аналітичної інформації стосовно оцінювання інвестиційного клімату та інвестиційної активності на різних рівнях економічної системи є Інститут Реформ, аналітична група «Експерт Україна», Державна служба статистики України та інші.

Вважаємо за доцільне розширити цей ряд методик, зокрема включити до них й ті, де враховуються інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість, що визнані нами як характеристики реалізації інвестиційної політики держави.

Серед результатів зарубіжних досліджень на макрорівні необхідно відзначити методику Світового Банку. Вона передбачає збір результатів експертних оцінок та розрахунок в подальшому інтегрального показника для різних систем рейтингів (наприклад,

рейтинг легкості ведення бізнесу, рейтинг якості бізнес-середовища тощо). Складові інтегрального показника оцінюють аспекти економічних, трудових, політичних та інших взаємовідносин. Методика є всеохоплюючою, однак за способом збору інформативних даних вона, на наш погляд, недостатньо ефективна, оскільки базується на опитуванні найбільших підприємств країни. Рейтингова оцінка Світового Банку здійснюється за такими критеріями: загальні показники, інфраструктура, фінанси, державна політика та послуги, вирішення суперечок та злочинність, потенціал та інновації, трудові відносини. За допомогою чотирибальної системи визначаються перепони, які заважають вести бізнес у певній країні. В результаті проведення дослідження найбільше інвестиційно привабливі країни отримують один бал, найменше інвестиційно привабливі – чотири [201]. Ця методика дозволяє репрезентувати результати за секторами економіки, за формами власності, за видами експортної діяльності. Однак ускладнює, а в деяких випадках зовсім унеможливлює, оцінювання інвестиційної привабливості за окремими регіонами країни. Такий метод збору інформації достатньо витратний і тому не буде першочерговим для інвестора.

Інша зарубіжна методика – Heritage Foundation/Wall Street Journal – визначає ступінь економічної свободи як для здійснення виробничої, так і інвестиційної діяльності. Методикою передбачено застосування десяти основних індикаторів із 50 факторами: бізнес, торгівля, фіскальні та монетарні регулятори, державні витрати, інвестиційна та фінансова свобода, трудові відносини, права власності та антикорупційні заходи. Експертні центри оцінюють роль кожного з факторів від одного до п’яти балів (п’ять балів характеризує найгірші позиції країни). Індекс економічної свободи як результат визначає ступінь вищезазначених свобод у 183 країнах, що дозволяє виділити найбільш привабливі для інвесторів країни. Починаючи з 2009 р. зазначена методика дозволяє здійснити оцінку економічної свободи також у регіонах світу для того, щоб показати найбільш вільні економіки у кожній частині континентів [204].

Не менш важливою оцінкою державної інвестиційно-

інноваційної політики є рейтинги кредитоспроможності. Найбільш впливові рейтингові агентства, чиї рейтинги беруться до уваги усіма суб'єктами міжнародної фінансової діяльності, є Standard & Poor's, Moody's та Fitch Ratings. Standard & Poor's є важливим фінансовим рейтинговим агентством, що складає рейтинг S&P500 – список п'ятисот акціонерних компаній США з найбільшою капіталізацією. Одну з найбільших груп у цьому рейтингу складають фінансові компанії та банки. Найбільш вагомою експертною оцінкою для макрорівня від Standard & Poor's можна вважати оцінку кредитоспроможності країни, емітентів та безпосередньо кредитних операцій. Окрім цих видів рейтингове агентство проводить рейтинги підприємств промисловості, фінансових структур, страхових видів діяльності, інвестиційних фондів [207].

Як бачимо, об'єктами дослідження Standard & Poor's можуть виступати держава та місцеві управління, муніципальні та державні підприємства, страховики. Для визначення рейтингу ця корпорація враховує рівень освіти (якщо йдеться про оцінювання країни) та освіченості (на рівні підприємств і організацій) та систему охорони здоров'я. Кожен із індексів має свою методику розрахунку. Методологія враховує не тільки кількісні фінансові індикатори, але й галузеву та загальнодержавну складову діяльності досліджуваного суб'єкта господарювання, а також якість менеджменту та ефективність стратегії розвитку. В загальному оцінка Standard & Poor's налічує близько 40 різних рейтингів, використовуючи при цьому 170 індексів. Їх методологія базується на розрахунку базисно-зважених індексів. Для кожного індексу окремо розраховується дільник для зменшення громіздкості обчислень та уникнення похибок із використанням ринкових вартостей. Отримання цього рейтингу є одним із найпрестижніших, однак й одним з найдорожчих. Результати такого рейтингування описуються у звіті, а об'єкту присвоюється буквена характеристика.

Найпершим агентством, яке запропонувало рейтингову шкалу, основану на літерах було рейтингове агентство Fitch. Ця шкала сьогодні використовується у різних варіаціях багатьма експертними організаціями (зокрема й Moody's та Standard &

Poor’s). Вона передбачає визначення рейтингу за допомогою комбінації латинських літер. Рейтинги можуть бути доповнені знаками «+» та «-», що визначає їх положення в межах певної категорії. Найвищий рейтинг ААА може отримати найбільш надійний емітент, а рейтинг D відповідає дефолту. Найвищою категорією у цих рейтингах є інвестиційна категорія.

Fitch присвоює рейтинги інвестиційного процесу для унаочнення інвесторам незалежної оцінки можливостей управляти суб’єктом бізнесу відносно конкретного інвестиційного процесу. Ці рейтинги базуються на інформації, яка отримується від компаній з управління активами та з інших публічних джерел, які Fitch вважає надійними. Аналіз, який проводиться цією компанією для присвоєння рейтингу, не включає в себе її аудит, а тільки огляд діяльності. Методика дає змогу оцінити клімат інвестиційного процесу у конкретній організації, однак унеможливлює об’єктивність оцінювання привабливості для інвестора [203]. У рейтингового агентства Moody’s на сьогоднішній день налічується більше 30 різноманітних рейтингових систем, не враховуючи окремі рейтингові системи для кожної країни. Компанія займається присвоєнням кредитних рейтингів, дослідженням та аналізом ризиків. Для іноземного та вітчизняного інвестора такий рейтинг не буде займати останнє місце, оскільки він дає змогу оцінити більше роботу фінансового сектора країни. У 2005 році Moody’s переглянуло методологію рейтингів, додавши новий критерій оцінювання, який враховує підтримку, що може надаватися підприємствам державою [207].

Так, у вищезазначених рейтингових агентств формування результатів є достатньо подібними. Агентства різняться своєю сферою, способом отримання інформації, масштабами діяльності. Негативною стороною рейтингування є те, що результати виражають думку аналітиків, які можуть дещо не об’єктивно поставитися до кінцевих висновків. Яскравий приклад цьому є результат фінансової кризи 2008 р. В центрі уваги опинилися трійка лідерів, де під час розслідування Standard & Poor’s довелося визнати помилки у системі розрахунків рейтингів за борговими зобов’язаннями суб’єктів господарювання, а Moody’s зізналося у завищенні рейтингів боргових зобов’язань, які були

інструментами для інвесторів.

Вищезазначені методики рейтингового та бального оцінювання різних аспектів економічної та фінансової діяльності з одного боку дозволяють стверджувати про якість державного регулювання у тих, чи інших сферах інвестиційного середовища та інвестиційної привабливості. Але, з іншого боку дають змогу іноземному та вітчизняному інвестору визначитися із пріоритетними напрямками вкладення коштів. Методики розроблені міжнародними організаціями орієнтовані на найбільш розвинуті країни світу, тобто рейтинги спрацьовують на макрорівні у порівнянні з найбільш кредитоспроможними країнами.

До більш конкретних методик оцінювання економічної та інвестиційно-інноваційної політики держави, що не стільки базуються на загальних показниках, а більше стосуються безпосередньо інвестиційного процесу, відносяться системи оцінювання інвестиційного клімату Euromoney, BERI (Business Environment Risk Index) та Institutional Investor.

Критерії формування рейтингів інвестиційної привабливості рейтингових агентств BERI та Euromoney наведені на рис. 1.6. Так, рейтинг BERI полягає у побудові певного індексу, який узагальнює економічні, соціальні та політичні показники країни. Методика BERI передбачає те, що кожній країні група експертів присвоює суб'єктивну оцінку (найвища – 100).

Однак, у порівнянні з методикою журналу «Institutional Invest», методика BERI не є обмеженою лише поглядами банкірів, що дозволяє охопити ширше коло проблем. В результаті методика BERI оцінює ризики не з позиції галузевого інвестора, а враховує загальні інтереси вкладників. Також позитивним моментом варто відзначити наявність вагових коефіцієнтів для кожної із груп факторів впливу на інвестиційну привабливість.

Агентство Euromoney за участю 45 політичних аналітиків і економістів, які репрезентують провідні фінансові інституції, такі як Barclays, Dresden Bank, Royal Bank of Canada, Credit Suisse, First Boston та інші, оцінює інвестиційне середовище держави за дев'ятьма категоріями.

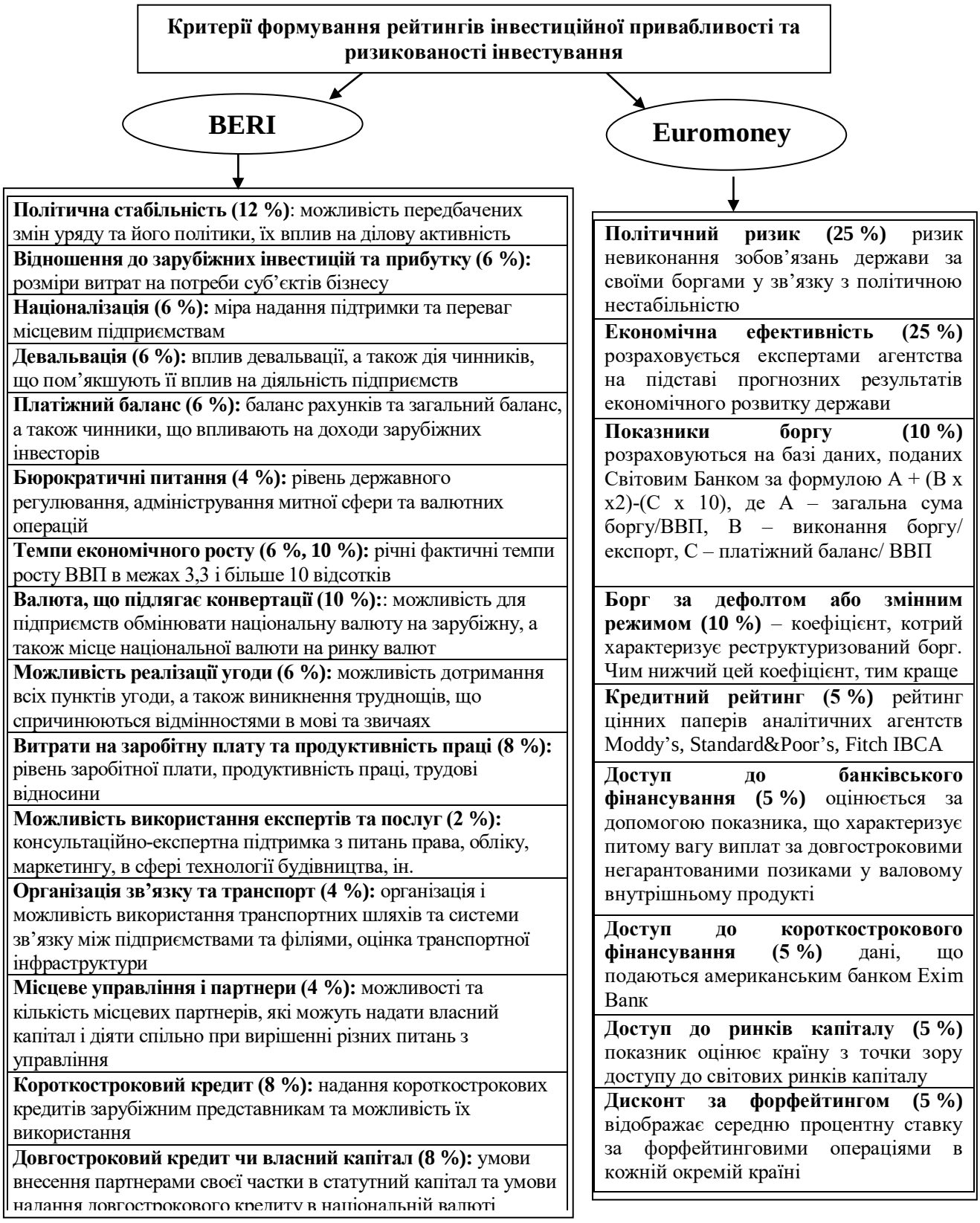

Рис. 1.6. Критерії формування рейтингів інвестиційної привабливості та ризикованості інвестування (*складено за [200, 202]*)

Безпосередній показник інвестиційної привабливості розраховується за допомогою формули:

$$K - (\frac{K}{F_{\min} - F_{\max}}) \times (V - F_{\max}), \quad (1.1)$$

де K – оцінювана категорія; F_{min} – найменший влив; F_{max} – найбільший вплив; V – індивідуальна цінність.

Такий підхід, на наш погляд, дозволяє використати низку макро- та мікроекономічних показників та коефіцієнтів і є найбільш повним. Під час проведення аналізу експертами використовуються дані за минулі періоди по країнах, які рангуються за ступенем реструктуризації державного боргу.

Однак, цей метод має певні недоліки. Так як статистичні дані збираються на макрорівні, то на збір, аналіз та групування інформації затрачається велика кількість часу, що знижує оперативність та актуальність отриманих результатів. Також, на відміну від попередніх рейтингових агентств, журнал Euromoney не визначає чітких тенденцій на майбутнє та при ньому застосовується дещо менша сукупність критеріїв.

Розглядаючи міжнародні методики, можна зробити висновок, що усі вони передбачають застосування експертних оцінювань із побудовою рейтингів. Кожним із вище проаналізованих агентств здійснюється окремий вид рейтингового оцінювання. Це і економічна свобода, і кредитоспроможність, і інвестиційний клімат, і процеси інвестування, і інвестиційні ризики тощо.

Інвестор, маючи намір вкласти кошти у розвиток об’єкта інвестування, висуває певні вимоги. Основним пріоритетом при цьому залишаються максимальна економічна свобода, прозорість умов господарської діяльності та розумно-мінімальне регулювання підприємницької активності. Для інвестора важливо побачити в об’єкті інвестування можливості реалізації власних економічних інтересів і це слід враховувати, оцінюючи ефективність державної інвестиційної політики.

Окрім детальних математичних розрахунків ефективності вкладення коштів інвестор повинен ознайомитися із загальним рівнем інвестиційної привабливості об’єкта інвестування, яка враховує як макро-, так і мікроекономічні чинники, що по різному

впливають на ефективність реалізації майбутніх вкладень. Однак, в умовах посиленого адміністрування інвестиційних процесів з боку державного та недержавного регулювання інвестиційні процеси протікають досить повільно. Тому постає необхідність розробки ефективних механізмів, інструментів та засобів реалізації державної інвестиційної політики, які б відповідали основним пріоритетам інвестора та збільшували обсяги інвестиційних надходжень в економіку.

Розглядаючи роботи вітчизняних науковців, можна зазначити, що одним з найперших, хто запропонував аналізувати ефективність держави у сфері інвестицій та інновацій за допомогою багаторівневої структури оцінювання та здійснив поетапний опис таких процесів є І. Бланк [79, с. 328-335]. У співпраці з інвестиційною компанією «Омега Інстер» було розроблено методику оцінювання інвестиційної привабливості, яка, на нашу думку, є основоположною у цьому напрямку та базується на п’яти критеріях: загальноекономічний розвиток, інвестиційна структура, демографічна характеристика, ринкові відносини та комерційна інфраструктура, криміногенні, екологічні та інші ризики.

Наслідуючи методику І. Бланка, при дослідженні розвитку продуктивних сил Д. Стеченко приділяє увагу інвестиційній привабливості на мезорівні та додає вагомість кожній із груп показників [412, с. 268-270]. Згідно висновків науковця такий підхід до визначення рівня інвестиційної привабливості держави є лише орієнтиром для інвесторів, а не плануванням капітальних вкладень, у т. ч. державних, у розвиток і структурну перебудову окремих територій чи видів економічної діяльності, що можна віднести до негативних сторін методики. Також при використанні інтегрального показника оцінювання інвестиційної привабливості слід враховувати, що він дає лише узагальнену характеристику ефективності інвестицій у регіоні без достатнього урахування їхньої галузевої структури.

Інвестиційну привабливість на регіональному рівні активно вивчали в Інституті Реформ. Науковцями пропонувалося використовувати чотири групи індикаторів: економічний розвиток регіону, ринкова інфраструктура, фінансова інфраструктура,

людські ресурси.

Порівняльна характеристика між складовими інвестиційної привабливості та їх ваговими коефіцієнтами за методом Інституту Реформ, О. Бланка і Д. Стеченка наведено на рис. 1.7.

Рис. 1.7. Порівняльна характеристика вагомості складових методик оцінювання інвестиційної привабливості країни (регіону)

(складено за [79, 412])

Як можемо констатувати, найбільш важливими чинниками з-поміж тих, що аналізуються, є загальноекономічний розвиток, становлення ринкової та фінансової інфраструктури. Очевидно, ці аспекти потрібно враховувати при оцінюванні ефективності державної фінансової політики.

Позитивним моментом є й те, що Інститут Реформ використовував виключно офіційні дані Державної служби статистики України, Кабінету Міністрів України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України, Нацбанку та ін.

У даній методиці використовувалися вагові коефіцієнти, однак не враховувалася група ризиків. Інститут Реформ використовував метод стандартизації значень, але вагові коефіцієнти були визначені на основі опитування 19-ти експертів

з питань регіонального інвестиційного клімату (фахівців інвестиційних компаній, представників бізнес-асоціацій і торговельних палат, менеджерів компаній, які працюють у більшості регіонів України), що позбавляє участі безпосередньо інвестора в обранні пріоритетних саме для нього напрямів інвестування. Також, аналізуючи групи показників, було виявлено, що групування проведено не достатньо логічно і, як результат, порушується вагомість певної оціночної групи.

В. Гомольська проводить аналіз інвестиційної привабливості з метою отримання оцінок відносної ефективної використання кожного ресурсу з наступним використанням цих оцінок для різних варіантів ранжування і класифікації районів, міс. Було визначено, що об'єктивна оцінка базується на ранжуванні районів за рівнем їх інвестиційної забезпеченості Серед індикаторів оцінювання вибрано 8 груп критеріїв: податкова система; виробничі витрати та господарське законодавство, що регулює сферу виробництва; система інфраструктури; рівень освіти та можливості його підвищити; інноваційний та технологічний рівень, який забезпечується приливом свіжих ідей від університетів та дослідницьких органів; доступність інвестиційних та кредитних ресурсів (для стимулювання приватного сектору); зовнішньоекономічна діяльність та обсяги зустрічей органів влади із представниками бізнесу [131, с. 21-23].

Методика інтегрального оцінювання інвестиційної привабливості економічної системи, запропонована А. Гайдуцьким, базується на багаторівневій та багатофакторній моделі. Згідно досліджень науковця, оцінювання інвестиційної привабливості має відповідати економічним інтересам інвесторів, що, на нашу думку, є позитивним. Науковець пропонує використовувати матричний підхід підготовки вихідних даних для порівняння та вибору більш сприятливих об'єктів і умов інвестування. Для цього на основі розрахунку інтегральних значень пропонується їх переведення у бали за стобальною шкалою та побудова відповідного рейтингу [122, с. 18].

У методиці І. Ройзмана, А. Шахназарова та І. Грішиної використовується інтегральний показник, який визначається

шляхом зведення числових значень окремих часткових показників інвестиційної привабливості. Науковці використовують 23 показники, а для зведення часткових показників використовується процедура їх стандартизації (нормалізації). Дана методика також детально описана у роботах В.Є.Швеця [457, с. 23-25].

Спершу знаходиться X – середньоарифметичне значення факторіального показника для всіх досліджуваних об'єктів (регіонів, районів тощо). Потім визначається середньоквадратичне відхилення показника – $(x_i\text{-}X)^2$, де x_i – фактичне значення *і-го* показника (значення факторіального показника для одного району). Далі обчислюється стандартизоване відхилення показника за формулою:

$$S = \sqrt{\frac{\Sigma(x_i - \bar{x})^2 m}{n}} \quad , \qquad (1.2)$$

де S – стандартизоване відхилення показника; n - кількість досліджуваних об'єктів.

Для визначення стандартизованого значення *і-го* факторіального показника (x'_i) необхідно застосовується формула:

$$x'_i = \frac{x_i}{S}, \qquad (1.3)$$

Об'єднавши формули (1.2) та (1.3), одержуємо загальний вираз процесу розрахунку стандартизованого значення показника:

$$x'_i = \frac{x_i}{\frac{\Sigma(x_i - x)}{n}}, \qquad (1.4)$$

В свою чергу, значення аналітичного показника для конкретного регіону розраховується як середньоарифметичне зі стандартизованих факторіальних показників, що входять у його склад. Позитивним у методиці є загальнодоступність вхідних даних, врахування факторів ризику. Однак негативні сторони вказують на відсутність вагомості показників для оцінювання ефективності реалізації державної інвестиційної політики в країні безпосередньо з погляду інвестора.

У роботах сучасних науковців для оцінювання інвестиційного клімату та інвестиційного середовища використовується максимальна кількість показників, що включають наступні індикатори із критеріями: загально

економічний розвиток (питома вага регіону у ВВП України, обсяг реалізованої промислової продукції на душу населення, середня місячна заробітна плата робітників і службовців, кількість промислових підприємств), економіко географічний розвиток (привабливість географічного розміщення регіону, щільність залізничних колій загального користування, щільність автомобільних доріг з твердим покриттям, обсяг виробництва електроенергії на душу населення, курортно-туристичне значення регіону), демографічне становище (питома вага населення регіону в загальній чисельності населення України, питома вага міських жителів у загальній чисельності населення України, рівень зареєстрованого безробіття, питома вага зайнятого населення в його загальній чисельності), розвиток ринкових відносин і комерційної інфраструктури, середньорічна кількість товарних бірж, середньорічна кількість спільних підприємств, середньорічна кількість фінансових підприємств), розвиток інвестиційного ринку (відношення середньої заробітної плати до максимальної, рівень злочинності).

У роботах Т. Уманець прослідковується поділ індикаторів впливу на інвестиційне середовище на потенціали та ризики, а також визначення стимуляторів та дестимуляторів впливу на інвестиційну діяльність з огляду залучення інвестиційних коштів у країну чи регіон [434, с. 135-144]. Науковець використовує одні з найбільших за обсягом групи індикаторів, що включає 62 показника (7 груп): виробничий потенціал, трудовий потенціал, освітній потенціал, фінансовий потенціал, інфраструктура ринків, інвестиційна привабливість, комунікаційна та комерційна інфраструктури.

Слід зазначити, що деякі характеристики ефективності роботи інвестиційно-інноваційної політики держави не можуть бути оцінені кількісно. Тому, ці показники можуть бути враховані в ході застосування теорії нечіткої логіки або оцінюватися за допомогою експертних оцінок, що ускладнює процес оцінювання інвестиційного середовища країни.

Ефективність державної інвестиційно-інноваційної політики з позиції інвестиційної привабливості країни сьогодні оцінюється за допомогою рейтингів.

Перелік регіональних складових, запропонований Інститутом регіональних досліджень має такий ієрархічний зміст:

1. Економіко-географічне положення: його можна оцінити за такими критеріями, як близькість регіону до кордонів держави, міра розвитку виробничої інфраструктури, зокрема, наявність транспортних коридорів, прикордонних терміналів, нафто-, газопроводів, ЛЕП загальнодержавного значення, близькість до Києва та інших розвинених промилових центрів України тощо.

2. Природно ресурсний потенціал: економічна оцінка мінеральних, земельних, лісових, рекреаційних ресурсів.

3. Трудовий потенціал: його можна оцінити за такими критеріями:

1) Наявність трудових ресурсів – густота населення, чисельність економічно активного населення (у розрахунку на 1 км^2), пропозиція робочої сили на ринку праці;

2) Освітньо-кваліфікаційний рівень трудових ресурсів (у розрахунку на 10 тис. чол. економічно активного населення) – підготовка кваліфікованих робітників професійно-технічними навчальними закладами, підготовка кадрів ВНЗ I-IV рівнів акредитації, підвищення кваліфікації кадрів, кількість працівників, які навчалися нових професій;

3) Вартість робочої сили – середньомісячна номінальна заробітна плата працівників.

4. Економічний потенціал: його найбільш доцільно визначити через обсяги ВДВ (у розрахунку на душу населення).

5. Місткість споживчого ринку: її можна оцінити за показниками сукупних витрат домогосподарств (у середньому за місяць у розрахунку на домогосподарство), роздрібного товарообороту та обсягу реалізованих послуг, оплачених населенням (у розрахунку на душу населення).

6. Інфраструктурний потенціал: пропонується оцінювати за показниками густоти автомобільних шляхів і залізниць, місткості АТС (на 10 тис. чол. населення), вартості основних засобів виробництва і розподілу електроенергії, газу і води (на душу населення).

7. Науково-технічний потенціал: оцінюється за кількістю спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи (у

розрахунку на 10 тис. чол. економічно активного населення), обсягом наукових і науково-технічних робіт (на душу населення), обсягом затрат на НДДКР.

8. Інвестиційні преференції: наявність вільних економічних зон, територій пільгового інвестування в регіоні.

До цього переліку доцільно додати перелік складові інвестиційних ризиків [231, с. 9]:

1) політичний ризик – це наявність або відсутність політичної та кадрової стабільності, авторитетність місцевої влади;

2) економічний ризик – це активність регіону в реалізації економічних реформ і регуляторної політики, адекватність інвестиційних намірів стратегії економічного розвитку регіону;

3) соціальний ризик – це демографічне навантаження постійного населення, міжрегіональна та міждержавна міграції, грошові доходи населення, рівень розвитку соціальної інфраструктури в регіоні, кількість безробітного населення, криміногенна ситуація;

4) екологічний ризик – це міра забрудненості навколишнього природного середовища, наявність зон екологічного лиха.

Серед сучасних досліджень також варто відмітити розробки щодо оцінювання рівня економічної безпеки країни, зокрема оцінювання інвестиційної безпеки. Ю. Харазішвілі та А. Сухоруков пропонують розглядати інвестиційну безпеку через призму трьох індикаторів, які є стимуляторами для інвестиційного процесу (у %): рівень інвестування (відношення валових інвестицій до ВВП), частка приросту прямих іноземних інвестицій (акціонерний капітал) щодо ВВП та рівень оновлення основних засобів. За допомогою цих показників пропонується визначити стан інвестування економіки, якій забезпечує її розширене відтворення, раціональну реструктуризацію і технологічне переозброєння [400, с. 370-372; 420, с. 15-17; 440, с. 293-294].

На загальнодержавному рівні оцінювання економічної безпеки держави розглядаються методики Міністерства економіки України та Державної служби статистики України. Так, Міністерство економіки України у складі економічної безпеки

держави оцінює інвестиційно-інноваційну складову. У методичних рекомендаціях [353] дану складову визначено як «стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості».

Так, у досліджуваних методиках оцінювання ефективності реалізації інвестиційної політики держави на макрорівні та мезорівні спостерігається значна варіативність та неоднорідність підходів (рис. 1.8). Однак, це все ж таки дозволяє згрупувати їх за методом системи обробки даних та представленням кінцевих результатів і розділити на рейтингові та описові.

Останні полягають в описі абсолютних показників, структури та динаміки розвитку та у здійсненні прогнозів експертами. У даному випадку експерт із власних міркувань обирає найбільш значущі індикатори та формує на їх основі висновки щодо кінцевого результату аналізу інвестиційної привабливості об’єкта інвестування. Як правило, такий підхід застосовують для дослідження соціально-економічного розвитку регіону на загальному рівні. Прикладом такого підходу є SWOT-аналіз.

Негативною стороною такої методики оцінювання вважаємо те, що науковцями описуються рекомендації щодо груп індикаторів, які визначають інвестиційну привабливість, однак не пропонуються і не наводяться конкретні підходи до їх оцінювання та обґрунтування, що, відповідно, робить їх низько ефективними [132, 442].

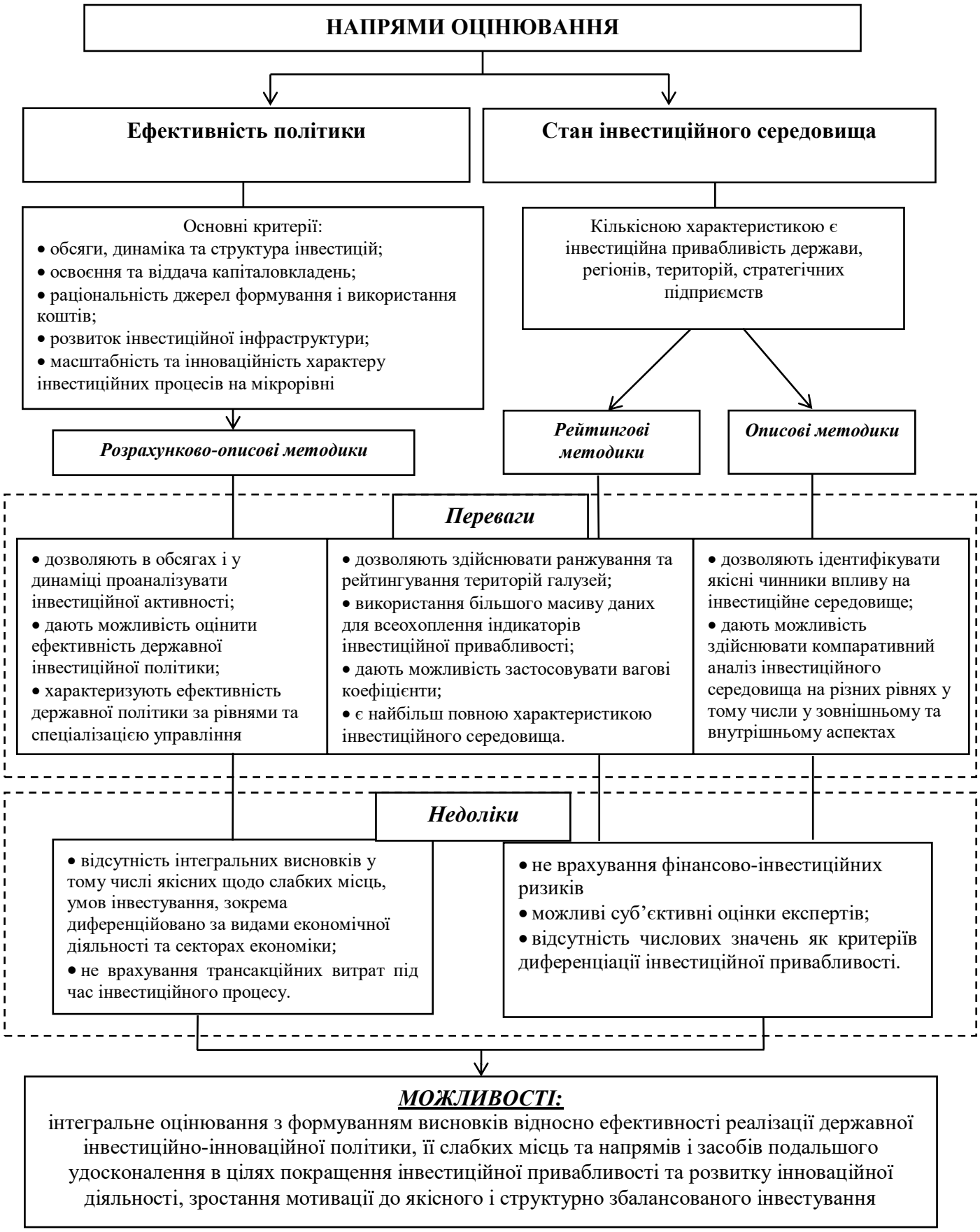

Рис. 1.8. Методичні підходи до оцінювання ефективності реалізації державної інвестиційно-інноваційної політики в контексті забезпечення модернізації національної економіки *(авторська розробка)*

Рейтинговий аналіз у порівнянні з описовим є більш точним, оскільки охоплює різні аспекти розвитку економіки. Узагальнена послідовність проведення рейтингового аналізу складається з наступних етапів:

1) визначення індикаторів (чинників впливу) на інвестиційну привабливість;

2) підбір показників, які найбільш повно розкривають вплив індикаторів на інвестиційну привабливість;

3) розрахунок показників або їх формалізація (при неоднорідності індикаторів);

4) групування та ранжування розрахованих показників (ранжування може проводитися як за окремою групою показників, так і при виведенні загального інтегрального показника).

Для виконання безпосередніх розрахунків використовується достатньо складний математичний апарат. Але для спрощення обрахунків можна використовувати як найпростіші програми електронних таблиць Microsoft Excel, так і професійне програмне забезпечення (Statistica, SPSS, EViews тощо).

Відповідно до остаточних результатів розрахунків формуються рейтинги міст, територій, регіонів, держав тощо. Рейтинговий аналіз може базуватися як на результатах експертних оцінювань, так і на статистичній інформації. Позитивним моментом рейтингового оцінювання інвестиційної привабливості є те, що вони більш наочні в отриманні результатів у порівнянні з описовими. Негативними аспектом, на нашу думку, є те, що вони формують інтегральний показник та лише показують місце країни або регіону серед інших. Тобто у рейтинговій методиці відсутній факторний аналіз впливу чинників, які обмежують інвестиційну привабливість об’єкта інвестування. Окрім того, для багатьох досліджуваних рейтингових методик недоліком є недостатнє приділення уваги або відсутність прорахованого ступеня ризику інвестування [206]. Вважаємо, що при врахуванні основних чинників, які впливають на інвестиційний клімат країни, найбільш важливо враховувати саме інвестиційні ризики. Додають труднощів у розрахунках й експертні оцінки, оскільки об’єктивність оцінки якісних показників важко узгоджується між

різними експертами.

В окрему групу методик оцінювання інвестиційної привабливості можна віднести еталонні (порівняльні) методики. Вони відштовхуються від наявного чи умовно створеного еталону на основі певних параметрів. Хоча цей метод також має недоліки. Зокрема, він не дає загальної самостійної характеристики країни, регіону, міста чи іншого об'єкта інвестування, а тільки визначає слабкі місця у порівнянні з нормативним станом. Використання еталонного методу оцінювання інвестиційної привабливості дає змогу лише окреслити інвестиційну стратегію на майбутнє.

Аналіз наведених вище методик оцінювання ефективності державної інвестиційно-інноваційної політики продемонстрував необхідність їх удосконалення, оскільки майже кожен з досліджених підходів містить суттєві недоліки. В описових методиках відсутня конкретизація послідовності оцінювання та містяться суперечливі погляди експертів. Еталонні методики здійснюють порівняння з нормативними показниками, оминаючи самостійну характеристику об'єктів інвестування. Рейтинговий аналіз унеможливлює оцінювання впливу факторів на інвестиційну привабливість. У частині досліджених рейтингових методик відсутня вагомість чинників впливу, а інші – не приділяють достатньої уваги ризику, що супроводжує інвестиційний процес.

Для усунення зазначених недоліків необхідно розробити універсальну методику моніторингу та оцінювання її ефективності, яка, на нашу думку, повинна:

- враховувати показники макро- та мікрорівнів;
- надавати можливість інвестору обирати ступінь впливу індикаторів на інвестиційну привабливість об'єкта інвестування;
- враховувати факторний аналіз індикаторів;
- надавати можливість інвестору оцінювати неоднорідні (якісні) показники за їх наявності;
- забезпечувати наочний результат щодо пріоритетних напрямів інвестування та можливих ризиків;
- інформувати інвестора про територіальні особливості інвестування.

При цьому допускається використання еталонних показників

за умови, що кількість об’єктів буде невеликою, а об’єкти – однорідними. Це дозволить обмежити формалізацію неоднорідних якісних показників, не зменшуючи ступінь їх важливості, надасть інвестору реальну оцінку власних вимог щодо процесу інвестування і дозволить співставляти з рівнем ризику, а також унаочнить реальний інвестиційний потенціал об’єкта інвестування.

Така система моніторингу значно спростить процес оцінювання інвестиційних можливостей та дасть багатофакторну характеристику подальшого шляху розвитку об’єкта інвестування, а також об’єктивно віддзеркалить існуючу ефективність інвестиційної політики держави.

1.3. Концептуальні положення та структурно-функціональні характеристики цифрової трансформації економіки

В сучасному світі цифрові інформаційні технології набувають все більшого розвитку та застосування виступаючи ключовими факторами формування глобального економічного середовища. Сектор цифрової економіки динамічно зростає, збільшується чисельність користувачів та процесів. Відтак інформаційні та цифрові технології стають потужним надсучасним двигуном у всі сферах соціально-економічного життя суспільства, а провідні світові компанії визначають процеси цифровізації та інформатизації рушійної силою сучасного інноваційного розвитку, зростання конкурентоспроможності економіки, якості життя населення та суспільного прогресу.

Активний розвиток цифрових інформаційних технологій пов'язаний в першу чергу із пошуком економічними суб’єктами нових джерел, засобів які забезпечували б стабільне та тривале економічного зростання. Особливістю процесів цифровізації, як драйверів економічного розвитку, є те, що вони здійснюють вплив на економічну систему через видозміну процесів виробництва, обігу, розподілу і споживання та забезпечують їхню динамічну взаємодію.

Концепція інформаційно-мережевої економіки з'явилася ще на початку двадцятого століття та пов'язується із ідеями та концептами «інформаційного суспільства» та «постіндустріального суспільства». Так поняття «постіндустріальне суспільство» було вперше визначено у 1914р. у праці А. Кумарасвамі, що досліджував індустріальний розвиток країн Азії, далі цей термін було розвинуто як поняття «ідеального суспільства» у працях теоретика ліберального соціалізму А. Пенті (1917-1922рр.). Згодом, академік В. Вернадський [240,с.55] у дослідженнях еволюції біосфери та її переходу до ноосфери визначив основними факторами цих процесів розвиток загальних систем зв'язку та створення спеціальної світової інформаційної системи. Відтак, процеси інформатизації суспільної і економічної систем є рушійною силою сучасного зростання продуктивності засобів виробництва та технологічних процесів.

Розвиваючи ці концепції у 1973 р. Денієл Белл опублікував працю «Майбутнє постіндустріальне суспільство. Досвід соціального прогнозування» [2,с.102], основним концептом якої є розуміння того, що трансформації базису виробничої діяльності є основною рушійною силою суспільного розвитку. Слід зазначити, що, науковці тісно пов'язували поняття постіндустріального розвитку та інформатизації й інтеграції процесів, намагаючись знайти нові механізми економічного та суспільного зростання.

За дослідженням науковця Р. Дж. Гордона третя індустріальна революція розпочалася у 1960р. з першого комерційного використання комп'ютера та закінчилася у 1990-х роках із винаходом Інтернету та початком використанням є-комерції [134,с.49-67]. Таким чином, початок ери використання комп'ютерів порівнюється із індустріальною революцією, наслідками якої стали значне скорочення витрат, оптимізація процесів виробничої та комерційної діяльності, технологізація процесів виробництва та обігу й загалом трансформація економічних ринкових відносин.

Комп'ютеризація та інформатизація виробничих, комерційних, суспільних процесів сформували середовище

економічної діяльності яке вийшло на якісно новий рівень завдяки розвитку мережі Інтернет а розвиток та розбудова інфраструктури мережі Інтернет призвели до поступової комерціалізації, значних змін в веденні бізнесу, появі та розвитку електронного бізнесу та формування міжнародних електронних ринків. Так, за визначенням К. Келлі комп'ютеризація та електронні мережі створили сектор економіки, що має вплив на всі інші сфери трансформуючи їх, а комунікації та засоби зв'язку стали не просто секторами економіки вони стали економікою [21,с.179]. Внаслідок цього, було зазначено, що світова цифрова мережа є не лише новим способом, інструментарієм ведення бізнесу та технологією - це якісно нова форма економічних відносин, що функціонує інтегровано не відокремлено й трансформує всі інші традиційні сектори і сфери економічної діяльності та формує принципово нове міжнародне економічне середовище.

На почату дев'яностих років у світі відбулося значне та швидке поширення мережі Інтернету, що активувало формування та створення процесів цифровізації економіки. Розпочалися активні процеси впровадження е-бізнесу, сутність якого полягає у забезпеченні постійного зв'язку між виробниками, постачальниками та споживачами із застосуванням мережі Інтернет. Таким чином, поширення Інтернету змінило бізнес відносини та бізнес-процеси постачання, управління, організації та ведення виробничої діяльності, фінансування та співпраці із іншими компаніями, значною мірою трансформувало та видозмінило функціонування міжнародних фінансових ринків.

Якісні зміни в використанні цифрових технологій пов'язують із чотирма основними етапами цифрової революції. Перший етап цифрової революції (1990-2000рр.) визначається формуванням інфраструктури необхідної для створення Інтернет мереж, забезпечення доступу до них та розвитку мережі Інтернет. Наступним етапом (2000-2010рр.) відбулося активне приєднання користувачів, формування контенту та накопичення, формування баз даних оскільки значне зростання користувачів призвело до створення ними значних масивів

інформації. Третій етап (2010-2020рр.) визначається як етап розвитку соціальних мереж та месенджерів, для миттєвого обміну інформацією ідентифікується науковцями як ера соціальних мереж. Четвертий етап, започаткування якого планується із 2020 р. визначають як еру нейронета – мережі між людьми та механізмами, завдяки впровадженню процесів побудованих на принципах нейрокомунікацій [188,с.48-49]. Виділення та вивчення зазначених етапів інформаційної революції дозволяє дослідити еволюціонування процесів інформаційно-цифрового розвитку суспільства у динаміці суспільно-економічних змін, дослідити економічну, виробничу, соціальну компоненти процесів інформаційного та технологічного розвитку як в часі так і в динаміці економічних та суспільних перетворень.

Так, за дослідженнями О. Вишневського визначено, що якщо накласти часові межі цифрової революції та еволюції промислового індустріального розвитку стає очевидним, що цифрова революція визначає перехід від третьої до четвертої промислової революції (Індустрії 4.0.) а її вплив поширюється на створення та зростання ВВП в економіках країн світу [264,с.19]. Таким чином, цифровізація економіки і є тим потужним інструментом, що забезпечує відповідні зміни, трансформації економічних систем та перехід на новий рівень глобального економічного розвитку, а їх порівняння із основними етапами індустріального розвитку дозволяє дослідити динаміку змін та виділивши основні етапи індустріальних промислових трансформацій виявити взаємозалежність процесів інформатизації та індустріального розвитку.

Ідеї «цифрової економіки» з`явилися у 1994р. та були визначені Доном Трепскоттом у його праці «Цифрова економіка: потенціал та небезпеки в епоху міжнародних інформаційних мереж». За його формулюванням цифрова економіка це економіка, що заснована на цифрових комп’ютерних технологіях [31,с.29]. Цим автором було окреслено основні концептуальні засади сучасної цифрової економіки та визначено, що відповідною характерною ознакою

цифрової економіки є виробництво та реалізація продукції із застосуванням комп'ютерних мереж та цифрових технологій, а Інтернет здійснює визначальний трансформаційний вплив на способи ведення бізнесу в сучасному світі.

Концепція «цифрової економіки» у 1995 р. була сформульована програмістом, Массачуседського технологічного університету Ніколасом Негропонте, що визначив її як «перехід від обробки атомів до обробки бітів» [25,с.45]. Таким чином, автором визначено основний теоретичний концепт та емпіричне значенням цифрової економіки а його революційність полягає у визначенні самої суті процесу переходу від матеріального виробництва, матеріальної економіки до інтегрованої електронної економіки побудованої на широкому застосуванні інформації й інтегрованих мереж та зростанні ролі сфери інформаційних цифрових технологій як основи функціонування економічних та соціальних систем.

Поняття «цифрової економіки» має значну кількість трактувань та визначень, оскільки науковці не дійшли єдиного бачення у цьому питанні, як не існує єдиного формулювання її сутності. Так, саме поняття «цифрової економіки» часто ототожнюють із поняттями інформаційної економіки, економіки даних, нової економіки, сектора цифрової економіки, сфери цифрової економіки, веб-економіки чи інтернет-економіки. Проте таке ототожнення, на нашу думку, не має достатньої теоретико-концептуальної аргументації а кожне із зазначених визначень несе власне змістовне навантаження. Основні концепти поняття цифрової економіки визначені провідними науковцями представлені в табл. 1.2.

Дослідження теоретико-концептуальних засад та трактування поняття «цифрової економіки», дають можливість окреслити основні наукові підходи до розуміння її сутності, змісту та основних характеристик.

Таблиця 1.2

Основні підходи до визначення поняття «цифрова економіка»
(узагальнено авторами)

Автори	Сутність трактування поняття
К. Кларк, Ж. Фурастьє [4,с.29]	Стрімке динамічне зростання частки, третинного сектора економіки, а саме сфери послуг в умовах економіки постіндутріального суспільства
Т.Юдіна, І. Тушканов [472,с.197]	У вузькому значенні – створення на глобальному, мега, макро, мезо чи мікро рівні економіки інформаційно-цифрових платформ та операторів із метою вирішення стратегічних завдань в сфері нової індустріалізації, державного регулювання, розвитку науки, освіти, інфраструктури, охорони здоров'я, транспорту. У широкому значенні – зміна суті виробничих та економічних відносин та їх суб'єктивно-об'єктивної орієнтованості та як зміну виробничих сил чи факторів виробництва за яких людина може вже не виступати суб'єктом відносин а процеси будуються на платформах M2M відносин типу машина-машина.
В.Ляшенко, О.Вишневський [264,с.8]	Збільшення, зростання частки третинного сектора економіки (сфери послуг), поява та ріст нового сектора цифрової економіки та радикальне перетворення всіх трьох секторів.
Колін Н. [5]	Процес, який здійснюється із метою зростання ефективності функціонування економічних систем та забезпечення ефективного, сталого розвитку підприємства, регіону чи держави.
Концепція розвитку цифрової економіки [377]	Створення кіберфізичного простору через насичення електронно-цифровими пристроями та засобами, комунікаціями, мережами та програмним забезпеченням на налагодження електронно-комунікаційного обміну.
В. Апалькова [60,с.13]	Сектор економіки, що застосовує цифрові технології та є найважливішим двигуном впровадження інновацій та забезпечення конкурентоспроможності та ефективного розвитку.
С. Коляденко [224,с.106]	Зміна умов виробництва, постачання та продажу інформаційних продуктів та сервісів високотехнологічними бізнес-структурами.
В. Поліванов, Н. Дмітрієва [330,с.113-114]	Сектор економіки, заснований на комунікаційних та інформаційних технологіях, Інтернет-технологіях, використанні програмних засобів партнерської взаємодії та технологій інженерії знань, об'єктно-орієнтованих технологіях, а також на формах та методах, інструментах та результатах практичної реалізації цифрових технологій.
С. Веретюк [109,с.52]	Нова інформаційна система, що змінює індустріальну парадигму та водночас нова економічна модель, яка дозволяє реалізовувати високо конкурентну продукцію нової якості та вирішувати соціально-економічні завдання суспільного розвитку.
М. Руденко [390,с.63]	З наукової точки зору – процес еволюції економічних, соціальних, виробничих, техніко-технологічних, організаційних, управлінських та інших суспільних відносин та зміни суб'єктно-об'єктної орієнтованості, що пов'язана із розвитком цифрових технологій; з практичного підходу – механізм зміни існуючої моделі ведення бізнесу з метою отримання конкурентних переваг, підвищення ефективності бізнес-процесів та створення додаткової вартості.
Група Gartner [3]	Процес переходу до цифрового бізнесу та нових бізнес-моделей ведення бізнесу внаслідок створення та використання цифрових технологій
А. Бєлєвцев [2,с.102]	Використання цифрових технологій із метою зростання ефективності поточних організаційних та виробничих процесів

До першого підходу належить підхід за яким цифровізація економіки розглядається із позицій зростання секторів цифрової економіки та здійснення глобальних структурних перетворень в первинному секторі сільського господарства, вторинному секторі промислового виробництва та третинному секторі послуг (К. Келлі, К. Кларк, Ж. Фурастьє, В. Ляшенко, О. Вишневський), такий підхід можна визначити як структурно-секторальний підхід, він є найбільш поширеним серед науковців і ґрунтується на здійснені значних структурних трансформацій в економічних системах країни внаслідок цифровізації первинного та вторинного секторів економіки та зростання частки третинного сектора, що докорінно змінює економічні системи та характер виробничих відносин і як наслідок ґрунтовних структурних змін зростає ефективність процесів виробництва та функціонування економіки.

За другим підходом наковці розглядають процеси інформатизації економіки як зміну економічних та виробничих відносин де замість безпосередньо особистісного управління процесами здійснюється та будується управління на основі розбудови інформаційно-цифрових платформ та операторів та формування алгоритмів відносин типу M2M машина – машина (М. Кастельс, Т. Юдіна, І. Тушканов), і формується відповідно новий тип відносин де людина може не виступати безпосереднім суб’єктом процесу, відповідно цей підхід можна класифікувати як процесний підхід щодо зміни суспільно-виробничих відносин на засадах нових цифрових платформ та процесів.

Третій підхід який можна визначити як комунікаційний, техніко-технологічний підхід (В. Поліванов, Н. Дмітрієва, В. Альпакова) розглядає цифрову економіку як активне застосування техніко-технологічних інновацій, техніко технологічне переоснащення, програмне забезпечення, насичення сучасними цифровими пристроями, засобами електронного обміну та розбудовою необхідних комунікацій. Водночас, за цим підходом здійснюється не лише техніко-технологічне переоснащення заміна засобів виробництва більш наукоємкими, сучасними технологіями та інноваціями

здійснюється розбудова формування нового кібер-простору, здатного докорінно змінити соціально-економічні відносини.

Четвертий підхід можна визначити як підхід на засадах розбудови якісно нових бізнес-моделей, моделей ведення бізнесу та платформ, що дають можливість розвитку нового електронного бізнесу (Р. Дж. Гордон, Д. Тапскотт, А. Бєлевцев) за даним підходом науковцями наголошується на практичних діючих аспектах функцій цифровізації економіки та їх емпіричному застосуванню в сьогоднішніх економічних умовах, створенні та функціонуванні нових електронних процесів, розвитку е-комерції та розбудови бізнес-процесів виробництва на засадах використання інтегрованого економічного простору, внаслідок чого створення основних матеріальних благ вийшло за межі матеріального виробництва та здійснюється у віртуальному інформаційному просторі за допомогою віртуального управління процесами виробництва і реалізації продукції та послуг.

За п’ятим концептуально-теоретичним підходом (М. Руденко), науковці визначають цифровізацію економіки як процес еволюції економічних, соціальних, виробничих організаційних, управлінських та навіть суспільних відносин внаслідок розвитку інформаційно-цифрових технологій та комунікацій. Цей підхід можна назвати еволюційний підходом оскільки він має історико-економічні корені та будується на засадах формування парадигми суспільного розвитку, визначаючи незворотність та послідовність даних процесів та глобальність впливу, що вийшли за межі економічних відносин та лежить в площині зміни суспільних формацій.

Основною метою цифровізації економіки науковці визначають перебудову виробництва, зростання гнучкості та пристосованості до змін ринкових умов, що забезпечуватиме зростання конкурентоспроможності держави у світі цифрових технологій [390,с.62]. Водночас, на нашу думку, метою цифровізації економіки є еволюціонування, перехід на новий рівень техніко-технологічного розвитку економічних систем та роздуви виробничих відносин на засадах активного застосування та впровадження техніко-технологічних,

цифрових засобів комунікацій та технологій із метою забезпечення нового рівня суспільно-економічного розвитку.

Основні концептуальні характеристики сектора цифрової економіки систематизовано та узагальнено в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Концептуальні характеристики сектора цифрової економіки *(авторська розробка)*

Елементи	***Обґрунтування елементів сектора цифрової економіки***
Ключові поняття	Цифрова економіка, цифровізація, цифрові технології, електронний бізнес, електронна комерція, цифрова інфраструктура, мережі, платформи, цифрові комунікації, блокчейн, цифровий розрив, Індустрія 4.0.
Ознаки	Цифровізація економіки, активне використання цифрових технологій, мереж, платформ в традиційних та нових високотехнологічних галузях економіки, суспільному житті (фінансовій, освітній сферах, охороні здоров'я, сфері послуг, торгівлі) та державному управлінні, розвиток електронного бізнесу, динамічне зростання обсягів електронної комерції.
Мета	Активування, стимулювання та зростання ефективності функціонування економічних систем внаслідок впровадженням інформаційно-комунікаційних, цифрових технологій у всіх сферах економічного та суспільного життя країни та забезпечення економічного розвитку.
Цілі	Цифрова трансформація, цифровізація існуючих традиційних галузей реального сектора економіки; розвиток нових високотехнологічних галузей економіки; активне створення та впровадження нових наукових розробок, НДДКР у розвиток цифрових технологій, ІТ-технологій; розбудова електронно-комунікаційних систем, інфраструктури; налагодження електронно-комунікаційного обміну; цифровізація, технологізація інтелектуальної діяльності; якісні зміни в сферах обігу та споживання.
Основні системи та умови формування	Цифрові електронні технології, цифрові електронні інформаційно-комунікаційні системи, мережі та платформи, кіберпростір. Основним умовами формування цифрової економки є: інноваційна активність, розвиток технологій; розбудова цифрових комунікацій, нових систем та платформ; насичення електронно-цифровими пристроями, засобами; налагодження електронно-комунікаційного обміну.
Індикатори розвитку	Рівень розвитку цифрових технологій; цифровізація реального сектора економіки; стан та розвиток мереж, інфраструктури, цифрових комунікацій; частка електронної комерції в структурі ВВП; рівень цифровізації процесів.
Фактори, які впливають на формування цифрової економіки	Розвиток науки, освіти, технологій, стан розбудови та темпи розвитку інформаційної цифрової інфраструктури та комунікацій, цілеспрямоване впровадження державного регулювання стимулювання та мотивування в сфері розвитку цифрової економіки, відповідність інституційної та нормативно-правової бази, наявність необхідних інвестицій, соціально-психологічна готовність бізнесу та суспільства до впровадження цифровізації економіки та суспільно-економічного життя
Шляхи розбудови	Визначення стратегічних пріоритетів державного регулювання, реалізація концепції та стратегії розвитку цифрової економіки, розвиток науки, освіти, інноваційної діяльності, розбудова цифрових комунікацій та інфраструктури активування внутрішнього ринку виробництва, використання, споживання цифрових технологій.

За науковим підходом визначеним Т. Месенбургом у 2001 р. структура цифрової економіки складається із трьох основних компонент: інфраструктури електронного бізнесу, що включає обладнання, мережі, програмне забезпечення, комунікації та ін.; електронного бізнесу, що полягає в здійсненні основних бізнес-процесів із застосуванням мережі Інтернет; та електронної комерції, що забезпечує реалізацію товарів та послуг із застосуванням мережі Інтернет [53,с.10].

Зазначимо, що розбудова та збалансованість основних компонент структури сектора цифрової економіки таких як: розбудова інфраструктури мереж, систем, технічних, технологічних та програмних засобів дозволяє забезпечити активне впровадження бізнес- процесів та здійснювати управління виробничими, маркетинговими, фінансовими та іншими процесами із застосуванням цифрових технологій прискорити та оптимізувати їх впровадження та значною мірою підвищити їх ефективність та продуктивність, наростити частку високотехнологічного виробництва в структурі ВВП країни. Водночас, формування та функціонування цифрової інфраструктури та впровадження електронного бізнесу призведе до зростання обсягів використання електронної комерції і відповідно призводе до зростання економічної ринкової активності як виробників, суб'єктів ринкових відносин так і покупців, змінить суспільно-економічні засади функціонування внутрішнього ринку, призведе до зростання ринкової інтеграції та глобалізації.

За дослідженням В. Поліванова з періоду активного розвитку та застосування Інтернету найшвидше його поширення відбулося в корпоративному секторі, що видозмінило відносини із постачальниками, партнерами, споживачами та призвело до появи та динамічного розвитку у світі електронного бізнесу та електронної комерції [330,с.111-112]. Провідні компанії, що впроваджують системи електронного бізнесу створювали власні бізнес-моделі використовуючи надані Інтернет технологіями можливості, відтак у мовах сьогодення мережеві Інтернет моделі розвитку електронного бізнесу стають домінуючими. Зазначимо, що

розвиток електронного бізнесу та електронної комерції змінив процеси функціонування, взаємозв'язку та взаємодії в середовищі економічних систем та їх функціонуванні, видозмінив та інтегрував їх діяльність.

Загалом, сектор цифрової економіки є сферою в якій здійснюються процеси цифровізації, інформатизації економіки країни та її галузей. Передусім, сектор цифрової економіки являє собою окрему сферу економічного функціонування, що складає частку в структурі ВВП країні і водночас цифрова економіка внаслідок впровадження процесів цифровізації здійснює безпосередній вплив на розвиток та функціонування в сучасних економічних умовах всіх інших секторів та сфер економічного життя країни, розвиток її традиційних галузей: сільського господарства, добувної, переробної промисловості, транспорту, фінансової сфери, зв'язку та інших галузей народного господарства.

Систематизація та аналіз наукових досліджень дозволили сформулювати узагальнене визначення відповідно до якого цифрова економіка є новим сектором економічного функціонування в якому основними засобами виробництва є цифрові пристрої, дані, інновації, технології і комунікації, яка формує частку в структурі ВВП і водночас, внаслідок впровадження процесів цифровізації здійснює безпосередній вплив на функціонування всіх інших традиційних секторів та сфер економічного життя країни трансформуючи їх із економіки, що споживає, в економіку, що створює ресурси, забезпечуючи нову якість економічного відтворення, додаткової вартості, конкурентоспроможності та ефективності соціально-економічного розвитку.

Основні структурно-функціональні компоненти сектора цифрової економіки представлені на рис. 1.9.

Структурно-функціональні компоненти сектора цифрової економіки складаються зі елементів структури сектора та його основних функцій в загальній системі розвитку економіки країни. Так, основними базовими елементами виступають суб'єкти сектора цифрової економіки, що безпосередньо продукують, розвивають цифрові технології та забезпечують

впровадження процесів цифровізації і також є безпосередніми учасниками відносин в сфері цифрових технологій.

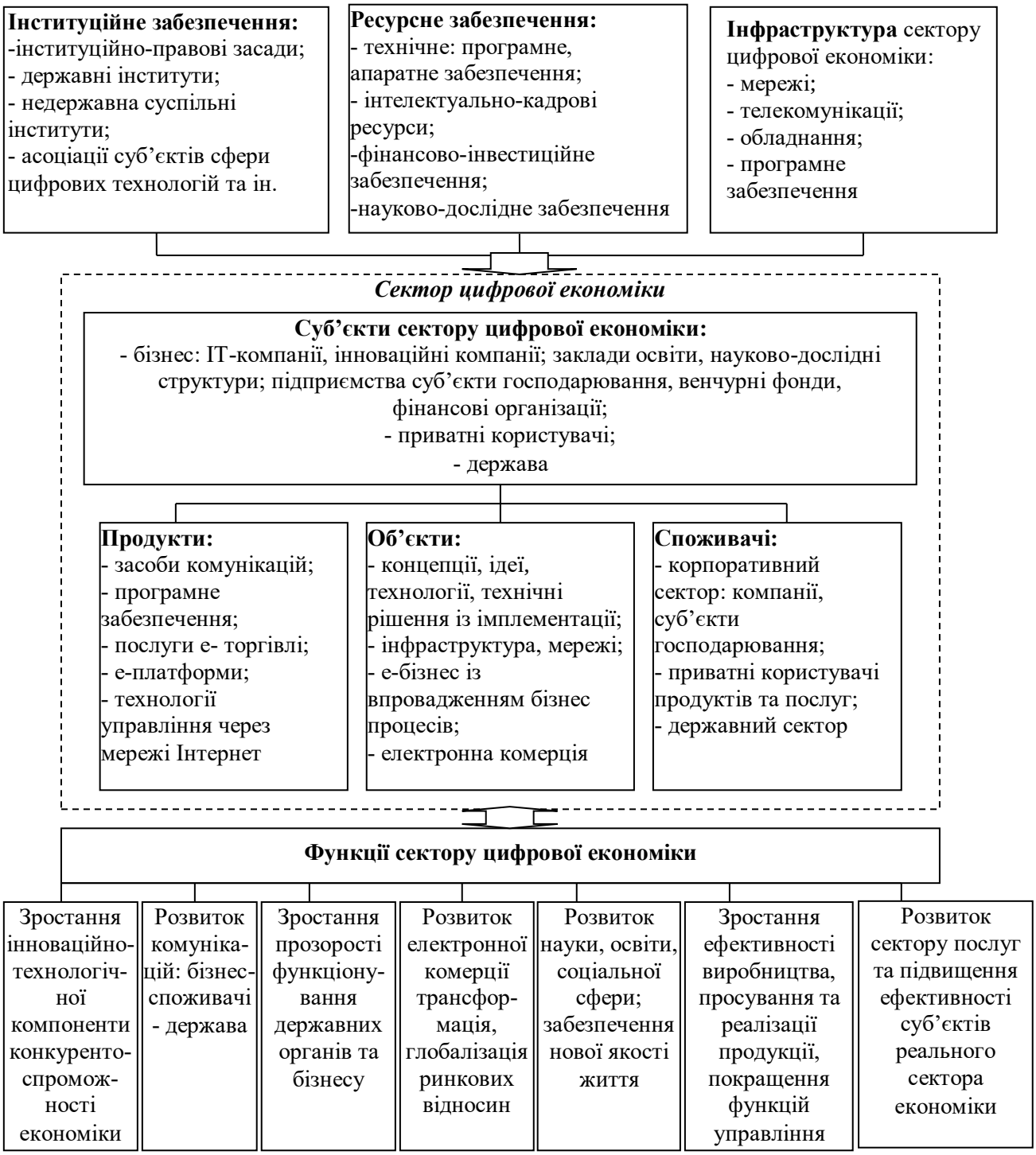

Рис. 1.9. Основні структурно-функціональні компоненти сектору цифрової економіки *(авторська розробка)*

Це бізнес структури - підприємства суб'єкти господарювання, організації, ІТ компанії, інноваційні компанії, заклади освіти та науково-дослідні структури, венчурні компанії, фонди, фінансові організації, що виступають як

виробниками так і споживачами продуктів е-технологій.

До другої групи належать приватні споживачі електронних послуг та продуктів, користувачі Інтернет, що водночас можуть продукувати інформацію та бути постачальниками та учасниками функціонування е-ринку; та держава що є безпосереднім учасником, суб'єктом сектора цифрової економіки завдяки здійсненню інституційного забезпечення та державного регулювання, як замовник технологій і продуктів їх розробки та провадження так як користувач чи споживач на платформах державного адміністрування та регулювання.

В межах окресленого сектора основними продуктами які продукуються та реалізуються цифровою економікою є насамперед засоби комунікацій та програмне забезпечення, технології управління через мережі Інтернет. Ці продукти забезпечують розвиток та функціонування цифрової економіки за трьома основними напрямами: безпосередньо розбудовою самих комунікацій, інфраструктури, розвитком послуг електронної торгівлі; та розвитком електронних платформ та технологій управління із застосуванням бізнес-процесів тобто технологіями електронного бізнесу, що дозволяють із застосуванням комунікацій, програмного забезпечення та використання мережі Інтернет планувати, реалізувати та контролювати виробничі, управлінські, сервісні, маркетингові та інші бізнес-процеси як в економічній сфері так і в сфері освіти, науки, охорони здоров'я, транспорті, послугах зв'язку, туризмі, соціальному забезпеченні та інших.

Зазначимо, що основними об'єктами на які здійснюють вплив суб'єкти сектора цифрової економіки для реалізації відповідних функцій є загалом теоретико-методичні напрацювання фундаментальні та прикладні дослідження НДДКР в сфері цифрових технологій, концепції, ідей, технології, технічні рішення що дозволяють імплементувати кращий світовий досвід розвитку та впровадження цифрових технологій для розбудови сектора цифрової економіки; інфраструктури, мережі цифрової економіки. Об'єктом також виступають електронний бізнес на засадах впровадження бізнес процесів; та електронна комерція як нова сфера економічної

діяльності та ринкових відносин в інтерактивному просторі.

При цьому, основними споживачами продуктів сектора цифрової економіки виступають її основні суб'єкти: бізнес, корпоративний сектор, компанії, підприємства суб'єкти господарювання; приватні споживачі продуктів та послуг та держанні органи влади та місцевого самоврядування.

Особливості сектора цифрової економіки та значний рівень інтегрування були використані в розбудові моделей для формування платформ електронного бізнесу, що є якісно новим рівнем ринкових відносин та технологією позиціонування продуктів та послуг.

Необхідними, невід'ємними складовими розвитку сектора цифрової економіки є наявність та якість його інституційного забезпечення, а саме сформованість інституційно-правових засад, наявність, повнота та дієвість прийнятих законодавчих та нормативних актів в сфері формування та впровадження державної стратегії та державної політики цифровізації економіки країни, що регламентують, визначають стратегічні вектори та регулюють діяльність в секторі цифрової економіки. Важливою є наявність та сформованість державних інститутів, державних органів, установ та організацій, що забезпечують регулювання, стимулювання, сприяння розвитку цифрових технологій та функціонування цифрової економіки; недержавних суспільних інститутів, спілок, асоціацій суб'єктів сфери цифрових технологій, що забезпечують недержавні ринкові механізми регулювання й розвитку, поширення цифрових технологій, їх дифузій та широкого застосування у всіх сферах життєдіяльності суспільства.

Формування та розвиток сектора цифрових технологій неможливі без достатнього ресурсного забезпечення. Основними постачальниками такого ресурсного забезпечення виступає безпосередньо бізнес-середовище та споживачі, проте важливим є державне втручання та ресурсне забезпечення в напрямах дії державних програм та реалізації державної концепції та стратегії розвитку цифрової економіки. Так, розвиток цифрових технологій потребує техніко-технологічного забезпечення в вигляді програмних сервісів,

апаратного забезпечення, техніко-технологічних засобів, пристроїв та систем, обладнання необхідних для створення техніко-технологічної бази розвитку сектора цифрових технологій. Другим важливим ресурсом є люди та інтелектуально-кадрові ресурси їх достатність, необхідний рівень знань, компетенцій і освіти, обсяг кадрових ресурсів всіх рівнів необхідний для провадження процесів цифровізації.

Науковим підґрунтям формування та розвитку сектора цифрової економіки є науково-дослідне забезпечення формування та концентрація необхідного обсягу фундаментальних, наукових, прикладних та емпіричних досліджень, НДДКР які забезпечують створення безпосередньо нових знань, що лежать в основі формування нових інноваційних технологій, а також їх дифузія, поширення на всі інші сфери та галузі застосування. Важливим є створення методології: методів та засобів застосування, адаптації, імплементації відповідних технологій та науково-практичного інструментарію їх застосування, оскільки результатом діяльності сектора цифрової економіки є поширення, концентрації та використання технологічних знань та інформації, що формують високотехнологічний продукт економічної діяльності.

Відповідно, формування та впровадження сектора цифрових технологій потребує значного фінансового та інвестиційного забезпечення необхідного як для створення нових технологічних розробок, інновацій так і для їх впровадження; розбудови підтримуючої інфраструктури; функціонування інститутів підтримки розвитку цифрового сектора; забезпечення людськими, технічними, технологічними ресурсам; та загалом інвестування в створення нових технологій, технічних та технологічних засобів, реалізації проектів і програм цифровізації економіки, впровадження механізмів та інструментів венчурного інвестування, фінансування через створення спеціалізованих фондів підтримки та розвитку цифрових технологій.

Впровадження цифрових технологій та розвиток сектора цифрової економіки значною мірою залежить від техніко-

технологічного рівня розвитку та розбудови супутньої інфраструктури що забезпечує його функціонування на необхідному техніко-технологічному рівні. Це і наявність та розбудова мереж і комунікацій, розвиток телекомунікацій, наявність, технічний стан та достатність техніки, обладнання необхідного для технічного-технологічного покриття, наявність програмного забезпечення необхідного для розвитку сектора цифрових технологій та доступ до нього користувачів.

Узагальнюючи зазначимо, що сектор цифрової економіки має певну визначену структуру яку складають суб'єкти відносин в сфері цифрової економіки: бізнес компанії та організації, приватні споживачі та держава; об'єкти: а саме концепції, технологічні рішення, інфраструктура, мережі; продукти сектора цифрових технологій; основні групи споживачів цих продуктів: бізнес, приватні споживачі, населення та держава; та сформовані взаємозв'язки та взаємодію між структурними елементами, що свідчить про наявність ознак системності, відповідно це дає можливість стверджувати, що сектор електронної економіки є системою, що не лише будується та функціонує на засадах системності але й і здійснює вплив та взаємодію із елементами зовнішнього економічного середовища іншими сферами та секторами економіки країни так і глобальної економіки. Функціонування сектора цифрової економіки потребує системного формування та розвитку необхідного інституційного, ресурсного забезпечення, розвитку підтримуючої інфраструктури.

Через вплив на складові, структурні елементи реалізуються основні функції сектора цифрової економіки: зростання інноваційно-технологічної компоненти конкурентоспроможності економіки; розвиток комунікацій між бізнесом, споживачами та державою; забезпечується зростання прозорості функціонування державних органів та бізнесу; розвиток електронної комерції та трансформація, глобалізація ринкових відносин; зростання ефективності виробництва просування та реалізації продукції, функцій управління; розвиток сектора послуг та цифровізація, трансформація зростання ефективності традиційних секторів сільського

господарства, промисловості; розвиток науки, освіти, соціальної сфери, забезпечення нової якості життя.

Зазначимо, що в структурі економіки країни важливе значення мають не лише ті сфери, що створюють продукт, додаткову вартість та формують структуру ВВП але й ті сектори, що здійснюють позитивний вплив на функціонування всіх інших секторів та сфер економіки країни та призводять до зростання їх ефективності. Відтак, сектор цифрової економіки є не лише окремою сучасною сферою, що динамічно розвивається, процеси цифровізації є потужним інструментом впровадження нових технологічних, інноваційних змін, що кардинально змінюють функціонування традиційних галузей економіки та фінансової сфери, освіти, науки, охорони здоров'я транспорту та зав'язку, соціального життя країни та державного управління.

Сектор цифрової економіки є постачальником сучасних цифрових систем та комунікацій, програмного забезпечення платформ та систем, забезпечує формування та розбудову цифрових платформ зв'язку та комунікацій між бізнесом, споживачами та державою. Водночас, розвиток сектора цифрової економіки є каталізатором інноваційних, інтеграційних, глобалізаційних процесів, розширення та поглиблення торгово-економічних відносин, провадження якісних змін у суспільному, соціальному житті країн та державному управлінні. Електронні платформи, системи, мережі та технології забезпечують реалізацію суспільних продуктів та послуг вироблених у всіх інших сферах виробництва, рух, поширення знань, інформації, рух фінансових ресурсів, забезпечення адміністрування систем та процесів нової якості, управлінських процесів як на рівні бізнесу, підприємств так і на рівні державного регіонального управління та регулювання. Технології створюють нові платформи взаємодії між бізнесом як виробником послуг та знань, споживачами цих товарів та послуг користувачами електронних процесів та систем та державою і забезпечують еволюцію, перехід економічних систем на новий рівень суспільно-економічного розвитку.

Висновки до розділу 1

1. Державне регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності є окремим напрямом економічної політики держави, метою якого є створення сприятливих умов для збільшення обсягів і підвищення ефективності використання інвестиційних ресурсів на інноваційно-технологічні цілі, забезпечення захисту прав та інтересів інвесторів, контролю за походженням та використанням інвестицій, скеруванням у їх у важливі сектори економіки та види діяльності, соціально значимі проекти і соціально-економічний просторовий розвиток.

Інвестиційно-інноваційне забезпечення слугує провідним ресурсом модернізації національної економіки, включно зі скеруванням її розвитку у руслі цифрової трансформації. Інвестиційно-інноваційне забезпечення формується в процесі ефективної інвестиційно-інноваційної політики держави, яка реалізується шляхом поєднання ринкових механізмів та державного регулювання в грошово-кредитній, амортизаційній, фінансово-бюджетній, інноваційній, зовнішньоекономічній та інших сферах із дотриманням фіскальних, економічних та соціальних принципів із врахуванням об'єктивних та суб'єктивних умов та факторів впливу.

Мета та завдання інвестиційно-інноваційної політики змінюються залежно від умов соціально-економічного розвитку країни, але стратегічно фокусуються навколо забезпечення інвестиційним ресурсом стійкого економічного зростання, що досягається засобами інноваційно-технологічної активності, збільшення притоку інвестиційного капіталу через створення сприятливого середовища для інвестицій і інновацій, його функціональних складових, формування позитивного інвестиційного іміджу, що забезпечує підвищення інвестиційної привабливості країни та її територій.

2. Інвестиційне середовище визначається сукупністю опосередкованих та суб'єктивних чинників (геополітичним становищем, фінансово-економічним розвитком, соціально-демографічною ситуацією). Важливою оціночною характеристикою результату реалізації інвестиційно-інноваційної

політики держави є інвестиційна привабливість, що визначається інтегральною характеристикою схильності внутрішніх та зовнішніх інвесторів здійснювати інвестування. Вона змінюється в динаміці, залежить від конкурентного середовища, підсилюється наявним інвестиційним потенціалом, проте послаблюється під дією до дії інвестиційних ризиків.

3. У сучасному світі передумови економічного розвитку все більше залежать від рівня впровадження цифрових технологій та розбудови сектора цифрової економіки, що забезпечують економічне зростання завдяки інтегруванню та позитивному впливу цифрових технологій на якість і ефективність суспільно-економічних процесів.

Результати досліджень теоретико-методичного базису цієї проблеми дають можливість обґрунтувати змістовну характеристику поняття сектора цифровізації як сектора економіки, в якому основними засобами виробництва є цифрові пристрої, дані, інновації, технології і комунікації, яка формує провідну частку в структурі ВВП країни і здійснює безпосередній вплив на функціонування та розвиток інших традиційних секторів та сфер економічного життя країни трансформуючи їх із економіки, що споживає, в економіку, що створює ресурси, забезпечує нову якість економічного відтворення, доданої вартості, конкурентоспроможності та зростання ефективності соціально-економічного розвитку.

Виявлені та досліджені структурно-функціональні компоненти сектора цифровізації економіки та їх характеристики дають можливість досліджувати його як систему, до елементно-функціональної структури якої входять три основні групи суб'єктів: бізнес-групи, приватні користувачі та держава; продуктами сектора є засоби та технології, послуги е-торгівлі, е-платформи; основними об'єктами, на які здійснюється вплив та забезпечується розвиток, виступають ідей, інновації, інфраструктура та мережі, е-бізнес та е-комерція; а споживачами результатів їх функціонування є корпоративний сектор, приватні користувачі та державний сектор. Водночас, ефективність розбудови та розвитку сектора цифрової економіки та реалізація окреслених системних

функцій значною мірою залежить від сформованості та достатності інституційного та нормативно-правового забезпечення, ресурсного забезпечення із залученням й використанням технічних, кадрових, інтелектуальних, фінансово-інвестиційних ресурсів та розбудовою інфраструктури та техніко-технологічного забезпечення сектора цифрової економіки.

РОЗДІЛ 2
МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

2.1. Методичний інструментарій державного регулювання розвитку цифрової економіки

В сьогоднішніх умовах формування та розвитку сектора цифрової економіки, необхідним та важливим є розробка науково обґрунтованих механізмів державного регулювання спрямованих на стимулювання, підтримку та регулювання процесів цифровізації. Нині, сектор цифрової економіки в країні є непоширеним та знаходиться на початкових етапах свого становлення. Водночас, розвиток цифрових технологій та цифровізація традиційних галузей та сфер економіки країни можлива за умови розробки і реалізації державою системи заходів спрямованих на створення сприятливого в секторі цифрової економіки соціально-економічного, правового, інституційного середовища. Стратегічні орієнтири та умови розвитку сектора цифрової економіки пов’язані із середовищем його формування, із динамікою інноваційного розвитку та станом бізнес середовища, змінами кон’юнктури ринку, розвитком супутньої інфраструктури та обумовлюють застосування ефективних методів та механізмів державного регулювання. Відповідно, державне регулювання цього сектора уособлює цілеспрямований вплив держави у сфері управління цифровою економікою із метою надання економічним процесам системності та спрямованості, відповідно до визначених стратегічних цілей, задач та суспільно-економічних інтересів країни із метою забезпечення її ефективного, динамічного, соціально-економічного розвитку.

Державне регулювання розвитку сектора цифрової економіки потребує планування та використання певних методів, що виступають засобами впливу держави на процеси цифрового розвитку, цифровізації економіки країни. Теоретичним підґрунтям застосування тих чи інших методів в

державному регулюванні цифровізації економіки є розуміння та узагальнення відповідних методів, їх ознак та особливостей впровадження дослідженні у працях науковців.

У дослідженні Ю. Сафонова до методів державного регулювання економічних процесів автор відносить методи прямої та непрямої дії, а саме: економічні, нормативні, політичні, організаційні, соціальні та спеціальні методи, що забезпечують розбудову алгоритму дій із державного регулювання як за умов стабільного функціонування та і в умовах дії дестабілізуючих факторів, трансформаційних змінах у соціальному чи економічному середовищі, впливу факторів інтеграції та глобалізації [396,с.4-5]. Таким чином, комплексне застосування та комбінування методів як прямого так і не прямого впливу за широким колом напрямів уможливлює активну та цілеспрямовану дію держави в сфері державного регулювання економічних процесів, що є особливо актуальним, враховуючи новизну, інноваційність, динаміку процесів цифровізації економіки у світі та необхідність динамічного реагування та розбудови відповідного сектора в країні.

Так, у працях О. Мельниченко базовими методами в рамках реалізації державної промислової політики виступають: адміністративні методи, що включають дозвільно-розпорядчі засоби, інструменти державного адміністрування процесів економічної діяльності у всіх сферах, прийняття необхідних інструкцій, рішень розпоряджень, дозвільної документації у вигляді ліцензій та дозволів, ведення технічних вимог та регламентів; економічні методи пов’язані із фінансово-економічним стимулюванням, мотивуванням чи прямим державним фінансуванням процесів економічного розвитку а саме бюджетні субсидії та субвенції, регулювання кредитних ставок, тарифів, оподаткування, митне регулювання і т.д.; нормативно-правові – методи в основі яких створення та удосконалення відповідного нормативно-правового поля необхідного для економічного розвитку країни, прийняття відповідних законів, постанов та ін.; організаційні методи, що охоплюють інструменти та засоби упорядкування, організації та діяльності у сфері державного регулювання, визначення

технологічних пріоритетів галузевого розвитку та прийняття й реалізацію цільових програм, гармонізацію вітчизняних та світових стандартів, розмежування повноважень та формування і реалізацію державної економічної політики; та соціально-психологічні методи до складу яких віднесено такі інструменти як виховання, переконання, розбудову соціального діалогу та інші [279,с.4-5]. Наведена класифікація та характеристика основних методів державного регулювання процесів економічного розвитку є найбільш повною й системною та здатна забезпечити державне регулювання всіх процесів та функціональних підсистем задіяних в процесів економічного розвитку країни і є теоретичним змістовним підґрунтям до формування методології державного регулювання розвитку сектора цифрових технологій.

Таким чином, структура, новизна та динаміка функціонування сектора цифрової економіки потребує формування та застосування таких основних груп методів як правові, економічні та адміністративні методи, водночас із застосуванням як методів прямої так і непрямої дії та із розробкою й впровадженням широкого кола інструментів що їх формують.

Так, правові методи та їх інструменти забезпечать формування в країні нормативно-правового поля необхідного для розбудови сектора цифрової економіки, що пов’язано із прийняттям низки змін до чинного законодавства, прийняттям та реалізацією Державної стратегії розвитку цифрової економіки та обумовить нормативно-правове поле її функціонування. Економічні методи та їх інструменти забезпечать впровадження мотиваційних, стимулюючих важелів розвитку сектора цифрової економіки, як прямої дії таких як: державне фінансування програм чи науково-технічних проектів цифровізації економіки, розбудови цифрової інфраструктури, впровадження державного замовлення чи державних закупівель в секторі цифрової економіки, надання державних дотацій чи субсидіювання; так і методів непрямої дії - податкового мотивування та стимулювання впровадження процесів цифровізації та розвитку

нового сектора економіки.

Зазначимо, що впровадження адміністративних методів як засобів та інструментів державного адміністрування процесів цифровізації полягає в першу чергу в переході державних інститутів управління та адміністрування на цифрові системи функціонування, що дозволить активувати процеси загального впровадження цифровізації всіх сфер економічного так і суспільного життя країни, і стимулює розвиток сектора цифрової економіки.

Цілісний системний розвиток економіки країни та її секторів потребує формування та впровадження ефективних механізмів державного регулювання процесів її функціонування. На думку М. Корецького [227,с.255] та І. Кириленко [217с.16] зміст поняття «механізм державного регулювання економіки» є системою засобів, важелів, методів та певних стимулів із застосуванням яких здійснюється державне регулювання та забезпечується реалізація економічних, соціальних, правових функцій.

На думку Д. Нехайчука механізм державного регулювання розвитку економіки є способом дій суб'єкта регулювання, що ґрунтується на певних базових засадах функціях та принципах із застосуванням методів та засобів і забезпечує досягнення визначеної мети ефективного функціонування системи державного регулювання та розв'язання протиріч [298,с.83]. Таким чином, механізм забезпечує реалізацію основних функцій державного регулювання, водночас, економічні функції визначають напрями за якими здійснюється державне регулювання. Внаслідок цього формується взаємозв'язок та взаємозалежність між визначеними стратегічними цілями державного регулювання, векторами, напрямками дії та методами і засобами їх реалізації, що є складовими механізму державного регулювання.

У своїх дослідженнях принципів та механізмів державного управління економікою О. Чечель приходить до висновку, що механізм державного регулювання є системою яка має компоненту структуру та складається із цілей, завдань, принципів, функцій, суб'єктів, об'єктів методів і форм

регулювання економіки, взаємодія яких обумовлює економічну політику країни а реалізація спрямована на досягнення стратегічної мети та виконання регулюючих функцій держави [452,с.109]. Завдяки цьому, дієвість механізму державного регулювання залежить від ефективно застосовних методів та засобів та налагодженості дії та взаємодії всіх елементів та складових механізму державного регулювання як єдиної цілісної системи. Водночас, складові механізму державного регулювання формують економічну політику країни у впровадженні певних структурно-інституційних, економічних змін та трансформацій та забезпечення сталого розвитку секторів та сфер економічної системи країни.

Науковці М. Латинін, С. Майстро, В. Бабаев основними механізмами державного регулювання інноваційного розвитку економіки визначають формування адміністративно-інституційного механізму функціями якого є формування та здійснення державної політики в визначеній дією механізму сфері; забезпечення узгодження та інституціоналізації взаємовідносин та взаємодії всіх сторін та реалізацію їх інтересів; створення необхідних умов для подальшого ефективного стратегічного розвитку; координації дій та розподілу повноважень та відповідальності органів державної влади за результатами здійснених заходів державного регулювання [158,с.262]. Основними формами адміністративно-інституційного механізму, таким чином, виступають інституційне, соціальне, інформаційне регулювання, дозвільна діяльність, інструменти ліцензування, стандартизації, сертифікації. Відтак, розбудова адміністративно-інституційного механізму, що впроваджує функції інституційного регулювання та адміністрування, забезпечує здійснення функцій державних органів та інститутів, державного регулювання формування та дію недержавних громадських інститутів, удосконалення адміністративних функцій та забезпечення функцій державного контролю, що є важливими складовими загального механізму державного регулювання.

Фінансово-економічний механізм державного

регулювання створює умови для реалізації виробничого, відтворювального потенціалу секторів та сфер економіки країни. Основними ресурсами фінансово-економічного механізму виступають державні кошти, а формами державного регулювання є грошово-кредитне, цінове, бюджетне, монопольне, податкове, інвестиційне регулювання. Основними інструментами фінансово-економічного механізму виступають прийняття та реалізація державних цільових програм, національних проектів, пряме державне інвестування, фінансування, субсидіювання, надання дотацій чи податкове регулювання [158,с.262]. Внаслідок цього, зазначимо, що фінансово-економічний механізм є основним механізмом який забезпечує вплив держави через застосування як прямих так і непрямих, стимулюючих методів спрямованих як на фінансово-економічне втручання в процеси розвитку та функціонування того чи іншого сектора економіки так і на дію опосередкованих інструментів податкової, кредитної політики спрямованих на створення сприятливого інвестиційного клімату та формування прямої економічної зацікавленості суб'єктів ринкових відносин в розвитку бізнесу, впровадження інновацій, зростання якості та конкурентоспроможності продукції, що активує процеси економічного відтворення та стимулює розвиток нових інноваційних напрямків таких як сектор цифрової економіки.

У дослідженнях Ю. Ульянченко [433,с.41] та О. Лукашова [252,с.79-80] поряд із дією адміністративно-інституційного та фінансово-економічного механізмів наголошується на важливості формування нормативно-правового механізму, що визначає засади розробки та впровадження довгострокової державної політики. Дія нормативно-правового механізму спрямована на формування необхідного законодавчого поля і водночас гарантування дотримання прав суб'єктів регулювання. Відповідно нормативно-правовий механізм визначається як інтегрована сукупність складових створення законодавчої бази формування та реалізації державної політики, що забезпечується із розробкою та дотриманням нормативно-правових актів. Основними функціональними складовими науковці визначають правотворчу, правоохоронну,

наглядову, виконавчу, контрольну підсистеми. Таким чином, нормативно-правовий механізм створює законодавчі, правові основи функціонування та розвитку у різних сферах та секторах економіки та забезпечує реалізацію правових механізмів їх дотримання. Водночас, розглядаючи такі молоді, не сформовані сектори як цифрова, інформаційна економіка, слід зазначити важливість динамічного функціонування нормативно-правового механізму, що дозволило б адаптувати здійснювати своєчасні зміни в діючих нормативно-правових актах необхідні для ефективного функціонування нового в економіці країни сектора.

Разом з тим, розглядаючи особливості формування та функціонування сектора цифрових технологій, слід зазначити що його розбудова потребує не лише нормативно-правового, економічного, організаційного регулювання але й реалізації механізмів та інструментів технічного, технологічного регулювання оскільки для формування та розвитку сектора цифрової економіки необхідним є здійснення активних дій держави, щодо залучення технологій та техніки необхідної для формування цифрової інфраструктури а бо ж активування інноваційного розвитку, здійснення вітчизняних науково-дослідних робіт в цьому напрямі та реалізації державних цільових програм техніко-технологічного інноваційного розвитку у цифровій сфері. Отже, враховуючи загальну динаміку світового розвитку сектора цифрової економіки та недостатній розвиток вітчизняної техніко-технологічної бази важливим є формування техніко-технологічного механізму державного регулювання, дії якого будуть спрямовані як на стимулювання технічного, технологічного розвитку в країні так і на інтенсифікацію політики залучення технологій, техніко-технологічне забезпечення, формування та розбудову технічної інфраструктури необхідної для розвитку цього сектора.

Наведені наукові концепти і особливості функціонування та розвитку цифрової економіки обумовлюють необхідність формування двох основних груп механізмів: економічного механізму та техніко-технологічного механізму державного регулювання сектора цифрової економіки.

Аналізуючи провідні наукові дослідження з питань методичного інструментарію державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки слід зазначити, що у наукових працях автори по різному підходили до визначення та систематизації основних механізмів та інструментів державного регулювання цього сектора, пропонуючи нові інструменти та засоби для реалізації функцій регулювання в різних сегментах та напрямах функціонування сектора цифрової економіки.

У дослідженнях І. Яненкової з питань цифрової трансформації промисловості України визначено необхідність формування цифрових ініціатив в вигляді стратегій та програм в сфері цифрової економіки; забезпечення розробки, прийняття та реалізації Стратегії цифрового розвитку національної економіки а також, враховуючи ефективний досвід провідних країн світу в цьому питанні та об'єктивну необхідність відновлення потужностей національного виробництва, доцільним вбачається розробка та реалізація проектів поетапної цифровізації галузей промисловості країни [475,с.180]. Водночас зазначимо, що цифровізація економіки країни та її промисловості потребують фундаментальних змін техніко-технологічної структури виробництва та переходу на новітні технології виробництва та управління.

За світовим досвідом такі техніко-технологічні зміни реалізуються відповідно до прийнятих концепцій: «Індустрія 4.0.», «Цифрове виробництво», «Інтернет у промисловості», «Відкрите виробництво». Водночас ці концепції виступають основою впровадження цифрових технологій в реальному секторі економки із застосуванням спеціальних техніко-технологічних інструментів таких як: впровадження «хмарних технологій», що забезпечать зберігання інформації та розподіл ресурсів; оптимізацію кадрових ресурсів та перехід на масове провадження роботизованих технологій виробництва; впровадження технологій індустріального Інтернету речей з встановленням інтелектуальних датчиків на виробничих потужностях; перехід на електронний документообіг та оцифрування технічної документації; впровадження наскрізної

автоматизації та інтеграції виробничих та управлінських процесів; впровадження технологій розвитку адитивних технологій та 3Д- прінтингу; перехід на реалізацію продукції через мережі Інтернет; впровадження сервісів автоматизованого замовлення матеріалів та сировини, постачання, реалізації продукції; подальше впровадження мобільних технологій для контролю та управління бізнес-процесами [475,с.180]. Щодо загального концептуального бачення процесів розвитку сектора цифрових технологій то провідними пріоритетними напрямами державного регулювання цього процесу вбачається розробка проектів за стратегічними напрямками формування та розвитку цифрового простору; створення умов для цифровізації економіки країни, стимулювання розробки засобів виробництва відповідно до вимог та стандартів «Індустрії 4.»; формування інформаційно-комунікаційних мереж та ін.

Зазначимо, що відповідно до визначених напрямків необхідним засобами державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки окреслено формування нових освітніх програм із визначенням нових освітніх компетенцій персоналу; внесення змін до державного класифікатора професій із розробкою переліку нових процесій необхідних для забезпечення сектора цифрової економіки. Здійснення реалізація відповідних трансформаційних змін та забезпечення державного регулювання процесів цифровізації економіки потребує створення робочого органу, що буде забезпечувати координацію дій із цифровізації економіки та нести відповідальність за реалізацію дій державного регулювання розвитку цифрових технологій.

Першочерговими інструментами, що можуть бути застосованими для формування та розвитку цифрової економіки є розробка концепції створення умов для промислової трансформації і формування єдиного цифрового простору із країнами ЄС; визначення пріоритетних видів економічної діяльності та промислового співробітництва з країнами ЄС; розбудова та забезпечення функціонування об’єктів інноваційно-індустріальної інфраструктури

(технопарків, ВЕЗ, індустріальних парків, кластерів, бізнес-інкубаторів); ініціювання та створення мереж промислової кооперації та трансферу технологій та ін. [475,с.181-182]. Дослідження викладених концептів дає можливість констатувати, що дані напрацювання напрямів і інструментарію розвитку сектора цифрових технологій хоч і зосереджені на цифровій трансформації промисловості, проте мають ґрунтовний комплексний характер, який дозволяє дослідити процеси як цифровізації промисловості так і розвитку сектора цифрових технологій пропонуючи напрями та інструментарій розбудови інституційно-правового, організаційного механізмів із урахуванням особливостей та впливу інституційного середовища, інфраструктури та ринкової кон'юнктури. Водночас, запропоновані засоби акцентують увагу на важливості та першочерговості дій щодо впровадження техніко-технологічного механізму державного регулювання сектора цифрових технологій а запропоновані інструменти і заходи дуже детально та повно описують послідовність дій техніко-технологічного механізму, щодо ефективного впровадження процесів цифровізації в рамках як нормативно-правових так і структурних техніко-технологічних змін як структури промисловості так і інфраструктури, процесів ресурсного забезпечення за динамічних змін ринкової кон'юнктури. Водночас наголошується на важливості закріплення на законодавчому рівні створення правових, організаційних, технічних, фінансово-економічних умов для розвитку цифрової економіки країни та подальшої інтеграції, взаємодії країни з іншими країнами в рамах цифрового економічного простору ЄС.

Сформованою ініціативою щодо питання цифровізації економіки є проект Концепції «Цифрова адженда-2010» розроблений фахівцями ГО «Хай Тек Офіс» [444,с.19-10]. В зазначеному проекті концепції авторами пропонується форсований сценарій цифровізації країни, ключовою стратегією якої є робота з внутрішнім ринком а провідними ініціативами мають стати формування у суб'єктів цифрового простору бізнесу, держави та громадян, мотивації та необхідності в

використання нових цифрових технологій. Стратегія пропонує прискорений шлях а основними інструментами які дозволяють здійснити реактивний прорив, на думку авторів, мають стати інструменти економічного механізму із застосуванням інструментів податкової та митної політики щодо введення спеціальних ввізних мит на техніку та технології призначені для розвитку цифрової сфери, що дозволило б здешевити вартість цифрових засобів програмного забезпечення, обладнання; провадження інструментів кредитування проектів цифровізації бізнесу, виробництва; фондування через створення спеціальних фондів спільного інвестування, венчурного інвестування, що забезпечило б фінансове стимулювання розвитку сектора цифрових технологій, покращило інвестиційний клімат у країні на створило передумови для залучення іноземних інвестицій в секторі ЦТ.

Наступний напрямок запропонований в рамках цього проекту спрямований на формування потреб у використанні цифрових технологій, з цією метою пропонується цифровізація освітньої сфери, перехід від традиційних засобів на нові інформаційні цифрові технології навчальних закладів, використання мультимедійного учбового контенту, підключення до широкосмугових мереж Інтернет та масове використання цифрових засобів та пристроїв [444,с.19-10]. Зазначимо, що ключовим в цьому питанні автори вбачають прийняття та реалізацію національних проектів цифровізації та розробку та впровадження ефективних моделей та інструментів державно-приватного партнерства.

Окреме місце в впровадженні цифрових технологій та цифровізації всіх сфер життя мають стан та розвиток інфраструктури: починаючи із розвитку інноваційної інфраструктури, бізнес-інкубаторів, техноцентрів, технопарків, так і інфраструктури цифрового забезпечення (цифрової та телекомунікаційної інфраструктури), офісів трансферу технологій, фондів, центрів розвитку компетенцій та центрів патентного регулювання [444,с.19-10]. Необхідними вбачаються дії із залучення технологій провідних компаній, що створюють світову сферу цифрових технологій та розвиток

спільних ініціатив із цими компаніями по залученню та розвитку цифрових технологій в економіці країни, реалізації спільних проектів та створенні нових форматів взаємодії. Таким чином, наголошується на необхідності гармонійного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій цифрової економіки та державного «смарт-активізму» на основі впровадження ринкових механізмів, що дозволить здійснити «цифровий стрибок» в розвитку економіки країни.

Отже, ключовою тезою зазначеної концепції є важливість роботи із внутрішнім ринком а ключовими ініціативами необхідність формування у бізнесу, держави та суспільства, громадян країни мотивації та потреб в використанні цифрових технологій.

Варто зазначити, що запропоновані інструменти державного регулювання цифрового розвитку є інструментами інформаційного, соціально-психологічного механізму державного регулювання в сфері впровадження цифрових технологій та засновані на використання внутрішніх соціальних психологічних мотиваторів, потреб, і водночас створення об'єктивних інфраструктурних, технічних, технологічних, адміністративних умов за яких такі потреби будуть реалізовані. Наголошується на активному застосуванні цифрових технологій в соціальній сфері: освіті, медицині, громадській безпеці, транспорті, впровадженні проектів «смарт-сіті» для цифровізації різних сфер життя населення та створенні потреб у придбанні та використані цифрових технологій.

У дослідженнях О. Риженко для розбудови сектора цифрової економіки пропонується застосовувати такі інструменти як удосконалення законодавчої бази інтелектуальної власності, захисту приватних даних, кібернетичної безпеки та розширення доступу до широкосмугового Інтернету. Особлива увага приділяється необхідності впровадження електронного урядування, впровадження цифрової експертизи нових урядових документів та внесення змін до наявних [387]. Таким чином, відзначається безпосередній зв'язок між впровадженням електронного урядування, цифровізацією державного управління і

суспільного життя в країні та формуванням механізмів електронної взаємодії й впровадженням економічних змін із розбудовою цифрової економіки країни.

Досліджуючи ключові ініціативи розвитку цифрової економіки О. Жукова визначає необхідність застосування груп інструментів: підвищення «цифрової освіти» та «цифрової культури» суспільства, заснованої на формуванні нових специфічних компетенцій, знань якими мають вільно володіти індивідууми для інтеграції в соціальний чи економічний цифровий простір; створення нових сучасних цифрових форматів державного управління; впровадження спільних інвестиційних проектів із розвитку сучасної цифрової інфраструктури з новою якістю та покриттям широкосмуговим Інтернетом для подолання існуючого «цифрового розриву»; внесення змін в законодавчі акти чи прийняття нових із визначенням та закріпленням на законодавчому рівні цифрових прав громадян, принципів цифровізації та забезпечити законодавче інституційне стимулювання впровадження процесів цифровізації; забезпечення захисту інтелектуальної власності та створення норм кібер-безпеки необхідних для захисту інтелектуальної власності, інноваційних технологічних розробок та стимулювання функціонування та розвитку цифрового середовища [180,с.10]. Отже, особлива увага приділяється зростанню рівня соціально-психологічної адаптації населення до впровадження процесів цифровізації та зростання цифрової грамотності, впровадження цифрових технологій у всіх сферах життя і таким чином внутрішнього стимулювання розвитку цифрової техніки та цифрових технологій та їх відтворення в рамках розбудови сектора цифрової економіки. Щодо державного управління то тут пропонується змінити акценти із управління сферою інформаційно-комунікаційних технологій на управління впровадженням цифровізації країни. При цьому, наголошується на ключовій ролі держави в впровадженні цифрової економіки, на законодавчому закріпленні пріоритетності розвитку цифрової економіки та на необхідності усунення інституційних, законодавчих, фіскально-податкових

бар'єрів що перешкоджатимуть реалізації цифрових ініціатив.

У дослідженнях державного регулювання ринку криптовалют в Україні Н. Архієрейська акцентує увагу на необхідності врегулювання питань нормативно-правового визначення використання криптовалют як засобів платежу із прийняттям відповідних змін в законодавстві [61,с.754-756]. Визначення правових меж та засад дії криптовалюти розширить межі та можливості дії цифрових платіжних систем та доповнить існуючі новим, сучасним фінансовим інструментом.

Розглядаючи питання регулювання відносин в сфері цифрової економіки О. Віник визначає необхідність формування адекватного правового регулювання, невід'ємною складовою якого є визначення та законодавче закріплення понять (об'єктів, суб'єктів, засобів цифрової економіки і т.д.), що відповідно потребує вирішення проблеми закріплення, уніфікації відповідних термінів в цифровій економіці та актуалізує необхідність прийняття Закону «Про цифрову економіку» [111,с.165]. Відповідно, прийняття такого закону дасть можливість удосконалити законодавство в цій сфері, визначити та закріпити зміст, форми, сутність, принципи та механізми цифрової економіки, і таким чином створити та закріпити нормативно-правове поле необхідне для розвитку та державного регулювання процесів цифровізації та удосконалити ринкові відносини в сфері електронної комерції.

В Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020рр. прийнятій Кабінетом Міністрів України 12. 01.2018р. визначені основні напрями цифрового розвитку та окреслені основні інструменти за допомогою яких можлива реалізація напрямів та досягнення результатів [377,с.1-18]. Такими напрямами окреслено подолання цифрового розриву а його головним інструментом визначено розвиток цифрової інфраструктури, як комплексу технологій продуктів та процесів, що забезпечують обчислювальні, телекомунікаційні та мережеві можливості на цифровій основі. Наступним напрямом в концепції окреслено розвиток цифрових компетенцій а його інструментами - оновлення

державного класифікатора професій із запровадженням переліку цифрових професій, розробка навчальних програм із їх запровадження в навчальних закладах. Напрям цифровізації реального сектора економіки має бути реалізованим через масштабні трансформації підприємств із застосуванням економічних інструментів та стимулів а інструментами його досягнення визначено таргетинг – проведення аналізу та дослідження промислових секторів із метою оцінки їх конкурентоспроможності, перспектив розбудови; а також впровадження сучасних інформаційних технологій в промисловості та визнання міжнародних стандартів «Індустрії 4.0». Для реалізації проектів цифрових трансформацій в Концепції пропонується ініціювання та запровадження концесійних та сервісних моделей організації фінансування, розбудови та управління інвестиційними проектами. Стосовно поширення безготівкових розрахунків пропонується застосування інструментів лібералізації законодавчої, нормативної, регуляторної державної політики в сфері використання безготівкових розрахунків, лібералізація валютного регулювання та вільний доступ до використання міжнародних систем і технологій безготівкових розрахунків, створення умов для поширення та розвитку платіжних систем, а також наголошується на необхідності гармонізації вітчизняних цифрових ініціатив із європейськими та світовими науковими ініціативами в сфері цифрового розвитку [377,с.1-18]. Підкреслимо, що зазначена Концепція, є першим і безумовно важливим кроком у формуванні концептуально-методичних засад та методичного інструментарію державного регулювання розвитку цифрової економіки. Наразі, в Концепції систематизовано та закріплено основні засади функціонування цифрової економіки, обґрунтовано напрями цифровізації суспільного та економічного життя, описано бачення трансформації економіки країни та її перетворення із традиційної в цифрову та визначено першочергові кроки інструменти і заходи необхідні для здійснення таких перетворень, що в першу чергу пов’язані із імплементацією провідного світового досвіду щодо впровадження процесів

цифровізації в реальному секторі економіки, науці, освіті, сфері охорони здоров'я, суспільному житті та державному управлінні та окреслено основні інструменти розвитку цифрової інфраструктури.

Розвиток сектора цифрової економіки залежить від низки умов, чинників, що впливають на його стан, структуру, динаміку, вектори руху та особливості пов'язані із реаліями функціонування існуючої економічної системи та формуванням нових взаємозв'язків та взаємозалежностей підсистем, не тільки пов'язаних із розвитком нового для країни сектора цифрової економіки, але й в рамках впровадження процесів цифровізації всіх інших, традиційних секторів економіки країни. Такими чинниками виступають формування відповідного бізнес-середовища впровадження процесів цифровізації; ресурсне забезпечення процесів цифровізації: наявність, достатність та ефективність використання інтелектуально-кадрового, дослідницько-інноваційного, фінансово-інвестиційного, техніко-технологічного забезпечення; наявність та розвиненість інфраструктури необхідної для цифровізації економіки (наявність науково-дослідних організацій, IT-компаній, інноваційних компаній, інноваційних центрів, розвиток інноваційно-технологічних кластерів і т.д.); та вплив кон'юнктурних факторів: попиту на IT-розробки, вартість впровадження цифрових та високотехнологічних процесів, стан ринкової конкуренції, рівень відкритості ринку, рівень монополізації ринку та інші.

Узагальнені результати досліджень щодо систематизації інструментів державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки під впливом зовнішніх та внутрішніх факторів представлені у табл. 2.1. Дослідження методичних засад та характеристик процесів цифровізації економіки дало можливість для визначення та систематизації основних механізмів та інструментів державного регулювання із метою здійснення необхідного впливу на процеси створення відповідного середовища формування та розвитку цифрової економіки.

Таблиця 2.1

Інструменти державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки *(авторське узагальнення)*

Механізми	**Чинники розвитку цифровізації**			
	Середовище	**Ресурсне забезпечення**	**Інфраструктура**	**Кон'юнктура**
Інституційно-правовий	Розробка і прийняття Закону «Про цифрову економіку», Стратегії цифрового розвитку національної економіки, цільових програм цифровізації сфер та галузей економіки	Розробка та прийняття концепцій: «Індустрія 4.0.», «Цифрове виробництво», «Інтернет у промисловості», «Відкрите виробництво»; зміни в законодавстві щодо визнання криптовалют	Створення органу для координації дій із цифровізації економіки; розбудова інститутів розвитку цифрової економіки	Розробка концепції промислової трансформації та формування єдиного цифрового простору із ЄС; забезпечення права інтелектуальної власності
Економічний	Таргетинг – проведення аналізу та дослідження промислових секторів із метою оцінки їх конкурентоспроможності та перспектив розвитку; удосконалення податкової, митної, інвестиційної, інноваційної політики	Удосконалення інструментів податкової та митної політики щодо введення спеціальних ввізних мит на техніку та технології; створення спеціальних фондів спільного, венчурного інвестування; державні закупівлі та замовлення в секторі цифрової економіки	Запровадження концесійних та сервісних моделей фінансування та управління інвестиційними проектами розбудови інфраструктури; кредитування проектів розвитку цифровізації	Лібералізація державної політики в сфері використання безготівкових розрахунків, валютного регулювання, вільний доступ до використання міжнародних систем розрахунків
Адміністративно-організаційний	Перехід на системи електронного самоврядування розширення доступу до широкосмугового Інтернету; ліцензування технологій та послуг	Розробка регламентів переходу на електронний документообіг та оцифрування технічної документації; визнання міжнародних стандартів Індустрії 4.0; стандартизація та сертифікація технологій	Розбудова та забезпечення функціонування інноваційно-індустріальної та цифрової інфраструктури	Удосконалення законодавчої бази інтелектуальної власності, захисту приватних даних, кібернетичної безпеки
Інформаційний та соціально-психологічний	Прийняття та реалізація національних проектів цифровізації, впровадження ефективних моделей державно-приватного партнерства	Формування освітніх програм із визначенням нових освітніх (цифрових) компетенцій персоналу; внесення змін до класифікатора професій із розробкою переліку нових професій	Підключення до широкосмугових мереж Інтернет та масове використання цифрових платформ, засобів та пристроїв	Впровадження цифровізації в соціальній сфері, державному управлінні; підвищення цифрової освіти, навичок громадян
Техніко-технологічний	Розробка та реалізація проектів поетапної цифровізації галузей промисловості, соціальної сфери та державного управління	Впровадження «хмарних технологій» для зберігання інформації та розподілу ресурсів, переходу на масове провадження роботизованих технологій виробництва	Стимулювання впровадження пристроїв засобів, мобільних технологій для контролю та управління бізнес-процесами	Розвиток технологій е-торгівлі, перехід на збут через мережі Інтернет; впровадження процесів е-бізнесу, цифровізації виробництва

А також ресурсного забезпечення планування та впровадження процесів цифровізації; розбудову супутньої та забезпечувальної інфраструктури цифрової економіки; та зміни кон'юнктури пов'язані зі станом ринку інноваційних та цифрових технологій із метою формування та розбудови цифрового сектора та забезпечення зростання конкурентоспроможності економіки країни.

Узагальнюючи слід зазначити, що основним методичним інструментарієм державного регулювання сектора цифрової економіки є інструменти інституційно-правового механізму із розробкою і прийняттям Закону «Про цифрову економіку», Стратегії цифрового розвитку національної економіки та концепцій економічного розвитку «Індустрія 4.0.», «Цифрове виробництво», «Інтернет у промисловості», «Відкрите виробництво» із подальшим ініціюванням прийняття цільових програм цифровізації сфер та галузей економіки.

В формуванні інституційного механізму доцільним є створення відповідального робочого органу координації дій із цифровізації економіки та розбудова інститутів розвитку цифрової економіки. Інтеграція країни та вплив внутрішніх та зовнішніх кон'юнктурних факторів потребують розробки концепції промислової трансформації та формування єдиного цифрового простору із країнами ЄС.

Реалізацію економічного механізму доцільно здійснювати через застосування широкого переліку фінансово-мотиваційних інструментів спрямованих як на пряме бюджетне фінансування цифровізації соціальної сфери, впровадження цифрових технологій державного управління та участь в інвестиційних проектах так і стимулювання впровадження процесів цифровізації в сфері бізнесу, зміни в податковій, митній, інвестиційній, інноваційній політиці пов'язані із наданням пільгового кредитування, зменшення мит на обладнання та технології; створенням пільгових режимів оподаткування та сприяння процесам розвитку цифрової економіки, цифровізації виробництва, розбудови цифрової інфраструктури; запровадження концесійних та сервісних моделей фінансування та управління інвестиційними проектами розбудови

інфраструктури та створення спеціальних умов, кредитування проектів цифровізації.

Інструменти організаційного механізму забезпечують організацію, планування та впровадження процесів цифровізації економіки країни, розбудову необхідної інфраструктури, вони регламентують перехід на електронний документообіг і оцифрування технічної документації та забезпечують визнання і застосування міжнародних стандартів «Індустрії 4.0.», активно використовують стандартизацію та сертифікацію технологій, ліцензування технологій та послуг.

Інформаційний, соціально-психологічний механізм та інструменти його реалізації формують середовище, соціально-психологічний клімат розвитку знань, навиків, освіти та компетенцій необхідних для впровадження процесів цифровізації всіх сфер економічного та суспільного життя, що є внутрішнім стимулятором забезпечення «цифрового прориву» та активного застосування процесів цифровізації та забезпечуватиметься внаслідок впровадження ефективних моделей державно-приватного партнерства.

Водночас, техніко-технологічний механізм та його інструменти спрямовані на державне регулювання та стимулювання процесів техніко- технологічного розвитку країни, розробки та впровадження інновацій в цифровій, ІТ сфері, розвиток телекомунікаційних технологій та реалізацію активної державної політики залучення в країну та її економічну сферу імпорту технологій, обладнання, розбудову супутньої цифрової інфраструктури та інфраструктури інноваційної діяльності необхідної для техніко-технологічного оновлення, цифровізації всі галузей, здійснення «цифрового прориву» в суспільно-економічному житті країни. Потужними інструментами техніко-технологічного механізму наразі виступають: впровадження «хмарних технологій», що забезпечать збереження інформації та розподіл ресурсів; мінімізацію та оптимізацію кадрових ресурсів та перехід на масове провадження роботизованих технологій виробництва; стимулювання впровадження пристроїв, засобів, мобільних технологій для контролю та управління бізнес-процесами, що

забезпечить динамічний розвиток технологій електронної торгівлі, перехід на реалізацію продукції через мережі Інтернет та впровадження процесів електронного бізнесу з масовою цифровізацією виробничих процесів.

2.2. Світовий досвід державного регулювання процесів цифрової трансформації економіки

В сучасному світі розвиток цифрової економіки та формування інформаційного суспільства є провідними глобальними процесами, що значною мірою змінюють та прискорюють економічний розвиток та трансформацію галузей та загалом змінюють структуру економіки. Водночас, ключовими факторами розбудови цифрової економіки витупають інтелектуальні ресурси, технології та нематеріальне виробництво, вони забезпечують еволюціонування, перехід на наступний рівень розвитку економічних систем, й формують нову економічну парадигму. Загалом, цифровізація економіки змінює світ та відкриває нові можливості його всебічного розвитку. Проте впровадження процесів формування та розбудови сектора цифрової економіки пов’язано із впливом, дією численних зовнішніх та внутрішніх факторів, що здійснюють стимулюючий чи навпаки деструктивний вплив на процеси цифровізації, формують, створюють механізми управління здатні забезпечити цілеспрямоване впровадження цифрового розвитку. При цьому, головну роль в реалізації процесів розбудови цифрової економіки відіграє впровадження цілеспрямованої державної політики та реалізація механізмів і інструментів державного управління здатних забезпечити ефективне впровадження процесів цифровізації та досягнення окресленої мети.

Вивчення досвіду успішної реалізації та розбудови цифрової економіки провідних розвинених країн світу та імплементація цих механізмів та інструментів забезпечить ефективне впровадження процесів цифровізації та дасть можливість врахувати фактори негативного досвіду та економічні ризики пов’язані із подоланням «цифрового

розриву» та розбудовою цифрової економіки.

Державне регулювання процесів цифровізації економіки в розвинених країнах здійснювалося по різному, із провадженням відповідної державної політики, із застосуванням широкого кола методів, механізмів та інструментів та із врахуванням техніко-технологічних особливостей рівня розвитку національних економік, стратегічних векторів розвитку національних інноваційних систем (НІС), рівня техніко-технологічного розвитку виробничого комплексу й інфраструктури та під впливом факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, кон'юнктури ринку, тощо.

Внаслідок цього, в розбудові цифрової економіки кожна країна рухається власним шляхом зосереджуючись на розбудові відповідних механізмів та застосовуючи найбільш ефективні інструменти правових, економічних чи адміністративних методів.

За оцінкою рівня технологічного розвитку за Індексом DESI (The Digital Economy and Society Index) лідерами цифрового розвитку серед країн Європейського Союзу були Данія, Фінляндія, Швеція, Нідерланди, Люксембург, Бельгія, Великобританія, Ірландія, Естонія та Австрія [8]. Цифровий розвиток економіки цих країн заснований на високому рівні розвитку зв'язку, людського капіталу, використані Інтернету, інтеграції цифрових технологій та цифровізації соціального, суспільного життя країни, що здійснює відповідний вплив на загальний стан та розвиток економіки.

За даними Всесвітнього рейтингу Digital Evolution Index у топ 10 країн світу із найбільш розвиненою цифровою економікою ввійшли: Норвегія, Швеція, Данія, Фінляндія, Нідерданди, Сінгапур, Південна Корея, Великобританія, Гонконг та США [9]. Важливими складовими динамічного розвитку цифрової економіки у цих країнах є високий рівень технологічного розвитку, наявність та поширеність сучасних технологій, обсяг прямих іноземних інвестицій, активність трансферу технологій та масштабність, активність використання інформаційно-комунікаційних технологій у всіх сферах економічного та суспільного життя.

Вивчаючи досвід провідних країн світу щодо методології формування та впровадження процесів цифровізації та розвитку цифрової економіки зазначимо на домінуванні та активному застосуванні правових, економічних та адміністративних груп методів. В розробленій та прийнятій Європейським Союзом Стратегії Єдиного ринку цифрових технологій визначено вектори та основні групи методів за якими здійснюється цифровізація економіки країн ЄС та розбудова цифрового ринку [228,с.122]. Так, створення інституціональних правових рамок для гарантування рівних умов розвитку цифрових мереж та впровадження інновацій передбачає формування та прийняття відповідних законодавчих змін та розбудову необхідних інститутів, що здійснюється із застосуванням правових методів. Застосування груп адміністративних методів забезпечуватиметься для створення кращих умов для доступу споживачів (населення, бізнесу та держави) до цифрових товарів та послуг, що пов'язано із зняттям значного обсягу адміністративних бар'єрів та забезпечення максимальної доступності цифрових технологій. Застосування економічних методів із удосконаленням податкової, митної, інвестиційної, інноваційної, фінансово-бюджетної політики та впровадженням економічного стимулювання процесів цифровізації економіки зі застосуванням широкого кола економічних інструментів таких як фондування із створенням фордів спільного венчурного інвестування, кредитування, інвестування, лібералізації державної політики в сфері фінансових операцій та валютного регулювання спрямованих на максимізацію потенціалу зростання цифрової економіки як одного із трьох головних напрямків Європейської Стратегії єдиного ринку цифрових технологій.

Досліджуючи досвід Німеччини слід звернути увагу на те, що в реалізація її національних програм «Індустрія 4.0». основною ідеєю є створення «розумних заводів» із високим рівнем використання ресурсів, адаптивністю, та розбудовою бізнес процесів як виробництва так і постачання й реалізації продукції [111,с.165]. В державному регулюванні цих процесів

домінують економічні непрямі методи мотивування стимулювання до впровадження «розумного виробництва» та впровадження, створення інноваційних умов за яких розбудова відповідних процесів в довготривалій перспективі та внесення відповідних інвестицій будуть фінансово ефективними та забезпечать стабільність. Водночас, досліджуючи співпрацю та досвід Німеччини та Китаю в розбудові сфери «розумного виробництва», слід зазначити, що Китай активно використовує прямі економічні методи та засади жорстокої вертикальної економічної політики щодо вкладення ресурсів в розбудову «розумного виробництва» із реалізацією проектів «штучного інтелекту», що є основою розбудови нової цифрової економіки. Китай застосовує широкий інструментарій економічних методів, активне залучення інвестицій із бізнес середовища, впровадження непрямих економічних методів стимулювання інвестиційної активності провідних потужних компаній та адміністративні методи надаючи компаніям інвестуючим в цифрову економіку значні ринкові переваги. Серед механізмів державного регулювання Китай сьогодні активно використовує техніко-технологічні та економічні механізми для розбудови відкритих платформ для залучення техніко-технологічних інноваційних розробок із інших країн світу та кращі інтелектуальні ресурси, створюючи для них економічні умови та мотивуючи їх та зацікавленість у перетоку до КНР.

Створення інституційно-правових механізмів в кожній країні здійснюється відповідно до соціально-економічних особливостей функціонування її правової системи. Так, першою країною в якій було створено Міністерство цифрової трансформації України як державний інститут, що відповідає за управління процесами цифровізації країни та впроваджено широке, масштабне використання «хмарних технологій» зі створенням «Дата центів» «G. Glouds» стала Великобританія [153]. Зазначимо, що сьогодні ця країна є однією із найбільш розвинених у сфері інноваційний та інформаційних технологій країн світу. Власне, Великобританія ввела у світову наукову термінологію поняття «цифрової економіки» та значно розвинула його методологію та механізми реалізації.

Інституційно-правовий механізм державного регулювання розвитку цифрової економіки в країнах Європейського Союзу забезпечується із прийняттям та реалізацією низки законодавчих актів як на рівні ЄС так і на рівні кожної окремої країни учасниці. Так у 2010р. в Європейському Союзі була затверджена «Цифрова стратегія Європа 2020», дія якої спрямована на розвиток цифрової економіки та масове впровадження Інтернет технологій. У ЄС було представлено цифрову ініціативу «Цифрове перетворення промисловості» дія якої зосереджувалася на шести стратегічних напрямах: логістиці, діяльності ЗМІ, виробництві товарів широкого споживання, галузі виробництва електроенергії, автомобільній промисловості та сфері охорони здоров'я, а також ініційовано та прийнято проекти цифровізації іще восьми галузей: хімічної промисловості, добування нафти газу та металів, авіаційній галузі, готельному бізнесі, сфері послуг, страхуванні та сфері телекомунікацій. Оцінюючи потенціал цифрової економіки та фінансову ефективність науковці зазначають, що очікуваний дохід від цифровізації до 2025р. може скласти 30 трлн. дол. США [475,с.180]. Окрім загальної стратегії цифрового розвитку ЄС країни Європейського Союзу розробили та затвердили окремі Стратегії та програми цифрового розвитку з визначенням мети та стратегічних завдань за напрямками розвитку. Такими документами стали «Індустрія 4.0.» (Industry 4.0.) «Розумне виробництво» (Smart manufacturing), «Інтернет у промисловості» (Internet of manufacturing), «Цифрове виробництво» (Digital manufacturing) та «Відкрите виробництво» (Open Manufacturing) прийнята в Німеччині. Таким чином, країни світу сформулювали власне бачення та власні ініціативи цифрового розвитку та визначили, конкретизували стратегії і проекти цифрового розвитку та цифровізації економіки відповідно до викликів індустріальної революції 4.0. та визначили стратегічні напрями поетапної цифровізації економіки країни.

Реалізація інституційно-правового механізму державного регулювання в країнах ЄС здійснюється відповідно до прийнятої «Стратегії розбудови єдиного ринку цифрових

технологій» основними засадами якої виступають створення передумов для максимально зручного доступу до цифрових товарів та послуг європейських споживачів; забезпечення інституційних умов які гарантували б рівні права для розвитку цифрових мереж та впровадження цифрових технологій для всіх учасників ринку; та максимізація засобів державного регулювання спрямованих на розвиток цифрової економіки як складової суспільно-економічного розвитку. Власне, для ідентифікації та аналізу результатів державного регулювання в сфері впровадження цифрових технологій в Європі введено композитний «Індекс цифрової економіки та суспільства», який узагальнює цифрові показники в Європі та досліджує успішність реалізації Стратегії державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки, впровадження процесів цифровізації та процесів еволюціонування економіки [228,с.122].

Таким чином, із визначенням керуючого органу, з координації та регулювання процесів цифровізації економіки країн ЄС, із формулюванням концептуального бачення процесів цифровізації та із прийняттям Стратегії цифрового розвитку та відповідних проектів і програм за окремими сферами, напрямами економіки в країнах ЄС поступово створювалися інституційні та нормативно-правові засади необхідні для розбудови цифрової економіки та впровадження цифровізації всіх сфер суспільно-економічного життя, формувалися механізми та методики дослідження ефективності впровадження процесів цифровізації із точки зору досягнення головної мети зростання цифрової конкурентоспроможності європейських країн порівняно із іншими країнами світу. Водночас, важливим напрямом інституційно-правового механізму є прийняття відповідного законодавства та дотримання норм щодо забезпечення захисту інтелектуальної власності і розвиток та оптимізація систем державного патентування, ліцензування продуктів цифрових технологій дотримання та захисту авторських прав та прав власності.

Розглядаючи особливості застосування організаційного механізму державного регулювання країнами Європейського

Союзу, слід зазначити що в питаннях державного регулювання розвитку цифрової економіки та цифровізації визначених сфер та галузей країни Євросоюзу стоять на позиціях максимального зменшення впливу та дії адміністративних методів та механізмів та надають перевагу економічним механізмам та методам. [228,с.28]. Таким чином, позиція країн ЄС полягає в максимальному зменшенні дозвільних бар'єрів для розвитку підприємництва та торгівлі в сфері цифровізації; стимулювання інвестиційної активності, впровадження м'якого стимулюючого регулювання в телекомунікаційні галузі, значному зменшенні торгівельних обмежень та знятті внутрішніх бар'єрів і торгових обмежень між країнами ЄС та загалом створенні адміністративних умов максимального сприяння розвитку ринкових механізмів впровадження цифровізації, доступності та спрощення реєстрації бізнесу, зняття значної кількості ліцензійних та дозвільних обмежень у впровадження електронних бізнес процесів виробництва та реалізації продукції чи просування товарів та послуг засобами електронної торгівлі.

Важливим аспектом функціонування Єдиного цифрового ринку в країнах ЄС та й у всьому світі є цифрове об'єднання а саме сумісність стандартів, протоколів, інтерфейсів. Сьогодні у всьому світі поширені стандарти ЄС та стандарти США [180,с.10]. Відповідно, впровадження єдиних цифрових стандартів є важливою та необхідною умовою успішної інтеграції країн в європейський та світовий економічний простір.

У країнах світу активно поширюються впровадження комунікаційних та інформаційних технологій зі створенням та розвитком електронного урядування необхідного для адміністрування економічних, організаційних, реєстраційних процесів та взаємодії держави і бізнесу та покращення результатів роботи державних органів за рахунок зростання прозорості і публічності здійснених заходів. Так, більш як 90 країн світу вже впровадило державні платформи для надання публічної інформації та послуг а 148 країн запровадило здійснення окремих онлайн-послуг [56,с.170]. Таким чином, у

цифровому режимі здійснюється державна реєстрація компаній, ведеться документообіг, подається звітність та забезпечується обмін інформацією із використанням прозорих комунікативно-інформаційних онлайн-систем.

Основними інструментами державного регулювання спрямованими на стимулювання притоку інвестицій в економіку стають онлайн-портали та онлайн-вікна із наданням потенційним інвесторам всієї необхідної інформації щодо законодавства в сфері інвестування та інвестиційні процеси [228,с.128]. Відповідно, цифровими інструментами спрямованими на стимулювання та розвиток інвестиційних процесів стали впровадження систем електронного регулювання та систем електронної реєстрації. Впровадження цих систем дає можливість органам державного регулювання спрощувати режими адміністрування, реєстрації суб'єктів господарювання чим значною мірою покращує і забезпечує прозорість надання ліцензій, дозвільних документів та стимулює розвиток нової цифрової інфраструктури необхідної для роботи цих платформ та переходу на новий цифровий обмін інформацією.

В розбудові економічного механізму державного регулювання розвитку цифрової економіки провідними країнами світу ініціюється та здійснюється внесення змін до економічної (інвестиційної, податкової, інноваційної, промислової) політики; впровадження економічного стимулювання процесів цифровізації економіки із застосуванням інструментів фондування, створенням спеціальних фондів спільного венчурного інвестування, із лібералізацією фінансових операцій. Відтак, у країнах ЄС та США, Китаї активно розробляються та реалізуються програми фінансування, кредитування, субсидіювання діяльності із впровадження електронних систем, продуктів.

Досвід успішних країн засвідчує доцільність ініціювання та впровадження спільних державно-приватних інвестиційних проектів спрямованих на розвиток цифрової економіки, розбудову цифрової інфраструктури та необхідність державного контролю та посилення впливу держави на процеси

відбору інвестиційних проектів, пошуку та залучення інвесторів і відповідно цифровізація цих процесів та зростання їх прозорості та надійності, сприятиме, що заростанню притоку зовнішніх та внутрішніх інвестицій та активуватиме інвестиційні процеси.

На важливості формування та реалізації інвестиційних механізмів та першочерговості формування та реалізації власних національних стратегій цифрового розвитку як комплексного бачення узагальнених концептів цифрового розвитку, методів та шляхів їх досягнення наголошує генеральний секретар ЮНКТАД Мукіса Кітуйош зазначаючи, що діджіталізація економічних процесів має значні переваги які із використанням механізмів стимулювання інвестиційної активності повинні полегшити компаніям доступ на світові економічні ринки [56,с.4.]. Водночас, наголошується на необхідності активізації інвестиційних, економічних, фінансових механізмів в впровадженні процесів цифровізації економіки, реалізація яких неможлива без розбудови інфраструктури, що має ключове значення в розвитку цифрової економіки.

Формування та розбудова соціально-психологічного механізму державного регулювання процесів впровадження цифровізації в країнах Євросоюзу, Великобританії та США побудовані на усвідомленні необхідності формування у основної частини населення базових знань та навичок, так званих навичок STEM (Science-Technology-Engineering-Mathematics), що перекладається к (Наука-Технології-Інженерія-Математика) [8]. Таким чином, першим кроком у розвитку цифрових технологій та розбудові цифрової економіки є зростання рівня елементарної загальної цифрової грамотності та формування у основної маси населення навичок необхідних для користування пристроями, механізмами і програмами та професійних навичок їх використання у здійсненні виробничих операцій.

Європейська комісія серед основних п’яти напрямів програми цифрового підприємництва відзначає розвиток цифрових знань та ринку; створення цифрового бізнес-

середовища; спрощення доступу до фінансів для бізнесу; формування та розвиток цифрових навичок працюючих; та створення підтримуючої культури [216,с.17]. Так, важливим аспектом соціально-психологічного механізму впровадження цифрових технологій є формування мотивації суспільства у використанні цифрових технологій, що значною мірою залежить від доступності цифрових технологій, розбудові та функціонуванні інфраструктури, впровадженні державних програм та платформ цифровізації всіх сфер суспільного та економічного життя і відповідно створенні умов для активізації використання цифрових процесів переважною частиною населення. Важливим є фактор формування нових моделей цифрової культури, моделей поведінки та спілкування людей пов'язаних із змінами та впровадженням цифрових технологій. Користування технікою та технологіями потребує знань та навичок, зростає потреба у фахівцях, що володіють основними знаннями, здатні до виконання складних завдань та мають відповідні компетенції. Це дає можливість констатувати, що в умовах цифрової економіки якість людського капіталу та розвиненість, доступність інформаційних технологій мають важливе значення для її подальшого розвитку. Таким чином, соціально-психологічний механізм та його інструменти спрямовані на формування та впровадження цифровізації як невід'ємної складової життєдіяльності людини у всіх сферах.

Досліджуючи досвід державного регулювання процесів розвитку цифрової економіки в провідних країнах світу слід зазначити широкий вибір інструментарію, що застосовується для державного регулювання, стимулювання та розвитку цих процесів значна частина яких побудована на використанні внутрішньо ринкових, суспільних мотиваторів.

В Європейському Союзі особливе значення в державному регулюванні приділяється розбудові інституціональної інфраструктури (цифрової, фінансової, інноваційної) необхідної для швидкого та ефективного впровадження цифровізації внаслідок створення механізму взаємодії елементів інституціональної інфраструктури та інвестиційного сегменту цифрової економіки [228,с.130]. Відтак, розбудова

фінансової інфраструктури, виникнення та впровадження нових фінансових інструментів та механізмів надання фінансових послуг та зростання швидкості здійснення фінансових операцій призвели до пришвидшення фінансових інвестиційних процесів, зростання доступності та ефективності, що покращує загальний інвестиційний клімат та значною мірою активує інвестиційні процеси.

Процеси державного регулювання цифровізації економіки та суспільного життя країн зосереджені на формуванні та впровадженні нових інструментів. Так відзначається вагоме значення такого інструменту як координація дій між регуляторними органами та державними установами [56,с.200]. Відзначається, що його застосування має вирішальне значення для реалізації процесу подолання цифрового розриву та швидкого переходу до моделі розвитку цифрової економіки.

Як свідчить досвід країн Європейського Союзу новими та ефективними інструментами державного регулювання розвитку цифрової економіки виступають такі інструменти як активування інвестиційних процесів та розвиток інститутів спільного інвестування, що разом забезпечують процеси інкорпорування фінансової інфраструктури із приватним капіталом, водночас, держава через законодавчі акти та механізми державного регулювання забезпечує адаптацію інвестиційної політики до потреб суспільства та пристосуванням нових інвестиційних правил та механізмів для нових умов цифрової економіки.

Серед інструментів державного регулювання в США активного використання набуває зростання венчурних інвестицій у технологічні компанії, у створення яких в США було вкладено 994 млн дол. США [35,с.200]. Діяльність цих компаній зосереджена на регуляторних технологіях або «регтех», що із застосуванням інформаційних технологій забезпечують, спрощують та значно пришвидшують виконання регуляторних вимог до учасників на фінансовому ринку країни. Внаслідок підтримки та стимулювання глобальних венчурних інвестицій в розвиток регтехкомпаній забезпечується розбудова необхідної підтримуючої інфраструктури, що значно

пришвидшує процеси впровадження процесів цифровізації на фінансовому ринку і оскільки фінансові операції є невід'ємною складовою функціонування загальної економічної системи то і в інших її складових.

Як свідчать результати дослідження 31 країни світу, що були проведені експертами ОЕСР основними інструментами подолання «цифрового розриву» протягом 2018-2023 рр. стали: активізація приватного інвестування; розвиток програм цифрової трансформації державних фінансів, активне використання електронних платіжних систем, розробка впровадження та регулювання державних програм із розвитку цифрової економіки [27,с.8]. Таким чином, зазначені інструменти спрямовані як на пришвидшення розвитку сектора цифрової економіки та процесів цифровізації економіки країни, так і на підвищення публічності, відкритості операцій, що здійснюють уряди, зростання прозорості та ефективності здійснення інвестицій та реалізації державних програм фінансування і стимулювання в секторі цифрових технологій, що сприятиме покращенню інвестиційного клімату в країни та стимулюватиме зростання внутрішніх та зовнішніх інвестицій в розвиток цифрової економіки.

Оскільки розвиток цифрової економіки має значний вплив на ринок праці Європейська Комісія виступила із ініціативами в сфері впровадження «Європейської рамки кваліфікацій» дієвим інструментарієм якої слід зазначити: сприяння зростанню цифрових компетенцій робітників: модернізацію освітньої системи освіти в країнах Євросоюзу; прогнозування та аналіз проблем та потреби у цифрових знаннях та вміннях; впровадження цифрових технологій для навчання та перевірки знань [152,с.77]. Так, застосування відповідного інструментарію стимулює формування необхідних цифрових знань та навичок, призводить до зростання рівня кваліфікації та цифрової компетенції, таким чином формуються когнітивні та практичні навички, що визначаються як нова якість кадрового ресурсу цифрової економіки і водночас, формується новий рівень споживачів здатних застосовувати цифрові техніко-технологічні інновації в повсякденному житті і таким чином

сучасні засоби комунікацій набувають іще більшого поширення та застосування.

Одним із важливих інструментів державного регулювання є здійснення державних закупівель, інвестування, адміністрування на сучасних цифрових платформах як впровадження моделі багатостороннього ринкового майданчика, що розбудовується у всіх країнах світу як базис здійснення цифрових комунікацій, за участю трьох основних сторін: державних органів та інститутів, корпоративного сектора-бізнесу та приватних споживачів - користувачів, населення [264,с.41]. Насамперед, цифрові платформи розбудовуються на інформаційно-технологічний інфраструктурі стимулюючи її розвиток і водночас вони самі виступають основою формування та розвитку бізнес процесів в управлінні виробництвом та реалізації продукції та виступають базою здійснення електронної комерції; їх впровадження та розбудова розширює не тільки техніко-технологічні можливості та цифрову інфраструктуру але й виступає невід'ємною частиною розвитку сектора цифрової економіки.

Узагальнення світового досвіду із застосуванням методів, механізмів та інструментів державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки представлене на рис. 2.1.

Загалом, узагальнюючи досвід провідних розвинених країн світу щодо методів, механізмів та інструментарію впровадження процесів цифровізації економіки слід зазначити, що основними методами які застосовуються є правові методи дія яких пов'язана із змінами в законодавстві спрямованими на створення правових, інституціональних рамок цифровізації економіки; адміністративними методами - зі зняттям адміністративних бар'єрів та створенням передумов для широкого доступу населення держави, бізнесу та загалом суспільства до цифрових технологій; та застосуванням економічних, переважно непрямих методів, дія яких спрямована на стимулювання та ефективне зростання цифрової економіки. Ефективність регулювання розвитку цифрової економіки значно залежить від системності та комплексності дії основних механізмів державного регулювання.

Рис. 2.1. Методи, механізми та інструменти державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки згідно світового досвіду *(авторська розробка)*

Так, базовим механізмом виступає інституційно-правовий механізм оскільки саме він закладає, формує підґрунтя та окреслює рамки функціонування цифрової економіки та впровадження процесів цифровізації, а прийняття в країнах ЄС та інших країнах цифрових стратегій визначає стратегічні цілі досягнення яких здійснюється через відповідне державне планування і забезпечення; розбудовується інституційне середовище, інфраструктура та формується необхідне законодавче поле; приймається ряд правових актів державного значення, проектів та програм розвитку цифрової економіки і таким чином формуються інститути управління та регулювання цифровізацією та законодавча база розвитку сектора цифрової економіки.

Водночас, розбудова та функціонування економічного механізму за кращим світовим досвідом здійснюється за напрямком удосконалення податкової, митної, інвестиційної політики, впровадження економічного стимулювання процесів цифровізації; а також широкого використання економічного інструментарію: фондування, зі створенням спеціальних фондів спрямованих на кредитування процесів цифровізації та підтримку цифрових ініціатив, розвиток спільного венчурного інвестування за участю держави та приватного бізнесу, а також широкого кола інструментарію спрямованого на лібералізацію фінансових та валютних операцій, що здійснюються на цифрових платформах, порталах, що розкриває унікальність та відкритий, прозорий, ринковий механізм цифрової економіки.

Організаційний механізм державного регулювання процесів цифровізації забезпечує організаційні аспекти розвитку цифрової економіки та адміністрування, що необхідне для підтримки та регулювання цього розвитку. Так, дія організаційного механізму спрямована на зменшення дозвільних бар’єрів, обмежень та ліцензій ведення комерційної діяльності в сфері цифрової економіки, впровадження єдиних технічних протоколів стандартів, інтерфейсів в сфері цифрової економіки із приєднанням та прийняттям цифрових стандартів США чи ЄС як провідних країн, стандарти яких у світі є домінуючими, для забезпечення цифрової сумісності та

процесів інтеграції національної економіки до світового економічного простору; впровадження м'якого стимулюючого регулювання, стимулювання підтримки та послідовного впровадженні механізмів державно-приватного партнерства в реалізації інвестиційних проектів цифровізації.

Особлива роль та увага у державному регулюванні розвитку цифрової економіки у світі приділяється соціально-економічному механізму із формуванням базових навичок які необхідні користувачам, робітникам, підприємцям, державним службовцям та населенню для використання можливостей цифрової економіки, інтеграції цифрової економіки у всі сфери економічного та суспільного життя: науку, освіту, охорону здоров'я, розширення прав та можливостей користувачів громадян, що пов'язані із зростанням прозорості економічних операцій та суспільних процесів в цифровому просторі та створенням цифрового бізнес-середовища нової якості та формуванням нової цифрової культури суспільства.

Разом з тим, методологія та механізми державного регулювання розвитку цифрової економіки застосують численні інструменти різного спрямування та сфери дії, як традиційні так і новаторські притаманні новій цифровій економіці серед яких слід зазначити: розбудову інституціональної інфраструктури (цифрової, фінансової, інноваційної) необхідної для впровадження цифровізації; активування інвестиційних процесів та розвиток інститутів спільного інвестування, що разом забезпечують процеси інкорпорування фінансової інфраструктури із приватним капіталом; модернізацію освітньої системи із впровадженням цифрових технологій; ініціювання створення онлайн-порталів та онлайн-вікон із наданням інформації потенційним інвесторам та впровадженням систем електронного регулювання, реєстрації. Також до переліку найбільш дієвого інструментарію можна віднести створення механізму взаємодії елементів інституціональної інфраструктури та інвестиційного сегменту цифрової економіки; активізацію приватного інвестування та розвиток програм цифрової трансформації державних фінансів та використання електронних платіжних

систем; здійснення державних закупівель, інвестування, адміністрування на цифрових платформах; стимулювання зростання венчурних інвестицій у регтехнологічні компанії; ініціювання та системне впровадження освітніх програм STEM із розвитком техніко-математичних спеціальностей та координацію дій між регуляторними органами та державними установами у державному регулюванні, розбудові та розвитку сектора цифрової економіки.

2.3. Теоретичний базис формування елементів організаційно-економічного механізму інвестиційно-інноваційного забезпечення економічної безпеки сектору інформаційних технологій як провідної галузі цифровізації

Реалізація головних завдань, пов'язаних з забезпеченням ефективного функціонування, гарантування економічної безпеки та реалізацією ролі сектору інформаційних технологій в забезпеченні цифрової трансформації національної економіки, включно з її інвестиційно-інноваційним забезпеченням, потребує планування, організації та реалізації виваженої державної політики. Відомо, що органи державного управління здійснюють вплав на ті чи інші процеси чи явища з використанням арсеналу методів, механізмів, інструментів, засобів і т. ін. Беззаперечно, що сектор інформаційних технологій має власні особливості функціонування та розвитку, генерує та піддається специфічним ризикам і загрозам, потребує нестандартних (з огляду на специфіку бізнес-процесів) підходів до забезпечення економічної безпеки. Слід узагальнити концептуальні характеристики державної політики та узгодити їх з основами державного управління у сфері безпеки сектору інформаційних технологій з подальшим окресленням організаційних та економічних елементів механізму забезпечення економічної безпеки сектору інформаційних технологій.

Л. Селіверстова під державним регулюванням економіки розглядає цілеспрямований вплив компетентних органів державної влади на елементи підприємницького середовища з

метою досягнення визначених цілей соціально-економічного розвитку [398,с.5]. На думку Л. Кривенко, державне управління розвитком структурних елементів економіки потрібно розглядати ширше, зокрема, як комплекс взаємопов'язаних і скоординованих на досягнення певних цілей заходів щодо регулювання ринку, які проводить держава через свої установи і дані заходи у галузі ведення господарської діяльності спрямовані на підтримку економічного зростання, забезпечення занятості населення, а також сповільнення негативних процесів в економіці, забезпечення вирівнювання платіжного балансу держави [234,с.7].

А. Ткаченко вказує на те, що суть державного регулювання (управління розвитком) економіки полягає в управлінні державними інвестиціями, регулюванні умов господарської діяльності, контролі за її здійсненням усіма суб'єктами та учасниками ринку [424,с.8]. В. Бодров доповнює, що державне управління розвитком галузей (секторів) економіки забезпечується також і механізмами макроекономічного регулювання, інституційного забезпечення, адміністративної децентралізації, економічної регіоналізації та активізації соціальних чинників, що сприяють його розвитку та видовому збагаченню, за рахунок чого держава забезпечує захист економіки від фінансових потрясінь [84,с.15,92].

А. Мельник зазначає, що державне управління розвитком економіки передбачає посилення втручання держави в економіку у періоди криз для попередження їхніх важких наслідків. В умовах економічного спаду державне регулювання забезпечує стимулювання росту інвестицій шляхом збільшення державних витрат на закупівлю товарів і послуг тим самим забезпечуючи компенсацію надто низького попиту з боку населення; по-друге, шляхом впливу на норму банківського процента (через реалізацію політики дешевих грошей), випуску в обіг додаткових грошей; по-третє, шляхом регулювання ставки оподаткування (фіскальна політика розширення). Такі завдання реалізуються на засадах попереднього моделювання ділового циклу на основі стандартних мікроекономічних механізмів, тобто становлення нових підходів до

стабілізаційної політики, які враховують раціональні очікування і рішення приватних агентів ринку, нові чинники, виникнення яких зумовлює бізнес-цикли [276,с.206].

Виходячи з наведеного, державне управління розвитком галузей (секторів) економіки, на нашу думку можна трактувати, як взаємоузгоджені дії органів державної влади у напрямку забезпечення важливих параметрів економічного зростання, нівелювання ризиків і загроз функціонування національної економіки, сповільнення негативних процесів, що відбуваються в економіці, і забезпечення визначених цілей соціально-економічного розвитку.

Реалізація державної політики опирається на контекстні рішення та заходи, які прийнято трактувати механізмами державного регулювання економіки. Здебільшого, під механізмами державного управління розвитку економіки вважають сукупність засобів, що застосовуються державними регуляторами з метою забезпечення стабільності та безперервної роботи ринку. До прикладу такими є: 1) установлення умов доступу на ринок, тобто особливих процедур державної реєстрації на відміну від інших суб'єктів господарювання, ліцензування діяльності, обмеження щодо організаційно-правових форм фінансових інституцій; 2) регулювання в процесі діяльності суб'єктів господарювання (погодження керівників та головних бухгалтерів окремих інституцій, вимоги до структури органів управління, обмеження на здійснення активних операцій, установлення вимог до структури активів, установлення економічних нормативів, формування та порядок використання резервів за активними операціями, система розкриття інформації про діяльність суб'єктів господарювання, здійснення виїздного та безвиїздного нагляду за господарською діяльністю, накладення адміністративних стягнень та фінансових санкцій в разі виявлення порушень, усунення керівництва суб'єкта господарювання від управління, введення особливого режиму управління в разі загрози втрати платоспроможності тощо); 3) особливі процедури виведення з ринку суб'єктів

господарювання (для деяких суб'єктів господарювання неможливість самостійного ініціювання процедури про визнання банкрутом, необхідність отримання позитивного рішення державного регулятора для застосування процедури визнання банкрутом (зокрема для комерційних банків, тощо).

Л. Селіверстова особливе значення серед механізмів державного управління розвитком економіки відводить податковому механізму й визначає його як об'єктивно необхідний перелік взаємопов'язаних елементів в процесі управління відносинами перерозподілу, які виникають внаслідок усуспільнення і перерозподілу частини створеного в процесі виробництва національного доходу. Податковий механізм через свої елементи (встановлений перелік податків, ставки оподаткування, податкові пільги, тощо) дає можливість досягати рівноваги між фінансовими та соціально-економічними інтересами держави в межах його основних функцій (податкове планування, податкове регулювання та податковий контроль) [398,с.6].

На думку Л. Кривенко, найбільш ефективними механізмами державного управління розвитком галузевих економічних комплексів є сукупність змінних індикаторів фінансової сфери, регулювання грошового обігу та кредитування економіки [36; с. 9]. У пріоритетному інвестуванні прогресивних технологій науковець А. Мельник визначає один серед найбільш ефективних механізмів державної підтримки, разом з кредитуванням інноваційної діяльності, вдосконаленням управління портфелем цінних паперів, посиленням податково-пільгового стимулювання науково-інноваційної діяльності [234,с.211].

А. Ткаченко вважає, що поряд з ринковим механізмом саморегулювання економіки апріорі має функціонувати державне регулювання, провідними механізмами якого виступають організаційно-адміністративні механізми регулювання господарської діяльності суб'єктів ринку, підтримання добросовісної конкуренції у всіх економічних процесах та кредитно-фінансові заходи [424,с.8].

Відповідно, під механізмом державного управління

розвитком секторів економіки, на нашу думку, можна вважати систему заходів, розроблених з урахуванням потреб розвитку відповідної сфери чи які стосуються задіяння фінансового, організаційного, економічного та інших інструментів.

За результатами аналізу концептуальних особливостей функціонування та забезпечення економічної безпеки сектору інформаційних технологій, на нашу думку, можна стверджувати про вищий рівень важливості та необхідності оперування державою організаційним та економічним компонентам механізму державного регулювання. Так, організаційна компонента передбачає формування відповідних організаційних структур управління, а також належну організацію управлінських та господарських процесів. Економічна компонента зорієнтована на реалізацію поєднаних між собою інструментів, що в сукупності формують середовище, яке стимулює економічних агентів та інших суб'єктів сектору інформаційних технологій до відповідної поведінки в результаті якої сектор функціонує та розвивається у відповідності до передбачених державою стратегічних пріоритетів та поточних завдань.

Додамо, що в рамках, як економічного так і організаційного блоків, застосовувані інструменти та засоби державної політики можуть мати, як стимулюючий, так і обмежувальний чіткими рамками, характер. Мова йде про методи державного характеру.

Зокрема С. Чистов, під методами державного управління розуміє способи впливу держави на сферу підприємництва, інфраструктуру ринку, некомерційний сектор з метою створення умов їхнього ефективного функціонування відповідно до напрямків державної економічної політики. За формами впливу методи державної політики поділяються на методи прямого та непрямого впливу. Залежно від засобів впливу виділяють правові, адміністративні, економічні та пропагандистські методи [454,с.19-20].

Л. Дмитриченко, розглядаючи модель державного планування трансформації економіки [163,с.15–16], виділяє прямі і непрямі методи комплексної державної підтримки

малого бізнесу, зокрема зазначаючи, що вони мають включати зміцнення законодавчої бази функціонування малого підприємництва, фінансове забезпечення розвитку, використання пільгових умов, зниження рівня податків. Аналізуючи державну економічну політику як складову економічного розвитку держави, В. Савченко, виділяє наступні методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності: за формою впливу - прямі та непрямі; за впливом на механізми здійснення зовнішньоекономічної діяльності - економічні, адміністративні; за способом здійснення - нетарифного регулювання та митно-тарифного регулювання; за пріоритетністю застосування - основні, другорядні (супутні); за напрямом дії - посилюючі, стримуючі; за масштабами покриття - комплексної дії, специфічної дії; за функціями управління - фіскальні, захисні, регулюючі; за призначенням - обмежуючі, стимулюючі; за терміном дії – короткострокові, довгострокові; за глибиною втручання – системні, оперативні; за терміновістю реагування – перманентного впливу, негайної дії; за способом прояву – явні, приховані; за цілеспрямованістю дій – на обсяг зовнішньої торгівлі, на структуру зовнішньоекономічних операцій, на посилення державного контролю [393,с.35].

Н. Гунчак, досліджуючи питання державної політики розвитку сфери інтелектуалізації, виділяє наступні економічні методи державного впливу: пільгове оподаткування на етапах створення і комерціалізації інтелектуальної власності; запровадження фінансово-економічних стимулів для інвестиційного забезпечення інтелектуалізації та збільшення витрат на оплату праці; формування інституційної бази інноваційного ринку; регулювання пропозиції інтелектуальних продуктів через державне замовлення; створення сприятливого середовища, як інтелектулізації економіки; підтримка навчальних та наукових установ, як інноваційних центрів; державне страхування ризиків інноваційно-активних підприємств та науково-дослідних установ; сприяння популяризації об'єктів інтелектуальної власності за кордоном [146,с.77].

В будь-якому разі, реалізація механізмів державної

політики здійснюється шляхом впровадження комплексу пов’язаних між собою інструментів. Фактично, інструменти є певними рішеннями та діями, що приймаються органами державного управління для забезпечення змін стосовно найбільш важливих аспектів функціонування сектору інформаційних технологій. Перелік інструментів, що можуть для цього використовуватися, доволі варіативний. Передусім це податкові та фіскальні, бютжетні, ринково-господарські, інституційні, соціально-психологічні та інші інструменти.

До прикладу, А. Ткаченко, виділяє наступні інструменти державної політики розвитку економіки: оподаткування; здійснення кредитної та амортизаційної політики; надання фінансової допомоги; державні норми і нормативи; державні замовлення; антимонопольні заходи; роздержавлення і приватизація; визначення умов користування нематеріальними активами [424,с.8].

Як вважає А. Мельник, основними інструментами державної підтримки необхідних змін в економіці є бюджетні (вирівнювання з допомогою обсягів державних закупівель, оплатою праці державних службовців, обсягами державних капітальних вкладень, величиною трансферних платежів, податкових ставок, правил і норм амортизації основного капіталу); грошово-кредитні (що передбачають зміну облікової ставки позикового процента (ставки рефінансування), зміна норм обов’язкового резервування для комерційних банків, випуск або викуп державних короткострокових фінансових зобов’язань, кількісне обмеження кредиту, зміна умов споживчого іпотечного і біржового кредиту); зменшення грошової маси (шляхом продажу державних облігацій); сприяння конкуренції; зміцнення резервів іноземної валюти; відмова від випуску державних облігацій з величезною дохідністю [276,с.208].

Л. Кривенко, додає до цього переліку такі інструменти, як вдосконалення фінансування, форм, стимулів і відносин між суб’єктами господарювання, наявність адекватної інформації про світові науково-технічні досягнення та ефективне її використання в інтересах вітчизняного товаровиробника

[234,с.11]. Інструменти державного регулювання економіки В. Бодров, бачить у реалізації митної політики. Зокрема, контроль за базою оподаткування товарів, перевірка правильності класифікації товарів за українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності, сприяння захисту прав інтелектуальної власності, у перевірці країни походження товарів та прийняття рішення про її визначення [84,с.173].

Узагальнюючи наведені вище підходи, зауважимо, що на нашу думку, найбільш прийнятними інструментами, що можуть застосовуватися для регулювання процесів розвитку і безпеки сектору інформаційних технологій, є: податкові, бюджетні, фінансово-кредитні, приватно-партнерські, технологічні та ін. За результатами вивчення теоретичних засад, а також особливостей державної політики розвитку та забезпечення економічної безпеки сектору ІТ концептуальні засоби державної політики подано у (табл. 2.2).

Зокрема, обрання таких організаційних засобів державної політики, забезпечення економічної безпеки розвитку ІТ-сектору, як налагодження національного виробництва мікропроцесорів та ІТ-техніки зумовлене необхідністю переходу від пасивного споживання інноваційних технологій створених іншими націями, до власних. З метою посилення «мережевої готовності» України до стандартів країн Європейського союзу необхідно забезпечити інтеграцію інформаційних технологій у ті аспекти життя суспільства, які все ще залишаються недостатньо ефективними, з метою усунення нераціонального використання часу, підвищення якості надання послуг, доступності для усіх верств населення необхідної продукції, автоматизації процесу обслуговування та повторюваних операцій.

Іншим концептуальним організаційним засобом державної політики забезпечення економічної безпеки розвитку ІТ-сектору, є створення аутсорсингових навчально-виробничих центрів інформаційних технологій при учбових закладах, таким чином учні та студенти зможуть на сторонніх реальних ІТ-проектів отримати досвід практичної діяльності, а замовники-

підприємці отримають швидке виконання своїх ІТ-задач, за рахунок великої кількості молодих ІТ-спеціалістів задіяних у їхньому проекті, заклади освіти ж в свою чергу – додаткове фінансування в рахунок оплати послуг аутсорсингу. Введення практичної ІТ-складової в навчальну програму, зокрема у напрямку розробки апаратного і програмного забезпечення, зумовлене необхідністю перейти від загальноосвітнього вектору навчання до прикладного.

Таблиця 2.2

Концептуальні організаційні та економічні засоби державної політики формування інвестиційно-інноваційного забезпечення економічної безпеки розвитку ІТ-сектору *(авторська розробка)*

Організаційні засоби	Економічні засоби
• створення інвестиційно-інноваційних ІТ-кластерів, ІТ-промислово-виробничих зон • створити прозорі та стабільні правила інвестиційно-інноваційної діяльності • сприяння безпечному веденню бізнесу у секторі ІТ • налагодження контактів між ІТ-компаніиями та суб'єктами інвестиційної й інноваційної діяльності • формування позитивного ІТ-іміджу країни у світі • зважена фіскальна політика щодо ІТ • законодавче стимулювання науково-дослідних центрів та нових підприємств ІТ-сферы˘	• налагодження внутрішнього виробництва мікропроцесорів та ІТ-техніки • інтеграція ІТ-технологій • створення аутсорсингових навчально-виробничих ІТ-центрів при ЗВО • протидія ІТ-піратству • пільгове кредитування виробництва та споживання на ринку ІТ-продукту • запровадження системи грантів на створення ІТ-продуктів • залучення альтернативних джерел фінансування перспективних напрямів розвитку ІТ-ринку • забезпечення виплат ліцензійних відрахувань за використання ІТ-продуктів
↓ Висліди політики ↓	
➢ покращення системи керування процесами розвитку і забезпечення економічної безпеки сектору інформаційних технологій ➢ зростання кількості висококваліфікованих ІТ-фахівців ➢ зміцнення конкурентоспроможності вітчизняного ІТ-продукту та ІТ-технологій	➢ зростання ринку ІТ, збільшення кількості власних ІТ-продуктів ➢ збільшення чисельності дієздатних та ефективних суб'єктів сфери ІТ ➢ збільшення обсягів діяльності ІТ-ринку

Реалізація стратегічних завдань

- формування інвестиційно-інноваційного середовища сприятливого для активізації підприємницької діяльності, зміцнення конкурентоспроможності та формування раціональних структурних співвідношень функціонування і розвитку сектору інформаційних технологій
- забезпечення високого рівня керованості процесів поступу та розвитку сектору інформаційних технологій

55–60 % вітчизняного аутсорсингу – це продукція на експорт, оскільки властиве українському ринку піратство обертається скромними потребами в програмних продуктах внутрішнього виробника, та ефективна боротьба з піратством імпортних інформаційних технологій, недопущення використання неліцензійного програмного забезпечення та одночасне просування вітчизняного IT-продукту є значимим організаційним засобом державної політики розвитку власного сектору інформаційних технологій.

Потрібним організаційним засобом державної політики щодо IT-сектору має стати створення українських «силіконових долин» тобто спеціальних економічних зон з умовами для детінізації IT-підприємців та створеними преференціями за те, що вони легально працюють і платять податки до державного бюджету. В той же час необхідно сприяти посиленню адміністративної відповідальності за нелегальну діяльність у сфері інформаційних технологій в Україні, так як хоча вона сприяє зайнятості населення, проте є несправедливою по відношенню до суб'єктів господарювання у секторі IT, які сумлінно сплачують податки.

Таким чином, як висліди вищеперерахованих концептуальних організаційних засобів державної політики, забезпечення економічної безпеки розвитку IT-сектору, ми виділяємо збільшення кількості робочих місць за рахунок сприяння розвитку новим напрямам діяльності підприємств у IT-секторі, а саме у сфері створення апаратного забезпечення, посилення національної валюти за рахунок скорочення імпорту та заміщення його національним апаратним IT-продуктом, зростання кількості висококваліфікованих спеціалістів у сфері інформаційних технологій завдяки постійному оновленні

навчальних програм та практичному застосуванні отриманих знань в аутсорсингових навчально-виробничих ІТ-центрах при навчальних закладах, поява попиту на вітчизняний ІТ-продукт на внутрішньому ринку через його меншу в порівнянні з імпортними аналогами вартість, а також більший рівень інтеграції до локальних потреб.

Обрання таких концептуальних економічних засобів державної політики, забезпечення економічної безпеки розвитку ІТ-сектору, як видача безвідсоткових кредитів на придбання комп'ютерної техніки (в тому числі планшетів та смартфонів) з метою створення ІТ-продукту, нівелює значні труднощі на шляху реалізації людського потенціалу в Україні через надмірне майнове розшарування, що породжує проблеми бідності і відсутності соціальних ліфтів. Важливим економічним засобом державної політики може стати скасування оподаткування продуктових ІТ-компаній до моменту, коли вони повернуть залучені для їх діяльності інвестиції та почнуть отримувати чистий прибуток, це скоротить ризики для підприємців-початківців при започаткуванні діяльності і відповідно сприятиме росту зайнятих в ІТ-секторі суб'єктів господарювання. Через запровадження системи грантів на стровення продуктів інформаційних технологій, які на сьогоднішній день необхідні для ефективної роботи суб'єктів господарювання та державних підприємств і установ, буде забезпечена можливість замінити імпортні програмні продукти, а також апаратні пропозиції вітчизняними, активізувати підприємницьку активність і можливість відчути себе потрібними для блага власної країни. Як значний економічний засіб державної політики забезпечення економічної безпеки розвитку ІТ-сектору ми виділяємо залучення альтернативних джерел фінансування для стимулювання перспективних напрямів розвитку ІТ-ринку й циклу підготовки наступної «хвилі» фахівців, особливо зважаючи на динаміку змін у галузі і необхідності її постійного прогнозування, за відносно обмежених бютжетних ресурсів буде ефективним залучення коштів міжнародних фондів, іноземних інвесторів, ІТ-компаній, що можуть бути мотивовані

як локально (наприклад для підготовки потрібних їм фахівців), так і глобально (підвищення конкурентоспроможності всієї галузі). Забезпечення виплат ліцензійних відрахувань за використання ІТ-продуктів, як економічний засіб державної політики дозволить власникам даних продуктів отримувати додаткові грошові надходження, що будуть спрямовані на операційні витрати або ж на подальше вдосконалення вже існуючих ІТ-технологій, застосованих у цих продуктах, створення досконаліших версій програм.

Таким чином, завдяки застосуванню всіх вище перерахованих організаційних та економічних засобів державної політики забезпечення економічної безпеки розвитку ІТ-сектору, а також вислідів політики, які з них випливають вдасться реалізувати такі стратегічні завдання, як формування середовища сприятливого для активізації підприємницької діяльності, зміцнення конкурентоспроможності сектору та утворення раціональних структурних співвідношень функціонування і розвитку сектору інформаційних технологій, так само як і забезпечити високий рівень керованості процесів поступу та розвитку сектору інформаційних технологій у стратегічній перспективі.

Кращому усвідомленню теоретичного базису організаційних та економічних елементів механізму забезпечення економічної безпеки сектору інформаційних технологій сприятиме узагальнення об’єктів державної політики в цій сфері.

Як зазначає А. Чернов, об’єктами державної політики щодо розвитку сфери ІТ є дослідження і розробки у секторі інформаційно-комунікаційних технологій, технічні знання і можливості в економіці, науково-дослідні установи та суб'єкти господарювання, урядова політика в секторі інформації і комунікації. Завданнями ж, цільовими орієнтирами державної політики розвитку сектору інформаційних технологій науковець вважає підтримку досліджень і розробок у сектору ІТ, вплив на їхній вектор, стимулювання поширення технічних знань і можливостей в економіці, сприяння обміну технологіями між науково-дослідними установами та суб'єктами господарювання,

розвиток ефективної урядової політики в секторі інформації та телекомунікації. Об'єктами державної політики розвитку сектору інформаційних технологій щодо безпеки сектору є інформаційно-комунікаційну інфраструктуру держави, глобальні системи комунікації, основні інформаційні цінності такі, як конфіденційність, інформація як суспільне благо, інформація як товар, як невіддільний компонент існування держави. Як цільові орієнтири щодо безпеки сектору науковець виділяє розбудову та вдосконалення інформаційно-комунікаційної інфраструктури держави, контроль за її діяльністю, побудову глобальних систем комунікації і дослідження впливу їх на міжнародні, національні та приватні пріоритети, відновлення рівноваги між основними інформаційними цінностями, встановлення нових засобів контролю для нових інформаційних відносин.

Як вважає Є. Макаренко, об'єктами державного управління розвитком сфери ІТ є доступ до передових інформаційно-комунікаційних технологій, державна система освіти та перепідготовка кадрів, суспільство, державні органи влади, електронний бізнес, освітня сфера [269,с.43,58]. Одночасно з цим, науковець виділяє наступні завдання держави: сприяння розширенню суспільного доступу до передових інформаційно-комунікаційних технологій шляхом створення локальних центрів доступу до них у бібліотеках, школах тощо, запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у державну систему освіти та перепідготовки кадрів і допомога з боку держави в адаптації до нових можливостей, виконання просвітницько-демонстраційних функцій і підвищення рівня ознайомлення суспільства з можливостями інформаційно-комунікаційних технологій, збільшення використання інформаційно-комунікаційних технологій у щоденній діяльності державних органів влади з метою накопичення критичної маси споживачів ІТ технологій всередині державної адміністрації і всього державного сектору, а також і за його межами, створення більш динамічного середовища для розвитку електронного бізнесу, комп'ютеризацію освітньої сфери. Об'єктами державного регулювання сектору інформаційних технологій щодо безпеки сектору науковець вважає стандартизацію технічних систем, законодавство щодо їхньої стандартизації, державні послуги, електронний уряд,

медичне обслуговування. Основними ж цільовими орієнтирами науковець вважає сприяння процесу стандартизації технічних систем з метою забезпечення сумісності різноманітних мереж, а також мережевих послуг, що надаються, контроль за розробкою законодавства щодо стандартизації технічних систем, модернізацію державних послуг у режимі онлайн, поглиблення діяльності електронного уряду, надання медичного обслуговування в електронній формі.

К. Бєляков, зазначає, що об'єктом державної політики в сектору ІТ є інформаційна інфраструктура. Як основне завдання розвитку сектору ІТ вчений виділяє розробку та впровадження інформаційно-телекомунікаційних технологій, необхідних для виконання державних і міжнародних програм в секторі розвитку інформаційної інфраструктури. Іншими об'єктами державної політики, згідно з твердженнями К. Бєлякова, є адміністративні послуги, процес інформатизації, інформаційна сфера. Крім того, завданнями і цільовими орієнтирами держави вчений виділяє розробку та впровадження інформаційних технологій із надання адміністративних послуг органів державної влади та самоврядування (тобто завдання щодо інформатизації владних структур), правове регулювання процесу інформатизації та правовідносин, що виникають при цьому, виконання функцій держави по забезпеченню суверенітету в інформаційній сфері шляхом створення умов інформаційної безпеки [75,с.68].

Об'єктом державної політики розвитку сектору інформаційних технологій Г. Богуславська, називає систему підготовки і перепідготовки кадрів в області інноваційного підприємництва, податкове законодавство і механізми його застосування, фахівців, наукові і педагогічні кадри в області комерціалізації технологій і керування проектами, науково-дослідні роботи, систему позабюджетних галузевих фондів, систему венчурного інвестування, об'єкти національної (державної) власності, мале інноваційне підприємництво. Що ж до завдань державного регулювання щодо розвитку сектору ІТ, то науковець виділяє створення системи підготовки і перепідготовки кадрів в області інноваційного підприємництва, вдосконалення податкового законодавства і механізмів його застосування з метою створення вигідних умов для розвитку високотехнологічних напрямків, підготовку на рівні міжнародних кваліфікаційних

вимог фахівців, наукових і педагогічних кадрів в області комерціалізації технологій і керування проектами, комерціалізацію результатів науково-дослідних конструкторських робіт, розвиток системи позабюджетних галузевих фондів для забезпечення проведення науково-дослідних і дослідно- конструкторських робіт в інтересах сектору інформаційних технологій, розвиток системи венчурного інвестування (позабюджетного фінансування ризикових проектів) у ІТ сфері, підвищення ефективності використання об’єктів національної (державної) власності з метою активізації інноваційної діяльності, розвиток малого інноваційного підприємництва шляхом формування сприятливих умов для створення і функціонування малих підприємств. Об'єктами державного регулювання щодо безпеки сектору науковець вважає виробничо-технологічний потенціал, провідних вчених, наукові колективи, педагогічні школи, програми інноваційного розвитку України з високою концентрацією науково-технічного потенціалу, інноваційну інфраструктуру, національне законодавство України, об'єкти інтелектуальної і промислової власності, інноваційну сферу, систему державного і приватного страхування інноваційних ризиків. Серед цільових орієнтирів державного регулювання щодо безпеки сектору ІТ Г. Богуславська, виділяє збереження і розвиток виробничо-технологічного потенціалу, його використання для підтримки сучасного технологічного рівня і переходу до більш досконалих технологій, підтримку провідних вчених, наукових колективів, педагогічних шкіл, здатних забезпечити високий рівень освіти, для ефективного ведення інноваційної діяльності, розробку і реалізацію програм інноваційного розвитку України з високою концентрацією науково-технічного потенціалу, розширення інноваційної інфраструктури, установлення національним законодавством України рівня державних витрат на науку (фінансування наукових досліджень і експериментальних розробок цивільного призначення) не нижче граничного значення, що відповідає вимогам національної безпеки, залучення в господарський оборот об'єктів інтелектуальної і промислової власності, забезпечення надійного захисту їх від несанкціонованого використання, створення в інноваційній сфері механізмів правового захисту інвестицій і акціонерів, що не мають пакета акцій, розвиток системи державного і приватного страхування інноваційних ризиків [83,с.131-133].

Об’єкти та завдання державної політики наведено на рис. 2.2.

Вектори узгодження політики

Об'єкти державної політики			Завдання державної політики	
Щодо розвитку сектору	Щодо безпеки сектору		Щодо розвитку сектору	Щодо безпеки сектору
Становлення інформаційно-комунікаційної системи держави та її інфраструктури	Контроль функціонування та доступу до інформаційно-комунікаційної інфраструктури держави	Організаційний блок	Модернізація існуючих та розширення мережі засобів інформаційної взаємодії ІТ та інформаційно-комунікаційної інфраструктури	Розвиненість та захищеність інформаційно-комунікаційної системи держави та її об'єктів
Створення об'єктів інтелектуальної власності у сфері ІТ, позитивний вплив на розвиток внутрішнього ринку інтелектуальної власності	Належний рівень захисту об'єктів інтелектуальної власності, створених у секторі ІТ, безпека їх комерціалізації		Сприяння комерціалізації результатів науково-дослідних, конструкторських робіт та інновацій у секторі ІТ	Формування надійної системи комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, забезпечення їх захисту від несанкціонованого використання
Підвищення рівня доступності суб'єктів сектору ІТ до фінансово-інвестиційного забезпечення	Фінансово- інвестиційне забезпечення модернізації ІТ- сектору та реалізації стратегічно важливих ІТ-проектів		Становлення і розвиток інфраструктури фінансово-інвестиційного забезпечення розвитку ІТ-сектору	Забезпечення фінансової безпеки функціонування і поступального розвитку сфери ІТ та суміжних галузей
Обсяги та активність досліджень і розробок у галузі інформаційно-комунікаційних технологій, міра впровадження інновацій	Достатня фінансово-ресурсна підтримка науковців та науково-дослідних установ, що співпрацюють з ІТ-сектором, безпека інновацій та наукових розробок	Економічний блок	Підтримка наукових досліджень і розробок у секторі ІТ, вплив на тенденції їх розвитку	Активізація співпраці науково-дослідного, інноваційного та ІТ секторів у цілях створення і комерціалізації інноваційного ІТ-продукту
Рівень забезпеченості соціальної сфери держави ІТ-системами та базами знань	Сучасність та міра охоплення ІТ-системами соціальної сфери, ефективність їх використання		Комплексне охоплення ІТ-технологіями та ІТ-системами соціальної сфери держави, зростання ефективності і динамічності соціальних послуг для населення	Зниження витратомісткості та зміцнення фінансово-економічної спроможності системи соціальних послуг держави
Розвиток внутрішнього ринку електронного бізнесу	Нормативно-правова забезпеченість, прозорість і контрольованість електронних господарських операцій		Створення сприятливого середовища для розвитку легального і прозорого електронного бізнесу та комерції	Детінізація та легалізація електронного бізнесу, підвищення рівня захищеності прав споживачів у електронній комерції
Посилення ролі інформаційних технологій в процесах формування і використання виробничо-технологічного потенціалу держави	Міжгалузеве співробітництво ІТ-сектору та реального сектору економіки		Зростання обсягів та частки технологічних процесів в реальному секторі, що здійснюється з використанням ІТ	Забезпечення інноваційної безпеки держави шляхом застосування новітніх технологій
Частка створеного і поширеного вітчизняного ІТ-продукту	Імпортозаміщення ІТ-продуктів, формування раціональної структури ІТ-ринку		Підтримка суб'єктів господарювання сектору ІТ, які розробляють вітчизняний ІТ- продукт	Забезпечення високої конкурентоспроможності ІТ-продукту

Рис. 2.2. Організаційні та економічні елементи, об'єкти та завдання державної політики формування інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку і безпеки ІТ-сектора *(авторська розробка)*

Підсумовуючи, видається доцільним вести мову про такі

аспекти державної політики управління розвитком і безпекою сектора ІТ такі аспекти, як урядова політика щодо ІТ, система освіти та перепідготовки кадрів, електронна комерція, інноваційні стартапи (починаючих підприємців з інноваційними ідеями), освітня сфера, система позабюджетних галузевих фондів та венчурного інвестування, об'єкти державної власності, запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у державну систему освіти та перепідготовки кадрів і допомогу з боку держави в адаптації до нових можливостей, створення більш динамічного середовища для розвитку електронного бізнесу.

Це також потребує створення сприятливих умов для започаткування господарської діяльності підприємцям, у яких є власні розробки, технології та ноу-хау, штат співробітників для реалізації інноваційних проектів у секторі інформаційних технологій, комп'ютеризація освітньої сфери, розвиток системи позабюджетних галузевих фондів для забезпечення проведення науково-дослідних і дослідно- конструкторських робіт в інтересах сектору інформаційних технологій, розвиток системи венчурного інвестування (позабюджетного фінансування ризикових проектів) у ІТ сфері, підвищення ефективності використання об'єктів національної (державної) власності з метою активізації інноваційної діяльності.

Найбільш суттєвими об'єктами державного управління у сфері розвитку та безпеки сектора ІТ ми вважаємо інформаційно-комунікаційну інфраструктуру держави, глобальні системи комунікації, електронний уряд, медичне обслуговування, виробничо-технологічний потенціал, діяльність провідних вчених, наукових колективів, об'єкти інтелектуальної і промислової власності. Завдання державного регулювання сектору ІТ щодо безпеки сектору ми бачимо у розбудові та вдосконаленні інформаційно-комунікаційної інфраструктури держави та контролі за її діяльністю, побудові глобальних систем комунікації і дослідженні впливу їх на міжнародні, національні та приватні пріоритети, поглибленні діяльності електронного уряду, наданні медичного обслуговування в електронній формі, збереженні і розвитку виробничо-технологічного потенціалу, його використанні для підтримки сучасного технологічного рівня і

переходу до більш досконалих технологій, підтримці ведучих вчених, наукових колективів, педагогічних шкіл, здатних забезпечити високий рівень освіти, для ефективного ведення інноваційної діяльності, залученні в господарський оборот об'єктів інтелектуальної і промислової власності, забезпеченні надійного захисту їх від несанкціонованого використання.

Висновки до розділу 2

1. Дослідження методичного інструментарію державного регулювання розвитку сектора цифровізації економіки дає можливість відзначити ключову роль держави в ініціюванні та розбудові таких процесів як на рівні прийняття та реалізації державних концепцій, стратегій та цільових програм цифровізації галузей та сфер життя країни, так і у створенні комплексу механізмів та інструментів подолання «цифрового розриву» між існуючим станом техніки і технологій та забезпеченням швидкого розвитку принципово нових (зокрема в техніко-технологічному аспекті) галузей та видів економічної діяльності.

Відповідно, для державного регулювання розвитку сектора цифровізації економіки необхідним є застосування комплексного інструментарію правових, адміністративних та економічних методів, інституційно-правового, економічного, організаційного, соціально-психологічного та техніко-технологічного механізмів з широким переліком дієвих інструментів, комплексне та системне застосування яких дасть можливість підвищити рівень якості, конкурентоспроможності та технологічності продукції, оптимізує процеси виробництва та збуту продукції, активує реалізацію цифрової трансформації існуючих та формування й активний розвиток нових високотехнологічних галузей, що в комплексі забезпечить системне підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки.

2. Дослідження світового досвіду державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки дає можливість зазначити, що держава виступає основним ініціатором та

рушійною силою впровадження процесів цифровізації, оскільки така політика передбачає інтегрування у всі сфери не тільки економічного а й суспільного життя і відповідно потребує формування та впровадження цілеспрямованої державної стратегії та застосування комплексу методів, механізмів та інструментів державного регулювання.

Досвід розвинених країн засвідчує важливість та пріоритетність впровадження державного регулювання розвитку сектора цифрових технологій за такими провідними стратегічними напрямками: створення передумов для кращого доступу до світових технологій; визначення інституційних рамок доступу та діяльності на цифровому ринку; стимулювання цифровізації для позитивного впливу на соціально-економічне зростання.

Досягнення цих стратегічних завдань забезпечується реалізацією комплексу правових, економічних та адміністративних методів та інструментів а провідними механізмами при цьому виступають: інституційно-правовий (що формує інституційно-правові засади, створює правові рамки впровадження цифровізації економіки); економічний (спрямований на економічне стимулювання процесів цифровізації); організаційний (дія якого забезпечує впровадження м'якого стимулюючого регулювання та державного адміністрування процесів цифровізації, створює умови для вільного розвитку цифрового ринку; (соціально-психологічний (що має важливу роль у впровадженні процесів цифровізації, оскільки спрямований на якнайширше впровадження навичок та цифрових знань та формує соціальне, ринкове середовище цифровізації).

3. За результатами аналізу концептуальних особливостей забезпечення цифрової трансформації національної економіки можна стверджувати про вищий рівень важливості та необхідності оперування державою організаційною та економічною компонентами механізму державного регулювання. Організаційна компонента передбачає формування відповідних організаційних структур управління, а також належну організацію управлінських та господарських

процесів. Економічна компонента зорієнтована на реалізацію поєднаних між собою інструментів, що в сукупності формують середовище, яке стимулює економічних агентів та інших суб'єктів сектору інформаційних технологій до відповідної поведінки в результаті якої сектор функціонує та розвивається у відповідності до передбачених державою стратегічних пріоритетів та поточних завдань.

Ідентифіковано тісну залежність об'єктів та завдань державної політики формування інвестиційно-інноваційного забезпечення, а також забезпечення безпеки розвитку цифровізації та сектору інформаційних технологій. Врахування цих аспектів при формуванні організаційного і економічного елементів державної політики забезпечує досягнення таких завдань щодо безпеки сектору інформаційних технологій, як розвиненість та захищеність інформаційно-комунікаційної системи держави та її об'єктів; формування надійної системи комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності, забезпечення їх захисту від несанкціонованого використання; забезпечення фінансової безпеки функціонування і поступального розвитку сфери ІТ та суміжних галузей; активізація співпраці науково-дослідного, інноваційного та ІТ-секторів у цілях створення і комерціалізації інноваційного та конкурентоспроможного ІТ-продукту; зниження витратомісткості та зміцнення фінансово-економічної спроможності системи соціальних послуг держави; детінізація та легалізація електронного бізнесу, підвищення рівня захищеності прав споживачів у електронній комерції; забезпечення інноваційної безпеки держави шляхом застосування новітніх технологій; забезпечення високої конкурентоспроможності вітчизняного ІТ-продукту, посилення ролі ІТ-сектору в системі економічної безпеки держави.

РОЗДІЛ 3

СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

3.1. Середовище та чинники розвитку цифрової економіки

Аналіз середовища розвитку цифрової економіки дає ґрунтовну інформацію для органів державного управління відносно вироблення якісних управлінських рішень. Власне, характеристика середовища більш важлива, ніж, наприклад, статистичні дані з ключовими показниками стану функціонування та розвитку сфери, яка підлягає державному регулюванню. Аргументами на користь такого висновку є можливість ідентифікації причин та чинників, які обумовили сучасні тенденції у відповідній галузі чи секторі економіки, іншими словами – не тільки проаналізувати, а вже навіть діагностувати проблематику. Окрім того, в ході аналізування середовища виявляються головні чинники, а також проектуються ймовірні наслідки розвитку ситуації, досліджуються більш важливі, актуальні та, відповідно, пріоритетні напрями і сфери державного реагування та регулювання.

З метою проведення аналізу середовища розвитку сектора цифрової економіки України було прийнято рішення про застосування з цією метою експертного дослідження. Ключовими причинами, які обумовили таке рішення стали наступні:

- вітчизняним статистичним спостереженням (як на центральному, так і регіональному, місцевому, і галузевому рівнях) не передбачено збір, опрацювання та висвітлення даних (частково воно здійснювалося по 2016 р.) щодо обсягів, тенденцій, структурних характеристик, а також якісних параметрів середовища створення і використання цифрових технологій в країні;
- розвиток сектора цифрової економіки в Україні доволі молодий процес, який, на разі, лише починає

розвиватися; на більшості підприємствах все ще надається перевага традиційним бізнес-моделям і практикам; керівники та фахівці багатьох підприємств не в повній мірі розуміють як потребу у впровадженні, так і змістові характеристики процесів цифровізації бізнесу та економіки; за такої ситуації проведення соціологічного дослідження має високі ризики отримання значно менш достовірних даних в порівнянні з тим, коли опитується вузьке коло дійсно фахівців, які тісно обізнані у процесах розвитку цифрової економіки;

- в межах експертного опитування можна зібрати різнохарактерну інформацію, особливо якісного та мотиваційного змісту, щодо розвитку процесів, які мають місце, але ще не проявили себе в повній мірі, стає можливим порівняти вплив різних складових, компонент, факторів та причин стримування чи стимулювання розвитку аналізованих процесів.

Зауважимо, що разом із перевагами методика проведення експертного дослідження стикається й з низкою проблемних аспектів. Це, наприклад, обґрунтування кількості та складу експертів, визначення методу оцінювання компетентності фахівців, обрання методу збору даних та способу експертного оцінювання, визначення методичної послідовності опрацювання даних і т. ін.

Першочергово постає питання вибірки експертів. Щодо цього питання, то в економічній літературі у переважній більшості науковці сходяться до думки, що єдиної методики (формули) обчислення мінімальної (чи оптимальної) кількості експертів просто не повинно існувати. Адже само по собі експертне опитування передбачає збір даних від провідних фахівців у відповідній галузі, а кількість таких осіб об’єктивно обмежена та група експертів не має бути надто великою для збереження можливості отримання консолідованої думки. Відтак, більшу важливість має не стільки велика чисельність експертів, як їх кваліфікація, компетентність щодо проблематики опитування, фаховий рівень.

Позаяк, у багатьох випадках дотримуються методики, в основі якої статистичний підхід до розрахунку кількості

експертів за формулою:

$$N = \frac{t_a^2}{E_1}, \quad (3.1)$$

де N – кількість експертів; t_a – показник достовірності для заданої надійної довірчої ймовірності одержаного результату; E_1 – гранично допустима похибка, виражена як частка середньоквадратичного відхилення. Відповідно, при $E_1 = 0{,}5$ та $a = 0{,}85$ потрібна кількість експертів становить 7 осіб.

З огляду на зазначене, прийнято рішення про залучення 12 експертів, але за трьома сферами економічної діяльності: виробництво, торгівля, сфера послуг. Таким чином, загальна кількість експертів становила 36 осіб. При підборі експертів визначені наступні критерії:

1) склад експертної групи має бути паритетно представлений фахівцями з різних сфер, які можуть розглянути обговорювану проблему з всіх сторін. Тобто це (1) керівники, фахівці провідних підприємств; (2) керівники, фахівці IT компаній, що співпрацюють з вітчизняним бізнесом; (3) керівники, фахівці провідних організацій в сфері цифрової трансформації; (4) представники органів влади профільного спрямування;

2) високий рівень компетентності експерта (профіль та досвід роботи, рівень розв’язуваних проблем);

3) високий рівень об’єктивності та неупередженості експерта;

4) самооцінка експертом своєї обізнаності відносно сучасного стану розвитку процесів цифровізації на макро та мікрорівнях, умов, факторів та тенденцій, що їх визначають.

Зауважимо, що на сьогодні використовується низка методів оцінювання якості експертів при прийнятті рішення про їх залучення до експертного опитування, а саме – евристичні, експериментальні, статистичні, документальні, комбіновані. Чи не найбільшого поширення отримав метод взаємної або зовнішньої оцінки за формулою:

$$K_j = \sum_{p=1}^{N_i} K_{pj} / N_j, \quad (3.2)$$

де K_j – середня оцінка j–го експерта; N – кількість

експертів; K_{pj} – оцінка, представлена *p*-м оцінювачем *j*-му експерту; N_i – кількість осіб, що оцінюють *j-го* експерта, причому $N_i<N$; $N_i=N-N_m$.

Згідно визначених вище вимог було здійснено підбір 36 експертів. Експертне опитування проводилося на конфіденційних засадах. В підсумку проведеної роботи здійснено збір, перевірку та опрацювання даних з отриманням результатів за двома напрямами:

(1) аналіз якості (рівня сформованості, відповідності еталонним властивостям складових (групових характеристик) середовища розвитку сектора цифрової економіки в Україні) – *якісна компонента*;

(2) проведення інтегрального оцінювання стану середовища розвитку сектора цифрової економіки в Україні – *кількісна компонента.*

Методична послідовність, згідно якої проводилося аналізування, наведена на рис. 3.1, та у відповідності неї було проведено 6 етапів аналізування. На першому етапі визначено мету та ключові властивості. Наголосимо, що це невід'ємний етап аналізування, оскільки мета такої роботи може різнитися, інколи істотно. В нашому випадку метою було проведення інтегральної оцінки якості вітчизняного середовища, в якому відбувається розвиток процесів цифровізації; його декомпозиція на структурні складові та окремі індикатори-характеристики; оцінювання якості середовища за кожною складовою та за кожною характеристикою. Саме таким чином отримано висновки і про загальний стан середовища, і про проблемні аспекти за всіма його компонентами. Це забезпечило системність та комплексність проведеного аналізу. Ключова роль у забезпеченні достовірності отриманих даних (повноти розкриття ситуації), а також їх відповідності реальному стану справ відводиться обґрунтуванню складу елементів моделі середовища розвитку сектора цифрової економіки країни. На нашу думку, тут слід виходити з наступних положень.

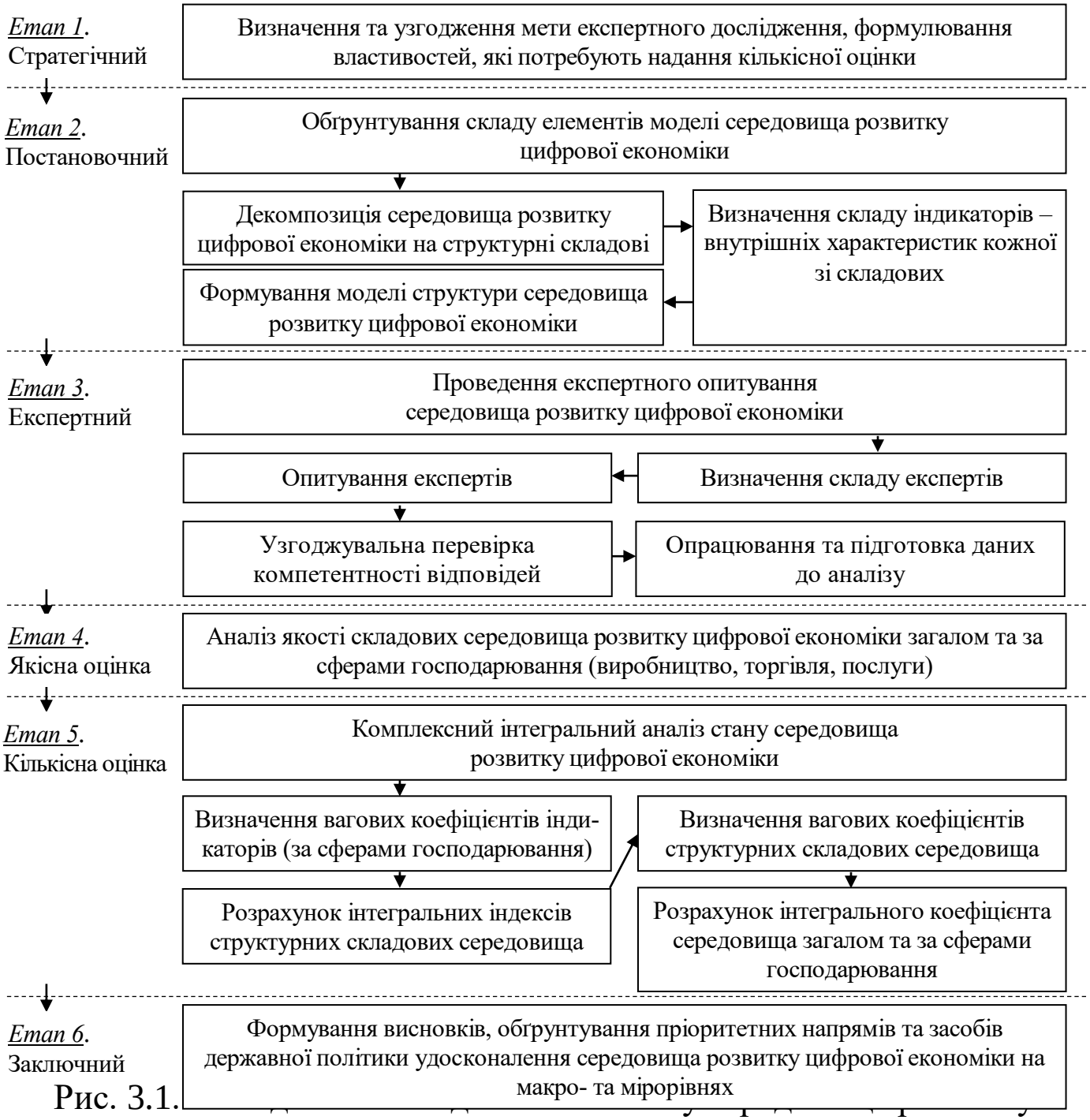

Рис. 3.1. [illegible] сектора цифрової економіки в Україні *(авторська розробка)*

По-перше, потрібно врахувати так звані характеристики «минулого», тобто підготовленості підприємств до їх сучасної діяльності в руслі впровадження цифрових технологій і забезпечення цифровізації національного господарства. Така підготовленість передбачає накопичення суб'єктами господарювання фінансово-інвестиційного ресурсу, який може бути вкладений у проекти цифровізації бізнесу, підготовку

необхідних управлінських та науково-технічних кадрів, придбання програмного та апаратного забезпечення, формування доступу до мереж передачі даних. Отже, мова йде про *складову № 1 «Самодостатність»*.

По-друге, важливо відобразити й стан «сьогодення», іншими словами – вплив використання цифрових технологій на зростання ефективності суб'єктів бізнесу, які впроваджують цифрові технологій. Це *складова № 2 «Ефективність»*.

По-третє, слід оцінити готовність підприємств до здійснення процесів цифровізації, що слугуватиме характеристикою т. зв. «майбутнього» або їх готовності до цифрового розвитку. Це *складова № 5 «Готовність»*.

Як вже зазначалося, якісний і системний розвиток цифрової економіки потребує паритетної залученості до цього процесу всіх його невід'ємних інституційних секторів – е-бізнесу, електронного урядування та інформаційного суспільства. Цей аспект також, на наше переконання, має бути врахованим під час налізу. Таким чином, йдеться про *складову № 3 «Залученість»*.

Як відомо, одна з базових передумов становлення та розвитку кожного без виключення ринку, галузі, виду економічної діяльності, сектора економіки тощо – формування повноцінної інфраструктури, елементи якої здатні надати достатню підтримку розвитку відповідних процесів за всіма їх компонентами і параметрами. З огляду на це, важливо складовою середовища розвитку сектора цифрової економіки вважаємо наявність та ефективність функціонування її інфраструктури. Цей аргумент зумовлює включення до методики аналізу *складову № 4 «Інфраструктура»*.

Складова № 6 – це *«Кооперація»*. Для розробки і впровадження цифрових технологій підприємствам потрібно співпрацювати з бізнес-консультантами, ІТ фрілансерами, ІТ фірмами, науково-дослідними структурами, фахівцями ринку інтелектуальної власності, юридичними фірмами, інженерно-технологічними компаніями, налагоджувати співпрацю з розбудови спільних інформаційно-комунікаційних мереж зі споживачами, контрагентами і т. ін. Дивлячись на ці обставини,

зростає утвердження в тому, що рівень розвитку кооперації та співпраці у сфері цифровізації бізнесу та економіки слугує важливою компонентою – складовою якості середовища в цій сфері.

Відповідно до зазначених узагальнень інституційно-системна модель середовища розвитку цифрової економіки (IE_{ID}) набуває вигляду:

$$IE_{ID} = F\begin{Bmatrix} Self_S \uparrow \left(FI_S \uparrow; P_M \uparrow; P_T \uparrow; S_a H \uparrow; D_N \uparrow\right) \\ Efec \uparrow \left(P_I \uparrow; E_L \uparrow; R_S \uparrow; BP_A \uparrow; P_C \uparrow\right) \\ Atr \uparrow \left(PB_C \uparrow; P_{IA} \uparrow; BA_C \uparrow; G_S \uparrow; PP_C \uparrow\right) \\ Infr \uparrow \left(DP_D \uparrow; CP_D \uparrow; D_I \uparrow; BIT_S \uparrow; S_a H_S \uparrow\right) \\ Dev \uparrow \left(S_a H_M \uparrow; D_D \uparrow; AT_I \uparrow; S_C \uparrow; D_M \uparrow\right) \\ Coop \uparrow \left(ITC_P \uparrow; C_C \uparrow; BP_C \uparrow; eB_D \uparrow; D_{Clu} \uparrow\right) \end{Bmatrix}, \quad (3.3)$$

де $Self_S$ – рівень компоненти «Самодостатність»; FI_S – достатність фінансово-інвестиційного забезпечення; P_M – наявність управлінських кадрів для управління проектами цифровізації; P_T – можливості залучення науково-технічних кадрів; S_aH – наявність програмного та апаратного забезпечення; D_N – доступність мереж передачі та зберігання даних;

Efec – рівень компоненти «Ефективність»; P_I – рівень впливу на інтенсифікацію виробництва; E_L – міра впливу на усунення непродуктивних втрат; R_S – рівень впливу на економію на ресурсах; BP_A – оцінка впливу на пришвидшення управлінських бізнес-процесів; P_C – рівень впливу на зростання конкурентоспроможності продукції;

Atr – рівень компоненти «Залученість»; PB_C – готовність до цифрової співпраці населення з бізнесом; P_{IA} – активність населення з придбання і використання цифрових продуктів; BA_C – розвиненість цифрової комунікації бізнесу та влади; G_S – рівень державної підтримки впровадження цифрових технологій; PP_C – розвиненість публічно-приватної співпраці в сфері цифровізації;

Infr – рівень компоненти «Інфраструктура»; DP_D – наявність цифрових платформ бізнесу, держави, населення; CP_D – стан розвитку цифрових хмарних платформ; D_I – доступність послуг суб'єктів інноваційно-технологічної та науково-технічної діяльності; BIT_S – доступність IT продуктів для бізнесу; S_aH_S – доступність для бізнесу сучасного програмного та апаратного забезпечення;

Dev – рівень компоненти «Готовність»; S_aH_M – рівень сучасності програмного та апаратного забезпечення підприємств; D_D – рівень поточного стану цифровізації бізнес-процесів; AT_I – активність підприємств зі створення та впровадження передових цифрових технологій; S_C – ефективність співпраці підприємств з постачальниками цифрових продуктів; D_M – наявність на підприємствах систем управління розвитком процесів цифровізації;

Coop – рівень компоненти «Кооперація»; ITC_P – рівень участі підприємств в IT кластерах; C_C – рівень «переведення» відносин з покупцями в електронну площину; BP_C – рівень «переведення» відносин з контрагентами в електронну площину; eB_D – якість роботи підприємств зі створення цифрових платформ віртуального середовища взаємодії користувачів; D_{Clu} – рівень цифровізації учасників існуючих кластерів, інших інтегрованих систем на єдиній цифровій платформі.

У відповідності до розробленої інституційно-системної моделі складено анкету для проведення опитування експертів (взірець анкети подано у Додатку А). Опитування експертів проводилося у лютому 2020 року. Отримані відповіді представлені у Додатку Б.

Перший блок аналітичної роботи стосувався аналізу якості середовища розвитку сектора цифрової економіки в Україні. Зокрема, встановлено істотно вищий рівень якості таких компонент середовища цифровізації, як самодостатність, ефективність та готовність, та значно нижчу якість таких компонент, як інфраструктура та кооперація. Зазначене є свідченням того, що керівники підприємств усвідомлюють важливість, а також вже є в певній мірі обізнаними та підготовленими до реалізації масштабних проектів з цифровізації внутрішніх та зовнішніх бізнес-процесів. З іншої сторони, для України характерна проблема неготовності інфраструктури підтримки проектів з цифровізації, все ще недостатньо паритетно залучені до процесів розвитку цифрової економіки бізнесу, держави та суспільства, не налагоджені партнерські кооперацийні відносини між суб'єктами бізнесу, IT компаніями та іншими контрагентами для формування спільних цифрових платформ і комунікацій.

Так, вітчизняні підприємства загалом мають непоганий рівень підготовленості до здійснення заходів у напрямі впровадження та активного використання цифрових технологій, особливо в частині наявного на підприємстві програмного та апаратного забезпечення, для якого середня оцінка склала 7,69 (рис. 3.2).

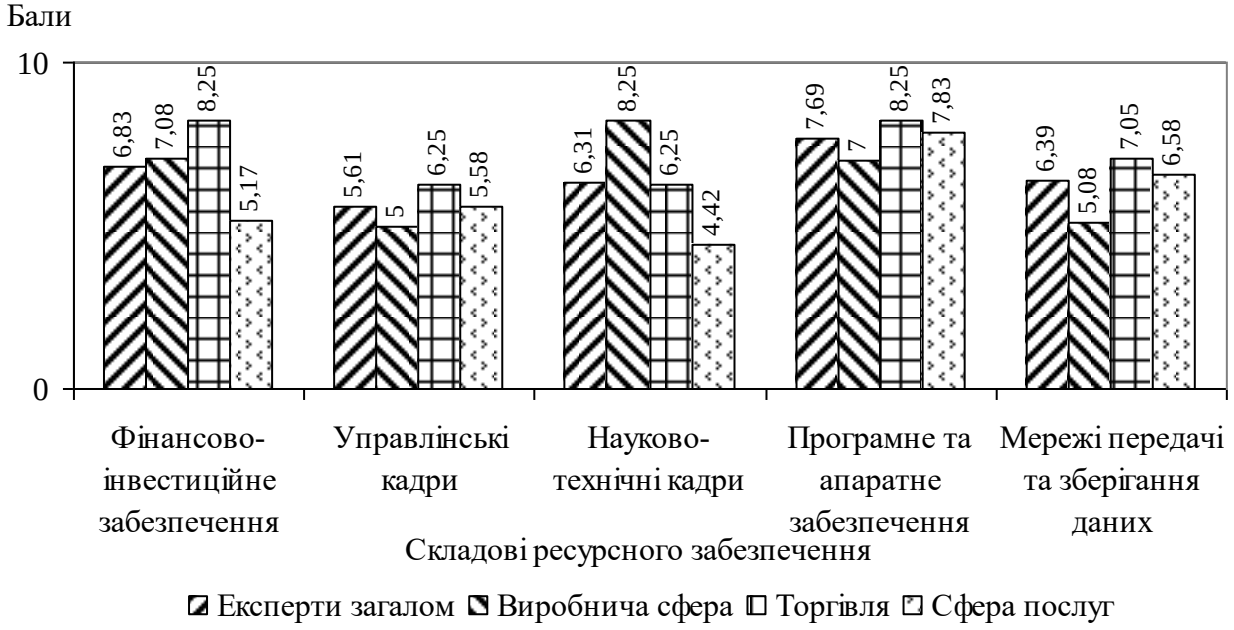

Рис. 3.2. Результати опитування експертів – середні значення рівня самодостатності суб'єктів бізнесу щодо впровадження цифрових технологій *(складено за результатами експертного опитування)*

Інші складові забезпечені у дещо меншій мірі. Зауважимо, що підприємства виробничого сектора більше залежні від потреби в управлінських кадрах (здатних організувати і забезпечити управління реалізацією проектів з впровадження цифровізації) (5,0) та доступності мереж зі передачі та зберігання даних (5,08). Проблема з управлінськими кадрами властива й підприємствам торгівлі (6,25). Для підприємств сфери послуг відчувається слабкість залучення науково-технічних кадрів (4,42), фінансово-інвестиційного забезпечення (5,17) та управлінських кадрів (5,58). В загальному ресурсна забезпеченість підприємств сфери послуг виявилася дещо нижчою в порівнянні з підприємствами виробничої та торговельної сфери.

Відмічаємо як позитивну тенденцію, що керівниками підприємств та іншими експертами визнається позитивний вплив упровадження цифрових технологій на ефективність функціонування бізнесу. Але, при цьому, як встановлено, очікуються головні наслідки в частині інтенсифікації виробничих процесів. В середньому це 7,72 бала (рис. 3.3).

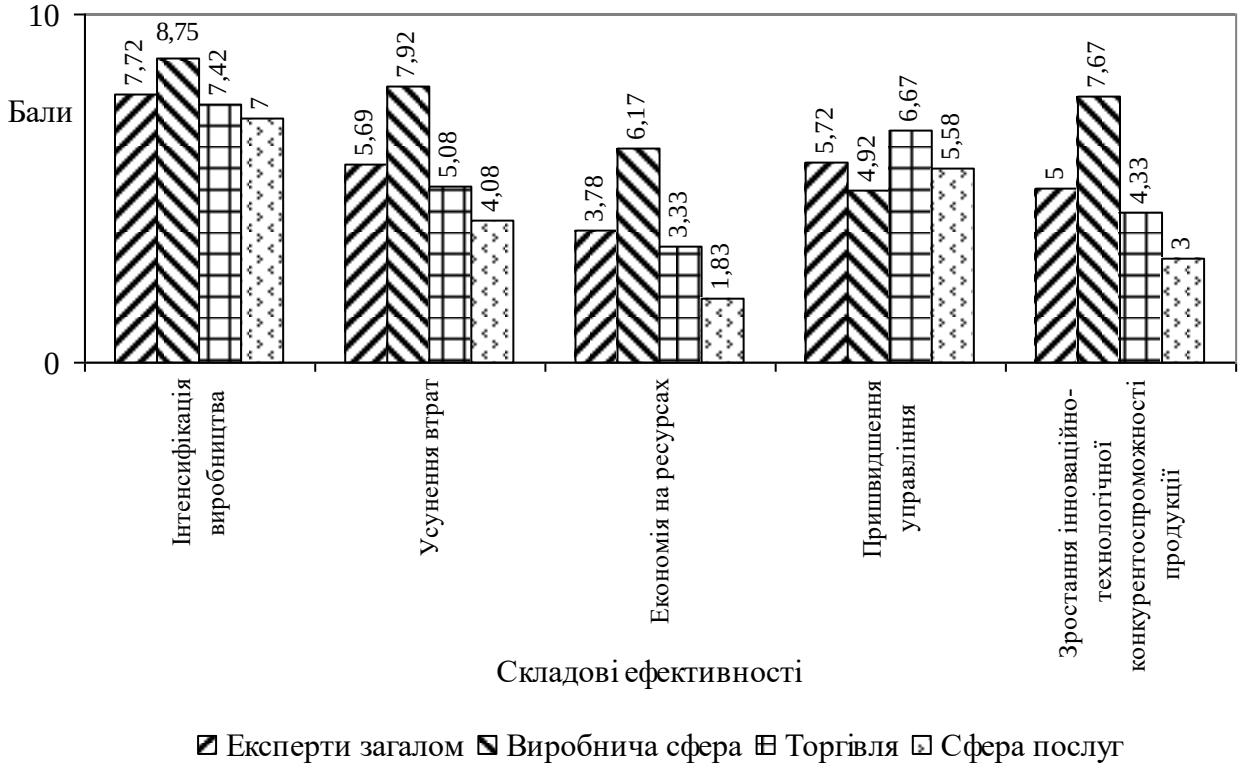

Рис. 3.3. Результати опитування експертів – середні значення рівня впливу впровадження цифрових технологій на ефективність функціонування підприємств *(складено за результатами експертного опитування)*

Причому цей напрям ефективності виявився провідним з-поміж суб'єктів усіх сфер господарювання.

Високими також слід вважати очікувані позитивні наслідки цифровізації на усунення втрат (7,92) та зростання інноваційно-технологічної конкурентоспроможності продукції (7,67) для виробничих підприємств; пришвидшення управлінських бізнес-процесів для підприємств торгівлі (6,67) та підприємств сфери послуг (5,58). Спостерігається загальна тенденція до дещо меншого впливу цифровізації на ефективність виробництва підприємств торгівлі та сфери

послуг в порівнянні з підприємствами, які спеціалізуються на виробництві.

Неоднозначними виявилися результати експертного опитування відносно поточного стану залученості секторів цифрової економіки до процесів її розвитку в Україні. Так, з однієї сторони високою є активність населення до цифрової співпраці з бізнесом (загальна середня оцінка 7,17 бала) та придбання і використання населенням цифрових продуктів і сервісів (5,03) (рис. 3.4).

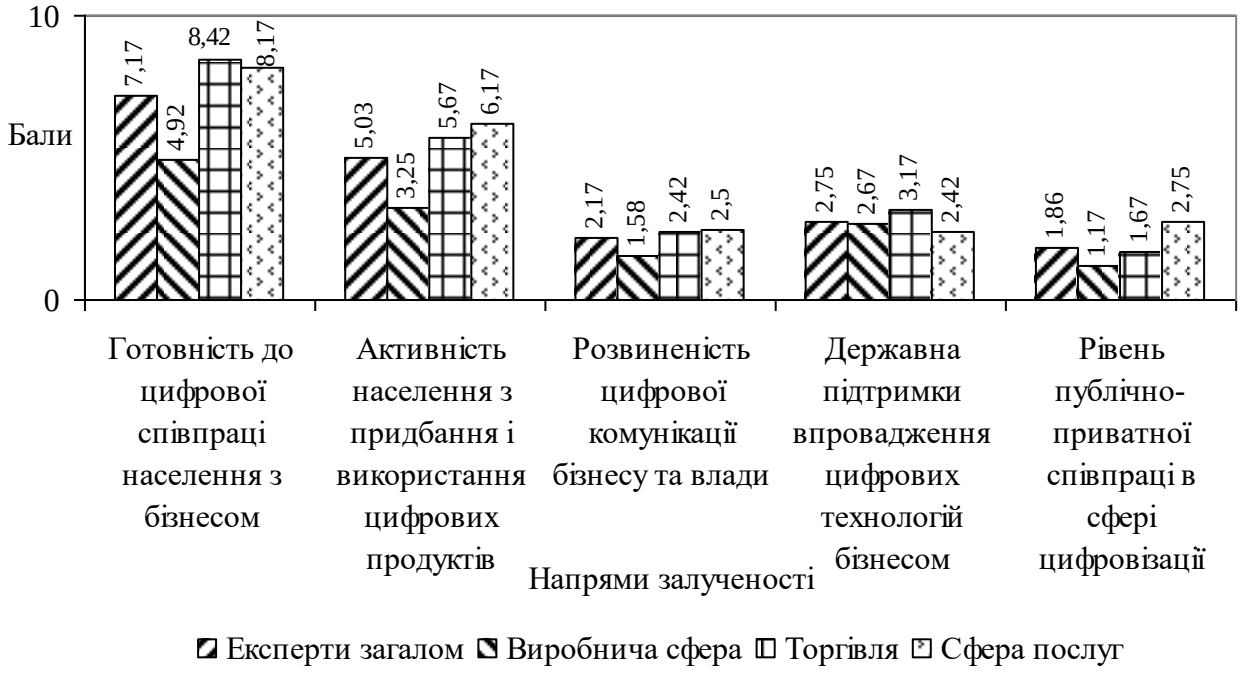

Рис. 3.4. Результати опитування експертів – середні значення рівня залученості секторів цифрової економіки до процесів її розвитку *(складено за результатами експертного опитування)*

Але, з іншої сторони, надзвичайно низькими виявилися оцінки стану розвитку цифрових комунікацій бізнесу та влади (2,17), державної підтримки процесів упровадження суб'єктами господарювання цифрових технологій (2,72) та рівня розвитку приватно-публічного партнерства у сфері цифрової економіки (1,86).

Примітно, що оцінки як з боку позитивних, так і негативних практик з-поміж сфер господарської діяльності практично не різняться, що, на наш погляд, можна вважати, по-перше, справедливим оцінюванням та, по-друге,

підтвердженням того, що визначені слабкі аспекти в дійсності є головними стримуючими факторами відносно подальшого розвитку сектора цифрової економіки в Україні.

Як вже зазначалося, одним з найслабших аспектів середовища розвитку цифрової економіки в Україні є стан її інфраструктури. Особливо слід звернути увагу на практично відсутність цифрових платформ, де могли б взаємодіяти суб'єкти бізнесу, владних структур та населення (середня оцінка якості цієї компоненти становила 2,11) та єдиних цифрових хмарних платформ (1,25) (рис. 3.5).

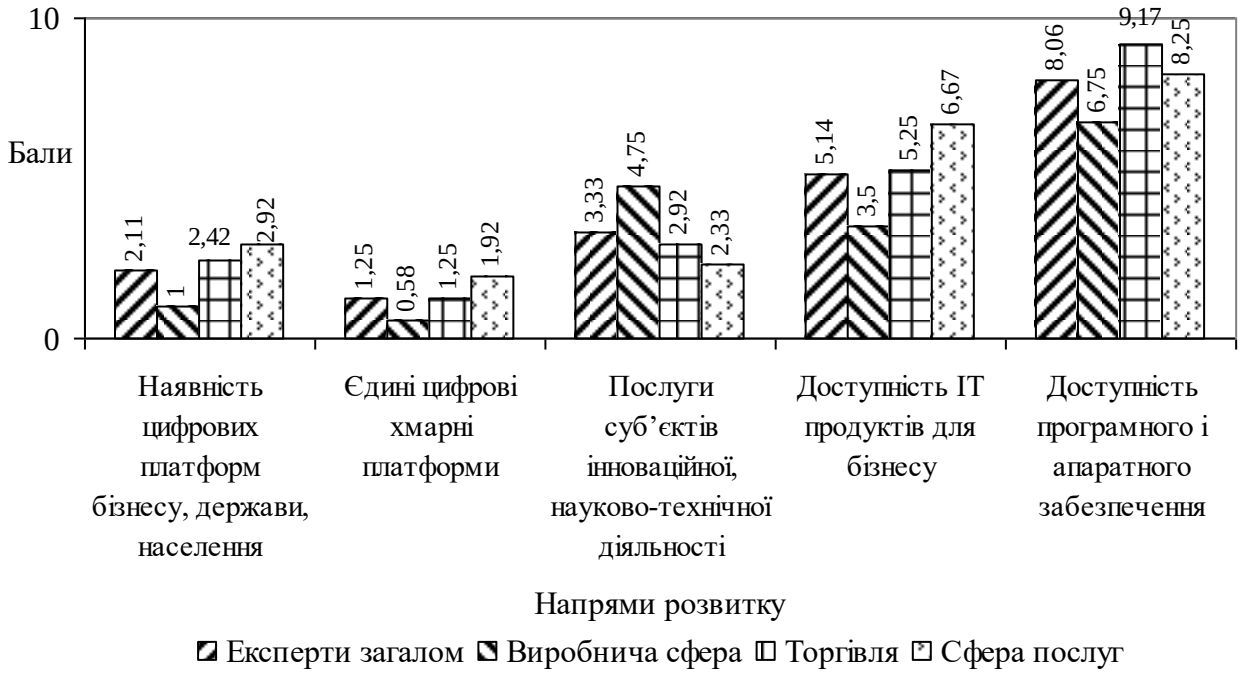

Рис. 3.5. Результати опитування експертів – середні значення стану розвитку інфраструктури цифровізації економіки
(складено за результатами експертного опитування)

В різній мірі ці перешкоди характерні для суб'єктів всіх сфер господарювання, але найбільш відчутно для підприємств виробничого сектора.

Істотною вадою щодо сформованості необхідної для розвитку інфраструктури цифровізації національної економіки залишається також обмеженість можливостей підтримки з боку представників інноваційної та науково-технічної діяльності (якість цієї компоненти в середньому оцінена на 3,33 бала, але ця проблема у більшій мірі характерна для підприємств сфери

послуг (2,33) та торговельних підприємств (2,92).

При цьому, такі компоненти інфраструктури розвитку цифрової економіки, як доступність програмного та апаратного забезпечення, а також IT продуктів для бізнесу, здебільшого сформовані і не є на сьогодні перешкодою на шляху активізації процесів з поступу цифрового сектора економіки.

Зауважимо, що посереднім на сьогодні залишається стан готовності вітчизняних підприємств відносно подальшої активної діяльності з реалізації проектів цифрової трансформації бізнесу, внутрішніх та зовнішніх бізнес-процесів. Так, підприємства здебільшого забезпечені сучасним програмним і апаратним забезпеченням (середня оцінка – 7,22 бала) (рис. 3.6).

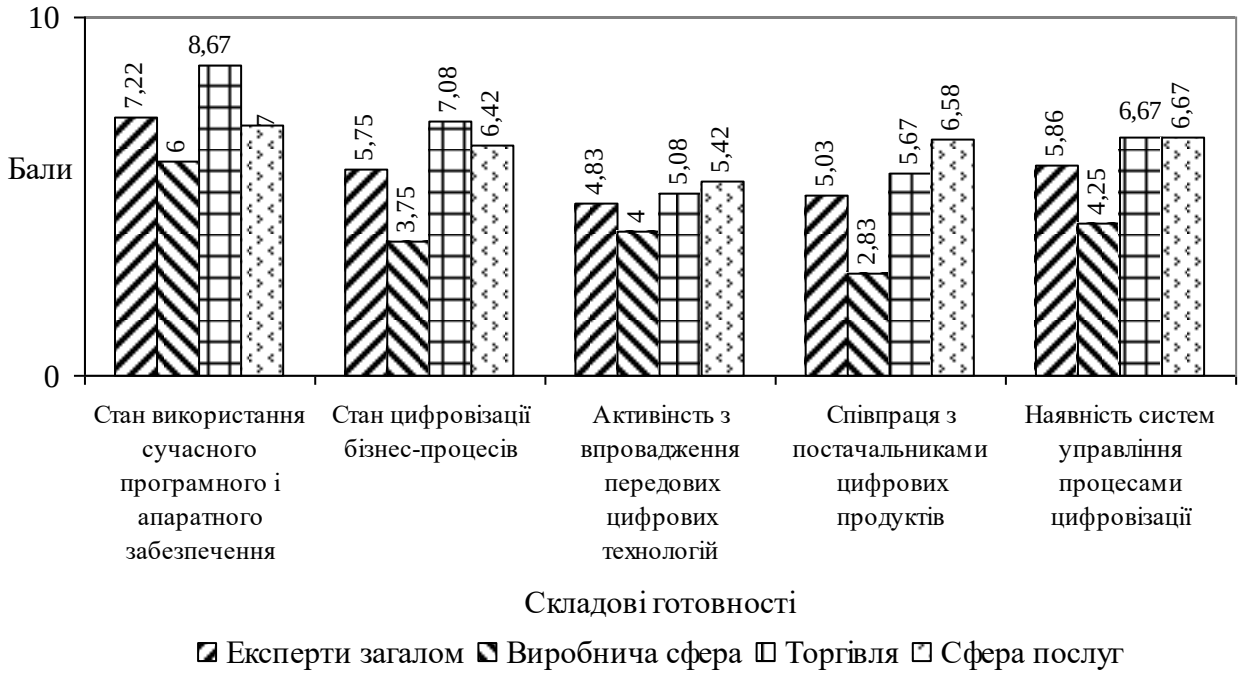

Рис. 3.6. Результати опитування експертів – середні значення характеристики готовності суб'єктів вітчизняного бізнесу до розвитку сектора цифровізації *(складено за результатами експертного опитування)*

Особливо готові до активізації цифрового розвитку підприємства торгівлі, зокрема в частині наявного програмного та апаратного забезпечення (8,67) та вже досягнутого рівня цифровізації бізнес-процесів (7,08).

Можна відмітити вищу за середню готовність й

підприємств сфери послуг, які на 70 % володіють необхідним програмним та апаратним забезпеченням, на 66,7 % – розвинули внутрішні системи управління такими процесами, на 65,8 % – співпрацюють з постачальниками цифрових продуктів та на 64,2 % – розвинули поточний рівень цифровізації бізнес-процесів.

Як встановлено, вітчизняні підприємства виробничого сектора на сьогодні мають найслабші передумови для активної реалізації політики їх подальшого розвитку на засадах цифровізації. Особливо проблемними є такі аспекти, як співпраця з постачальниками цифрових продуктів та сервісів (2,83), стан цифровізації бізнес-процесів (3,75) та рівень активності з впровадження передових цифрових технологій (4,0). За цими напрямами доцільно стимулювати їх подальший інформаційно-технологічний розвиток.

Ще одна компонента середовища розвитку цифрової економіки України, яка потребує активної державної політики, орієнтованої на її удосконалення, є кооперaційна. Практично за всіма її індикаторами спостерігаються низькі значення, що негативно позначається на стримуванні впровадження в реальному секторі національної економіки сучасних, передусім інформаційних, технологій. Активність підприємств торгівлі та сфери послуг тут дещо вища, проте також недостатня. Але особливо слабкою залишається кооперaційна діяльність в середовищі виробничого бізнесу. Так, рівень цифрових відносин виробничих підприємств з покупцями експерти оцінили у 0,92 бала, створення цифрових платформ віртуального середовища – 2,0 бала, цифрових відносин з контрагентами – 2,83 бала, участі в IT кластерах – 2,33 бала (рис. 3.7).

Отримані результати дають підстави для висновку, що в межах державної політики розвитку сектора цифрової економіки України особливу увагу доцільно приділити інструментам та засобам, здатним покращити інституційно-інфраструктурне забезпечення аналізованих процесів. У іншому разі системного і комплексного, швидкого та адаптивного до сучасних швидкозмінних умов розвитку

цифровізації економіки в Україні не відбудеться.

Для розрахунку інтегрального індексу середовища розвитку цифрової економіки застосовано метод колективної експертної оцінки Дельфі, який дозволяє визначати відносну важливість складових блоків з метою усунення менш впливових та виділення пріоритетних складових.

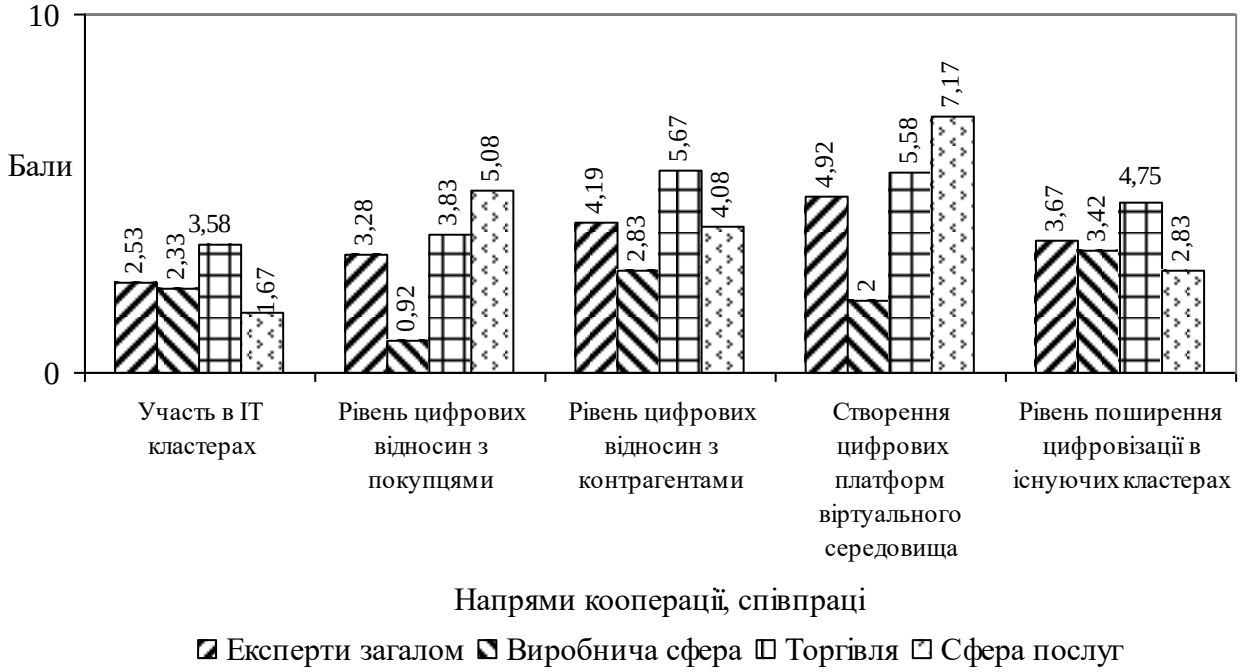

Рис. 3.7. Результати опитування експертів – середні значення характеристики процесів кооперації та співпраці бізнесу щодо розвитку процесів цифровізації *(складено за результатами експертного опитування)*

Методика оцінювання середовища розвитку цифрової економіки (у формі розрахунку інтегрального індексу) на основі результатів експертного опитування передбачає використання методу головних компонент і мультиплікативного підходу. Запропонована авторська методика дозволяє проводити стандартизацію даних, виявляти структуру взаємозв'язків між індикаторами та групами показників, досліджувати значущість (обчислювати ваги) індикаторів у групах та груп показників відповідно до сфер діяльності експертів, дати економічну інтерпретацію отриманих результатів, а також побудувати інтегральні групові індекси та загальний інтегральний індекс відповідно до виявлених

величин головних компонент.

Алгоритм аналізу середовища розвитку цифрової економіки за оцінками експертів виробничої сфери, сфери торгівлі та послуг (у формі побудови інтегрального індексу) передбачає виконання двох етапів, у результаті чого можна отримати результати з найвищими оцінками достовірності. На першому етапі в якості головних компонент розглядаються складові середовища (індикатори), а на другому етапі – усереднені групові показники.

Eman I:

1.1. Формування матриці вихідних експертних оцінок для кожної групи індикаторів.

1.2. Формування нормованих рядів індикаторів для кожної групи на основі проведеного логарифмування.

1.3. Обчислення ваг (W_i^g) індикаторів у межах кожної групи методом головних компонент (у програмному забезпеченні Statistica 7) і виявлення структури взаємозв'язків між індикаторами.

Eman II:

2.1. Формування матриці показників у межах кожної групи методом обчислення середніх значень експертних оцінок за трьома сферами.

2.2. Нормування показників методом логарифмування і формування стандартизованих групових рядів показників (z_{ni}) для кожної групи.

2.3. Обчислення ваг кожної групи показників у межах відповідної сфери (w_n^s) за допомогою методу головних компонент (математичну обробку даних проведено з використанням програмного забезпечення Statistica 7).

2.3. Побудова часткових зважених групових індексів середовища розвитку цифрової економіки за трьома сферами (на основі мультиплікативного методу):

$$Y_n^s = Z^{w_n^s}, \qquad (3.4)$$

де Y_n^s – частковий зважений індекс n-групи показників s-сфери експертів;

2.4. Обчислення групових індексів середовища розвитку цифрової економіки за оцінками експертів трьох сфер на основі

формули:

$$I_n^s = w_n^s * z_{ni}^s, \quad (3.5)$$

де I_n^s – групові індекси s-сфери експертів;

w_n^s – ваги n-групи показників s-сфери експертів.

3. Визначення інтегрального індексу середовища розвитку цифрової економіки за допомогою мультиплікативного методу.

$$I = I_n^{ws}, \quad (3.6)$$

де I – інтегральний індекс середовища розвитку цифрової економіки.

У табл. 3.1 наведені розраховані вагові коефіцієнти складових інтегрального індексу середовища розвитку сектора цифрової економіки.

Таблиця 3.1

Ваги груп індикаторів *(авторські розрахунки)*

Групи індикаторів	Ваги, w_n^s, %		
	Виробнича сфера	Сфера торгівлі	Сфера послуг
1. Рівень самодостатності (фінансово-ресурсної, кадрової, комунікаційної та технологічної забезпеченості і готовності) суб'єктів бізнесу відносно створення, залучення і впровадження цифрових технологій	8,07	15,48	17,57
2. Потенційний вплив впровадження на суб'єктах бізнесу цифрових технологій на ефективність їх функціонування та розвитку	18,44	21,43	24,48
3. Поточний стан залученості секторів цифрової економіки (е-урядування, е-суспільство, е-бізнес) до процесів її розвитку	19,89	21,51	11,39
4. Стан розвитку інфраструктури цифровізації економіки	24,02	4,53	12,68
5. Готовність суб'єктів бізнесу до розвитку сектора цифровізації	13,60	19,89	26,76
6. Сучасний стан розвитку кооперації та співпраці бізнесу, орієнтованої на розвиток сектора цифровізації	15,98	17,17	7,12

Виходячи з отриманих даних, можемо констатувати, що для суб'єктів господарювання з виробничого сектора найбільш вагомими є стан розвитку інфраструктури цифровізації (24,02 %), поточний стан залученості секторів цифрової економіки до процесів її розвитку в Україні (19,89 %) та потенційний вплив впровадження цифрових технологій на ефективність бізнесу (18,44 %). В сукупності ці три складових визначають розвиток середовища цифровізації на понад 60 %. Для підприємств виробництва у найменшій мірі визначає розвиток цифровізації

такий чинник, як самодостатність (8,07 %). Тоді як у торгівлі та в сфері послуг цей чинник більш важливий (15,48 % та 17,57 % відповідно).

Для торговельних підприємств головними складовими, які визначають розвиток сектора цифровізації, стали потенційний вплив цифрових технологій на розвиток бізнесу (21,43 %) та поточний стан залученості секторів цифрової економіки (21,51 %). Достатньо вагомим у цьому виді економічної діяльності залишається й чинник готовності суб'єктів бізнесу до розвитку сектора цифровізації (19,89 %).

Таким чином, для торговельних підприємств вагомість чинників не настільки диференційована, ніж у виробництві та сфері послуг. Щодо останньої, то для її суб'єктів не надто важливим є стан їх кооперації та співпраці з іншими контрагентами в частині розвитку сектора цифрової економіки (7,12 %). Тоді, як провідними чинниками цифровізації тут є готовність підприємств до реалізації цифрових продуктів (26,76 %) та потенційний вплив впровадження на суб'єктах бізнесу цифрових технологій (24,48 %).

Отримані значення – коефіцієнти вагомості важливо враховувати при формуванні та реалізації державної політики стимулювання розвитку сектора цифрової економіки в Україні, оскільки їх зміна має істотній та статистично значимий вплив на активізацію процесів цифровізації національного господарства.

У табл. 3.2 наведено результати розрахунку вагових коефіцієнтів у структурі всіх індикаторів середовища розвитку цифрової економіки. Як можемо констатувати, більшість чинників доволі істотно позначаються на розвитку в Україні цифрової економіки. Додатково слід наголосити на індикаторах, вплив яких особливо відчутний. Це стан розвитку та доступність зовнішніх мереж передачі і зберігання даних, вплив цифрових технологій на зростання конкурентоспроможності продукції (послуг), готовність до цифрової співпраці населення з бізнесом, розвиненість публічно-приватного співробітництва в сфері цифровізації, стан розвитку та доступність єдиних цифрових хмарних

платформ, активність підприємств зі створення, залучення і використання передових технологій, участь бізнесу в IT кластерах та цифровізації бізнес-процесів традиційних локальних інтегрованих систем.

Таблиця 3.2

Ваги індикаторів середовища розвитку цифрової економіки
(розраховано за результатами експертного опитування)

Індикатори	Ваги, W_i^g,%		
	Виробнича сфера	Сфера торгівлі	Сфера послуг
I. Рівень самодостатності (фінансово-ресурсної, кадрової, комунікаційної та технологічної забезпеченості і готовності) суб'єктів бізнесу відносно створення, залучення і впровадження цифрових технологій			
Достатність необхідного фінансово-інвестиційного забезпечення	24,16	11,76	24,55
Наявність підготовлених управлінських кадрів для реалізації проектів з цифровізації бізнесу	6,51	22,27	24,99
Можливість залучення науково-технічних кадрів для впровадження цифрових технологій	22,14	19,00	9,78
Наявність необхідного програмного та апаратного забезпечення	22,78	21,26	13,73
Стан розвитку та доступність зовнішніх мереж передачі і зберігання даних	24,40	25,72	26,96
II. Потенційний вплив впровадження на суб'єктах бізнесу цифрових технологій на ефективність їх функціонування та розвитку			
Інтенсифікація обсягів виробництва	24,66	18,10	3,32
Повне усунення непродуктивних втрат	17,58	21,50	28,99
Економія на ресурсах	9,62	25,19	13,63
Пришвидшення управлінських бізнес-процесів	20,70	14,46	20,79
Зростання конкурентоспроможності продукції (послуг)	27,44	20,74	33,27
III. Поточний стан залученості секторів цифрової економіки (е-урядування, е-суспільство, е-бізнес) до процесів її розвитку			
Готовність до цифрової співпраці (придбання товарів (послуг) онлайн, електронний облік даних, комунікація тощо) населення з бізнесом	36,63	13,09	16,65
Активність населення з придбання та використання цифрових продуктів і сервісів	33,57	28,04	20,76
Розвиненість цифрової комунікації бізнесу та адміністративних органів влади	0,20	20,09	25,89
Рівень державної підтримки впровадження на підприємствах цифрових технологій	7,06	5,92	13,65
Розвиненість публічно-приватної співробітництва в сфері цифровізації	22,54	32,85	23,05
IV. Стан розвитку інфраструктури цифровізації економіки			
Наявність та ефективність функціонування цифрових платформ бізнесу, держави, населення	17,89	19,70	24,01
Стан розвитку та доступність єдиних цифрових хмарних платформ	30,75	24,46	19,81
Якість та доступність послуг суб'єктів інноваційно-технологічної та науково-технічної діяльності	29,24	20,41	21,84
Якість пропозиції та доступність IT продуктів для бізнесу	9,64	19,13	9,75
Якість та доступність пропозиції для бізнесу сучасного	12,49	16,30	24,59

Індикатори	Ваги, W_i^g,%		
	Виробнича сфера	Сфера торгівлі	Сфера послуг
програмного і апаратного забезпечення			
V. Готовність суб'єктів бізнесу до розвитку сектора цифровізації			
Рівень сучасності та достатності програмного і апаратного забезпечення підприємств	10,65	25,86	3,38
Рівень поточного стану цифровізації бізнес-процесів	12,14	25,65	16,40
Активність підприємств зі створення, залучення і впровадження передових цифрових технологій	28,59	15,04	38,71
Масштаби та ефективність співпраці з постачальниками (розробниками) цифрових продуктів, сервісів, технологій	29,74	12,00	11,14
Наявність на підприємствах налагоджених систем управління розвитком процесів цифровізації бізнесу	18,87	21,45	30,38
VI. Сучасний стан розвитку кооперації та співпраці бізнесу, орієнтованої на розвиток сектора цифровізації			
Рівень участі вітчизняного бізнесу в IT кластерах, інших інтегрованих системах на базі участі представників IT сектора	28,69	29,02	10,65
Рівень «переведення» відносин з покупцями (споживачами) в електронну площину	7,57	3,02	30,16
Рівень «переведення» відносин з базовими контрагентами (постачальники, збутові та логістичні мережі, постійні надавачі послуг) в електронну площину	24,84	28,16	30,34
Якість роботи вітчизняних підприємств зі створення цифрових платформ віртуального середовища взаємодії користувачів (е-бізнес)	9,47	18,16	19,42
Рівень цифровізації учасників існуючих кластерів, інших інтегрованих систем на єдиній цифровій платформі	29,44	21,65	9,43

Матриця нормованих груп показників та часткові зважені групові індекси середовища розвитку цифрової економіки наведені у табл. В.1 та В.2 Додатку В. Отримані результати аналізування статистично значимі. На рис. 3.8 та 3.9 наведені результати обчислення групових індексів середовища розвитку цифрової економіки в Україні.

Так, значення інтегрального індексу становило 0,603, що є свідченням середнього рівня розвитку (сприятливості) вітчизняного середовища. При цьому, на найвищому рівні перебувала складова «самодостатність» (0,884). Високими значенням характеризувалися також такі складові інтегрального індексу, як «ефективність» (0,717) та «готовність до розвитку» (0,753). Найнижче значення індексу було встановлене для складової «залученість» (0,224). Тобто, саме цей напрям державної політики в аналізованій сфері на сьогодні потребує найбільшої уваги.

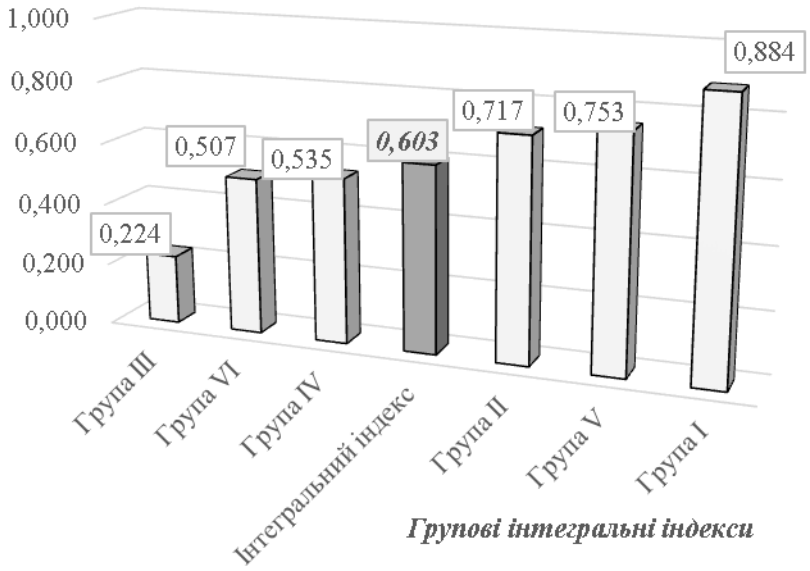

Рис. 3.8. Інтегральні групові індекси та інтегральний індекс середовища розвитку цифрової економіки в Україні *(авторські розрахунки)*

Зростанню інтегрального індексу середовища сприятиме й реалізація заходів у напрямі розвитку вітчизняної інфраструктури цифровізації, а також реалізація проектів і програм у сфері цифрової кооперації.

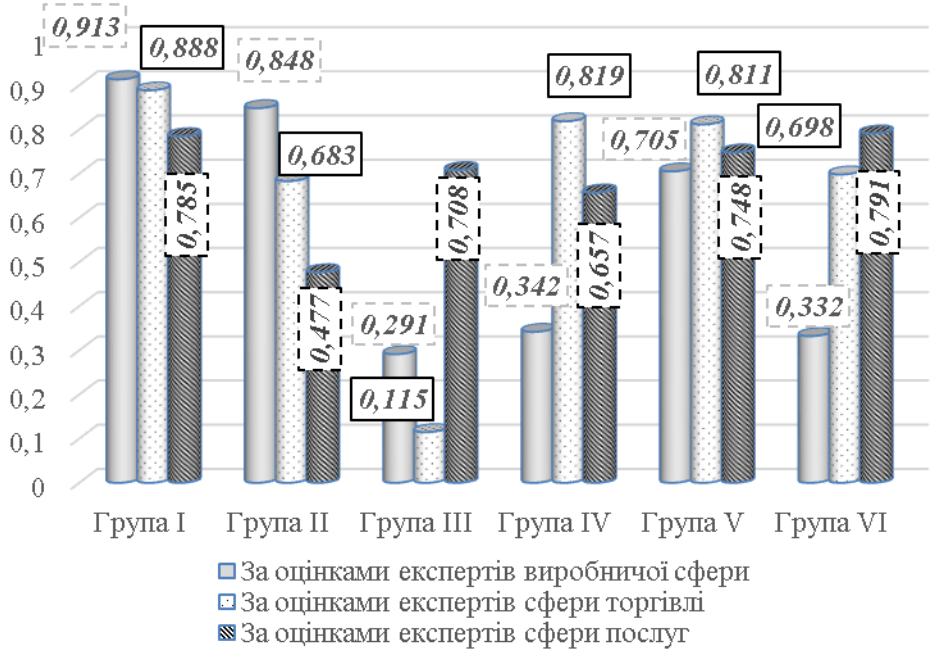

Рис. 3.9. Групові індекси середовища розвитку цифрової економіки в Україні *(авторські розрахунки)*

Зауважимо, що серед сфер вітчизняного підприємництва попри також найнижчий рівень складової «залученість», ця компонента на ринку послуг забезпечена на достатньо високому рівні.

Натомість, для сфери послуг проблематичним залишається вплив цифрових технологій на ефективність функціонування та розвитку бізнесу (0,477).

Для виробничих підприємств слабкими позиціями щодо розвитку цифровізації залишаються низький рівень співпраці з населенням та державою (0,291), нерозвиненість цифрової інфраструктури (0,342) та низький рівень участі в проектах з розвитку цифрової кооперації (0,332).

Для підвищення рівня цифровізації у вітчизняному торговельному бізнесі слід працювати над розвитком співпраці підприємств з системою е-урядування та е-комерції. Ця складова виявилася з найнижчим значенням – 0,115.

Отримані результати дозволяють зрозуміти, за якими напрямами розвитку цифрової економіки України на сьогодні процеси найменш забезпечені (ефективні) та куди слід спрямувати державну підтримку і регулювання.

3.2. Характеристика державної політики розширення сектора цифрової економіки

Охарактеризовані вище недоліки та проблемні аспекти функціонування і розвитку вітчизняного сектора цифрової економіки, беззаперечно, обумовлені як об’єктивними (загальні тенденції економічного зростання та розвитку реального сектора економіки, ділової активності населення та креативності представників бізнесу, внутрішній і зовнішній попит на високотехнологічні товари і послуги, поступ сектора ІТ тощо), так і суб’єктивними (фінансово-ресурсні можливості підприємств, стратегічне бачення розвитку бізнесу з боку топ-менеджменту, наявність необхідного персоналу і т. ін.) чинниками. Іншими словами ринкова система в значній мірі сама регулює процеси, які відбуваються в тому чи іншому секторі національного господарства. Не є виключенням й

цифрова економіка України.

Проте, в державах з розвиненим ринковим господарством ефективно функціонує інструмент державного регулювання, з допомогою якого компетентні органи влади впливають на процеси, які відбуваються в економіці, підтримуючи позитивні тенденції та стримуючи негативні, усуваючи чинники – перешкоди та формуючи мотиваційне середовище для економічних агентів аби ті дотримувалися раціональної поведінки. Завдання державної політики – забезпечити розвиток сфер, які регулюються, досягти реалізації та збалансувати інтереси держави, суспільства і бізнесу, не допустити появи і зростання ризиків та загроз національної безпеки і її складових.

Результати ґрунтовної характеристики державної політики, ідентифікація її позитивних практик та прорахунків, недовиконаних завдань слугують достатньо вагомою інформаційно-аналітичною основою для обґрунтування подальших управлінських рішень відносно формування більш якісного та ефективного державного регулювання.

Зауважимо, що специфіка аналізування політики на відміну від стану і тенденцій розвитку ринкових процесів полягає в тому, що її якісна та комплексна характеристика стосується не певних кількісних показників і їх зміни, а отримання відповідей на питання чи досягнуто мету та виконано завдання, які ставилися при її плануванні. Причому важливо вказати й на те, чи бажані зміни і зрушення відбулися безпосередньо під впливом регулюючих заходів, здійсненних державою, або ж стали наслідком зовнішніх чинників та умов.

Інше важливе питання полягає в тому, чи були попередньо визначені мета та цілі державної політики в аналізованій сфері регулювання. Якщо так, то чи вірно вони були визначені. І, нарешті, третє – при аналізуванні державної політики значно важливіше звіряти отримані результати з базовими функціями і завданнями державного регулювання у будь-якій сфері господарської діяльності.

Мета та цілі державної політики визначаються або в базових нормативно-правових актах, які утворюють

інституційно-правове середовище господарської діяльності, або у державних стратегіях і програмах соціально-економічного розвитку.

В цьому аспекті зауважимо, що інституційно-правове регламентування становлення сектора цифрової економіки в Україні почалося у 2013 р., коли було прийнято Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» [379]. Стратегія містила її загальну частину, де визначалися ключові терміни та поняття в сфері розвитку інформаційного суспільства (що позитивно, адже на той час їх трактування не було прописане в жодному іншому вітчизняному нормативно-правовому акті); блок з аналізом сучасного (на 2013 р.) стану розвитку інформаційного суспільства в Україні; мету, принципи та завдання державної політики; етапи та основні напрями реалізації стратегії.

Так, метою державної політики визначалося: «Формування сприятливих умов для розбудови інформаційного суспільства, соціально-економічного, політичного і культурного розвитку держави … за допомогою інформаційних технологій». На нашу думку, підхід до бачення мети як сукупності умов, потрібних для розвитку, можна вважати раціональним і достатньо обґрунтованим. Втім, якщо на сьогодні рівень розвитку інформаційного суспільства та цифрової економіки в Україні недостатній, то це означає, що таких умов все ще не створено, а, відтак, попередній висновок – вітчизняна державна політика в аналізованій сфері не ефективна.

Відносно завдань, визначених у стратегії, то частина з них має суто формальний характер і не може вважатися такими (наприклад, сприяння кожному громадянину у створенні інформації і знань чи забезпечення самореалізації громадян в інформаційному суспільстві). Низка інших завдань, як-от – прискорений розвиток інформаційного сектора економіки чи впровадження новітніх інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери суспільного життя – об’єктивно в Україні не реалізовані.

Врешті-решт, підтвердженням недовиконання завдань державної політики стало недосягнення практичного кожного з

контрольних показників та індикаторів, які передбачалися стратегією. До прикладу, планувалося, що у 2020 р. Україна посідатиме 50 місце в рейтингу Глобального індексу конкурентоспроможності, а посідає, на разі, 60 місце; 60 місце в рейтингу за Індексом мережевої готовності, а має 67 місце; 50 місце в рейтингу за Індексом електронного урядування ООН, а має 82 місце; частка населення та суб'єктів господарювання як користувачів адміністративних послуг в електронному вигляді становитиме 50 %, а становить близько 30 % і т. ін.

Іншим на сьогодні чинним документом стратегічного планування процесів цифровізації економіки України є Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [377]. Документом передбачені: основні положення, де уточнена базисна термінологія у сфері розвитку інформаційного суспільства та цифрової економіки; цілі цифрового розвитку країни; принципи цифровізації; напрями цифровізації; шляхи гармонізації розвитку цифрової економіки України та ЄС.

У концепції визначено головну мету державної політики – реалізація прискореного сценарію цифрового розвитку та дано пояснення такого сценарію: усунення законодавчих перешкод, впровадження стимулів для підприємств, створення попиту на цифрові продукти та сервіси, розвиток інфраструктури, поглиблення цифрових компетенцій, розвиток цифрового підприємництва. Як на наш погляд, попри абсолютну нечіткість у формулюванні мети, завдання державної політики у сфері цифровізації національної економіки України визначені достатньо правильно.

Хоча знову ж таки ведемо мову про низьку ефективність державного регулювання в аналізованій сфері, оскільки в належній мірі ці завдання так і не реалізовані як і основні рейтингові цілі концепції не досягнуті: 30 місце в рейтингу Networked Readiness Index (на разі – 67 місце); 40 місце у рейтингу Global Innovation Index (47 місце) та 60 місце у рейтингу Global Competitiveness Index (81 місце).

Встановлення причин такого стану справ потребує аналізування міри виконання кожного з базисних завдань

державної політики розвитку сектора цифрової економіки, а також обґрунтування причин і перешкод їх реалізації. З огляду на теоретико-методичний базис, а також прикладні аспекти процесів цифровізації на різних рівнях управління, на нашу думку, такими базовими завданнями державної політики слугують: (1) створення нормативно-правового поля (яке у повній мірі визначало би всі головні поняття та врегульовувало відносини у межах цифрової економіки); (2) розробка форсайтів (стратегічне та тактичне планування (на засадах прогнозування розвитку ситуації) на макро, мезо та мікро рівнях, а також у секторально-галузевому аспекті); (3) забезпечення інтеграції секторів та суб'єктів цифрової економіки (паритетний розвиток, а також співпраця між представниками е-бізнесу, е-урядування та е-суспільства); (4) формування інфраструктури ринку цифровізації (вибудування всіх повноцінних елементів підтримки і задоволення потреб суб'єктів цифрової економіки та цифрових відносин); (5) забезпечення мотивації економічних агентів і представників секторів цифрової економіки (створення таких умов, за яких суб'єкти економіки зацікавлені та мають достатній рівень мотивації здійснювати інвестиції у розробку, впровадження і використання цифрових технологій); (6) формування ресурсного забезпечення (розвиток ринку ресурсів, необхідних для поступу сектора цифрової економіки – інтелектуально-кадрових, фінансово-інвестиційних, техніко-технологічних, інформаційних, консалтингових і т. ін.); (7) контроль функціонування та розвитку сектора цифрової економіки (упровадження моніторингу, а також ефективності ресурсів, витрачених на реалізацію державної політики в аналізованій сфері.

На нашу думку, тільки в разі виконання на належному рівні всіх цих завдань можна вести мову про те, що державна політика розвитку сектора цифрової економіки в Україні ефективна. Натомість, в підсумку аналізування є підстави стверджувати, що на сьогодні впроваджено низку важливих інструментів та заходів державного регулювання, що позитивно; проте ефективність державної політики все ще не

висока. Це підтверджується наступним.

Так, щодо завдання створення нормативно-правового поля, то, першою спробою його формування в Україні стало прийняття нехай і не досконалого, але все ж пілотного в цій сфері Закону України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» [370]. Вказаний закон навіть було названо тимчасовою національною стратегією в цій сфері.

Безпосереднє інституційно-правове регламентування становлення сектора цифрової економіки в Україні почалося у 2013 р., коли було схвалено стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні.

У 2014 р. прийнято Державну стратегію регіонального розвитку на період до 2020 року, де в межах цілі № 1 – Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів були передбачені завдання: забезпечення розвитку інфраструктури міст (у т. ч. посилення інформаційного та комунікативного зв'язків між містами та менш розвинутими територіями); підтримка інтегруючої ролі міст як центрів економічного та соціального розвитку (у т. ч. створення можливостей доступу через Інтернет до музеїв, театрів, бібліотек, медичних та навчальних закладів, а також розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та послуг до рівня європейських стандартів) [350].

Надалі у 2015 р. Україна приєдналася до Декларації східного партнерства ЄС з питань цифрової економіки. Декларацією були визначені стратегічні пріоритети та завдання для країн східного партнерства на 2016-2017 рр. за такими пріоритетними напрямами: електронна комерція в секторі МСП; розвиток електронних митних послуг; електронна ідентифікація; мережева та інформаційна безпека; кібербезпека; цифрові технології та надання телекомунікаційних послуг (це завдання було безпосередньо закріплене за Україною); інфраструктура наукових досліджень; електронна торгівля; електронні послуги охорони здоров'я; електронна логістика та цифрові транспортні коридори [321].

У 2015 р. указом Президента України схвалено Стратегію

сталого розвитку «Україна-2020», де посеред 62 реформ, передбачених до впровадження у нашій країні до 2020 р., містилася реформа телекомунікаційної інфраструктури, а також в структурі інших реформ – Програма електронного урядування і Програма розвитку інформаційного суспільства та медіа [415].

Подальша еволюція нормативно-правового забезпечення розвитку сектора цифрової економіки в Україні стосувалася визначення концептуальних засад «Цифрового порядку денного України – 2020» зі ключовими завданнями, першочерговими сферами, ініціативами та проектами «цифровізації» на найближчі три роки.

У 2017 р. було прийнято Закон України «Про електронні довірчі послуги», яким визначено правові та організаційні засади надання таких послуг, у тому числі транскордонних, права та обов'язки суб'єктів правових відносин у сфері електронних довірчих послуг, порядок здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері електронних довірчих послуг, а також правові та організаційні засади здійснення електронної ідентифікації [348], іншими словами інституціалізовано в Україні регламент ЄС з eIDAS-регулювання.

У 2018 р. схвалено головний як на нині стратегічний плановий документ державної політики розвитку сектора цифрової економіки України – Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затверджено план заходів щодо її реалізації.

Узагальнення ключових етапів еволюції формування нормативно-правового поля розвитку цифрової економіки наведено у табл. 3.3.

Таким чином, є певні підстави констатувати, що нормативно-правове забезпечення розвитку цифрової економіки в Україні створене. Разом із тим, виникає слушне запитання: якщо головним нормативно-правовим актом в будь-якій сфері є закон держави, то тоді яким законом України регулюються питання розвитку сектора цифрової економіки? Очевидно, що такого безпосереднього закону не існує.

Таблиця 3.3

Ключові нормативно-правові акти, що визначають та регулюють розвиток сектора цифрової економіки України *(узагальнено авторами)*

Роки	Характер НПА	Назва НПА	Ключові положення щодо розвитку цифрової економіки
2007	Закон України	Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки	Стратегічні цілі та напрями, основні положення та організаційно-правові основи державної політики розвитку інформаційного суспільства в Україні
2013	Розпорядження Кабінету Міністрів України	Про схвалення стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні	Мета, принципи і завдання державної політики; етапи та напрями реалізації політики
2014	Постанова Кабінету Міністрів України	Про схвалення Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року	Завдання щодо посилення інформаційного та комунікативного зв'язків між містами та іншими територіями; створення можливостей доступу через Інтернет до музеїв, театрів, бібліотек, медичних та навчальних закладів; конвергенції вітчизняних та європейських стандартів ІКТ
2015	Декларація країн східного партнерства ЄС	Декларація східного партнерства ЄС з питань цифрової економіки	Стратегічні пріоритети та завдання за напрямами: електронна комерція, електронні митні послуги, електронна ідентифікація, інформаційна безпека, цифрові технології, телекомунікаційні послуги, інфраструктура, електронна торгівля, електронні послуги охорони здоров'я, ін.
2015	Указ Президента України	Про схвалення Стратегії сталого розвитку «Україна-2020»	Напрями реформування телекомунікаційної інфраструктури, електронного урядування, розвитку інформаційного суспільства та медіа
2017	Закон України	Про електронні довірчі послуги	Інституціалізація в Україні регламенту ЄС з eIDAS-регулювання
2018	Розпорядження Кабінету Міністрів України	Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та затвердження плану заходів щодо її реалізації	Цілі та принципи цифровізації економіки; напрями цифрового розвитку; засади гармонізації цифрового розвитку України з цифровими ініціативами, цифровим порядком денним для Європи та єдиним цифровим простором

Відтак, чи досконале вітчизняне нормативно-правове поле функціонування сектора цифрової економіки. Скоріше, ні. Відтак, на наше переконання, в Україні визріла актуальність розробки та прийняття закону про державне стимулювання (чи

підтримку) розвитку цифрової економіки України.

Це був би законодавчий акт найвищого рівня, в якому б визначалися правові та економічні засади функціонування і розвитку цифрової економіки в Україні, але що більш важливо – впроваджені безпосередні механізми, інструменти та засоби державної політики і регламентування, і стимулювання розвитку як сектора цифрової економіки загалом, так і його сегментів.

Окрім цього, важливим є подальше удосконалення вітчизняного законодавства у напрямі створення сприятливого регуляторного середовища для розвитку сектора цифрової економіки. Тут потрібно наголосити на тому, що проникнення інформаційних технологій в економічні процеси об'єктивно змінює природу існуючих та приводить до формування нових правовідносин. З огляду на цю обставину доречно максимально спростити регуляторні норми відносно створення та впровадження цифрових технологій суб'єктами підприємництва.

В загальному, на нашу думку, магістральними напрямами удосконалення вітчизняного нормативно-правового середовища розвитку сектора цифрової економіки мають стати: створення законодавчої основи цифровізації (введення всіх відсутніх на сьогодні положень та понять, видів, об'єктів та суб'єктів економіко-правових відносин, утвердження принципів державного регулювання розвитку цифрової економіки, відповідальності, а також конкретних механізмів стимулювання інноваційної та інформаційно-технологічної діяльності), врегулювання правил поведінки головних інститутів цифрової економіки (визначення єдиного способу ідентифікації та аутентифікації фізичних і юридичних осіб, формування умов збору, передачі, зберігання, опрацювання, передачі даних, впровадження норм, які встановлюють пріоритетність цифрових даних над традиційним документообігом), усунення правових обмежень для розвитку сектора цифрової економіки в суміжних царинах законодавства, а також у сферах, які мають критично важливе значення для розвитку цифрового підприємництва, створення

спеціального правового режиму для суб'єктів господарювання, у т. ч. організацій громадянського суспільства, які впровадили інформаційні процеси та готові відкрити їх для держави, представників громадянського суспільства.

Додатково зазначимо, що подальший розвиток та удосконалення вітчизняного нормативно-правового поля функціонування сектора цифрової економіки слід здійснювати в узгодженні з положеннями, а також тенденціями розвитку світового та європейського інституційно-правового поля в цій сфері. Зокрема, на сьогодні стратегічною основою, на якій базується відповідна державна політика, є глобальні Цілі сталого розвитку до 2030 р. (ООН), Стратегія «Європа-2020», а також «Цифровий порядок денний для Європи» з інструментами та засобами кібербезпеки, конфіденційності даних, Інтернет-довіри у межах розвитку цифрового суспільства; досліджень та інновацій, цифрової інфраструктури, нових технологій, компонент і систем; покращення доступу та комунікації (широкосмуговий доступ в Європі, телекомунікації, відкритий Інтернет); таких елементів цифрової економіки, як FinTech-старт-апи Європи, хмарні технології та Інтернет-консалтинг.

Нормативно-правове поле визначає умови, в яких функціонують економічні агенти та розвиваються відповідні процеси. Важливе значення має їх повноцінність, якість та стабільність, а також незмінність від початку формування до протягом тривалого періоду часу реалізації державної політики. Разом із тим, певні коригуючі заходи здійснюються під час проходження тих, чи інших стратегічних етапів (стадій) розвитку сфери, що є об'єктом державного регулювання. Своєю чергою, такі зміни мають плануватися заздалегідь. В ідеалі – вони не реакція на розвиток ситуації не за планом, а заздалегідь сплановані і введені в дію, упроваджені у потрібний момент часу. Саме такі практики є критеріями найвищої якості стратегічного державного управління.

Для їх втілення у життя держава має здійснювати системне стратегічне планування і програмування, що нині називається форсайтом. Іншими словами якісна стратегія розвитку сектора

цифрової економіки України має опиратися на систему підстратегій і програм, які б охоплювали: центральний, регіональний та мікроекономічний (стратегічні підприємства) рівні; базові сектори та галузі реального сектора національної економіки; функціональні сфери цифровізації; ключові ринки та продукти цифровізації. За всіма цими напрямами мали б бути розробленими державні та місцеві стратегії і програми розвитку. Відповідно, з їх положеннями та ключовими маркерами можна було б звіряти поточний стан розвитку ситуації та робити висновки відносно якості і ефективності державного регулювання, його слідування глобальному плану чи ні.

Натомість, істотним недоліком, на нашу думку, слід вважати відсутність в Україні такої системи узгоджених стратегічних планових документів. Фактично, урядом зроблено лише перший крок – прийнято концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства, причому її строки вже у 2020 році завершуються, а більшість положень так і не реалізовані; не розвинуті положення стратегічного планування на регіональний та секторально-галузевий рівні. Такий стан справ не може бути свідченням якісного планування з подальшим поширенням державної політики по вертикалі та по горизонталі.

Окреме додаткове питання – це розробка чітких дорожніх карт регіонів та окремих територій щодо забезпечення цифрової трансформації місцевих господарських комплексів та провідних підприємств чи секторів економіки, особливо малого і середнього підприємництва. Саме дорожні карти дозволяють вибудувати покрокову політику та тактику досягнення необхідного результату. При цьому, з огляду на стратегічну в наш час важливість упровадження цифрових технологій, перспективним шляхом має стати об’єднання місцевих стратегій і програм соціально-економічного розвитку та цифровізації, коли на місцевому рівні увага в межах програмування соціально-економічного розвитку приділяється цифровому розвитку у сферах якості життя населення, екологічного середовища, підтримки старт-апів у сфері

цифрової економіки, програмам цифрового розвитку галузей, внутрішніх ринків (товарів, послуг, капіталу, робочої сили і т. ін.), усунення цифрових розривів між обласними, районними центрами та віддаленими територіями, цифрового майбутнього та регіональної економічної безпеки.

На сьогоднішній день в Україні з боку влади недостатньо зроблено для паритетного розвитку всіх секторів цифрової економіки – е-бізнесу, е-урядування та е-суспільства. Так, цифровізація бізнесу здійснюється безпосередньо суб'єктами господарювання та держава практично в повній мірі дистанціювалася від цього процесу.

Щодо розвитку інформаційного суспільства, то тут діяльність влади більш активна. Приймаються стратегії, програми, здійснюється активна комунікаційна політика. Позаяк, державна політика в цій сфері істотно відстає від світової практики. Йдеться, зокрема про закріплення правового режиму інформації, протидію створенню та поширенню неправдивої, незаконної і шкідливої інформації, упровадження офіційного електронного документообігу, зміцнення інформаційної безпеки, зокрема в частині безпеки інформації користувачів, захисту державних інформаційних ресурсів, закріплення єдиних державних стандартів у сфері використання інформації та інформаційної безпеки, сертифікації засобів інформації, а також формування сприятливого інвестиційного середовища у сфері інформаційного суспільства.

Недостатньою залученістю у процеси розвитку цифрової економіки на сьогодні характеризується й держава. В Україні попри наявність стратегій та програм, а також багаторічне наголошування влади на тому, що електронне урядування – один із пріоритетів удосконалення системи державного управління, так і не створено високотехнологічну цифрову платформу державного управління, здатну повністю усунути людський фактор і, відповідно, корупційну складову, автоматизувати збір статистичної, податкової та іншої звітності, забезпечити прийняття рішень на основі аналізу реальної ситуації.

Основою такої платформи є хмарні технології з

відкритими інтерфейсами взаємодії, що дозволяють незалежним постачальникам розширювати можливості взаємодії населення з органами державної влади шляхом створення ними власних додатків, що працюють на базі таких платформ. Через відсутність в Україні таких систем все ще характерні для нашої держави такі вади, як людський фактор при прийнятті державницьких рішень та корупція, несуб'єктність інтелектуальних агентів (відносно їх автоматичної ідентифікації, відповідальності та, наприклад, оподаткування), відсутність єдиної цифрової платформи та автоматизованої системи формування і використання бюджетних коштів.

Не використовується в Україні й такий ефективний інструмент взаємодії секторів цифрової економіки, як приватно-публічне партнерство. Для органів державного управління публічно-приватне партнерство слугує засобом, що допомагає розвинути науково-дослідну та інноваційну політику, зробити її більш ефективною та адаптованою до змінних умов розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, а також до глобальних та соціальних викликів.

Для бізнесу публічно-приватне партнерство дозволяє розвивати нові ринки та створювати додаткові цінності за рахунок співпраці та спільної діяльності. На нашу думку, приватно-публічне партнерство є чи не найбільш ефективним засобом реалізації політики розумної спеціалізації міст та регіонів країни. Регіональні та місцеві органи влади, реалізуючи таку політику, могли б одночасно підвищити рівень конкурентоспроможності і окремих підприємств, і таких високотехнологічних цифрових новостворюваних кластерів.

Громадянському суспільству публічно-приватне партнерство створює нові можливості для реалізації особистісного потенціалу управління якістю життя. Для реалізації таких цілей державі слід забезпечити поступову модернізацію системи державного управління, виробити зручні для користувачів послуги е-урядування, забезпечити можливості доступного та безпечного зв'язку з державними органами влади.

Як вже зазначалося, в підсумку експертного опитування ідентифіковано, що одним з найслабших місць середовища розвитку процесів цифровізації економіки в Україні є слабкість її інфраструктури. З одного боку, позитивно, що в Україні швидкими темпами розвивається IT сектор, здатний створювати і забезпечувати підприємства інформаційними технологіями. Але ця галузь сьогодні в більшій мірі орієнтована на зовнішніх замовників. Окрім того, в нашій країні не створено повноцінний комплекс інфраструктур, здатних забезпечити протікання процесів на основі цифрових технологій, а також комплекс технологій та побудованих на їх базі цифрових продуктів, здатних забезпечити достатні обчислювальні, телекомунікаційні та мережеві потужності, які функціонують на цифровій основі.

На наше переконання, інфраструктура – головний чинник розвитку в Україні цифрової економіки. Відтак, вважаємо, що державі слід прийняти комплексну програму розбудови в країні інфраструктури цифрової економіки, де буде чітко визначено перелік інфраструктурних елементів, що мають бути створеними, обсяги та джерела залучення на ці цілі інвестиційного ресурсу, інструменти та засоби державної політики, у т. ч. венчурного фінансування створення та ефективного функціонування R&D центрів, високотехнологічних компаній та інвесторів цифрової економіки.

Зауважимо, що вітчизняні підприємства на сьогодні не мають достатніх стимулів та мотивів для інвестування у цифровізацію власних бізнес-процесів. Зокрема. як вже зазначалося, 14 % керівників вітчизняних підприємств вважають, що цифрові технології приносять більше витрат, ніж вигоди та не є на сьогодні необхідністю; 27 % не готові до зміни бізнес-моделі та переходу на цифрові технології [90].

Для того, аби змінити цю ситуацію державі слід упровадити низку стимулів. Одним з таких інструментів може слугувати система державних закупівель. Потрібно прописати законодавчу норму, згідно якої продукції та послугам, які містять цифрові технології, надавався б пріоритет. Державні

закупівлі потрібно робити більш ітеративними зі швидкими циклами зворотного зв'язку для постійного оновлення і осучаснення технологій.

Важливим мотивуючим чинником може стати й державна підтримка шляхом підготовки кваліфікованих кадрів. Йдеться про ІТ фахівців, науковців та дослідників, а також управлінців, які були б спроможні ефективно управляти інвестиційними проектами зі створення та впровадження сучасних передових інформаційних технологій.

Не заперечуємо й стимулів у вигляді податкових преференцій, які б надавалися підприємствам для трансферу цифрових технологій, створення та впровадження технологічних інновацій, закупівлі цифрового обладнання та устаткування, від продажу продукції (послуг) з високим рівнем доданої вартості, створеної інформаційними технологіями.

Додамо, що фіскальні стимули необхідні й з тих причин, що вітчизняні суб'єкти бізнесу не мають на сьогодні достатнього ресурсного забезпечення, передовсім – фінансового для реалізації проектів у сфері цифрової економіки. Згідно світового досвіду, державами в таких цілях підтримується створення та функціонування спеціалізованих фондів, які надають фінансову підтримку підприємствам для підготовки та реалізації інноваційних проектів. Державна політика неповноцінна, коли не реалізуються всі її базові функції. Відтак, негативно, що в Україні не впроваджено функцію контролю, зокрема не здійснюється аналізування розвитку цифрової економіки. Натомість, така інформація дозволила б моніторити стан ситуації, ідентифікувати сфери, де процеси цифровізації недостатні, виявляти перешкоди розвитку сектора цифрової економіки та своєчасно реалізувати заходи, спрямовані на усунення перешкод. Визначені характеристики державного політики управління розвитком сектора цифрової економіки в Україні наведені на рис. 3.10.

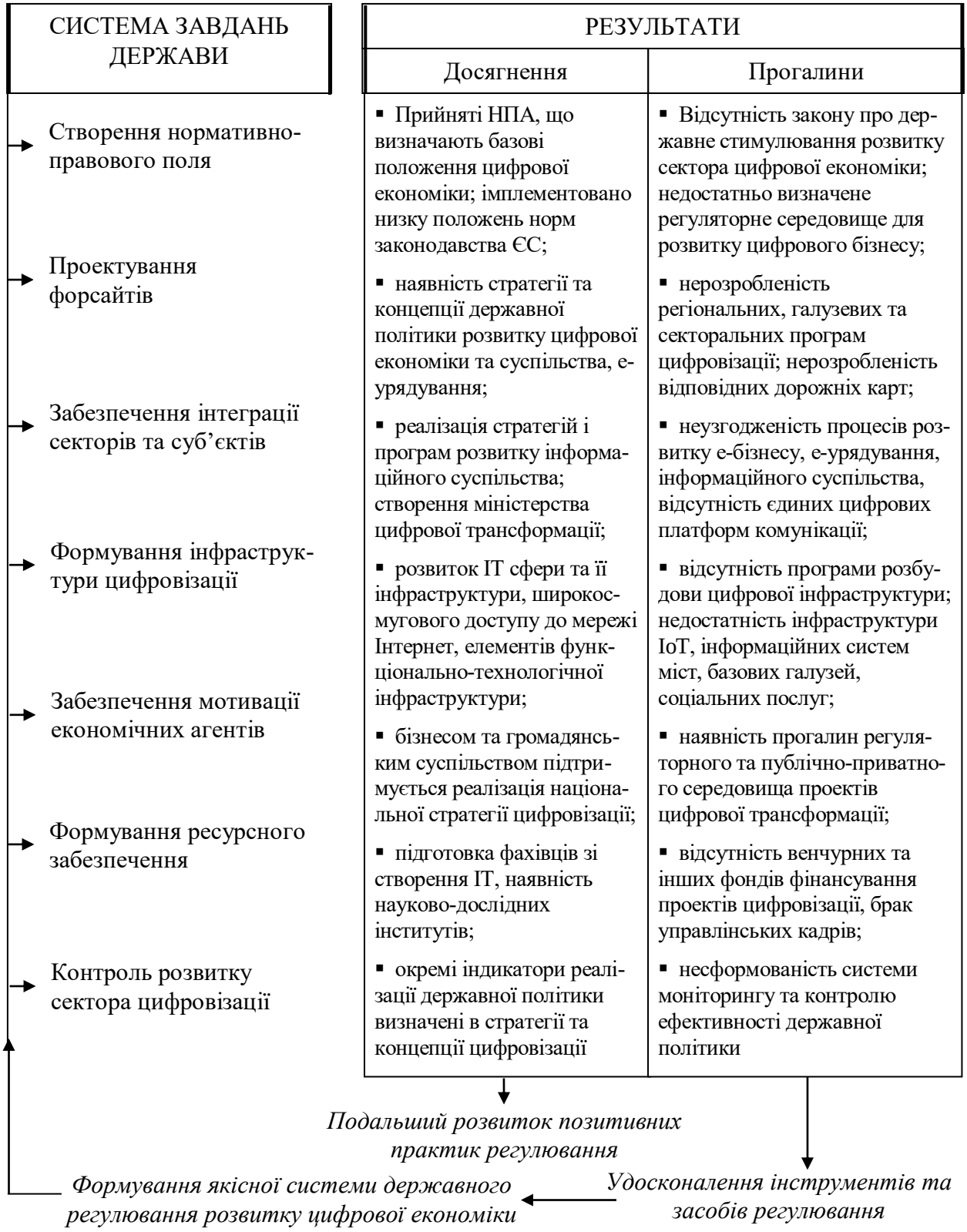

Рис. 3.10. Результати аналізування характеристик державного регулювання за завданнями розвитку сектора цифрової економіки в Україні *(авторська розробка)*

Вважаємо, що врахування потреби у покращенні визначених проблемних аспектів (за головними завданнями

державної політики) розвитку цифрової економіки в Україні дозволить істотно підвищити ефективність державного регулювання та забезпечити вищу керованість і ефективність процесів цифровізації та зміцнення інноваційно-технологічної конкурентоспроможності національного господарства.

3.3. Ефективність державної політики формування організаційно-економічного механізму інвестиційно-інноваційного забезпечення економічної безпеки функціонування й розвитку сектору інформаційних технологій

В Україні здійснюються певні заходи як організаційного, так і економічного характеру в межах державної політики, які стосуються, як забезпечення ефективного функціонування та розвитку, так і формування важливих засад системи економічної безпеки сектора ІТ – провідної галузевої системи цифрової трансформації національної економіки. Проте, виходячи з наведених вище аргументів, на нашу думку, є підстави стверджувати про те, що державна політика у зазначеній сфері недостатньо системна і комплексна, а чітко визначений, повноцінно сформований та поетапно реалізовуваний організаційно-економічний механізм формування інвестиційно-інноваційного забезпечення економічної безпеки ІТ-сектору та реалізації його важливих завдань у розвитку національної економіки та зміцненні економічної безпеки України взагалі відсутній.

Так в нашій державі створено низку структур (як державних так і неурядових), які регулюють та контролюють найбільш важливі (у тому числі з огляду на інформаційно-економічну безпеку держави) аспекти функціонування та розвитку сфери ІТ та суміжних до неї галузей та видів економічної діяльності.

Зокрема, державну політику в сфері ІТ реалізує Агентство з питань електронного урядування, що є центральним органом виконавчої влади, відповідальним за розвиток ІТ галузі в державі. Агентство курує розробку і реалізацію планів розвитку

ІТ-сектору, розробляє та погоджує проекти нормативних документів щодо розвитку її галузей. Разом із тим, за результатами досліджень з аналізу функціонування цієї державної структури можна зробити висновок про наявність суттєвих недоліків у діяльності Агентства. Це, передусім, все ще низький рівень впровадження інституту електронного урядування. Більшість дій, які сьогодні спостерігаються в державі щодо впровадження електронного урядування, є хаотичними та непослідовними, відсутня цілеспрямована діяльність Агентства у цьому напрямі.

Недостатньою є й діяльність Агентства щодо моніторингу і контролю стану розвитку ІТ-сектору, що перешкоджає його прозорому функціонуванню та збільшенню обсягів бюджетно-податкових надходжень.

Іншим недоліком, на нашу думку, є те, що Агентство не виконує й такої функції, як координування діяльності суб'єктів сфери. Йдеться про представництво прав та економічних інтересів суб'єктів сектору, у т. ч. перед державними дозвільними, контролюючими структурами, при проходженні різного роду дозвільних та погоджувальних процедур.

Наголосимо й на невибудуваності організаційно-управлінської вертикалі Агентства з центрального на місцевий рівень. Фактично місцевого рівня державної структури з управління процесами, які відбуваються у секторі, практично не існує, що також ускладнює комунікацію суб'єктів ІТ-бізнесу та системи державного управління.

Суттєвим недоліком потрібно вважати недостатню діяльність Агентства з ініціювання прогресивних змін нормативно-правового регулювання розвитку галузі та її суб'єктів. Йдеться, до прикладу, про заходи з стимулювання детінізації, активізації прозорої зовнішньо-економічної та інвестиційної діяльності її суб'єктів, ширше залучення представників сектору до процесів суспільного розвитку, соціальної відповідальності і т. д.

Господарські аспекти функціонування та розвитку ІТ-сектору України здебільшого регулюються відповідними структурами Міністерства економіки України. Відповідно, у

складі міністерства функціонує Департамент розвитку інновацій та інтелектуальної власності, що реалізує завдання: розвитку широкосмугового доступу в Інтернет, створення інформаційного суспільства, забезпечення розвитку високотехнологічних індустрій, наукової та законодавчої підтримки розвитку індустрії програмної продукції, формування та проведення аналізу єдиної системи підготовки фахівців для галузі високотехнологічних індустрій та індустрії інформаційних технологій, у тому числі через дистанційне, неформальне та інформальне навчання, формування щорічного державного замовлення на науково-технічну продукцію, пропозиції щодо запровадження економічних стимулів для розвитку індустрії програмної продукції в Україні. Департамент також забезпечує впровадження електронних адміністративних послуги, а також підтримку інвестицій в інноваційні стартапи.

Водночас діяльність Департаменту щодо активного сприяння розвитку і забезпечення економічної безпеки сектору ІТ в Україні та використання його можливостей в системі зміцнення економічної безпеки України можна визнати недостатньою. Підтвердженням такого висновку є наступні аргументи: по-перше, в Україні не сформовано цілісної системи інформаційної безпеки та функціонування ринку ІТ-продуктів, а це не сприяє прозорому функціонуванню ринку і реалізації його фінансово-економічного та соціально-суспільного потенціалу. По-друге, Департаментом не налагоджено належного співробітництва з-поміж елементів інфраструктури ІТ-сфери, реалізації державно-приватних проектів, участі суб'єктів сфери в кластерних утвореннях. По-третє, попри значний потенціал, Департаментом ще не забезпечено належної його реалізації, а, відтак, і значного посилення ролі галузі в реальному секторі економіки. По-четверте, діяльність Департаменту, на нашу думку, мала б бути й більш активною щодо використання можливостей вітчизняного ІТ-сектору в контексті протидії зовнішній інформаційній агресії та зміцнення таким чином національної безпеки України.

У складі Міністерства економіки України також є

Департамент залучення інвестицій, головні завдання якого стосуються формування та реалізації державної політики щодо залучення і розподілу інвестиційного ресурсу, у т. ч. у сектор ІТ та реалізацію інвестиційних проектів його суб'єктів. З огляду на наявні на сьогодні тенденції щодо збільшення обсягів інвестування у вітчизняному секторі ІТ та його галузях попередньо можна зробити висновки про ефективність державної політики в цій сфері. Проте, на наш погляд, такі зв'язки недостатньо корелюють між собою, а інвестиції мають у превалюючій мірі приватно-проектний характер, усупереч низькій ефективності державної політики формування сприятливого інвестиційного середовища, як в національній економіці загалом, так і у секторі ІТ зокрема.

Не забезпечується й інвестиційна підтримка з боку держави інноваційних проектів та стартапів у секторі ІТ, держава не інвестує у впровадження ІТ-рішень у критичні для стратегічного розвитку країни напрями, як-от забезпечення джерел альтернативної енергетики та теплопостачання та ін.

Серед недоліків у роботі Департаменту залучення інвестицій виділимо
також недостатню налагодженість співробітництва з підприємствами ІТ-сфери, формування позитивного інвестиційного іміджу сектору.

У світовій практиці широкого розмаху набула діяльність владних структур зі створення різного роду бізнес-інкубаторів, технопарків, кластерів та інших локальних інтегрованих структур за участі представників ІТ-сфери. В Україні ж аналогічних успіхів не досягнено, а діяльність департаменту в цьому напрямі низькоефективна.

Недоліком системи державного регулювання розвитку і забезпечення економічної безпеки є й те, що діяльність державних регулюючих структур не скоординована. Незрозуміло, яким чином розподіляється відповідальність між Агентством з питань електронного урядування та департаментами Міністерства економіки України. Схожі аспекти функціонування сектору ІТ регулюються також Департаментом інформаційних технологій Адміністрації

Президента України, Службою з питань інформаційної безпеки Ради національної безпеки і оборони України, Комітетом з питань інформатизації та зв'язку Верховної Ради України, Державною службою спеціального зв'язку.

Позитивно, що в Україні налагоджено функціонування системи державного регулювання розвитку сектору ІТ, але також наявні і недержавні суб'єкти. До прикладу, в Україні функціонують Асоціація «Інформаційні технології України», Асоціація підприємств інформаційних технологій України, Інтернет асоціація України, Українська асоціація венчурного і приватного капіталу, а також інші організації колективного регулювання функціонування ІТ-бізнесу.

Головними функціями даних об'єднань є представництво та захист інтересів експортно-орієнтованих ІТ-підприємств, налагодження співпраці науково-дослідних центрів, розвиток проектів електронної комерції, розвиток стартапів у сфері ІТ. Проте, через низьку зацікавленість у співпраці з боку державних структур, що регулюють діяльність у сфері ІТ, більшість пропозицій та законопроектів, які пропонуються неурядовими організаціями
сектору ІТ не мають належної підтримки.

Основними напрямами діяльності галузевої Асоціації «Інформаційні технології України» є: представлення та захист інтересів сектору інформаційних технологій; співпраця з органами державної влади та місцевого самоврядування з питань сприяння розвитку сфери ІТ; співпраця з навчальними закладами; підтримка та розвиток інноваційної діяльності.

Проте, діяльність асоціативних структур у секторі ІТ є недостатньою у т. ч. з причин їх низької ресурсно-інституційної спроможності. В Україні необхідно забезпечити подальший розвиток такого роду структур, зокрема за напрямами: розширення компетенцій бізнес-асоціацій; отримання права на представництво у різного роду комісій та комітетів при органах влади з відповідним правом голосу; створення інформаційно-аналітичних площадок, гарячих ліній для звернення і вирішення проблемних аспектів ведення ІТ-бізнесу; поширення практики бізнес-асоціювання на різні напрями і види діяльності

в ІТ-секторі у т. ч. в його сегментах (освіта, створення апаратного і програмного забезпечення, контроль якості кінцевого ІТ-продукту, стартапи, аутсорсингові компанії); відстоювання інтересів у відносинах з закордонними замовниками і партнерами.

Варто зауважити, що управління та регулювання розвитком і безпекою ІТ-сектору України здійсниться також у громадському секторі. Зокрема, це відбувається через різноманітні громадські спілки та асоціації фахівців ІТ- сфери. Так, на сьогодні в Україні діють: Громадська спілка «Ліга інформаційних технологій», яка ставить перед собою завдання посилення прозорості та розвиток конкуренції на ІТ ринку; Українська асоціація фахівців інформаційних технологій, що пропагує впровадження розробок ІТ в галузі національного господарства; регіональні громадські спілки та ІТ-кластери, що реалізують проекти у напрямку сприяння розвитку ІТ-інфраструктури міст. Проте, ці організації хоча і виконують функцію об'єднання інтересів громадян навколо мети розвитку сектору ІТ на місцях, все ж не мають достатніх повноважень і тому реалізують свої ініціативи виключно за власний рахунок і на загальних підставах (як комерційні проекти), що значно знижує можливості таких ініціатив щодо сприяння розвитку, а також підсилення важливих складових фінансово-господарської діяльності у вітчизняному секторі ІТ.

Суттєвий регулюючий вплив на функціонування та розвиток сектору ІТ України мають й зовнішні інституції і організації. До прикладу, в глобальному середовищі у певній мірі ці аспекти є предметом діяльності Всесвітньої організації інтелектуальної власності, що здійснює охорону та захист прав інтелектуальної власності на ІТ-продукти, Світового альянсу інформаційних технологій та послуг, який відстоює інтереси суб'єктів ІТ-сфери, а також Асоціації галузі комп'ютерних технологій, що здійснює стандартизацію і сертифікацію продуктів сектору ІТ. Діяльність цих структур є відчутною і в значній мірі позначається на забезпеченні розвитку та покращенні окремих важливих аспектів забезпечення економічної безпеки сектору ІТ в більшості економічно

розвинених держав.

Проте, як принципи так і обсяги діяльності цих міжнародних структур, що мають вплив на регулювання розвитку важливих параметрів ринків товарів та послуг, не набули належного поширення в Україні. Як наслідок, вітчизняна система захисту інтелектуальної власності не відповідає міжнародним стандартам, належною мірою не дотримується законодавство з охорони права інтелектуальної власності, бюрократизованими залишаються процедури отримання охоронних документів, не приведено до сучасних вимог законодавство у сфері захисту права інтелектуальної власності у сфері ІТ.

Не врегульованими і дискусійними залишаються й низка інших важливих аспектів, так на сьогодні ідею ІТ-рішення, алгоритм, опис проекту, вихідний код можна захистити лише у вигляді літературного твору, що зводить нанівець спроби захисту ІТ-продуктів, адже навіть найменша зміна у формулюванні порушником права інтелектуальної власності вже робить неможливим притягнення його до відповідальності. Неефективно і довго розглядаються у судах справи щодо захисту права інтелектуальної власності у сфері ІТ. Рідкісними є випадки коли стягується грошова компенсація з порушника або виконується рішення суду щодо заборони використання захищеної технології недобросовісним суб'єктом господарювання на території України.

Впливу зовнішніх інституцій та організацій недостатньо для інституалізації в Україні прав глобальних ІТ-компаній, продукцією чи розробками яких користуються на внутрішньому ринку України, що негативно впливає на міжнародний рейтинг держави відносно легкості ведення бізнесу міжнародними та вітчизняними ІТ-корпораціями.

Недоліком вітчизняної системи державного регулювання стабільності та стійкості функціонування сектору ІТ слід вважати й те, що в Україні органами державного управління не здійснюється належна діяльність з організації та розвитку співробітництва і поширення діяльності провідних світових організацій з підтримки та регулювання сектору ІТ на

внутрішньому ринку України. Власне, це одна з причин того, що стан функціонування вітчизняного сектору ІТ слабо контрольований, має нераціональну структуру, характеризується істотним тіньовим та необліковуваним сегментами. Не реалізовано в повній мірі й роль міжнародних організацій щодо впровадження в Україні стандартів на вироблені ІТ-продукти та послуги з метою приведення їх до міжнародних норм. Це ускладнює для локальних ІТ-компаній пошук клієнтів на глобальному ринку, адже щоразу їм необхідно доводити свою здатність реалізувати той, чи інший ІТ-проект.

Резюмуємо, що рівень поширення і впливу міжнародного інституційно-організаційного середовища на стан розвитку та економічної безпеки ІТ-сектору України є недостатнім. Це, в тому числі, перешкоджає й просуванню ІТ-продуктів вітчизняних суб'єктів аналізованої сфери на зовнішні ринки, їх рівноправній участі на міжнародних площадках ІТ-співпраці. Відтак, органам державного управління потрібно активізувати зусилля з поширення діяльності провідних міжнародних організацій з розвитку ІТ-сфери в Україні.

Загалом, на нашу думку, в Україні в недостатній мірі реалізується практично кожна з функцій якісної і ефективної державної політики формування організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки ІТ-сектору. Це і згадуване стратегічне планування і організація, аналіз, планування, стимулювання та контроль.

Важливе значення в контексті забезпечення належної ефективності державного регулювання, у т. ч. у сфері формування дієвого організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки сектору ІТ в Україні відводиться стратегічному плануванню відповідних процесів. Виходячи з цього, позитивним слід вважати наявність в Україні прийняття та реалізації Національної програми інформатизації.

Загалом, у вказаному стратегічному документі, як на наш погляд, визначені вірні цільові орієнтири. Це, до прикладу, формування правових, організаційних, науково-технічних, економічних, фінансових, методичних та гуманітарних

передумов розвитку інформатизації; застосування та розвиток сучасних інформаційних технологій у відповідних сферах суспільного життя України; формування системи національних інформаційних ресурсів; створення загальнодержавної мережі інформаційного забезпечення науки, освіти, культури, охорони здоров'я тощо; створення загальнодержавних систем інформаційно-аналітичної підтримки діяльності державних органів таорганів місцевого самоврядування; підвищення ефективності вітчизняного виробництва на основі широкого використання інформаційних технологій; формування та підтримка ринку інформаційних продуктів і послуг; інтеграція України у світовий інформаційний простір.

Більше того, стратегуванню підлягає не лише розвиток та забезпечення економічної безпеки ІТ-сфери в Україні, але і реалізація її можливостей в контексті гарантування економічної безпеки нашої держави. Відтак, є підстави констатувати, що функція стратегічного планування державної політики розвитку і забезпечення сектору ІТ в Україні загалом реалізується, хоча й є не надто досконалою, зокрема, відсутні послідовні стратегічні етапи як розвитку, так і формування системи забезпечення економічної безпеки цього важливого сектору національної економіки, відсутній узгоджений пакет першочергових заходів, які мають бути реалізовані для повноцінного виконання національної програми.

Попри це, важливим елементом системи стратегічного планування розвитку ІТ-сфери в Україні є схвалення у 2018 р. Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, що стала одним з найважливіших інструментів цифрового розвитку економіки, суспільної та соціальної сфер на наступні роки, окреслює основні цілі та принципи цифровізації в Україні.

Окремим недоліком вітчизняної державної політики формування та реалізації організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки ІТ-сектору, на наш погляд, слід вважати невибудуваність повноцінної системи інституційної інфраструктури підтримки становлення потужної індустрії ІТ. Йдеться про відсутність наукових і технологічних

парків (територій, площадок) для становлення і розвитку потужних ІТ-компаній та локальних інтегрованих структур, де важливу системоутворювальну роль реалізують суб'єкти ІТ-сектору.

До прикладу, високу ефективність таких інституційних елементів доведено у США на прикладі функціонування Силіконової долини, у Великобританії – Кембриджу, у Франції – Греноблю, у Китаї – Чжунгуаньцунь, в Індії – Бангалору, у Тайвані – Кремнієвого острову, в Японії – острову Кюсю та ін.

Загальним підходом, застосованим у згаданих інфраструктурних елементах, стало створення тих чи інших форм індустріальних парків із поєднанням освіти, науки, суб'єктів ІТ, виробництва й комерційного бізнесу, а також достатньою фінансовою підтримкою з боку держави і приватних осіб. Додатковими чинниками успішності таких проектів, що не враховані в системі державного регулювання розвитку ІТ-сфери України, стали: розвинена інфраструктура, потужна науково-технічна база, пільги в оподаткуванні, залучення іноземних інвестицій, підтримка малого і середнього бізнесу, дія законів про інтелектуальну власність.

Можна також стверджувати, що на сьогодні стан розвитку інформаційно-комунікаційних технологій значно випереджає стан розвитку законодавства у цій сфері, яке не відповідає ні потребам операторів, провайдерів телекомунікацій, ні інтересам споживачів телекомунікаційних послуг. В той же час стан розбудови інформаційного суспільства та сфери ІТ в Україні, у порівнянні зі світовими тенденціями, є недостатнім і не відповідає стратегічним цілям системи економічної безпеки держави та інформаційної компоненти національної безпеки України.

Вплив недостатньо ефективного державного регулювання забезпечення економічної безпеки функціонування сектору ІТ на економічну безпеку держави особливо посилився в останні роки у т. ч. через недосконалість вітчизняного законодавства у цій сфері. До прикладу, комп'ютерна злочинність регулюється Законами України «Про основи національної безпеки України» та «Про боротьбу з тероризмом», Доктриною інформаційної

безпеки України, проте у цих нормативно-правових актів навіть не дається визначення понять «комп'ютерна злочинність», «комп'ютерний тероризм» та «технологічний тероризм»; у Законі України «Про телекомунікації» оперується застарілими і невідповідними сучасним вимогам часу та євроінтеграційним прагненням засадами діяльності державних органів і суб'єктів ринку ІТ. Це стосується як правил ведення бізнесу, так і державного управління у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, стандартів, за якими працюють підприємства сектору, і багатьох інших аспектів, що вимагають новітніх підходів.

У Законі України «Про телекомунікації» також в повній мірі не окреслено та чітко не ідентифіковано сферу та її сегменти, на які поширюється дія цього нормативно-правового акту. Це ускладнює ефективність дії закону та його основоположних норм, призводить до недореалізації його потенціалу в контексті формування повноцінної системи інформаційної безпеки в Україні з одним з пріоритетних завдань – протидії зовнішній інформаційній агресії та гібридним війнам. У цілому, правові норми, що регламентують суспільні відносини у сфері інформаційної безпеки, регулюють положення Конституції України та Закону України «Про основи національної безпеки України». Основи забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері регулюються законами України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільство в Україні на 2007-2015 роки», «Про інформацію», «Про державну таємницю», «Про надзвичайний стан», «Про публічний доступ до інформації», «Про національну програму інформатизації», «Про концепцію національної програми інформатизації», «Про радіочастотний ресурс», «Про телекомунікації», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про захист суспільної моралі».

Наявність такого розширеного переліку законодавчих актів, що об'єднують проблеми та аспекти забезпечення функціонування і розвитку ІТ сектору, економічної безпеки держави та національної безпеки України є позитивною, але в

той же час це призводить й до розпорошеності його правових норм, а також до зростання їх декларативності характеру. На якість законодавчих приписів негативно впливає й змістовна невизначеність деяких основних юридичних понять та порушення вимог принципу єдності термінології, насамперед, базового терміну «інформаційна безпека». Так, у Законі України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» це поняття ототожнюється з безпекою інформаційних ресурсів, а у Законі України «Про телекомунікації» – телекомунікаційних мереж. Законом України «Про основи національної безпеки України» інформаційна безпека трактується, як невід'ємна складова національної безпеки без деталізації її змісту та навіть замість цього поняття вживається термін «національна безпека в інформаційній сфері». У Законі України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» сутність інформаційної безпеки також не визначено і часто використовується в різних відтінках поняття «захист інформації».

На нашу думку недоліком інституційно-правового забезпечення організаційно-економічного механізму гарантування економічної безпеки сектору ІТ в Україні також слід вважати нерозробленість організаційних засад формування національних інформаційних ресурсів та регулювання міжнародних інформаційних обмінів, зокрема, на законодавчому рівні не визначені режими доступу до деяких видів закритої інформації, не регламентовано статус конфіденційної інформації, а також передбачених законодавством таких видів таємниці, як банківська, комерційна, лікарська тощо, не гарантовано належну відповідальність за поширення через Інтернет інформації, розповсюдження якої заборонено законодавством, навмисне поширення комп'ютерних вірусів, порушення встановленого порядку доступу до інформаційних ресурсів всіх форм власності, це перешкоджає забезпеченню формування важливих передумов для гарантування економічної безпеки у галузях видання програмного забезпечення, діяльності у сфері

інформаційних технологій, забезпечення передавання та поширення інформації, діяльності з оброблення даних.

Непрозорим і недостатньо контрольованим залишається в Україні процес бюджетного фінансування проектів та програм у сфері інформатизації. Зокрема окремі міністерства реалізовують цілі національної програми інформатизації за рахунок інших бюджетних програм, в результаті чого використання ресурсів на інформатизацію стає неконтрольованим і значна сума коштів не відображається, як виконання національної програми інформатизації, що унеможливлює належний контроль, як використання бюджетного ресурсу так і ефективності його використання в контексті реалізації програми інформатизації в Україні.

Істотним недоліком, як організаційного, так і економічного напрямів
механізму забезпечення економічної безпеки сектору ІТ в Україні є, на нашу думку, недостатня нормативно-правова інституціалізованість електронної комерції. По-перше, в нашій державі недосконалими є положення Закону України «Про електронну комерцію»; по-друге, фактично ринок електронної комерції функціонує, але відносини на ньому, зокрема, що виникають при здійсненні інтернет-торгівлі, в повній мірі не врегульовані і тлумачаться неоднозначно, адже поняття електронного правочину має малоінформативний зміст і не містить ідентифікуючих ознак конкретного правочину; по-третє, значна частина ринку онлайн-комерції перебуває в тіні, відсутні чіткі механізми ведення бухгалтерського обліку і оподаткування; по-четверте відсутні регулювання питань, пов’язаних з вирішенням спорів між покупцем і продавцем, а отримання власного електронного підпису для
покупця на сьогодні є досить проблематичним.

У напрямку планування державної політики розвитку і безпеки ІТ сектору регулювання інформаційних правовідносин здійснюється такими законами України «Про інформацію», «Про національну програму інформатизації», «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», Доктриною інформаційної безпеки України. Це

характеризує несистемність вітчизняної правової політики в інформаційній сфері. Так, значна кількість законодавчих актів ухвалювалися з метою вирішення лише певних тактичних задач, часто на користь задоволення тих, чи інших бізнес-інтересів, і в більшості без урахування стратегічних орієнтирів розвитку і забезпечення економічної безпеки сектору ІТ. Значну проблему становить відсутність правового регулювання інтеграції вітчизняного сектору ІТ в міжнародні інформаційні системи, що призводить до все більшої залежності вітчизняного сектору ІТ від імпортних засобів інформатизації та «підриву» інформаційної безпеки України через скорочення національного потенціалу інтелектуальних ресурсів у цій сфері.

Істотним недоліком організаційної компоненти механізму забезпечення економічної безпеки сектору ІТ в Україні, як вже зазначалося, є нерозвиненість інфраструктури функціонування та безпеки ІТ сектору, зокрема бізнес-інкубаторів, інвестиційно-інноваційних «площадок», суб'єктів сертифікації, забезпечення фінансової підтримки. На сьогодні таких структур практично немає, а діяльність тих, що функціонують, супроводжується такими проблемами: недосконаліть організаційно-правової і методичної бази; правова невизначеність статусу; невизначеність сфери дії; відсутність системи підготовки компетентних кадрів та кадрового забезпечення.

В організаційному аспекті застосовувані в Україні положення щодо організації системи державного регулювання розвитку і безпеки ІТ-сектору реалізуються розрізнено, без додержання єдиної державної політики та координації, належного залучення до функціональних завдань відповідних державних та недержавних структур. Більше того, відсутня належна інформаційно-комунікаційна співпраця між державними структурами, не говорячи про доречність формування єдиної державної інформаційно-аналітичної системи. Державні відомства будують свої інформаційно-комунікаційні системи ізольовано один від одного, орієнтуючись на власні потреби. Такий підхід робить проблематичною організацію міжвідомчої взаємодії на всіх

рівнях управління. При цьому відбувається розпорошення значних фінансових і матеріальних ресурсів, здійснюється багатократне введення і обробка інформації, ін.

Виявлені нами недоліки нормативно-правового забезпечення державного регулювання розвитку і безпеки сектору ІТ України узагальнені на (рис. 3.11).

Звернімо увагу на такий недолік економічної складової механізму забезпечення економічної безпеки сектору ІТ в Україні, як стимулювання розвитку його експортного потенціалу. Зокрема недостатньою і неповною слід вважати сформовану в державі систему національних ІТ-стандартів, гармонізованих з міжнародними, насамперед ISO/IES – стандартами, що не сприяє розширенню можливостей вітчизняного експортного потенціалу ІТ-продуктів. Попри істотне нарощування в останні роки обсягів експорту ІТ-послуг, все ж потенціал вітчизняного сектору ІТ далеко не реалізований і, відповідно, держава тут недоотримує значні обсяги ВВП та податкових надходжень. Зміна стану справ у позитивному векторі потребує покращення як організаційної (інституційна та організаційно-технічна підтримка) так і економічної (фінансово-кредитне сприяння), бюджетно-податкове сприяння складових.

Чи не найбільшим експортним потенціалом характеризується вітчизняна програмна продукція, відтак, позитивно, що в Україні прийнято Закон України «Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції», спрямований на формування сприятливих умов розвитку індустрії програмної продукції України для створення високопродуктивних робочих місць, залучення інвестицій, збільшення обсягів випуску високотехнологічної продукції, стимулювання наукомісткого експорту та імпортозаміщення, реалізацію науково-технічного потенціалу України.

Водночас податкові преференції для галузі ІТ-сектору на сьогодні скасовані, а інші форми підтримки – неконкретизовані, що є суттєвим недоліком вітчизняного нормативно-правового забезпечення державного регулювання розвитку і економічної безпеки аналізованої галузі сектору ІТ.

Недоліки

1. Щодо планування державної політики інвестиційно-інноваційного забезпечення

- Відсутність стратегічно-планового чи регламентуючого НПА щодо впорядкування засад державного регулювання функціонування ІТ-сфери та забезпечення національної безпеки держави;
- не систематизованість програм та проектів стабільного поступу ІТ-сектору;
- недосконаліть правового регламентування інтеграції вітчизняного сектору ІТ у міжнародні інформаційні системи;
- недосконаліть інституційно-правового планування проектів з фундаментальних науково-технічних досліджень

2. Щодо безпеки функціонування системи інвестиційно-інноваційного забезпечення ІТ-сектору

- Неузгодженість та несформованість єдиного понятійного апарату системи управління інформаційною безпекою на різних рівнях;
- застарілість окремих законодавчих норм, їх невідповідність сучасним реаліям умов здійснення господарської діяльності в секторі;
- низький рівень відповідальності за порушення господарської діяльності та злочини у сфері ІТ;
- недостатня регламентованість статусу та «обігу» інформації, зокрема конфіденційної, а також банківської, комерційної, та ін. таємниці;
- неузгодженість положень ведення бухгалтерського обліку, системи оподаткування господарської діяльності у сфері електронної комерції.

3. Щодо інвестиційно-інноваційної інфраструктури функціонування та безпеки ІТ-сектору

- Недосконаліть законодавства, стимулюючого становлення і розвиток елементів інфраструктури ІТ-сектору;
- неврегульованість засад функціонування посередницької та логістичної інфраструктури виробництва і просування ІТ-продуктів;
- недостатність законодавчого врегулювання функціонування системи електронних комунікацій, електронної комерції, дистанційного укладання і реалізації угод з застосуванням електронних інформаційно-комунікаційних засобів.

4. Щодо організації системи державного регулювання розвитку і безпеки ІТ-сектору

- Несформованість і недостатність єдиної інформаційно-комунікаційної системи в структурі держапарату;
- нормативно-правові обмеження щодо використання альтернативних форм отримання платежів за товари та послуги у сфері ІТ

5. Щодо зміцнення конкурентоспроможності та покращення інвестиційно-інноваційного забезпечення розвитку експортного потенціалу продуктів вітчизняних суб'єктів ІТ-сектору

- Неузгодженість нормативно-правового забезпечення системи національних та міжнародних ІТ-стандартів;
- слабкість інституційних механізмів та чинників державної підтримки розвитку індустрії програмної продукції

Рис. 3.11. Інституційно-правові недоліки інвестиційно-інноваційного забезпечення державного регулювання розвитку і безпеки ІТ-сектору України *(авторська розробка)*

Натомість в багатьох країнах світу форми такої державної

підтримки інституційно закріплені. Наприклад, у США реалізуються 425 федеральних програм, спрямованих на вирішення конкретних соціальних і економічних перешкод функціонування сектору інформаційних технологій. Це і інформаційні аспекти промислової політики федерального уряду і державна підтримка інформаційних технологій і сприятливий для інформаційно-технологічної промисловості імідж.

3.4. Оцінювання ефективності державної політики формування інвестиційно-інноваційного забезпечення цифрової трансформації економіки

Плануючи та реалізуючи інвестиційно-інноваційну політику, держава може позитивно впливати не лише на збільшення обсягу залучених інвестицій і на оптимальність їх структури, але й на зростання й ефективізацію (через переваги інноваційно-технологічного типу розвитку економіки та регіональних господарських систем) господарської активності, створення сприятливої кон'юнктури на ринку, умов для розвитку пріоритетних видів економічної діяльності, зміни пропорцій в економічній структурі виробництва, розподілу, обміну та споживання, розміщення продуктивних сил, реалізацію збалансованої соціально-суспільної політики. Таким чином, здійснюється значний вплив на реалізацію суспільного продукту, темпи нагромадження капіталу та технічного оновлення виробничого потенціалу держави. При цьому важливим завданням державної інвестиційно-інноваційної політики залишається пошук надійних і стабільних джерел інвестицій, а також створення сприятливого інвестиційного клімату та середовища в країні.

Важливо аби ключовим об'єктом державної політики в аналізованому аспекті стало формування системи якісного і повноцінного інвестиційно-інноваційного забезпечення процесів цифрової трансформації національної економіки.

При формуванні ефективного організаційно-економічного механізму реалізації інвестиційно-інноваційної політики держава

має бути сконцентрована на прискоренні темпів економічного зростання; поширенні інформації про реальну економічну ситуацію, розвинуті внутрішні та зовнішні ринки, кон'юнктурні процеси, нормативну базу; зниженні рівня тінізації вітчизняної економіки; формуванні ефективного конкурентного середовища; створенні додаткових економічних стимулів для залучення інвестицій у різні види економічної діяльності та сектори економіки.

Потрібно зауважити, що в тій, чи іншій мірі держава у кожен конкретний період часу реалізує організаційні та економічні заходи орієнтовані на регулювання розвитку інвестиційно-інноваційних процесів. Звичайно, що визнати їх механізмом можна лише коли такі заходи взаємодоповнювані, реалізуються у чітко визначеній послідовності та в цілях досягнення загальної мети і часткових цілей.

Процес регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності розпочинається із визначення об'єктів регулювання та суб'єктів для втілення пріоритетних завдань. Також органам влади необхідно зацікавити інвестора так, аби прибутковість досягалася з обох сторін – інвестор отримав прийнятний очікуваний прибуток, а територія вирішила власні стратегічні завдання соціально-економічного розвитку.

В Україні організаційна частина відповідного механізму інвестиційно-інноваційної політики реалізується. Передусім це пов'язано з тим, що в державі вибудовано хоча й недостатньо досконалу, але все ж організаційно-управлінську структуру з регулювання інвестиційних процесів, на різних рівнях системної ієрархії управління ухвалюються відповідні рішення та приймаються нормативно-правові акти. Метою створення адекватного ринковій економіці правового поля є провадження роботи із укладення міждержавних угод про заохочення і захист інвестицій та уникнення подвійного оподаткування, обміну інформацією про нормативно-правові акти в сфері інвестиційної діяльності, розширення співробітництва з МВФ, СБ, ЄБРР в питаннях надання фінансової допомоги Україні.

Особливістю вітчизняного інвестиційного законодавства є те, що окремі аспекти в інвестиційній сфері, за винятком

спеціалізованих, регулюються нормами господарського, податкового, валютного, банківського, фінансового, митного, цивільного й земельного законодавства. При цьому, за нашими спостереженнями, процес становлення законодавчо-нормативної бази організаційної складової державного регулювання розвитку інвестиційної діяльності в Україні відбувався у 6 етапів.

На *першому етапі* – у 1991-1993 рр. було сформовано основні засади законодавчо-нормативної бази, зокрема, прийнято Закони України «Про інвестиційну діяльність», «Про іноземні інвестиції», «Про захист іноземних інвестицій в Україні», «Про державну програму заохочення іноземних інвестицій в Україні» та ін.

Закон України «Про інвестиційну діяльність» [365] був спрямований на забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування в економіку України, розвиток міжнародного економічного співробітництва та інтеграції. Він визначив поняття та об'єкти, а також загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України.

Важливим завданням, яке було реалізоване шляхом прийняття Закону України «Про захист іноземних інвестицій в Україні», стало гарантування захисту іноземних капіталовкладень від усіх видів націоналізації, конфіскації, реквізиції та, відповідно, компенсації іноземному інвестору втрат у випадку протиправних дій органів державного управління [360]. Це дозволило істотно покращити інституційно-правове забезпечення інвестування у нашій державі, а Україні вдалось заявити про себе як окрему одиницю на міжнародному ринку капіталу.

Також у цей період було прийнято Закон України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон». Закон визначив порядок «створення і ліквідації, механізм функціонування спеціальних (вільних) економічних зон (СЕЗ) на території України, загальні правові й економічні основи їх статусу, а також загальні правила регулювання відносин суб'єктів економічної діяльності цих зон із місцевими радами народних депутатів, органами виконавчої влади та іншими

органами» [349].

Звернімо увагу, що в процесі реалізації закону було створено 101 функціональну одиницю із спеціальними правовими режимами економічної діяльності: 11 СЕЗ («Сиваш», «Азов», «Донецьк», «Славутич», «Курортополіс Трускавець», «Яворів», «Закарпаття», «Порто-франко», «Рені», «Миколаїв», «Порт Крим», «Інтерпорт Ковель»), 72 території пріоритетного розвитку (ТПР), 16 технологічних парків та один науковий парк («Київська політехніка»), на яких реалізувалось понад 400 інвестиційних проектів загальною кошторисною вартістю близько 5 млрд дол США. Технологічні (індустріальні) парки, що отримали спеціальний режим інвестиційної і інноваційної діяльності реалізувалась на території 8 областей та міст (Донецька, Закарпатська, Волинська, Луганська, Житомирська та Чернігівська області, м. Харків, м. Шостка) та окремої території АР Крим.

Із 16 створених технологічних парків тільки вісім здійснюють господарську діяльність: «Напівпровідникові технології і матеріали, оптоелектроніка та сенсорна техніка» (м. Київ), «Інститут електрозварювання імені Є. О. Патона» (м. Київ), «Інститут монокристалів» (м. Харків), «Вуглемаш» (м. Донецьк), «Інститут технічної теплофізики» (м. Київ), «Київська політехніка» (м. Київ), «Текстиль» (м. Херсон), «Яворів» (Львівська обл.).

Метою створення СЕЗ стали: залучення та сприяння іноземним інвестиціям, активізація спільно з іноземними інвесторами підприємницької діяльності для нарощування експорту товарів і послуг, поставок на внутрішній ринок високоякісної продукції та послуг, залучення і впровадження нових технологій, ринкових методів господарювання, розвитку інфраструктури ринку, поліпшення використання природних і трудових ресурсів, прискорення соціально-економічного розвитку України. Однак, з 2005 р. податкові пільги, якими користувалися СЕЗ були скасовані з метою усунення можливих проявів зловживання та ухилення від сплати податків. Як наслідок, втрата інтересу стратегічних інвесторів до України. При цьому, під час закриття СЕЗ була спроба відібрати в інвесторів вже отримані

пільги та ліквідувати їхній бізнес на території України, що так і не вдалося. Основними причинами згортання проекту «СЕЗ» стали непрозорі процедури прийняття рішень щодо участі у них конкретних підприємств (оскільки СЕЗ охоплює територію всієї області), низький державний контроль за роботою СЕЗ, лобіювання інтересів провладних олігархів-бізнесменів, прагнення використати СЕЗ не для вирішення соціальних диспропорцій розвитку окремих територій у зоні, а також низька інфраструктурна підтримка територій з боку держави.

У європейській практиці формування СЕЗ базується на створенні цих зон на обмеженій площі, жодна з яких не охоплює цілі регіони та міста. Для прикладу, у Литві діють дві вільні економічні зони – у Клайпеді та Каунасі, у Румунії – у портах Галац і Констанца (Констанца-Південна), у Польщі – 14 СЕЗ. Ці території стали дієвим інструментом залучення іноземних інвестицій. В Україні, на нашу думку, це може здійснитися за умови передачі права розгляду та затвердження інвестиційних проектів на місцевий рівень органів влади.

Таким чином перший етап розвитку законодавчої-нормативної бази у сфері інвестування заклав міцний фундамент для розвитку і активізації як інвестиційних, так і інноваційних процесів як на національному, так і на міжнародному рівнях. Проте, інституційно-організаційна частина механізму державної інвестиційно-інноваційної політики була в недостатній мірі підтримана заходами і стимулами економічного характеру. Як наслідок, відбувся суттєвий спад макроекономічних показників (до прикладу, ВВП до 70,6 % від базового рівня у 1990 р.) та інвестицій в основний капітал (до 75,2 % від базового рівня у 1990 р.), що значною мірою зумовило подальші стагнаційні процеси в економіці.

Другий етап (1994-1995 рр.) характеризувався нестійкістю законодавчого поля через його невиправдане коригування та часте внесення змін у законодавчі та нормативні акти, що негативно вплинуло на зацікавленість інвесторів у вкладанні значних за обсягом інвестицій. Для прикладу, після затвердження урядом у 1994 р. Концепції створення вільних економічних зон в Україні (постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 1994 р.

«Про Концепцію створення спеціальних (вільних) економічних зон в Україні») почалися перші спроби реалізації Закону.

У цей період мали місце відчутні дестабілізаційні зрушення у фіскальній політиці, що призвели до зростання податкового тиску. Це обумовило подальший спад як ВВП, так і інвестицій в основний капітал (до 44,3 % від базового рівня у 1990 р.). Таким чином, знову робимо висновок про недоліки реалізовуваних в той час економічних заходів в рамках механізму державної інвестиційної політики.

Для *третього етапу* (1996-1999 рр.) позитивним було системне проведення грошової реформи та впровадження гривні як валюти, формування базових елементів ринкової інфраструктури. У 1996 р. був прийнятий Закон України «Про режим іноземного інвестування» [373], який, по суті, є третім з часів незалежності нормативним актом, що регулює пов'язані з іноземним інвестуванням питання і є достатньо вичерпною інституційно-правовою основою в цій сфері на сьогоднішній день.

Однак у цьому нормативно-правовому акті були збережені у повному обсязі державні гарантії захисту іноземних інвестицій, що надавалися іноземним інвесторам на території України. Зокрема, встановлено, що іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації. Державні органи не мають права їх реквізувати, за винятком випадків здійснення рятівних заходів в разі стихійного лиха, аварій, епідемій. При цьому іноземному інвестору гарантується адекватна і ефективна компенсація. Іноземні інвестори мають право на відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду і моральну шкоду, завданих їм внаслідок дій, бездіяльності або неналежного виконання державними органами України чи посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора [373].

У разі припинення інвестиційної діяльності «іноземному інвестору гарантується повернення його інвестицій в натуральній формі або у валюті інвестування, а також доходів з цих інвестицій у грошовій чи товарній формі. Держава також гарантує безперешкодний і негайний переказ за кордон прибутків та інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах

внаслідок реалізації іноземних інвестицій, якщо в подальшому спеціальним законодавством про іноземні інвестиції будуть змінюватися гарантії захисту іноземних інвестицій», що зазначені Законом України «Про режим іноземного інвестування» [373].

Для іноземних інвесторів Законом України «Про режим іноземного інвестування» в Україні встановлено «національний режим, тобто надані рівні умови діяльності поряд із вітчизняними інвесторами. Іноземні інвестори можуть здійснювати інвестиції в Україну у вигляді будь-яких цінностей, зокрема конвертованої валюти, будь-якого рухомого або не рухомого майна та пов'язаних з ним майнових прав, акції, облігації, інших цінних паперів, прав інтелектуальної власності, включаючи авторські права, право на винаходи, «ноу - хау» та ін.» [373]. Вважаємо усі ці положення важливою позитивною характеристикою організаційної компоненти формування та реалізації в Україні організаційно-економічного механізму державної інвестиційної політики.

Згідно постановами Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації іноземних інвестицій» та «Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора» фактично внесені іноземні інвестиції, а також договори (контракти) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора підлягають реєстрації у порядку, який закріплено цими документами. Ці нормативні акти визначають важливі організаційні аспекти щодо процедури реєстрації, функціонування державних органів, які її здійснюють, перелік необхідних для реєстрації документів, терміни видачі реєстраційних посвідчень [355, 356]. Однак, на сьогодні ці реалізація цих процедур поринула у значну бюрократію та потребує скорочення термінів виконання.

Указом Президента України від 07 липня 1998 р. «Про деякі питання іноземного інвестування» врегульовані питання здійснення іноземних інвестицій у формі придбання державних боргових зобов'язань, що надає можливість забезпечити захист іноземних інвестицій, вкладених в цінні папери, та позитивно

позначається на інвестиційному рейтингу нашої держави [347].

Законом України від 15 липня 1999 р. «Про внесення змін до деяких законів України з метою стимулювання інвестиційної діяльності» визначено, що «не є об'єктом оподаткування податком на додану вартість операції з передачі основних фондів як внеску до статутного фонду юридичної особи для формування її цілісного майнового комплексу в обмін на емітовані нею корпоративні права, у тому числі при ввезенні основних фондів на митну територію України (крім підакцизних товарів), або їх вивезені за межі митної території України» [343].

Законом України «Про концесії» визначено поняття та правові засади регулювання відносин концесії державного та комунального майна, а також умови і порядок її здійснення з метою підвищення ефективності використання державного і комунального майна [369]. Закон України «Про концесії» дозволяє іноземним інвесторам отримувати і використовувати терміном до 50 років на концесійних умовах об'єкти державної та комунальної власності. З метою реалізації положень цього закону Кабінетом Міністрів України прийнято постанови: «Про затвердження переліку об'єктів права державної власності, які можуть надаватися в концесію», «Про реєстрацію концесійних договорів», «Про ствердження Методики розрахунку концесійних платежів», «Про затвердження Положення про проведення концесійного курсу та укладання концесійних договорів на об'єкти права державної і комунальної власності, які надаються у концесію», «Про затвердження типового концесійного договору».

Реалізація зазначених вище організаційних заходів в межах вітчизняної державної інвестиційно-інноваційної політики позитивно позначилася на покращенні інвестиційного середовища, зокрема в частині засвоєння інноваційно-технологічних проектів. Підтвердженням цього стало те, що вперше за період існування незалежної України у 1998 р. відбувся приріст інвестицій на 6,1 % (щодо показника 1997 р.), а у 1999 р. – на 0,4 % (щодо показника 1998 р.). Згідно обліку прямих іноземних інвестицій у 1997-1999 рр. приріст іноземних вкладень до відповідного попереднього року в Україну становив 30,9 %, 15,5 % та 19,5 % відповідно.

У *четвертому періоді* (2000-2007 рр.) мали місце ознаки стабілізаційних явищ як в системі державного управління, так і регулювання у національній економіці. Протягом цього періоду законодавча база України у сфері інвестування поповнилась низкою розпоряджень і постанов стосовно поліпшення інвестиційного клімату та інвестиційного іміджу України. Це «Програма розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки», «Про заходи щодо поліпшення інвестиційної привабливості України», Програма «Інвестиційний імідж України».

Згідно Програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки головним чинником фінансового забезпечення інвестиційного процесу в Україні має стати банківське кредитування. Однак, розвиток банківського сектору в Україні вимагає стабільної ресурсної бази банківських установ та достатнього рівня застосування інструментів фінансового ринку. Так, існуючі проблеми із незбалансованістю портфеля інвестиційних вкладень банків, неспроможність держави забезпечити методологічну реалізацію процесу банківського інвестування, а також неналежне державне регулювання банківської діяльності однозначно не сприяють ефективній реалізації зазначеної програми.

Напрями Програми розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності були визначені правильно, зокрема це зниження рівня державного регулювання підприємницької діяльності, стабілізація відповідного законодавства, удосконалення нормативної бази з питань реалізації прав власності, зниження податкового навантаження, завершення адміністративної реформи та подолання корупції в органах влади тощо. Однак, такі заходи як зниження податкового навантаження, забезпечення стабільності політичного середовища, активізація діяльності із створення позитивного іміджу держави не були забезпечені у повній мірі. У даному випадку організаційна складова механізму реалізації державної інвестиційної політики залишилась більше на теоретичному рівні.

Ще більш теоретичним документом була Програма «Інвестиційний імідж України» [378], оскільки вона не пропонувала ніяких конкретних дій щодо досягнення позитивного

іміджу України і очах іноземних інвесторів. Україна має достатній потенціал у агропромисловому комплексі та туризмі, вигідне геополітичне розташування та працьовите населення. Однак, негативні риси, такі як корумпованість, нестабільне законодавство, некомпетентність та безвідповідальність державних чиновників, нерозвинута система надання послуг та в цілому несприятливий інвестиційний клімат за економічними показниками розвитку країни не сприяють покращенню інвестиційного іміджу України. На нашу думку, з огляду на Програму, Україні необхідно розробити дієвий механізм для формування позитивного інвестиційного іміджу, який мав за стратегічну мету зменшення корупції до її повного знищення. При цьому, показником ефективності реалізації цієї стратегії має стати думку громадськості, що базується на практичних заходах держави. Це сприятиме підвищенню рівня інвестиційної привабливості України та покращить її співробітництво на міжнародному рівні.

Позитивним аспектом організаційної компоненти механізму державної інвестиційно-інноваційної політики вважаємо подальше удосконалення норм законодавства, пов’язаних з державними гарантіями захисту іноземних інвестицій, що стосуються безпосередньо пільг з оподаткуванню підприємств з іноземними інвестиціями. Це було забезпечено після підписання Закону України «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження», яким передбачено введення однакового режиму оподаткування, як для підприємств, створених за участю іноземних інвестицій незалежно від форм їх внесення, так і для українських підприємств [380].

Результатом виконання Указу Президента «Про заходи щодо поліпшення інвестиційної привабливості України» [363] на сьогодні є позиція України у рейтингу Економічної свободи серед економічно репресованих країн. Міжнародна рейтингова організація наголошує на зростанні негативного впливу держави на фіскальну свободу, свободу праці та свободу ведення бізнесу в Україні. Експерти вважають, що робота з іноземними інвесторами в Україні стала дещо привабливішою з позиції дотримання прав

власності та намагання держави боротися із корупцією, однак монополізація ринків держпідприємствами та крупним бізнесом, бюрократичне навантаження та постійні зміни податкового та підприємницького законодавства нівелюють ці позитивні зрушення. Тому, питання підвищення інвестиційної привабливості України і досі залишається актуальним для ефективної реалізації державної інвестиційної політики.

Важливе значення мав і прийнятий Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та інвестиційні фонди)», який визначив правові та організаційні основи створення, діяльності та відповідальності суб'єктів спільного інвестування, особливості управління їх активами, встановив вимоги до складу, структури та зберігання активів, особливості розміщення та обігу цінних паперів інститутів спільного інвестування, порядок та обсяг розкриття інформації інститутами спільного інвестування з метою залучення та ефективного розміщення фінансових ресурсів інвесторів. [367]. Так, з'явилися додаткові інструменти для збільшення ресурсного забезпечення господарської діяльності, які до сьогодні у силу своєї ненадійності та недосконалості розвитку інфраструктури фінансового ринку не набули активного застосування.

Указом Президента України від 01.04.2002 року «Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності Консультативної ради з питань іноземних інвестицій» [361] посилюється роль іноземних інвесторів у розробленні та реалізації державної політики щодо залучення іноземних інвестицій.

Указом президента України № 1513/2005 від 28.10.2005 р. «Про заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні» [362] було передбачено забезпечення комплексного підходу до формування сприятливого інвестиційного клімату в Україні шляхом прийняття Програми розвитку інвестиційної діяльності в Україні на 2002-2010 роки», яка вступила в дію згідно Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження програми розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки».

Важливо, що програма визначала напрямок розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні, зокрема, варто звернути увагу на декілька пунктів, які безпосередньо торкаються

політики залучення міжнародних інвестицій. Так, для того, щоб активізувати інвестиційно-інноваційну діяльність планувалося «знизити рівень державного регулювання підприємницької діяльності та забезпечити стабільність відповідного законодавства, усунути неоднозначність у трактуваннях нормативно-правових актів, подолати бюрократизм та прояви корупції, знизити податкове навантаження, підтримувати стабільність політичного середовища та збільшити зусилля для покращення іміджу держави, надалі удосконалювати нормативну базу із питань реалізації прав власності на підвищення інвестиційної привабливості об'єктів приватизації» [305]. Але, цього не було досягнуто, оскільки державні чиновники не зацікавлені в однозначності нормативної бази, прозорості ведення бізнесу та нездатні створити політичне інвестиційно привабливе середовище.

Таким чином, недоліком все ще характерним для організаційно-економічного механізму вітчизняної державної інвестиційно-інноваційної політики залишається те, що Україна не здатна розробити та провести системну політику з формування інвестиційного клімату, яка буде тісно взаємопов'язана із фіскальною політикою та взаємовиключною законодавчою базою.

У 2001-2008 рр. уряд країни продовжував працювати у напрямі подальшої інтеграції у світовий інвестиційний простір. За цей період Україна підписала низку міждержавних угод про сприяння і взаємний захист інвестицій з понад 70 країнами світу, 60 міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування практично з усіма країнами ЦСЄ, багатьма країнами Азії, Північної та Південної Америки і кількома країнами Африки.

Вважаємо, що вищезазначені реалізовані організаційно-економічні заходи позитивно позначилися на покращенні вітчизняного інвестиційного середовища та збільшенні обсягів інвестицій в основний капітал (на 9-31 %).

П'ятий етап (2008-2011 рр.) еволюції державного регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні характеризувався активними діями Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України у сфері законотворення, що

позитивно вплинуло на зростання обсягу інвестицій, зокрема іноземних.

У 2008 р. Україна вступила до СОТ та був прийнятий Закон України «Про акціонерні товариства», який відповідає інтересам як великих, так і міноритарних інвесторів [342]. Для перших він створив правові умови для захисту прав акціонерів, унеможливив «недружні» поглинання та дозволив отримання доступу до дешевих і довгострокових фінансових ресурсів. Для населення з'явилася перспектива одержання щорічних дивідендів. Положення цього закону посприяли забезпеченню поліпшення інвестиційного клімату країни через заохочення як внутрішніх, так і зовнішніх інвесторів до збільшення обсягів вкладень, а також реінвестування отриманих доходів в економіку країни.

З метою вдосконалення організації роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади з інвесторами шляхом створення єдиного інституційного механізму сприяння досудовому врегулюванню спорів Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про заходи щодо удосконалення роботи органів виконавчої влади з інвесторами» [364]. Застосування такого інструменту позитивно вплинуло на регіональний і національний інвестиційний клімат, а також створило додаткові умови для конструктивного діалогу між суб'єктами господарювання та органами виконавчої влади обласного рівня щодо вирішення питань, пов'язаних із провадженням інвестиційної діяльності.

У період світової економічної кризи 2008 р. Урядом України було розроблено та схвалено Програму діяльності Кабміну «Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток», відповідно до якої пріоритетними завданнями були визначені «стимулювання інвестиційної діяльності та сприяння зростанню рівня капіталізації національних заощаджень та обсягів прямих іноземних інвестицій, створення умов для прискорення технологічної модернізації вітчизняного виробництва» [381].

У 2010 р. було прийнято Закон України «Про державно-приватне партнерство» [346], який заклав фундамент для стимулювання розвитку співпраці між державним та приватним

сектором. Цей закон визначив основні принципи державно-приватного партнерства, які можуть набути широкого поширення і в інвестиційній сфері. Відповідно, на наш погляд, положення цього закону можуть успішно використовуватися в частині реалізації економічних інструментів та засобів організаційно-економічного механізму державної інвестиційної політики в Україні.

У 2010 р. утворене Державне підприємство «Державна інвестиційна компанія» (до цього часу Державний інноваційний фонд), що входить до сфери управління Державного агентства з інвестицій та управління національними проектами і має метою провадження інвестиційної діяльності, пов'язаної з відтворенням основних засобів виробництва, капіталізацією активів держави, державною підтримкою інноваційних та інвестиційних проектів державного і міжрегіонального значення. Завдяки коштам цього фонду підприємства можуть здійснювати освоєння наукомістких технологічних процесів та нових видів продукції. Однак, часто кошти фонду витрачалися на закупівлю обладнання, яке не мало відношення до здійснення інноваційних наукових досліджень.

Виправленням ситуації стало у 2011 р. утворення Державної небанківської фінансово-кредитної установи «Фонд підтримки малого інноваційного бізнесу». Метою діяльності фонду є надання державної підтримки для впровадження вітчизняних високотехнологічних наукових, науково-технічних розробок та винаходів у виробництво, надання підприємствам фінансової підтримки для реалізації інноваційних проектів.

Прийнято також і Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про інвестиційну діяльність»» (22 грудня 2011 р.), яким чітко інституціалізовано поняття «інвестиційний проект» та визначений зміст його складових частин, напрямів, шляхів та заходів державної підтримки і стимулювання інвестиційної діяльності, а також запровадження державної реєстрації інвестиційних проектів/проектних (інвестиційних) пропозицій, які потребують державної підтримки та проведення оцінювання їх економічної ефективності [365].

Шостий етап еволюції державного регулювання розвитку інвестиційного процесу в Україні розпочався з 2012 р. та триває

по теперішній час. У 2012 р. набрав чинності Закон України «Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна»» від 21 жовтня 2010 р. [371]. Цей нормативно-правовий акт призначений забезпечити спрощення порядку отримання послуг, пов'язаних із підготовкою та реалізацією інвестиційно-інноваційних проектів. Зазначеним Законом визначаються правові та організаційні засади відносин із підготовки та реалізації інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна» та передбачається, зокрема покладання на уповноважений орган функцій взаємодії із суб'єктами надання адміністративних та господарських послуг.

Також у 2012 р. на противагу невиправданих СЕЗ було прийнято Закон України «Про індустріальні парки», який визначив правові та організаційні засади створення і функціонування індустріальних парків на території України з метою забезпечення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності територій, активізації інвестиційної діяльності, розвитку сучасної виробничої та ринкової інфраструктури [366].

Окрім цього, Верховною Радою України прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання інвестицій у вітчизняну економіку», положення якого спрямовані на «створення привабливого інвестиційного клімату через звільнення від оподаткування доходів, які виникають у разі валютних коливань при внесенні інвестицій, виражених в іноземній валюті» [345]. Цим законом держава скасовує необхідності сплати авансового внеску з податку на прибуток для підприємств, прибуток яких звільнено від оподаткування, а також надає можливість погашення концесіонерами податкового боргу та перераховування в їх розпорядження сум надміру сплачених та невідшкодованих податків (зборів) підприємств державної чи комунальної форм власності, що значно покращує можливості для ведення підприємницької діяльності, особливо для середнього та малого сектору бізнесу. Окрім цього, за допомогою вищезазначеного закону прослідковується державна підтримка підприємців при виробництві та застосуванні генеруючого обладнання для

виробництва електроенергії з відновлювальних джерел енергії, що є позитивною характеристикою організаційної роботи щодо стимулювання інноваційного розвитку в Україні.

З початку 2013 р. набув чинності Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», який визначив «особливості оподаткування ввізним митом суб'єктів господарювання, які реалізують інвестиційні проекти у пріоритетних видах економічної діяльності», зокрема звільнення від сплати податку на прибуток до 2017 р. та звільнення від сплати ввізного мита [374].

Верховною Радою України 24 травня 2012 року прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної реєстрації іноземних інвестицій». Метою «закону є встановлення чітких норм законодавства щодо здійснення державної реєстрації іноземних інвестицій органами державної реєстрації та її спрощення шляхом збільшення терміну подання інвестором документів для державної реєстрації іноземних інвестицій до 30 календарних днів після їх фактичного внесення, запровадження механізму перереєстрації іноземної інвестиції у разі, якщо інвестор-нерезидент продав або будь-яким чином передав корпоративні права українського підприємства іншій юридичній або фізичній особі-нерезиденту, встановлення порядку анулювання державної реєстрації іноземної інвестиції у випадку вилучення (репатріації) іноземних інвестицій, а також установлення семиденного терміну, протягом якого органами державної реєстрації здійснюється така реєстрація» [344]. Це дещо сприяло полегшенню процесу реєстрації бізнесу іноземцями у часових рамках, однак не зменшило самого бюрократичного навантаження. У даному випадку робота організаційної складової механізму реалізації державної інвестиційної політики оцінюється нами як така, що при використанні відомих інструментів та засобів не змогла досягти позитивного результату у питанні спрощення процесу державної реєстрації іноземних інвестицій.

Так, із часів здобуття незалежності довгострокові стратегії національного розвитку, зокрема для покращення інвестиційної привабливості України, розроблялись науковими інститутами та

окремими науковцями, політичними партіями та окремими політиками, громадськими організаціями і незалежними вітчизняними та міжнародними експертами. У 2014 р. була розроблена Стратегія сталого розвитку «Україна-2020», схвалена Президентом України (наказ №5/2015 від 12.01.2015 р.) [415]. Вона передбачає певні кроки для підтримки інвестиційної активності, а саме: ефективний захист права приватної власності, у тому числі судовими органами; гармонізацію із законодавством Європейського Союзу положення законодавства України щодо захисту прав національних та іноземних інвесторів та кредиторів; захист економічної конкуренції; запровадження стимулюючих механізмів інвестиційної діяльності, виходячи із найкращої світової практики.

Однак, характер положень цього стратегічного планового документу принципово не вірний, зорієнтований не на стимулювання збільшення обсягів, а лише підтримання інвестиційно-інноваційної активності в державі. Окрім цього, заявлені соціально-економічні показники розвитку є достатньо завищеними, що ставить під сумнів процес та законність методів їх досягнення. Також привертають увагу зазначені обсяги реформ протягом наступних п’яти років та можливість змінювати їх кількість у процесі реалізації Стратегії. Це означає, що зазначені пріоритети теж можуть бути змінені, що підтвердить гіпотезу подальшої неспроможності держави прозоро забезпечити стабільний економічний розвиток України на основі вже розроблених заходів. Саме на цьому етапі, на нашу думку, необхідно ввести в дію ефективний організаційно-економічний механізм реалізації державних політик, зокрема інвестиційної.

Достатньо вагомим документом, який, на жаль, внаслідок низки об’єктивних причин, не був затверджений на державному рівні, стала Стратегія національної модернізації [415]. Однак, на нашу думку, цей документ заслуговує на увагу, оскільки він містить у собі достатньо практичні етапи покращення соціально-економічного та політичного стану України, а також є орієнтиром та додатковим аналітичним матеріалом для інших програмних документів.

Стратегія національної модернізації була розроблена ще у

2008 р. і складається із стратегічної та аналітичної частин. При чому, в останній було детально описано песимістичний та оптимістичний сценарії розвитку подій у двох часових періодах 2009-2012 рр. та 2013-2020 рр.

Оптимістичний (інвестиційно-активний) сценарій передбачає посилення конкурентоспроможності країни за умов реалізації інноваційно-інвестиційної моделі подальшого розвитку економіки України. Реалізація ж песимістичного сценарію можлива за умов розвитку ризикових ситуацій щодо цінової та курсової динаміки, а також пасивно-інерційної економічної політики.

При цьому за результатами аналітичних розрахунків слід зазначити, що песимістичний сценарій не вирішує накопичені проблеми. Україна залишається слабкою ланкою в світовій господарській системі. Це буде зростання без якісних економічних зрушень на тлі низької інвестиційної активності з практично вичерпаними традиційними джерелами, а отже можливими економічними кризами і негативними зовнішніми шоками в умовах зростаючої міжнародної конкуренції. Такий розвиток подій значно погіршить становище України в світі, не дозволить їй модернізувати економіку та гідно конкурувати з іншими країнами, що не відповідає основним концептуальним засадам стратегії соціально-економічного розвитку України на довгострокову перспективу [428].

Так, можемо зробити висновок, що нормативно-правова база в рамках організаційно-економічного механізму реалізації державної інвестиційно-інноваційної політики зазнає постійних змін, що суттєво дестимулює інвестора. До цього додається нестабільне регулювання інвестиційної та науково-дослідної і технологічної діяльності на національному рівні та світові економічні кризи, що завдають інвесторам значних збитків. Також, не можемо не зазначити про негативний вплив російської військової агресії, в результаті дії якої значно погіршилося інвестиційне середовище у нашій державі. Разом із тим, спостерігаються і позитивні намагання та зрушення у реалізації зазначеного механізму.

Оцінювання сформованості та ефективності реалізації організаційно-економічного механізму державної інвестиційно-

інноваційної політики потребує не лише загальнодержавної характеристики, але й врахування регіональних особливостей.

На жаль, для української економіки характерною є проблема критично гострих регіональних диспропорцій як за соціально-економічним розвитком, так і за обсягами залучення іноземного капіталу. Хоча на законодавчому рівні постійно приймаються нормативно-правові документи, положення яких спрямовані на покращення інвестиційного клімату та врівноваження регіональних диспропорцій (Концепція державної регіональної політики, яка затверджена указом президента України № 341/2001 від 25.05.2001 року, Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» від 08.09.2005 № 2850-IV, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» від 21 липня 2006 р. №1001), реальних дій та, відповідно змін, не досягнуто.

Регіони України характеризуються значними відмінностями в соціальному, економічному, політичному, фінансовому та інвестиційному рівнях розвитку. З кожним роком все більшої гостроти набуває проблема загострення цих та інших недоліків (табл. 3.4).

Відтак, з огляду на результати аналізу, можна стверджувати, що економічний розвиток та інвестиційна привабливість регіонів України є не рівномірними, про що свідчать різні обсяги ВРП. При вищому рівні ВРП у центральних областях України тут не залучаються більші обсяги ПІІ у порівнянні з північними областями.

В результаті спостерігаються значні регіональні диспропорції, що порушують баланс економічної стабілізації та ускладнюють проведення соціально-економічної політики, зокрема й інвестиційної та інноваційно-технологічної, що слід вважати істотним недоліком організаційно-економічного механізму державної інвестиційно-інноваційної політики, що реалізується в Україні. Зростає необхідність зрівноваження як економічного розвитку регіонів України, так і їх інвестиційно-інноваційної активності. Подолання регіональних диспропорцій є однією із основних цілей ефективної реалізації організаційно-економічного механізму в інвестиційно-інноваційній політиці.

Таблиця 3.4

Недоліки застосовуваного в Україні організаційно-економічного механізму формування інвестиційно-інноваційного забезпечення цифрової трансформації економіки *(авторська розробка)*

Складові механізму	Недоліки за аспектами:	
	економічний	організаційний
1	2	3
Мета і завдання	- не достатньо сприятливе інвестиційне середовище та інвестиційний імідж держави як результат недосконалої інвестиційної політики; - наявні значні диспропорції в соціально-економічних передумовах інвестування; - несформованість економічних стимулів та мотивів, а також умов фінансово-економічної безпеки для зовнішніх і внутрішніх суб'єктів для здійснення інвестування; - низька інвестиційна спроможність населення; - низький розвиток соціальної сфери.	- невибудуваність повноцінної інфраструктури організації процесів регулювання обсягу та структури інвестування; - розмитість, відсутність структурності та чіткого планування політики держави щодо покращення соціально-економічного становища країни та її регіонів із використанням інвестиційного потенціалу.
Функції	- невиконання на належному рівні стимулюючої функції інвестування; - неефективне планування та прогнозування інвестиційної діяльності інвестиційної політики держави.	- неналежна реалізація коригуючої, контролюючої, організаційної та нормативної функцій; - недовиконання бюджетно-розподільчої функції інвестування та його підтримки.
Інструменти (методи, важелі, стимули, санкції)	- брак податкових та митних стимулів для інвестиційної діяльності, зокрема інноваційного та науково-технічного характеру; - обтяжлива податкова політика для інвестиційної діяльності підприємств реального сектору економіки; - недостатнє стимулювання альтернативних схем фінансування (лізинг, факторинг).	- відсутність відповідальності держави за реалізацією інвестиційної політики та прояви її перешкоджанню; - відсутність чіткої та прозорої організаційної інфраструктури з управління інвестиціями; - відсутність гнучкості та комплексності у реалізації державної інвестиційної політики.
Засоби і заходи	- недостатня кількість інвестиційних проектів щодо розширення відтворення капіталу; - значний рівень бюрократизації корупції та суб'єктивних перешкод інвестування.	- нерозвинена система надання супутніх послуг інвестиційного процесу; - низька промоція реально та потенційно інвестиційно привабливих об'єктів, галузей та регіонів; - відсутність доступу до об'єктивної інформаційної бази; - значний відсоток корупційних схем під час проведення експертизи інвестиційних проектів та реалізації інвестиційних програм.

1	2	3
Ресурсне забезпе-чення	- складність доступу до фінансово-інвестиційних ресурсів; - відсутня належна бюджетна та фінансово-інвестиційна підтримка на державному та місцевому рівнях; - недостатнє надходження фінансових ресурсів через нерозвинутість фінансового ринку та його інститутів; - неналежний розвиток ринку кредитування (слаба банківська система, обмежений доступ до небанківського фінансового сектору)	- нестабільність грошово-кредитної системи; - відсутність централізованого сприяння розвитку фінансового ринку; - низька ефективність антимонопольного регулювання та обмежені можливості.

Так, при оцінюванні ефективності формування і реалізації організаційно-економічного механізму державної інвестиційно-інноваційної політики було виявлено багато позитивних моментів, зокрема створена достатня законодавча база для регулювання інвестиційної та інноваційно-технологічної діяльності та створені умови для нарощення інвестиційних ресурсів (головно на потреби науково-дослідної діяльності) та розвитку інфраструктури. Однак найбільшим недоліком є гнучкість при процесі реалізації та неефективний контроль за дотриманням усіх необхідних умов ефективної реалізації інвестиційно-інноваційної діяльності.

Висновки до розділу 3

1.3 метою проведення аналізу середовища розвитку сектора цифрової економіки України (зокрема для ідентифікації факторів, що є сприятливими та такими, що стримують означені процеси, розрахунку інтегрального індексу середовища та часткових значень його складових, встановлення рівня вагомості індикаторів, які визначають процеси розвитку сектора цифрової економіки країни) розроблено та апробовано авторську методику. Для збору даних застосовано експертне дослідження, для якого залучено по 12 експертів за сферами: (1) виробництво, (2) торгівля, (3) послуги; загальна кількість експертів становила 36 осіб. При підборі експертів враховувалися критерії: склад експертної групи має бути паритетно представлений фахівцями з різних сфер, які можуть

розглянути обговорювану проблему зі всіх сторін; високий рівень компетентності експерта (профіль та досвід роботи, рівень розв'язуваних проблем); високий рівень об'єктивності та неупередженості; самооцінка експертом своєї обізнаності відносно сучасного стану розвитку процесів цифровізації на макро та мікрорівнях, умов, факторів та тенденцій, що їх визначають. Експертне дослідження проводилося шляхом опитування кожного з експертів із використанням анкети. Експерти оцінювали якість середовища розвитку цифровізації за кожним індикатором, передбаченим в межах попередньо розробленої інституційно-системної моделі. Зокрема передбачалося по 5 індикаторів за кожною з складових інтегрального індексу середовища: (1) самодостатність; (2) ефективність; (3) залученість; (4) інфраструктура, (5) готовність; (6) кооперація.

Методична послідовність аналізу середовища розвитку сектора цифрової економіки передбачала 6 етапів: стратегічний, постановочний, експертний, якісного оцінювання, кількісного оцінювання та заключний. Для розрахунку інтегрального індексу застосовано метод колективної експертної оцінки Дельфі, який дозволяє визначати відносну важливість складових блоків з метою усунення менш впливових та виділення пріоритетних. Для опрацювання даних експертного опитування використано метод головних компонент і мультиплікативний підхід. Застосування авторської методики дозволило провести стандартизацію даних, виявити структуру взаємозв'язків між індикаторами та групами показників, дослідити значущість (обчислювати ваги) індикаторів у групах та груп показників, надати економічну інтерпретацію отриманим результатам, а також побудувати інтегральні групові індекси та загальний інтегральний індекс відповідно до виявлених величин головних компонент.

Значення інтегрального індексу становило 0,603, що є свідченням середнього рівня розвитку (сприятливості) вітчизняного середовища. При цьому, на найвищому рівні перебувала складова «самодостатність» (0,884). Високими значенням характеризувалися складові «ефективність» (0,717)

та «готовність до розвитку» (0,753). Найнижче значення індексу було встановлене для складової «залученість» (0,224). Встановлено, що саме цей напрям державної політики в аналізованій сфері на сьогодні потребує найбільшої уваги. Зростанню інтегрального індексу середовища сприятиме й реалізація заходів у напрямі розвитку вітчизняної інфраструктури цифровізації, а також реалізація проектів і програм у сфері цифрової кооперації.

Серед сфер вітчизняного підприємництва попри найнижчий рівень складової «залученість», ця компонента на ринку послуг забезпечена на достатньо високому рівні. Натомість, для сфери послуг проблематичним залишається вплив цифрових технологій на ефективність функціонування та розвиток бізнесу (0,477). Для виробничих підприємств – низький рівень співпраці з населенням та державою (0,291), нерозвиненість цифрової інфраструктури (0,342) та низький рівень участі в проектах з розвитку цифрової кооперації (0,332). Для підвищення рівня цифровізації у вітчизняному торговельному бізнесі слід працювати над розвитком співпраці підприємств з системою е-урядування та е-комерції (0,115).

2. Протікання процесів цифровізації національної економіки України в значній мірі залежить від якості державного регулювання в цій сфері. Політика влади ефективна, якщо в країні виконуються базові завдання держави зі забезпечення розвитку необхідних процесів. Попри наявність низки позитивних зрушень є підстави стверджувати про все ще наявний потенціал підвищення ефективності державного регулювання у сфері цифровізації економіки України, оскільки за кожним з базових завдань спостерігаються недоліки, зокрема:

- створення нормативно-правового поля – відсутність закону про державне стимулювання розвитку сектора цифрової економіки, недостатньо визначене регуляторне середовище для розвитку цифрового бізнесу;
- проектування форсайтів – брак регіональних, галузевих та секторальних програм розвитку цифровізації, нерозробленість відповідних дорожніх карт;

-забезпечення інтеграції секторів та суб'єктів цифрової економіки – неузгодженість процесів розвитку е-бізнесу, е-урядування, інформаційного суспільства, відсутність єдиних цифрових платформ комунікації;

-формування інфраструктури цифрової економіки – відсутність програми розбудови цифрової інфраструктури, недостатність інфраструктури IoT, інформаційних систем міст, базових галузей, соціальних послуг;

-забезпечення мотивації економічних агентів – наявність прогалин регуляторного та публічно-приватного середовища проектів цифрової трансформації;

-формування ресурсного забезпечення – відсутність венчурних та інших фондів фінансування проектів цифровізації, брак управлінських кадрів;

-контролю розвитку сектора цифровізації – несформованість системи моніторингу та контролю ефективності державної політики.

3. Державна політика, що реалізується в Україні, у сфері інформаційних технологій недостатньо системна і комплексна, а чітко визначений, повноцінно сформований та поетапно реалізовуваний організаційно-економічний механізм побудови інвестиційно-інноваційного забезпечення фінансово-економічної безпеки ІТ-сектору та реалізації його важливих завдань у розвитку національної економіки та зміцненні економічної безпеки України відсутній.

Недоліки державного регулювання в аналізованій сфері стосуються як організаційного так і економічного напрямів механізму державної політики, а також таких функцій управління, як стратегічне планування, організація, аналізування та інформаційно-аналітичне забезпечення, планування, стимулювання розвитку та контроль. Це призводить до посилення таких ризиків і загроз фінансово-економічної безпеки сектору ІТ України, як сповільнення темпів розвитку та реалізації потенціалу ІТ-сектору, зниження рівня інтелектуаломісткості та відставання базових галузей економіки за рівнем використання сучасних ІТ-технологій, зменшення частки ІТ-сектору у ВВП та експортному

потенціалі, зростання імпортозалежності засобів інформатизації та ІТ-послуг, розвиток ІТ-злочинності, спад підприємницької активності в секторі та суміжних видах економічної діяльності, посилення територіальних диспропорцій розвитку сектору ІТ та становлення інформаційного суспільства, обмеження притоку інвестицій.

4. Попри низку позитивних рішень, що були реалізованими органами державного управління в Україні (формування основоположних нормативних актів для регулювання внутрішньої та зовнішньої економічної діяльності, створення спеціальних економічних зон, розробка заходів щодо покращення інвестиційного середовища та створення сприятливого інвестиційного клімату) використовуваний організаційно-економічний механізм формування належного інвестиційно-інноваційного забезпечення процесів цифрової трансформації національного господарства все ще недосконалий і неефективний. Головними його недоліками є: відсутність чіткої та прозорої організаційної інфраструктури з управління інвестиціями та інноваційно-технологічною діяльністю; відсутність відповідальності держави за реалізацією інвестиційно-інноваційної політики та прояви її перешкоджанню; відсутність гнучкості та комплексності у реалізації державної інвестиційно-інноваційної політики; недовиконання бюджетно-розподільчої функції інвестування та науково-технічної діяльності; розмитість, відсутність структурності та чіткого планування політики держави щодо покращення соціально-економічного становища країни та її регіонів із використанням інвестиційного та науково-дослідного потенціалу.

РОЗДІЛ 4
ПРІОРИТЕТИ ТА ЗАСОБИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНИМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

4.1. Стратегічні пріоритети державної політики розвитку цифрової економіки

Одним із ключових мегатрендів світу на сьогодні закономірно вважається якнайбільш всеосяжний перехід до цифрової економіки. Низка сучасних визнаних науковців-економістів стверджують, що світ вже зараз живе в інформаційній економіці, яка поширюється на всі без виключення сфери суспільного життя: економіку, підприємництво, соціальну діяльність, державне управління, політику, житлово-комунальне господарство, суспільний сектор, безпосередньо інформаційну та технологічну сфери і т. ін.

Інформаційне суспільство є сучасною реальністю, інновації в сфері цифрових інформаційних технологій прискорюють темпи зростання і підвищення рівня якості життя людей, розвиток інформаційних технологій створює нові види господарської діяльності, відкриває нові ринки та продукти. Все тіснішими стають зв’язки між розвитком сектора цифрової економіки та діловою активністю, економічним зростанням, міжнародною конкурентоспроможністю, інклюзивністю та економічною безпекою національних економік.

Відтак, дані, які відображені у цифровій формі, а також їх поєднання і застосування у вигляді інформаційних технологій закономірно повинні вважатися провідними факторами виробництва поряд із капіталом, землею, працею, інноваціями, підприємницькими здібностями тощо, причому у всіх сферах соціально-економічної діяльності. Це приводить до розуміння необхідності застосування нових підходів при підготовці кадрів, залученні населення до цифрової економіки, розбудові відповідної та доступної інфраструктури інформаційно-

комунікаційних технологій, розвитку культури інноваційного та високотехнологічного підприємництва, посиленні активності на зрізі відносин: «бізнес – дослідницькі організації – високотехнологічні підприємства».

З огляду на це, актуалізується значимість формування і реалізації ефективної державної політики в царині забезпечення розвитку сектора цифрової економіки в Україні. Така політика апріорі має бути продуманою, чітко спланованою і реалізуватися у відповідності до наперед визначеної послідовності, де свідченням дотримання обраної «траєкторії руху» є досягнення стратегічних орієнтирів державного регулювання. Крім того, стратегічні пріоритети державної політики слугують тими орієнтирами, згідно яких визначаються і закладаються всі інші елементи, механізми, інструменти, засоби та заходи державного регулювання на нижчих рівнях управлінської ієрархії.

Таким чином, відправною точкою у формуванні та подальшій реалізації державної політики у сфері розвитку цифрової економіки України є ідентифікація та обґрунтування стратегічних пріоритетів державного регулювання. Потрібно визнати, що в нашій країні питання регулювання розвитку сектора цифрової економіки в останні роки піднімається достатньо часто, а також на різних рівнях (центральному, місцевого самоврядування, громадського сектора, бізнесу, окремих політиків, науковців, експертів і т. ін.), що позитивно.

До прикладу, у 2018 р. Кабінетом Міністрів України ухвалено рішення про прийняття Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, якою визначені поняття, а також мета державної політики цифровізації економіки – «… досягнення цифрової трансформації існуючих та створення нових галузей економіки, перетворення сфер життєдіяльності у нові, більш ефективні». Концепцією також передбачені головні цілі (відповідно – пріоритети державної політики) цифровізації вітчизняної економіки. Це: 1) прискорення економічного зростання та залучення інвестицій, 2) конкурентоспроможність і ефективність галузей економіки, 3) технологічно-цифрова

модернізація промисловості та виробництва, 4) доступність цифрового світу для громадян, 5) розвиток цифрового бізнесу.

Але, вочевидь, такі цілі важко вважати справжніми і коректними стратегічними пріоритетами розвитку сектора цифрової економіки держави. Це, скоріше, наслідки його якісного і ефективного поступу, які, в тому числі, частково – не безпосередні, а другорядні, супутні. Зазначене дає підстави говорити про те, що конкретні цільові орієнтири державного регулювання у Концепції не визначені.

Фактично, стратегічним пріоритетам державного регулювання більше відповідають окремі зі заходів державного регулювання в сфері розвитку цифровізації економіки України, передбачені Концепцією. Це, до прикладу, розвиток експорту цифрових технологій, цифровий розвиток пріоритетних сфер життєдіяльності, упровадження цифрових компетенцій та навичок громадян, розвиток цифрових інфраструктур.

У 2016 р. окремі підприємства – світові лідери «цифрового» ринку, вітчизняні консультанти та експерти, підтримані Міністерством економіки України, розробили та презентували «Цифровий порядок денний України 2020» (т. зв. Цифрова адженда України – 2020). У документі достатньо повно і комплексно визначені та охарактеризовані першочергові сфери, ініціативи, проекти цифровізації економіки країни, які в підсумку зводяться до досягнення таких стратегічних орієнтирів: 1) стимулювання розвитку економіки та залучення інвестицій, 2) формування базису («цифрової» економіки, «цифровізації» бізнесу та промисловості) для трансформації секторів економіки в конкурентоспроможні та ефективні, 3) підвищення рівня доступності «цифрових» технологій, 4) покращення можливостей для реалізації людського капіталу, розвитку інноваційних, креативних і «цифрових» індустрій та бізнесу, 5) світове лідерство щодо експорту «цифрової» продукції та послуг.

Як бачимо, окремі з пріоритетів у певній мірі недостатньо обґрунтовані та частково завищені, інші мають характер, аналогічний пріоритетам, визначеним у державній Концепції. Лише деякі, як-от підвищення рівня доступності «цифрових»

технологій та реалізація людського капіталу і потенціалу бізнесу в сфері цифрових технологій, відповідають вимогам до визначення цілей державної політики. Хоча також потребують уточнення і конкретизації.

Виходячи зі зазначеного, на наше переконання, актуалізується завдання формування більш конкретизованих та функціонально орієнтованих стратегічних пріоритетів державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки України, на основі яких була б вибудувана більш системна, комплексна і ефективна державна політика розвитку і реалізації потенціалу цього сектора національного господарства. Більше того, визначені пріоритети, на нашу думку, мають не лише закріпити магістральні напрями державної політики, але й забезпечити етапність, послідовність її формування та реалізації.

Останнє завдання не менш важливе, адже, як відомо, значно складніше досягти всіх цілей одразу. Це має бути покроковий процес, результати успіхів на кожному з етапів якого є підґрунтям для подальших реформувань, системних змін в економіці і суспільстві. Відносно сектора цифрової економіки України, то вважаємо, що важливо на етапі № 1 сформувати його повноцінний потенціал. Насправді на сьогодні, як було показано в аналітичній частині дослідження, він у значній мірі є. Це і велика кількість суб'єктів господарювання в ІКТ сегменті, і значна чисельність фахівців, які працюють в цій сфері, і наявність конкурентоспроможних ІТ-продуктів, визнаних на внутрішньому та зовнішньому ринках, і високі показники ефективності функціонування в галузі «інформація та телекомунікації», і розвинена система освіти та підготовки кадрів тощо. Але є підстави стверджувати, що значно більших і системних успіхів можливо досягти у підсумку більш повноцінного методичного підходу до становлення потенціалу цього сектора національного господарства.

Формування потенціалу сектора інформаційної економіки необхідне також і з причин подальшого нарощування і ефективного використання його конкурентоспроможності, що

справедливо вважається на сьогодні важливим основоположним і зв'язуючим чинником конкурентних позицій економіки країни в цілому. Саме з огляду на це, на наш погляд, стратегічні пріоритети етапу № 2 державної політики розвитку сектора цифрової економіки України мають орієнтуватися на становлення та зміцнення конкурентних позицій цієї ланки національного господарства.

Орієнтуватися на аутсорсинг ІТ-послуг суперечить принципам конкурентоспроможності базового виду економічної діяльності, що продукує кінцевий продукт з високим рівнем доданої вартості та широкого асортименту у ключових сегментах на внутрішньому і зовнішньому ринках збуту, де функціонують не дрібні фізичні особи – підприємці, а потужні корпорації, що тісно інтегровані в усі сектори і галузі економіки, мають високі офіційні обсяги господарювання, здійснюють податкові відрахування та забезпечують зайнятістю значну частину працездатного населення, формують попит на освітні та інші послуги.

Власне, після зміцнення конкурентних позицій сектора цифрової економіки з'являються можливості для переходу до наступного етапу (№ 3) його еволюції, під яким вбачається реалізація потенціалу сектора в системі національного господарства та розвитку інформаційного суспільства країни. На цій стадії можна буде вести мову про створення і впровадження цифрових продуктів та послуг як у межах новостворюваного продукту, так і в системі управління та бізнес-процесах у всіх видах економічної діяльності, повноцінної інформатизації всіх відносин в системі адміністративних, суспільних та інших відносин. Ідентифікація стратегічних етапів державної політики розвитку сектора цифрової економіки України дозволила визначити склад стратегічних пріоритетів державного регулювання, досягнення яких, власне, й підпорядковане як генеральній меті, так і слідуванню загальній стратегічній логіці розвитку подій (рис. 4.1).

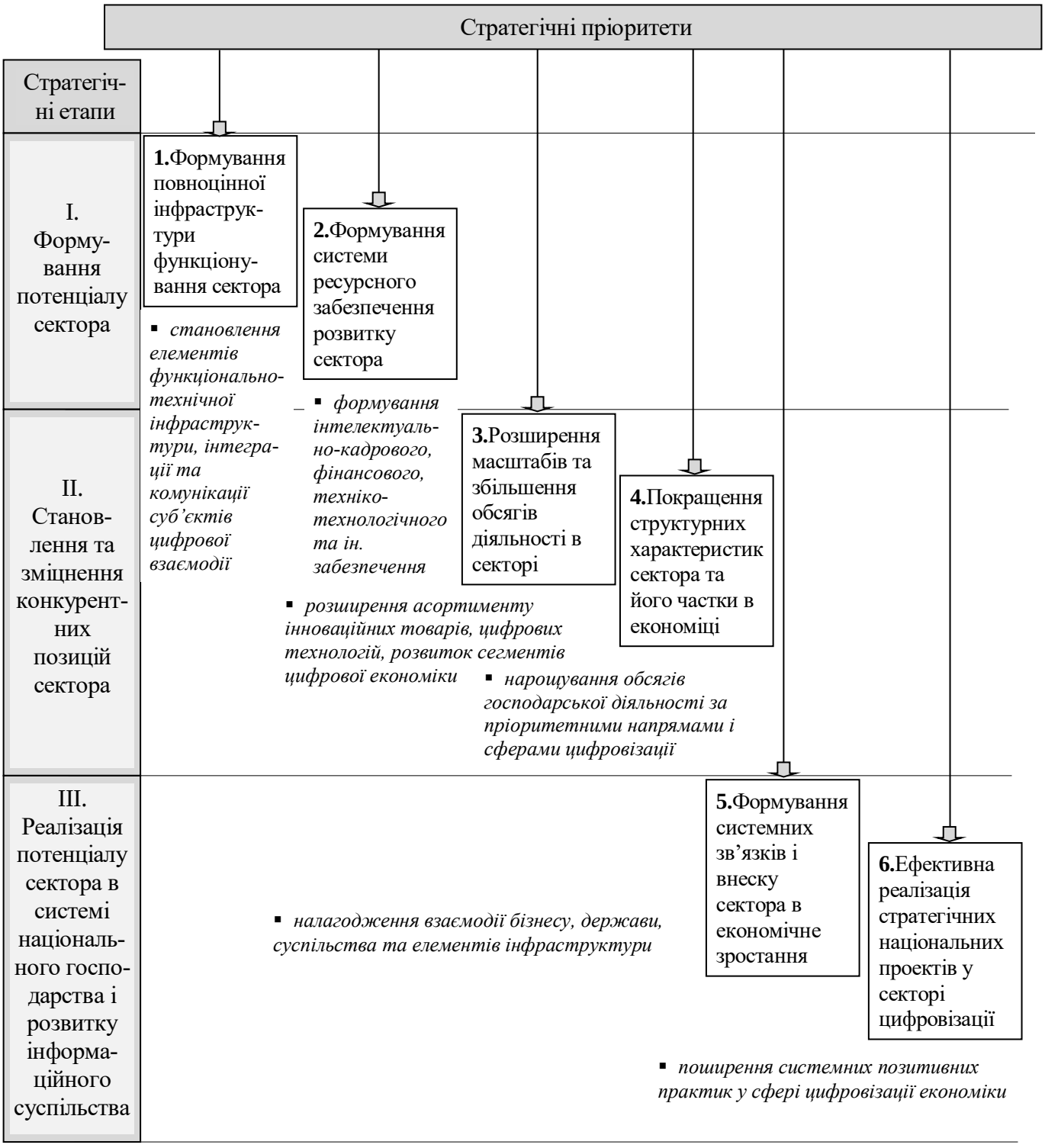

Рис. 4.1. Система стратегічних пріоритетів державної політики розвитку сектора цифрової економіки України *(авторська розробка)*

Логіку обґрунтування визначених стратегічних пріоритетів державної політики наведено нижче. Так, відносно формування потенціалу сектора цифрової економіки України, то в першу чергу мову слід вести про становлення повноцінної

інфраструктури його функціонування і розвитку.

Ми вважаємо, що реалізувати в повній мірі потенціал цифровізації економіки і суспільства неможливо, коли для нашої держави все ще характерними залишаються проблеми:

- низького рівня покриття території цифровою інфраструктурою (показник, на разі, складає лише близько 60 % (у 2017 р. частка вітчизняних домогосподарств, які мали доступ до інтернету, становила 59,8 %; 58,9 % осіб за останні 12 місяців користувалися послугами інтернету, а у сільській місцевості відповідний показник становив 41,7 % [157]), тоді як в більшості країн ЄС наближається до 100 %);
- нерівномірної доступності населення (а іноді й суб'єктів господарської діяльності) до цифрових технологій і нових можливостей у цій сфері (у 2017 р. частка громадян України, які здійснювали доступ до мережі інтернет в громадському центрі, складала 0,2 %, у будь-якому місці через мобільний телефон – 31,0 %, у будь-якому місці через інший пристрій мобільного доступу – 1,1 %, частка громадян, які отримували (відправляли) електронну пошту, становила 23,1 %, взаємодіяли через інтернет з органами державної влади – 1,9 %, скачували програмне забезпечення – 5,1 %, спілкувалися через Skype, iTalk, web-камеру тощо – 48,1 %, здійснювали банківське обслуговування – 13,8 %, здійснювали електронну комерцію – 16,4 %) [157];
- відсутності низки важливих елементів цифрової інфраструктури (наприклад, інтернету речей, електронної ідентифікації, довіри тощо).

Водночас, йдеться про базисний рівень інфраструктури цифровізації економіки (який в нашій країні ще не сформований), тоді як реалізація потенціалу цифрової економіки потребує застосування на їх основі надсучасного техніко-технологічного забезпечення та передових високих технологій, систем і платформ їх обслуговування.

Відтак, першочергове завдання влади – якнайшвидше завершення первісного етапу розвитку сектора цифровізації – стовідсоткове покриття населення якісним інтернетом, а також забезпечення покращення можливостей населення (в т. ч.

інструментами споживчого кредитування) відносно придбання комп'ютерної техніки та інших засобів доступу і використання інформаційних ресурсів.

Швидке вирішення цього завдання дозволить перейти до наступної фази вибудування національної інфраструктури цифрової економіки, що складається з двох взаємопов'язаних між собою частин – сегменту інформаційних технологій та сегменту комунікаційних технологій. Своєю чергою, сегмент інформаційних технологій охоплює сектори програмного і апаратного забезпечення, IT-продуктів; сегмент програмного забезпечення – сектори телекомунікаційного обладнання і телекомунікаційних послуг. Виходячи з узагальнення результатів сучасних досліджень в сфері цифровізації економіки, розвитку сектора інформаційно-комунікаційних технологій, глобальних інноваційно-технологічних трендів тощо, можна узагальнити ключові елементи функціонально-технологічної інфраструктури цифрової економіки, становлення яких необхідне в нашій державі (табл. 4.1).

Одночасно слід вести мову й про так званих носіїв зазначених елементів, а саме – про інституційну інфраструктуру сектора цифрової економіки, суб'єктів завдяки яким та через яких здійснюється становлення, розвиток і використання функціонально-технічних засобів. Такими є суб'єкти, які спеціалізуються на розвитку цифрових мереж зв'язку, забезпеченні потреб економіки в зборі та передачі даних, центри опрацювання даних, цифрові платформи, системи збору та опрацювання просторових даних та ін. Відповідно, під час реалізації політики розвитку сектора цифрової економіки України слід достатню увагу приділити питанню державного стимулювання розвитку і активізації цих структур, інших елементів інституційної інфраструктури цифровізації економіки.

Розвиток інфраструктури дозволяє створити основу подальшого поступу та активізації діяльності в секторі цифрової економіки. Водночас, збільшення обсягів національного інформаційного продукту, зростання частки інформаційних технологій у доданій вартості, поширення

цифрових технологій на бізнес-процеси у всіх видах економічної діяльності та сферах суспільного життя не відбудеться без достатнього їх фінансово-ресурсного та інтелектуально-кадрового забезпечення. З огляду на це, ми вважаємо, що в якості наступного стратегічного пріоритету державного регулювання в цій сфері важливо визначити формування системи ресурсного забезпечення функціонування і розвитку сектора цифрової економіки.

Таблиця 4.1

Елементи функціонально-технічної інфраструктури цифрової економіки України, що потребують становлення і розвитку *(авторська розробка)*

Сегмент комунікаційних засобів та технологій	**Сегмент інформаційних технологій**
Завдання: швидка, якісна та системна передача інформації, даних тощо, їх зберігання, опрацювання, захист, ефективне використання	*Завдання*: опрацювання даних, їх аналітика, створення і застосування нових інформаційно-комунікаційних бізнес-моделей, інтегрованих горизонтальних та вертикальних ланцюжків, розумних продуктів і послуг
Елементи: ▪ апаратне забезпечення; ▪ програмні сервіси; ▪ інтелектуально-кадрове забезпечення; ▪ мережі передачі даних; ▪ засоби супутникового мобільного зв'язку; ▪ засоби швидко смугового доступу; ▪ засоби віртуального обчислення; ▪ засоби кібербезпеки; ▪ інтернет речей; ▪ засоби інтероперабельності; ▪ е-розрахунки; ▪ блокчейн; ▪ технологічні інновації; ▪ інфраструктура інтелектуальної власності; ▪ транзакційно-процесингова інфраструктура	*Елементи*: ▪ мобільні технології; ▪ сховища даних; ▪ промислові мережі; ▪ хмарні обчислення; ▪ технології ідентифікації і довіри; ▪ VR/AR; ▪ Кібербезпека; ▪ Штучний інтелект; ▪ 3D друк; ▪ Digital Twins; ▪ IoT платформи; ▪ Wearable-технології; ▪ MES/APS/APC; ▪ SCADA/HMI; ▪ E-government

У першу чергу потрібно вести мову про підготовку фахівців для сектора інформаційно-комунікаційних технологій, інституційних суб'єктів інфраструктури цифрової економіки (передусім електронного урядування, е-комерції та е-бізнесу, інфраструктури е-життєзабезпечення, суб'єктів, які забезпечують зв'язок і передачу даних), підприємств усіх видів

економічної діяльності, готових розвивати цифрову компоненту бізнесу, а також про підвищення рівня цифрової грамотності населення України.

Наступним за важливістю елементом ресурсного забезпечення стимулювання розвитку сектора цифрової економіки в Україні вважаємо фінансово-інвестиційний. З однієї сторони, інвестиції необхідні для вибудування повноцінної м'якої та твердої інформаційно-комунікаційної інфраструктури, модернізації і перебудови бізнес-процесів підприємств, а також державного та громадського секторів. З іншого боку, фінанси – хороший стимул для мотивації суб'єктів економіки відносно їх швидшого переходу в сегмент цифровізації бізнесу, суспільства, відносин, комунікацій, споживання.

Скерування фінансового ресурсу в сферу розвитку цифрової економіки дозволить заохотити бізнес до впровадження і використання інформаційних технологій, а споживачів товарів та послуг – до придбання та споживання продукції (послуг) з вищим рівнем IT в структурі їх доданої вартості та споживчої корисності. Відтак, в процесі реалізації державної політики розвитку сектора цифрової економіки важливо впровадити комплекс фіскально-податкових інструментів за двома напрямами:

1)покращення доступності фінансового ресурсу для розвитку проектів цифровізації бізнесу. З огляду на те, що зацікавлений у розвитку власної цифровізації бізнес швидше за все зможе відшукати доступний для таких цілей фінансовий ресурс. А от складніше з цифровізацією, наприклад, об'єктів соціальної інфраструктури, адміністративних послуг, громадського сектора і т. ін. Великий потенціал тут криється саме в інструменті публічно-приватного партнерства, коли держава, по-перше, формує попит на послуги з забезпечення інформатизації та переходу цих структур у сегмент цифрового ринку, по-друге, вкладає власний фінансовий ресурс в проекти, капітал, по-третє, розвиває програми співпраці з бізнесом;

2)покращення фінансової доступності цифрових технологій, продуктів, послуг для споживачів. Як вже

зазначалося, інструментами тут можуть слугувати споживче кредитування (шляхом впливу на комерційні банки для покращення умов (зниження відсоткової ставки, збільшення строків кредитування і т. ін.) кредитних послуг і продуктів), податкові інструменти, що знижують собівартість і, відповідно, ринкову ціну комп'ютерної та іншої техніки, яка працює з цифровими технологіями, програмного забезпечення.

Важливо вести мову й про інші компоненти ресурсного забезпечення розвитку сектора цифрової економіки України. Це і матеріально-технічне та техніко-технологічне забезпечення, і нематеріальні активи, інформаційно-аналітичні ресурси, маркетингово-консалтинговий супровід, юридична допомога, ринково-інфраструктурні послуги і т. ін. Вочевидь, у межах державної політики в аналізованій сфері всі ці аспекти мають бути максимально врахованими.

Таким чином, реалізація стратегічних пріоритетів, пов'язаних із розвитком інфраструктури, а також формуванням ресурсного забезпечення сектора цифрової економіки України, позитивно позначиться на становленні потенціалу цього сектора національної економіки, слугуватиме відправною точкою нарощування обсягів діяльності, охоплення якомога ширшого кола видів економічної діяльності та сфер суспільного життя, кращими можливостями для виконання функцій і завдань в системі національного господарства.

Відтак, на другому стратегічному етапі державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки необхідно перейти до реалізації стратегічного пріоритету щодо розширення масштабів сектора та нарощування обсягів господарської діяльності. На нашу думку, цьому сприятиме не тільки збільшення номенклатури товарів (послуг) з вмістом інформаційних технологій у більшості видах економічної діяльності, але й розширення безпосередньо асортименту сучасних технологій, які застосовуються в економіці. Слід також і не забувати про те, що сфера інформаційних технологій розвивається швидкими темпами і технології, що провідні сьогодні, у найближчій перспективі можуть вважатися застарілими і неактуальними. Таким чином, потрібно

працювати на випередження з врахуванням сучасних трендів цифровізації (табл. 4.2).

Таблиця 4.2

Етапізація тенденцій розвитку цифрових технологій
(узагальнено авторами)

Етапи	Актуальні цифрові технології
Тенденції початку XXI століття	персональний комп'ютер; смартфон; швидкісний інтернет; хмарні інформаційні бази; соціальні мережі
Сучасні тенденції	VR/AR; переносні пристрої; розумні будинки; під'єднані автомобілі; дрони; датчики, сенсори; нанотехнології; аналітика великих даних
Орієнтири в розвитку тенденцій	технології імплантатів; штучний інтелект; робототехніка; блокчейн та криптовалюти; 3D-друк; розподілені обчислення; самокеровані машини; економіка спільного користування; нові технології в енергетиці

В підсумку узагальнення результатів сучасних досліджень у сфері розвитку цифрової економіки можна зробити низку висновків, пов'язаних зі спеціалізацією державної політики, орієнтованої на нарощування обсягів господарської діяльності в секторі. Це, по-перше, популяризація в суспільстві ідеї того, що інформація (цифровізація товарів та послуг) все більше стає ключовим чинником конкурентоспроможності, адже підвищує рівень доступності продукту підприємства і покращує його якісні характеристики. Одночасно з популяризацією важливо працювати над нівелюванням все ще наявних в Україні бар'єрів поширення і застосування цифрових технологій, зокрема шляхом інституціалізації норм, правил, стандартів, процедур, регламентів роботи з інформаційними даними; усунення недосконалостей системи охорони та захисту інтелектуальної

власності; підвищення рівня кібербезпеки; поширення компетентностей населення, а також працівників підприємств відносно роботи з цифровими даним.

Наступним перспективним напрямом розвитку ринку цифрової економіки України та нарощування його місткості можна вважати використання штучного інтелекту. На сьогодні все більшого поширення набувають технології штучного інтелекту в робототехніці, машино та приладобудуванні, техніці візуалізації зображень, складних і глибинних дослідженнях, опрацюванні природної мови. Розвиток цього сегменту ринку цифровізації відбуватиметься й природнім шляхом, проте значно пришвидшити необхідні процеси можливо за участі державного регулювання, спрямованого на підтримку освітніх програм з підготовки необхідних фахівців, створення сприятливого середовища для залучення інвестицій у сферу використання штучного інтелекту, розробку, фінансування і реалізацію програм з чітко визначеними проектами розвитку штучного інтелекту у базових видах економічної діяльності, зокрема на рівні регіонів з високим потенціалом інноваційно-технологічного розвитку, ІТ та кадровим забезпеченням, узгодження напрямів та параметрів розвитку ІТ та інфраструктури цифровізації у відповідності з потребами сегментів застосування штучного інтелекту.

Третій важливий напрям у цій сфері стосується розвитку інтернету речей. Йдеться про підключення до інтернету і переведення на цифровий облік практично всіх фізичних речей та об’єктів, які після цього можна буде обліковувати та здійснювати обмін, купівлю/продаж, споживання тощо в цифровому вигляді. Формування ринку інтернету речей на сьогодні є одним зі світових трендів та очікується, що вже в найближчій перспективі цей ринок може практично в повній мірі витіснити ринок традиційних товарів та послуг. Відповідно, вітчизняним суб’єктам підприємництва важливо також розвиватися в цьому напрямі, оцифровуючи все більше власних продуктів.

З погляду системи державного управління важливим є сприяння в такого роду ініціативах, зокрема потрібно розвивати

обізнаність представників бізнесу відносно переваг використання технологій інтернету речей, підтримувати та стимулювати різного роду ініціативи інноваційно-технологічної діяльності, а також старт-апи у сфері інтернету речей, здійснювати підготовку фахівців та інженерів у сфері операційних технологій.

Не меншим потенціалом розвитку користуються на сьогодні в світовій практиці й цифрові платформи як так звані віртуальні середовища взаємодії користувачів задля комунікації та бізнес-співпраці (e-business). Особливість їх функціонування полягає в тому, що взаємодія відбувається не на спеціально створюваній інформаційній площадці, а на базі ресурсів користувачів – учасників такої системи, коли кожен користувач створює так звану корисність (мережевий ефект) для інших, яка в сукупності перетворюється на ресурс розвитку. Економічними перевагами таких систем є удосконалення та цифровізація бізнес-процесів (причому не тільки внутрішніх, але й міжсуб'єктних), отримання ефектів синергії внаслідок, вибудування як вертикальних (від виробника – до споживача), так і горизонтальних (між підприємствами однієї сфери) інформаційних відносин та електронної взаємодії. Стратегічною перевагою становлення і розвитку цифрових платформ є здатність створювати цифрові кластери, де їх учасники в межах закритої (частково закритої чи відкритої) внутрішньої електронно-цифрової системи взаємодіють між собою.

В подальшому перспектива веде аж до утворення єдиного цифрового внутрішнього ринку національної економіки із вже не стільки традиційним структуруванням економіки на види економічної діяльності та галузі, як – на цифрові сегменти внутрішнього ринку, вертикально-горизонтальні системи, локальні виробничо-торговельні комплекси, корпоративні структури.

Слід зазначити, що в ЄС такі процеси вже розвиваються. Мова йде про проект Digital Single Market, організований для становлення електронної бізнес взаємодії між компаніями з різних країн Єврозони. Україна має шанс приєднатися до цієї

системи і, таким чином, не лише прискорити євроінтеграційні прагнення країни, але й вийти на більш якісний щабель розвитку сектора цифрової економіки, зокрема – e-business. Для цього вже за зараз слід працювати над імплементацією регламентів e-IDAS, приєднанням до програм: Interoperability Solutions for European Public Administrations 2, e-CODEX, e-Invoicing, Single Digital Gateway, гармонізації цифрової взаємодії митних служб України та ЄС на основі Єдиного уніфікованого документу (SAD) та системи моніторингу переміщення товарів (NCTS).

По-четверте, це державна підтримка процесів цифрової трансформації у базових видах економічної діяльності. Мова йде передусім про розробку і впровадження державних та регіональних стратегій і програм активізації діяльності в сфері цифрової економіки у різних галузях, сферах економіки, видах економічної діяльності на всіх рівнях – макро, мезо, галузевому, мікро. Реалізація такого роду програм дозволяє глибше розвивати інфраструктуру цифрової економіки, стимулювати суб'єктів господарювання до використання цифрових інструментів та рішень, створювати нові індустрії, здійснювати співпрацю з науково-дослідним сектором, розробки та впровадження технологічних інновацій, популяризувати розвиток цифровізації знизу-вгору, у т.ч. від школи до бізнесу.

По-п'яте, це поширення бізнес-моделей, які належать до ідеології економіки спільного користування. Йдеться про оцифрування і переведення в інформаційне поле різного роду відносин, як-от спільне користування офісними та складськими приміщеннями, основними засобами, фінансовими, людськими та іншими ресурсами, технологіями, бізнес-операціями і т. ін. Для розвитку цього напряму цифрової економіки в Україні потрібно реалізувати низку інституційно-організаційних інструментів, орієнтованих на удосконалення законодавства в частині функціонування економічних агентів у межах спільної економіки, приєднання до міжнародних законодавчих практик регламентування фінансово-господарських відносин (у т. ч. міжнародних), спільної економіки, спрощення умов ведення

бізнесу в системі відносин спільної економіки, стимулювання створення і розвитку нових marketplace та участі вітчизняних суб'єктів господарювання в проектах у межах комерційної цифрової глобалізації.

До найбільш перспективних напрямів розвитку сектора цифрової економіки та розширення його місткості, на нашу думку, потрібно також віднести віртуалізацію фізичних інфраструктурних ІТ-систем та перехід до сервісних моделей. Цей напрям діяльності можна у повній мірі віднести й до елементів інфраструктури цифрової економіки, адже він стосується створення відповідного сервісу для користувачів, якими вони користуються протягом певного необхідного часу. При цьому гарантується й достатній рівень кібербезпеки даних. В основі проекту віртуалізації фізичних інфраструктурних ІТ-систем та сервісних моделей – застосування хмарних технологій та програмно визначеної архітектури.

У межах державного регулювання розвитку цього сегменту сектора цифрової економіки України необхідно вести мову про формування відповідних положень законодавства, які б регулювали відносини та права у сфері хмарних технологій, ініціювання та реалізацію пілотних проектів із віртуалізації фізичних інфраструктурних ІТ-систем та створення сервісних моделей в секторі державного управління, функціонуванні закладів соціальної інфраструктури, споживчих послуг, покращення бізнес-середовища та реалізацію низки стимулів для постачальників в Україну хмарних послуг.

Упровадження в нашій державі вказаних вище напрямів розвитку сектора цифрової економіки об'єктивно сприятиме становленню і зміцненню його конкурентних позицій. Водночас, надалі слід розвивати тенденції, які мають своїм наслідком покращення структурних характеристик сектора національного господарства та зростання його частки в економіці. Це наступний із визначених нами стратегічних пріоритетів державної політики.

При цьому потрібно розуміти, що раціональна структура сектора цифровізації має два взаємопов'язаних компоненти: 1) внутрішній – розвиток та нарощування обсягів діяльності за

пріоритетними напрямами цифровізації національної економіки, 2) зовнішній – позитивний вплив та внесок цифровізації у зростання частки цифрових технологій в традиційних видах економічної діяльності, зокрема базових видах економічної діяльності (рис. 4.2).

Рис. 4.2. Напрями державної політики удосконалення структурних характеристик сектора цифрової економіки України *(авторська розробка)*

На наш погляд, реалізація визначених вище заходів сприятиме становленню та зміцненню конкурентних позицій вітчизняного сектора цифрової економіки, що дозволить перейти до проходження наступного стратегічного етапу державного регулювання. Це реалізація економічного потенціалу аналізованого сектора економіки в системі національного господарства та розвитку інформаційного суспільства.

В першу чергу слід зазначити, що це може стати можливим лише в підсумку досягнення такого стратегічного

пріоритету державної політики в цій сфері, як формування системних зв'язків та потужного внеску сектора цифрової економіки в економічне зростання. Такі зв'язки та внесок можливі, коли ініціатива буде йти і зверху, і знизу, від ключових суб'єктів – бізнесу, громадськості та держави на базі моделі, показаної на рис. 4.3.

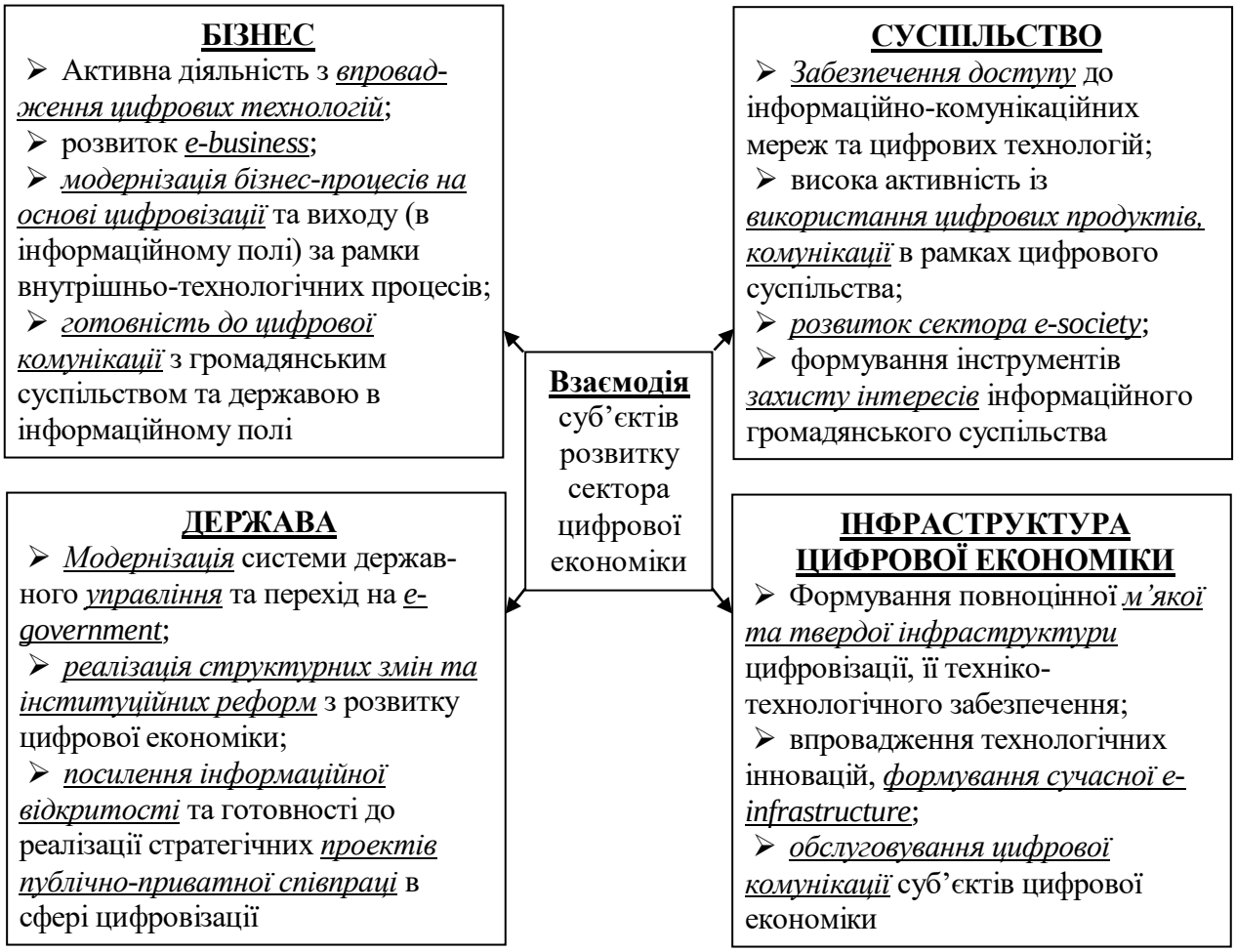

Рис. 4.3. Завдання суб'єктів сектора цифрової економіки в контексті формування системних зв'язків розвитку сектора і забезпечення економічного зростання держави *(авторська розробка)*

Зауважимо, що за умови реалізації визначених завдань і включення головних суб'єктів у єдину систему функціонування та розвитку сектора цифрової економіки будуть створені повноцінні умови втілення в життя масштабних національних проектів у сфері соціального та економічного розвитку країни. На нашу думку, цим необхідно скористатися, досягнувши такого стратегічного пріоритету державного регулювання в

аналізованій сфері, як ефективна реалізація стратегічних національних проектів у секторі цифрової економіки.

Не вдаючись до розкриття інструментів та засобів державного регулювання, спеціалізація таких проектів, на нашу думку, має стосуватися:

- розбудови твердої та м'якої національної інфраструктури розвитку цифрової економіки;
- цифровізації об'єктів соціальної інфраструктури;
- розвитку е-урядування;
- створення «розумних» міст;
- модернізації митниці на засадах формування електронної митниці;
- переходу на Індустрію-4,0;
- повномасштабної діджиталізації;
- створення хай-тек кластерів;
- стимулювання міжкорпоративної електронної взаємодії та створення галузевих цифрових платформ.

Звичайно, що цей перелік національних проектів не є вичерпним і повинен розвиватися, змінюватися, доповнюватися по мірі розвитку сектора цифрової економіки України, а також із урахуванням глобалізаційних тенденцій, особливостей функціонування і стану використання економічного потенціалу розвитку тих, чи інших галузей економіки, територій. Але, за будь-яких обставин, стратегічним має бути вектор державної політики на розвиток і якомога ширше використання можливостей сектора цифровізації. Для цього вітчизняним органам державного управління необхідно усунути всі інституційні бар'єри, сформувати належне нормативно-правове поле, упровадити систему заходів з державного стимулювання цифровізації секторів економіки та бізнесу, розпочати та довести до логічного завершення низку масштабних національних та локальних проектів у сфері державно-приватного партнерства.

4.2. Стратегічні орієнтири державної інвестиційно-інноваційної політики

Як і будь-яка держава при застосуванні ринкових механізмів регулювання економічної та господарської діяльності, Україна має низку проблем та недоліків у побудові ефективного державного регуляторного механізму. За період незалежності Україною було здійснено безліч кроків для переходу від командно-адміністративної до ринкової системи господарювання. Однак, деякі процеси все ж таки потребують вдосконалення.

На сьогодні при реалізації державної інвестиційно-інноваційної політики, у тому числі у сфері цифрової трансформації національної економіки, Україна не змогла створити сприятливе та достатньо конкурентоспроможне інвестиційне середовище, особливо для нарощення інноваційно-технологічної активності економічних агентів. В сучасних умовах функціонування міжнародного ринку капіталу іноземному інвестору на певній території важливо бути впевненим у надійності та ефективності своїх вкладень. Тому на створені спрощені умови та запроваджені пільги іноземний вкладник звертає увагу не у першу чергу, хоча це також є достатнім пріоритетом для залучення країною іноземних коштів. Для внутрішнього інвестора питання про захист та належне використання без державних утисків вкладених коштів теж є актуальним.

Базовим інструментом інституційної складової регуляторного механізму державної інвестиційно-інноваційної політики будь-якої країни є законодавча база. До теперішнього часу Україна здійснила значну кількість заходів зі створення, а потім удосконалення, нормативно-правового забезпечення інвестиційної та інноваційної діяльності. Однак, за оцінками міжнародних експертів постійна зміна та удосконалення нормативної бази, її неузгодженість з інтересами суб’єктів інвестиційного процесу та орієнтація переважно на зацікавлених у власному збагаченні українських олігархів є значним дестимулятором (а в деяких випадках

першочерговою причиною відмови інвестора) для здійснення інвестицій в економіку нашої країни. Тому, на нашу думку, для покращення інвестиційно-інноваційного середовища першочергово необхідно стабілізувати законодавчий розвиток та мінімізувати процеси удосконалення нормативних актів.

Сприятливе інвестиційне середовище полягає не тільки в побудові інституційної бази, але й у запровадженні економічних інструментів та методів регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності. Відповідно на теоретичному рівні державі необхідно мати розроблений чіткий механізм реалізації інвестиційно-інноваційної політики, що включатиме в себе організаційну та економічну складові на загальнодержавному та місцевих рівнях. Тому необхідно визначити загальну стратегію інвестиційно-інноваційної політики, яка би визначала процес внутрішнього та державного інвестування на основі стабільного та перспективного економічного ефекту особливо з ефективізації науково-дослідної та інноваційної діяльності.

Як вже зазначалося, основною метою побудови ефективного організаційно-економічного механізму реалізації державної інвестиційно-інноваційної політики є забезпечення інвестиційного ресурсу та потенціалу стійкого економічного зростання, використовуючи можливості інвестиційного ринку. Тому стратегічними пріоритетами в процесі формування цього механізму мають бути:

1. Створення сприятливого інвестиційного середовища, що включає в себе створення сприятливого інвестиційного клімату та формування позитивного інвестиційного іміджу України. Це допоможе у подальшому покращити соціально-економічні показники розвитку країни в цілому та окремих її регіонів, а також забезпечить збільшення обсягів залученого іноземного капіталу.

На сьогодні в Україні визначається низка негативних факторів, що погіршують стан інвестиційного середовища та інвестиційного клімату, зокрема це політичні, економічні, фінансові, правові ризики, а також ризики пов’язані із роботою фінансового ринку та судовою системою.

Як зазначалось вище, політичні ризики зумовлені нестабільністю політичної ситуації, частою зміною законів та відсутності належного контролю за їх виконанням. Економічні ризики полягають у недостатності внутрішніх джерел інвестування, малою часткою допомоги у фінансуванні з боку держави, зростання інфляції та існування значних регіональних диспропорцій у соціально-економічному розвитку.

Фінансові ризики та ризики, пов'язані із функціонуванням вітчизняного фінансового ринку вбачаємо перш за все у недостатньому розвитку останнього, а також слабкій його інтеграції у світовий фондовий ринок. У цьому питанні також постає проблема у стабільності функціонування грошово-кредитної системи України та непрозорістю роботи фінансового ринку. Відповідно, як наслідок, виникає невизначеність у роботі банківського сектору, зокрема проблеми платоспроможності та надійності у роботі банківських установ. Як наслідок, падіння довіри населення та підприємців, що має негативний вплив на інвестиційне середовище країни.

Характеристика правових ризиків полягає у високому рівні корупції, значною бюрократизацією усіх процесів ведення господарської діяльності, а також низькій ефективності судової системи України.

Тому, на нашу думку, для покращення інвестиційного клімату та зменшення впливу вищезазначених ризиків необхідно: забезпечити нормалізацію чинного законодавства шляхом усунення неоднозначностей у його трактуванні; знизити бюрократизм до поступової повної відмови від нього; підтримувати позитивну стабільність політичного середовища; спрямовувати зусилля на покращення інвестиційного іміджу держави; підвищити інвестиційну привабливість вітчизняних підприємств; запровадження радикальних заходів для боротьби з корупцією та економічною злочинністю; забезпечити відкритість та прозорість діяльності владних структур для соціальних груп та громадських організацій, зокрема при проведенні

приватизації державного майна; активізувати інформаційне та організаційне забезпечення процесу залучення інвестицій; приведення до стабільного рівня функціонування грошово-кредитну систему країни тощо.

Основною проблемою на шляху покращення інвестиційного клімату України вбачаємо у неможливості державних органів влади узгодити теоретичну та практичну частини реалізації усіх необхідних дій та заходів. Тому, на нашу думку, покладатися у всьому на вищезазначені органи буде не дуже логічно. Відповідно основними реалізаторами даної стратегії будуть законодавча гілка влади та місцеві органи влади.

Так, за допомогою цих основних кроків, Україна зможе наблизитись до формування позитивного інвестиційного клімату та створити позитивне інвестиційне середовище для внутрішніх та зовнішніх інвесторів.

2. Збільшення обсягів капітальних інвестицій в інноваційно-технологічні проекти. Саме капітальні інвестиції вбачаються як каталізатор покращення соціально-економічних показників розвитку країни через призму покращення господарської діяльності інноваційно активних представників малого та середнього бізнесу.

Ті обсяги капітальних інвестицій, що на сьогодні наявні в Україні є недостатніми. Як зазначалося другому розділі, вони значно поступаються багатьом європейським країнам (Польща, Угорщина, Австрія, Німеччина, Нідерланди, Франція та ін.), особливо у розрахунку на 1 особу населення.

Для реалізації цього пріоритету необхідно окреслити низку завдань та визначити заходи до здійснення. Збільшити обсяги надходження капітальних інвестицій можливо розглядаючи проблему тільки у комплексі з різних аспектів, на основі чого побудувати ефективний механізм реалізації цих завдань.

Першим аспектом є структура капітальних вкладень за видами економічної діяльності. Найбільш проблемним питанням протягом багатьох років залишається фінансування професійної, наукової та технічної діяльності, а також

транспорту та зв'язку. Регіональним та місцевим органам влади пропонується розробляти та реалізовувати низку організаційно-економічних заходів (зокрема цільові інвестиційні проекти), спрямованих на стимулювання розвитку суб'єктів господарювання цих видів економічної діяльності.

В цілому, на сьогодні в Україні структура капітальних вкладень за видами економічної діяльності є раціональною, однак необхідність постає у стимулюванні підвищення самої інвестиційної активності.

Другим аспектом який розглядається нами є структура капітальних вкладень за джерелами фінансування. На сьогодні за даними проведеного аналізу найбільшими інвесторами є самі підприємства, тобто у структурі переважають власні джерела фінансування. Це можуть бути як прибуток та амортизаційні відрахування, так й власні грошові кошти власників та учасників. Однак, на шляху власного фінансування господарської діяльності підприємці стикаються із низкою проблем.

Для залучення більшого обсягу інвестицій з боку державних та місцевих органів влади, а фінансово-кредитних установ необхідно вирішити такі завдання як: розробляти та реалізовувати більше спільних інвестиційних проектів між державою, комунальними та приватними підприємствами, а також створювати спільні центри інвестиційного розвитку; ефективно реалізовувати політику децентралізації, де здійснюється акцент на виділенні більшої частини коштів у розпорядження місцевих органів влади; розширювати фінансовий інструментарій та формувати відповідну правову базу для ефективного його застосування та розвивати фондовий ринок; стимулювати капіталізацію підприємств за рахунок створення стимулів для їх виходу на фондовий ринок; повернути довіру до фінансово-кредитних установ шляхом стабілізації в реалізації грошово-кредитної політики; забезпечити ефективну діяльність (при потребі реформування) банківської системи задля підвищення її функціональності в економіці та забезпеченні надійності;

залучати додаткові кошти за рахунок бюджетних коштів на безоплатній основі або із наданням нижчих відсотків, ніж у банках тощо.

Ці заходи здатні значно покращити структуру капітальних інвестицій та збільшити їх обсяги. Для прикладу створення спільних центрів інвестиційного розвитку дозволить акумулювати обмежені бюджетні можливості з декількох регіонів та посилить увагу та координацію з вирішення проблем покращення інвестиційного середовища, а також активізує міжрегіональне співробітництво у цій сфері.

Залучення коштів іноземних інвесторів для збільшення обсягів капітальних інвестицій є досить суперечливим, на наш погляд, питанням. Іноземний інвестор, розміщуючи свій капітал в економіці України, як правило використовує форму акціонерного капіталу. Відповідно на інвестованому об'єкті забезпечується раціональне розміщення коштів, зокрема здійснюється належне фінансування матеріально-технічної, а у більшості випадків, й нематеріальної (інтелектуальна власність, ліцензії, патенти, програмне забезпечення) бази. На нашу думку, з цього аспекту необхідно буде зосередити увагу на загальному залученні прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу). Тому окремо розглядати збільшення даного джерела фінансування капітальних інвестицій вважаємо недоцільним.

3. Покращення структури інвестицій за різними їх характеристиками, у першу чергу інноваційно-технологічними. Оскільки внутрішнє інвестування було визначено у попередньому пріоритеті, то у даному випадку розглядається структура іноземного капіталу. Одною з найбільш визначних проблем, яка постає з року в рік – це низький рівень інвестиційних вкладень в агропромисловий комплекс України. На нашу думку, завдяки цій галузі економіки Україна здатна покращити соціально-економічний стан регіонів, в яких ця галузь є пріоритетною, а також покращити загальний стан економіки країни як достатньо перспективна. Так, фінансування аграрного сектору має здійснюватись в достатньому обсязі як за рахунок державний

й місцевих бюджетів, так і за рахунок іноземного та позикового капіталу.

З огляду на обсяги залучення ПІІ в індустріальні та індустріально-аграрні області України маємо підставу стверджувати, що галузь важкої промисловості є найбільш інвестиційно привабливою для іноземного інвестора. Однак застарілість основних засобів на підприємствах та незадовільний екологічний стан промислової зони не дають можливості у повному обсязі реалізувати інвестиційний потенціал цих областей. Тому постає гостра необхідність для залучення іноземного капіталу у високоефективні інновації. Для цього пропонується звернути увагу на: створення податкових преференцій для інвестицій, які спрямовуються у високі та енергоефективні технології; запровадження з використанням доступних засобів податкового та адміністративного впливу на безвідходний та економний режим функціонування виробництв із наданням відповідної підтримки для створення безвідходних технологій та розвитку суміжних виробництв із утилізації та знешкодження промислових (та побутових) відходів; сприяння входженню в Україну інвесторів, що мають проекти налагодження виробництва товарів, що заміщуватимуть імпорт; сприяння притоку екологічних інвестицій.

Також для іноземного інвестора будуть актуальними питання стосовно: спрощення допуску та покращення можливостей здійснення інвестицій національними приватними особами інших держав в Україну; уникнення створення невиправдано складних процедур та умов, виконання яких є необхідним для одержання допуску до інвестування в Україні; активної інформаційної роботи на загальнодержавному, регіональних та місцевих рівнях у загальному доступі; створення консультативних центрів для проведення довідково-роз'яснювальної роботи з потенційними інвесторами тощо.

Це значно полегшить процедуру входження іноземного інвестора на український ринок капіталу та відповідно сприятиме покращенню інвестиційного середовища України.

Проблема нерівномірності залучення іноземних інвестицій в економіки країн світу (та навпаки) зосереджена довкола офшорних зон Європи та світу (Кіпр, Швейцарія, Віргінські острови та ін.). Методика приховування власних доходів від оподаткування вітчизняних олігархів не перший рік створює проблеми в економічному розвитку країни та диспропорції у питанні ефективного залучення та використання іноземного капіталу. Такі дії значно підсилюють рівень корупції в країні, що не є сприятливим для інвестиційного клімату явищем.

Тому, на наш погляд, необхідно звернути увагу на прозорість отримання доходів, однак не суб'єктів малого та середнього бізнесу, а найбільших та провладних бізнесменів та політиків. У даному випадку гостро стоїть питання про електронне прозоре декларування доходів.

Для покращення структури інвестицій необхідно також відмітити недостатню інвестиційну активність населення, що спричинене проблемами гарантування його заощаджень та недостатньому розвитку систем соціального та пенсійного страхування. Саме ці проблеми є основними, а їх вирішення здатне сприяти більшому залученню інвестиційних коштів в економічний розвиток країни.

4. Забезпечення високого рівня захисту інтересів та прав інвестора. На першому місці звичайно стоїть захист національних інтересів, однак для ефективної реалізації зовнішньої інвестиційної політики не потрібно забувати й про іноземного інвестора. При впровадженні інтеграційної європейської політики необхідно звертати увагу на міжнародне законодавство. Так, найбільшою проблемою на сьогодні є відсутність контролю за виконанням інвестиційного законодавства, який би застосовувався з метою захисту прав та законних інтересів українських підприємств. Також, негативно впливає на рівень впевненості інвесторів (національних та іноземних) постійна зміна законодавства. На нашу думку, у даному випадку ці дві проблеми є базисними стосовно питання захисту прав та інтересів інвестора. Йдеться про суперечливість,

нестабільність, слабку прогнозованість нормативних актів у даній сфері, що утруднює довгострокове планування діяльності компаній. При цьому дуже мало інформації про реальну економічну ситуацію та проваджену політику в країні. Додаючи низку проблем із судовою системою в країні, яка на основі цього ж суперечливого законодавства не здатна у повній мірі відстояти права та інтереси інвесторів. Як інвесторів важливо розглядати і населення країни. Як зазначалось вище, найбільшою проблемою у даному питанні є гарантування захисту заощаджень та недосконала система пенсійного накопичення та страхування.

Тому, пріоритетними завданнями у цій сфері постають: розробка та прийняття чіткої та стабільної законодавчої та нормативної бази, згідно міжнародних вимог (ЄС, СОТ); створення сучасної системи державних гарантій захисту приватних (у т.ч. іноземних) інвестицій та інвесторів; створення справедливої та надійної системи врегулювання комерційних спорів між суб'єктами інвестиційного процесу; створення конкурентних умов ведення інвестиційної діяльності на базі врівноваження прав та введення належного контролю за їх дотриманням суб'єктами інвестиційної діяльності; створення інформаційних та консалтингових фірм, а також інвестиційних банків, які обслуговували б закордонні та вітчизняні інвестиції, здійснювали зв'язок між українським підприємством та здійснювали додатковий захист інвестора на за міжнародними стандартами.

Основна частина забезпечення реалізації цього напрямку лягає на державні органи влади, зокрема законотворчу та контролюючі органи. Оскільки у більшості випадків іноземний інвестор керується законодавством та умовами інвестування бажаної країни.

Це сприятиме підвищенню довіри до української влади на різних рівнях, зміцнить ділові зв'язки між інвестором та державою та значно підвищить інвестиційну активність вітчизняних та іноземних інвесторів в Україні.

5. Підвищення ефективності використання інвестицій та самого інвестиційного процесу.

Поняття ефективності інвестиційного процесу, у т. ч. використання інвестицій, як правило має на меті максимізацію прибутків при мінімізації інвестиційних ризиків. Однак, на шляху за високими прибутками в Україні існує ряд проблем, які збільшують ризикованість інвестування. Так, часта зміна урядів, різкі зміни політичного курсу та умов ведення бізнесу, нестабільна економічна ситуація в країні, нерозвиненість інституційної інфраструктури фондового ринку та недосконаліть фінансового ринку загалом посилюють негативні передчуття інвестора та сприймаються ним як ризики. Додамо вищезазначені негативні чинники, що виражаються у нестабільності та недосконалості чинного законодавства та низьку конкурентоспроможність національних підприємств у порівнянні із закордонними представниками.

Розглядаючи проблеми інвестора на мікрорівні, то дестимулюючими факторами є недостатня забезпеченість матеріально-технічною базою провідних галузей економіки (промисловість, зокрема важка) та значні обтяження з боку податкового та митного законодавства. Усе це сприяє зниженню ефективності інвестиційного процесу. Тому, серед завдань, які мають бути вирішені на державному рівні мають бути: посилення інтеграції регіонів на основі використання їхніх ресурсів для забезпечення найбільшої ефективності інвестиційного процесу та посилення конкурентних переваг; забезпечення реалізації амортизаційної, податкової та митної політики інвестиційного спрямування; створення умов для запровадження та активного використання інноваційних технологій; посилення інвестиційного спрямування розвитку фондового ринку та його інфраструктури; спрощення доступу підприємств до довгострокових кредитів.

В свою чергу підприємства повинні встановлювати оптимальне співвідношення структури засобів, спрямованих на інвестиційну діяльність (власні, позичені та залучені кошти), проводити оцінювання інвестиційних проектів з врахуванням факторів ризику, ліквідності та інфляції та безперервно вдосконалення процес управління інвестиційною

діяльністю.

Усі зазначені вище заходи сприятимуть вдосконалять відтворювальну структуру інвестицій, а саме підвищать частку капітальних вкладень у технічну переобладнання потужностей підприємства, підвищать інноваційну й науково-технологічну структуру та забезпечать високу капіталовіддачу інвестицій. Результатом цього вбачаємо покращення соціально-економічного стану окремих регіонів та країни в цілому, а також стабілізація та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

6. Розвиток співробітництва у сфері науково-дослідної та інвестиційно-інноваційної діяльності.

Інноваційний розвиток є головною рушійною силою ефективності розвитку української економіки. Так, регіони України індустріального галузевого спрямування мають значний науковий потенціал у сфері високотехнологічних розробок, який в останні роки поступово розпорошується внаслідок недостатньої фінансової підтримки держави або її відсутності. Європейські країни також дуже зацікавлені у поглибленні співпраці з Україною в інноваційні сфері, оскільки ми є знаним споживчим ринком та джерелом відносно дешевої робочої сили.

Підтримка та фінансування науково-дослідної та інноваційної діяльності повинна здійснюватися на належному рівні і не тільки за кошти власників підприємств та іноземних інвесторів. На сьогодні в Україні джерелом фінансування нововведень для українських підприємств є кошти Державного інноваційного фонду (з 2000 р. правонаступником є Державна інноваційна фінансово-кредитна установа), який створено за рахунок обов’язкових відрахувань підприємств усіх видів власності. Завдяки коштам цього фонду підприємства можуть здійснювати освоєння наукомістких технологічних процесів та нових видів продукції. Однак часто кошти фонду витрачалися на закупівлю обладнання на вибрані підприємства і зовсім не мали відношення до здійснення наукових досліджень.

Найбільшою проблемою інноваційного розвитку

визначається складність та відносно велика тривалість реєстраційних та ліцензійних процедур. Також значна кількість неточних формулювань та трактувань базових теоретичних понять в інноваційній та науковій сфері та відсутність механізму виконання основних законів та контролю за їх дотриманням на державному та місцевому рівнях.

Тому, на нашу думку, для покращення розвитку інноваційної діяльності на території України важливо буле прийняти до виконання наступні заходи: спростити процеси отримання ліцензій, патентів та іншу реєстрацію для наукових винаходів, зокрема це стосується бюрократизму та тривалості самого процесу; відділити інноваційну та науково-технічну діяльність від активного впливу корупції під час проходження відбірних конкурсів на пріоритетність стратегій розвитку; активно підтримувати та розширювати зв'язки із розвинутими країнами ЄС у науковій та інноваційній сферах, зокрема створення міжнародних наукових та технологічних центрів; запроваджувати фінансові стимули (грантів, угоди на фінансування за бюджетні кошти тощо) на державному та місцевих рівнях; розширювати можливості участі вітчизняних інноваційних розробок на ярмарках технологій та виставках, що відбуваються в країнах ЄС; знизити рівень оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями інноваційної та науково-технічної галузі; сформувати загальнонаціональні інформаційні мережі спеціальних інституцій та бізнес-центрів для отримання іноземними партнерами достовірної інформації про науково-технічний потенціал країни та підприємства, які можуть стати до потенційної співпраці; застосувати окремі види особливих режимів економічної діяльності на основі створених індустріальних та технологічних парків, які мають велику концентрацію наукового потенціалу країни та регіонів; забезпечувати процес створення регіональних або галузевих кластерів (для прикладу науково-промислових, науково-аграрних); забезпечити належну фінансову підтримку в реалізації проектів у галузі транскордонного співробітництва;

підвищити інноваційний розвиток галузей та проектів, що забезпечують екологічну безпеку; забезпечити належний захист інноваційних, наукових та технологічних розробок на законодавчому рівні та відповідний контроль за його дотриманням.

Активна співпраця з питань фінансування та партнерства допоможе активно розвинути інноваційну та наукову складову розвитку країни. Однак найголовніша роль відводиться державним та місцевим органам влади не залежно від їх зацікавленості у проектах.

Зворотною стороною міжнародного співробітництва є те, що закупівля іноземних технологій на противагу виготовлення власних, може призвести до занепаду вітчизняної наукової та інноваційної сфери. До цього можна додати й значні фінансові стимули для введення інноваційної діяльності, яких в Україні на жаль немає, що сприяє «відтоку інтелекту» закордон. Тому необхідно підтримувати вітчизняного науковця, розробника та технолога, забезпечивши належні умови праці та активний обмін досвідом із зарубіжними колегами, можливість брати участі у міжнародних конкурсах (перемога в яких фінансово вітається і на території України). Це значно підвищить рівень наукового потенціалу та забезпечить активне покращення інвестиційного клімату країни.

7. Забезпечення реалізації функцій інвестицій у розвитку реального сектора економіки.

На сьогодні в Україні існує ряд проблем з інвестиційним забезпеченням підприємств малого та середнього бізнесу, оскільки активними реципієнтами є, як правило, найбільші підприємства пріоритетних галузей економіки, що належать найбагатшим людям країни.

Як зазначалося вище головною метою інвестиційного процесу є максимізація прибутків при мінімізації ризиків. Однак, реальний сектор економіки відчуває на собі значні обмеження щодо реалізації функцій інвестицій як з боку держави, так і з боку місцевих органів влади. Значний та нерівномірний податковий та адміністративний тиск на

суб'єктів підприємництва є потужним важелем стримування надходжень інвестицій (внутрішніх та іноземних). Відповідно, за наявності великого «тіньового» сектору економіки, для легально працюючих підприємств цей тиск є надмірним. Також необхідно згадати про митну політику, яка вносить свої негативні корективи під час технічного переозброєння (при завезення із-за кордону необхідного обладнання) та вивозу виробленої продукції.

Найбільшого значення в ефективності роботи реального сектору економіки набувають питання джерел фінансування капітальних інвестицій. Вважаємо за необхідне зауважити, що нестабільність грошово-кредитної системи та ненадійність банківських установ створює проблеми за рахунок невиправданого підвищення реальних ставок за кредитами та відсутністю необхідного рівня капіталізації банків, що призводить до їх ліквідації. Однак, від активізації співпраці між реальним та банківськими секторами економіки залежить не лише ефективність діяльності вітчизняних суб'єктів господарювання, а й вирішення проблеми забезпечення сталого зростання всієї економічної системи України.

При пошуку альтернативних джерел залучення коштів розглядаються фінансові інвестиції, як унеможливлюються за рахунок недостатнього розвитку фінансового ринку та його інструментів на території України.

Тому, на нашу думку, пріоритетними завданнями для забезпечення сприятливих умов ведення господарської діяльності та залученню додаткових коштів у реальний сектор економіки повинні бути: зниження рівня державного регулювання підприємницької діяльності та податкового тиску на стабільному законодавчому та практичному рівнях; стабілізувати роботу грошово-кредитної системи, зокрема зміцнення національної валюти, зниження рівня інфляції, врівноваження облікової ставки та реальних ставок за кредитами; забезпечити надійність функціонування та підвищити довіру до фінансово-кредитних установ; запровадити ефективну амортизаційну політику для середнього та малого бізнесу; здійснювати достатню

фінансово-інвестиційну підтримку на державному та місцевих рівнях бізнес-проектів; стимулювати укладання угод про концесії, лізинг, розподіл продукції; розвинути фінансовий ринок та забезпечити дієвість та ефективність використання його інструментів тощо.

Цілями реалізації цих заходів є збільшити кількість діючих суб'єктів малого та середнього бізнесу, підвищити їх ділову активність, мобілізувати вільні кошти підприємств та населення на збільшення інвестиційних ресурсів, покращити ресурсний та матеріально-технічний стан підприємств та посилити мотивацію населення до підприємницької діяльності. Як наслідок, це створити сприятливі умови для нарощування інвестиційного потенціалу вітчизняних підприємств, зміцнить їх конкурентоспроможність, а також підвищить інвестиційну привабливість та фінансово-економічну ефективність господарювання в Україні.

8. Скерування інвестиційних процесів на вирівнювання інноваційно-технологічних дисбалансів та диспропорцій соціально-економічного розвитку територій України.

За даними аналізу у другому розділі, в Україні наявні значні регіональні диспропорції у соціально-економічному розвитку. За загальними обсягами ВРП найбільш економічно відсталими є регіони України, в яких пріоритетною галуззю є сільське господарство. Чим більше індустріально спрямованими є решта областей країни, тим їх більше забезпечення внутрішніми ресурсами. Якщо розглядати показник ВРП у розрахунку на одну особу, то індустріальна спрямованість регіонів є показником вищого добробуту населення. Тому постає необхідність врівноважити соціально-економічний розвиток територій України. Найкращим способом можна вважати процес розширення міжрегіональної взаємодії. Яскравим прикладом для наслідування у даному питанні може стати Німеччина [265, с. 380-386]. Західні регіони цієї країни мають промислово розвинену інфраструктуру, а східні – тривалий час зазнають трансформаційних перетворень і мало адаптовані до ринкових умов. До сьогодні у країні зберігаються диспропорції в економічному розвитку між західними та східними областями –

соціально-економічні програми східних областей тримаються майже повністю на дотаціях із центру (за рахунок роботи західних областей) та частково на дотаціях із Євросоюзу. Не можна стверджувати однозначно, що Німеччина переборола повністю проблему регіональних диспропорцій у країні, оскільки ця ситуація негативно вплинула на темпи економічного зростання. Однак не можна також стверджувати, що ця проблема перешкодила Німеччині посісти лідируючі позиції в світі за рівнем ВВП та за рівнем ВВП на душу населення.

Одним з індикаторів для іноземних потенційних інвесторів є регіональна структура капіталовкладень, яка на сьогодні в Україні не є рівномірною. Однак цей індикатор тісно взаємопов'язаний із рівнем розвитку окремих регіонів, тому з огляду на це, інвестор надає перевагу тим регіонам та галузям, які мають більшу оголошену інвестиційну місткість.

При врівноваженні дисбалансів соціально-економічного розвитку актуальності набуває питання про впровадження та ефективну реалізацію політики децентралізації. На нашу думку, вона здатна врегулювати основні соціально-економічні проблеми окремих регіонів, а також допоможе розширити міжрегіональну співпрацю для залучення інвестиційних ресурсів для їх розвитку.

Тому, на нашу думку, на загальнодержавному та місцевих рівнях необхідно: забезпечити фінансування процесів розширеного відтворення матеріально-технічної та техніко-технологічної бази реального сектору економіки, особливо з місцевих бюджетів для депресивних регіонів; підтримка та фінансування діяльності місцевих та регіональних фондів гарантування банківського кредитування; підвищити рівень співробітництва між державою та приватними підприємствами задля розвитку інноваційної діяльності, зокрема для модернізації базових галузей вітчизняної економіки (енергетики, вугільної промисловості, газотранспортної системи, житлово-комунального та дорожнього господарства тощо) із рівномірним розподілом коштів; покращити інвестиційний імідж агропромислового комплексу (АПК) як альтернативної прогресивної галузі для економічного зростання України.

Таблиця 4.3

Стратегічні орієнтири державної інвестиційно-інноваційної політики цифрової трансформації економіки України та засоби їх досягнення *(авторська розробка)*

Орієнтири	**Засоби досягнення**	**Очікуваний соціально-економічний результат**
1	*2*	*3*
1. Створення сприятливого інвестиційного середовища	• забезпечення нормалізації чинного законодавства, що стосується інвестиційної діяльності шляхом усунення неоднозначностей у його трактуванні; • зниження бюрократизму в адмініструванні інвестицій; • підтримування позитивної стабільності політико-економічного та інвестиційного середовища; • підвищення інвестиційної привабливості суб'єктів реального сектору економіки; • запровадження радикальних заходів для боротьби з корупцією та економічною злочинністю; • посилення громадського та недержавного контролю за інвестиційними процесами в державі;	• покращення соціально-економічних передумов інвестування, • забезпечення збільшення обсягів залученого іноземного інвестиційного капіталу; • формування позитивного інвестиційного клімату та створення позитивного інвестиційного середовища для внутрішніх та зовнішніх інвесторів;
2. Збільшення обсягів капітальних інвестицій	• розроблення та реалізація більшої кількості спільних інвестиційних проектів між державою, комунальними та приватними підприємствами, а також створювати спільні центри інвестиційного розвитку; • стимулювання капіталізації підприємств за рахунок створення стимулів для щодо їх виходу на фондовий ринок; • повернення довіри до фінансово-кредитних установ шляхом стабілізації в реалізації грошово-кредитної політики; • залучення додаткових коштів за рахунок бюджетного інвестування;	• активізація інвестиційного співробітництва. • покращення структури капітальних інвестицій; • мобілізація вільних коштів підприємств та населення на збільшення інвестиційних ресурсів; • покращення інвестиційного клімату окремих територій держави;
3. Покращення структури інвестицій	• створення податкових преференцій для інвестицій, які спрямовуються у високі та енергоефективні технології; • сприяння притоку екологічних інвестицій. • спрощення допуску та покращення можливостей здійснення інвестицій нерезидентів; • проведення активної інформаційної роботи на загальнодержавному, регіональних та місцевих рівнях щодо інвестиційної промоції України; • створення консультативних центрів для проведення довідково-роз'яснювальної роботи з потенційними інвесторами;	• оновлення основних засобів на підприємствах; • покращення екологічного стану промислової зони; • полегшення процедури входження іноземного інвестора на український ринок капіталу;
4. Забезпечення високого рівня захисту інтересів та прав інвестора	• розробка та прийняття чіткої та стабільної законодавчої та нормативної бази інвестиційної діяльності, згідно міжнародних вимог (ЄС, СОТ); • створення сучасної системи державних гарантій захисту приватних (у т.ч. іноземних) інвестицій та інвесторів; • створення справедливої та надійної системи врегулювання комерційних спорів між суб'єктами інвестиційного процесу; • створення конкурентних умов ведення інвестиційної діяльності на базі врівноваження прав та введення належного контролю за їх дотриманням суб'єктами інвестиційної діяльності; • створення інформаційних та консалтингових структур, інвестиційних банків, інституцій захисту інвестора;	• підвищення рівня довіри до процесу адміністрування та регулювання інвестицій; • зміцнення ділових зв'язків між інвестором та державою; • підвищення інвестиційної активності вітчизняних та іноземних інвесторів, у т.ч. населення;
5. Підвищення ефективності інвестиційного процесу	• посилення інтеграції регіонів на основі використання їхніх ресурсів для забезпечення найбільшої ефективності інвестиційного процесу та посилення конкурентних переваг; • забезпечення реалізації амортизаційної, податкової та митної політики інвестиційного спрямування; • створення умов для запровадження та активного використання інноваційних технологій; • посилення інвестиційного спрямування розвитку фондового ринку та його інфраструктури; • спрощення доступу підприємств до довгострокових кредитів;	• вдосконалення відтворювальної структури інвестицій; • підвищення інноваційної й науково-технологічної структури та капіталовіддачі інвестицій; • стабілізація та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної економіки;

Продовження таблиці 4.3

1	*2*	*3*
6. Розвиток співробітництва у сфері науково-дослідної та інвестиційно-інноваційної діяльності	• запровадження фінансових стимулів (грантів, угоди на фінансування за бюджетні кошти тощо) на державному та місцевих рівнях; • зниження рівня оподаткування підприємств з іноземними інвестиціями інноваційної та науково-технічної галузі; • формування загальнонаціональних інформаційних мереж інвестування, спеціальних інституцій та бізнес-центрів для отримання іноземними партнерами достовірної інформації про науково-технічний потенціал країни та підприємства, які можуть стати до потенційної співпраці; • застосування окремих видів особливих режимів економічної діяльності на основі створених індустріальних та технологічних парків; • забезпечення належної фінансової підтримки в реалізації інвестиційних проектів у галузі транскордонного співробітництва; • підвищення інноваційного розвитку галузей та проектів, що забезпечують екологічну безпеку;	• підвищення концентрації наукового потенціалу країни; • зупинення «відтоку інтелекту» з країни; • освоєння наукомістких технологічних процесів та нових видів продукції; • розширення зв'язків із розвинутими країнами ЄС у науковій та інноваційній сферах;
7. Забезпечення реалізації функцій інвестицій у розвитку реального сектора економіки	• зниження рівня податкового тиску для активізації інвестиційних процесів; • запровадження ефективної амортизаційної політики, як передумову інвестування, для середнього та малого бізнесу; • здійснення достатньої фінансово-інвестиційної підтримки на державному та місцевих рівнях бізнес-проектів; • стимулювання укладання угод про концесії, лізинг, розподіл продукції; • розвиток фінансового ринку та забезпечити дієвість та ефективність використання його інструментів для залучення кредитних та інвестиційних ресурсів на більш прийнятних умовах;	• збільшення кількості діючих суб'єктів малого та середнього бізнесу та підвищення їх ділової активності; • покращення ресурсного та матеріально-технічного стану підприємств; • створення сприятливих умов для нарощування інвестиційного потенціалу вітчизняних підприємств;
8. Скерування інвестиційних процесів на вирівнювання дисбалансів та диспропорцій соціально-економічного розвитку територій	• забезпечення фінансування процесів розширеного відтворення матеріально-технічної та техніко-технологічної бази реального сектору економіки, особливо з місцевих бюджетів для депресивних регіонів; • підвищення рівня співробітництва між державою та приватними підприємствами задля розвитку інвестиційно-інноваційної діяльності, зокрема для модернізації базових галузей вітчизняної економіки (енергетики, вугільної промисловості, газотранспортної системи, житлово-комунального та дорожнього господарства тощо) із рівномірним розподілом коштів; • покращення інвестиційного іміджу АПК як альтернативної прогресивної галузі для економічного зростання України; • формування фінансово-інвестиційного ресурсу розвитку соціальної сфери та непродуктивних секторів соціально-економічної системи; • реалізації інвестиційних проектів, спрямованих на покращення якості життя та розбудову соціальної інфраструктури; • запровадження сприятливого інвестиційного режиму для підприємств, які створюють нові робочі місця; • проведення постійного моніторингу та аналіз ефективності функціонуючих територій пріоритетного розвитку та врегулювати їх територіальне розташування; • активізація роботи міжрегіональних та міжгалузевих кластерів.	• покращення соціально-економічного стану депресивних регіонів; • виведення АПК на новий рівень інвестиційної привабливості; • створення ефективної системи міжрегіональної та міжгалузевої співпраці; • підвищення інвестиційної привабливості України та окремих її регіонів для іноземних інвесторів.

Необхідно законодавчо забезпечити ефективну фінансову підтримку з боку держави та місцевих органів влади АПК; передбачити у місцевих бюджетах кошти для реалізації програм щодо збільшення обсягів залучення інвестицій для економічного розвитку відповідних регіонів; формування

фінансово-інвестиційного ресурсу розвитку соціальної сфери та непродуктивних секторів соціально-економічної системи; реалізація інвестиційних програм підвищення якості життя населення; реалізації інвестиційних проектів, спрямованих на покращення якості життя та розбудову соціальної інфраструктури; запроваджувати сприятливий інвестиційний режим для підприємств, які створюють нові робочі місця; розробка та прийняття чіткої та ефективної законодавчої бази для регулювання територій пріоритетного розвитку, яка б відповідала міжнародним вимогам з урахуванням унікальності окремої території залежно від видів її діяльності; проводити постійний моніторинг та аналіз економічних показників щодо ефективності функціонуючих територій пріоритетного розвитку та врегулювати їх територіальне розташування; активізувати роботу міжрегіональних та міжгалузевих кластерів, що підвищить інвестиційну привабливість територій та галузі тощо.

Узагальнюючи вищевикладену інформацію, можна чітко визначити очікуваний соціально-економічний результат від досягнення основних стратегічних цілей (табл. 4.3). Реалізація цих завдань значно покращить соціально-економічний стан депресивних регіонів, виведе АПК на новий рівень інвестиційної привабливості, створить ефективну систему міжрегіональної та міжгалузевої співпраці, що значно підвищить інвестиційну привабливість України та окремих її регіонів для іноземних інвесторів, підготовки і реалізації пріоритетних інноваційних проектів у сфері цифровізації національної економіки.

4.3. Напрями реалізації структурних змін та інституціональних реформ в сферах інвестицій та інновацій

Здійснення ефективного державного регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності на сьогодні можливе лише за відповідних інституційно-правових та структурних зрушень. Насамперед йдеться про побудову ефективного механізму здійснення державного регулювання, а саме про формування адаптованих умов для реформування податкової,

фінансової, банківської систем та адміністративно-правових структур на рівні держави, регіональних та місцевих органів влади.

За даними The Heritage Foundation неефективне здійснення регуляторної політики в Україні проявляється у відповідних показниках конкурентоздатності, економічної свободи, умов ведення бізнесу, захисту прав власності та рівня корупції.

Структурна недосконаліть інвестиційно-інноваційних процесів на території України полягає у недостатніх обсягах капітальних інвестицій у нематеріальні активи та технологічні інновації, низьких частках інвестування у основні фонди промисловості та транспорту, малих структурних зрушеннях в капіталовкладеннях в освіту, сільське господарство, науково-технічний розвиток (див. нижче). Також спостерігаються значні диспропорції у процесів залучення вітчизняного та іноземного капіталу у регіони України за галузевим і територіальним розподілом. Відповідно це здійснює негативний вплив на розвиток господарської діяльності та соціально-економічний розвиток окремих територій, створюючи певні регіональні дисбаланси.

Причиною такого стану подій є невизначеність основних правил та положень для взаємовигідного співіснування органів влади, управлінців, суб’єктів господарювання та громадян. Тому, на нашу думку, створені перешкоди для стабільного економічного розвитку країни потребують впровадження дієвого механізму, перш за все, в інституційній сфері.

Інституційні засади інвестиційно-інноваційної діяльності складаються із «сукупності правил та впорядкованого набору інститутів, що встановлюють правила координації інвестиційної діяльності суб’єктів господарювання. Суб'єктом інституційних змін є індивідуальні економічні або політичні гравці, які реагують на стимули, закладені в правилах взаємодії. Трансформації інститутів, тобто правил співжиття, відбуваються під впливом зміни «відносних цін», тобто переваг тієї чи іншої форми взаємодії. Зміни складаються з адаптації гравців до поведінки один-одного в рамках правил, норм і примусів, що разом формують сучасну інституційну

систему [26]. Іншими словами, мова йде про необхідність повної (не часткової) і кардинальної зміни інституційних структур в Україні для їх ефективного функціонування та виконання своїх завдань та обов'язків державою у повному обсязі.

Необхідність проведення структурних зрушень в інвестиційно-інноваційній сфері сприятиме підвищенню ефективності реалізації інвестиційного процесу, а також заходів підприємств зі створення й впровадження інновацій. Тому пропонується наступний організаційно-економічний механізм реалізації державної інвестиційно-інноваційної політики (рис. 4.4). Однак, елементами, які потребують особливої уваги є цілі та основні завдання, пріоритети у реалізації інвестиційної політики, її інструменти, засоби та заходи.

Деталізація дій самого механізму вважаємо за необхідне здійснити у розрізі декількох блоків, які будуть вносити чіткість у нашу розробку.

Так, основною метою ефективної державної інвестиційно-інноваційної політики є забезпечення інвестиційного ресурсу для стійкого економічного зростання засоби сучасних прогресивних інновацій та технологій.

Стратегічними цілями (пріоритетами) державної політики мають бути визначені: забезпечення сприятливого інвестиційного середовища та інвестиційного клімату держави; збільшення обсягів та покращення структури інвестицій (за різними характеристиками); вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку за територіями держави; підвищення ефективності інвестиційного процесу; розвиток співробітництва у сфері науково-дослідної та інвестиційно-інноваційної діяльності, забезпечення реалізації функцій інвестицій у розвитку реального сектора економіки. Відповідно до стратегічних пріоритетів формуємо тактичні цілі, оперативні дії та завдання.

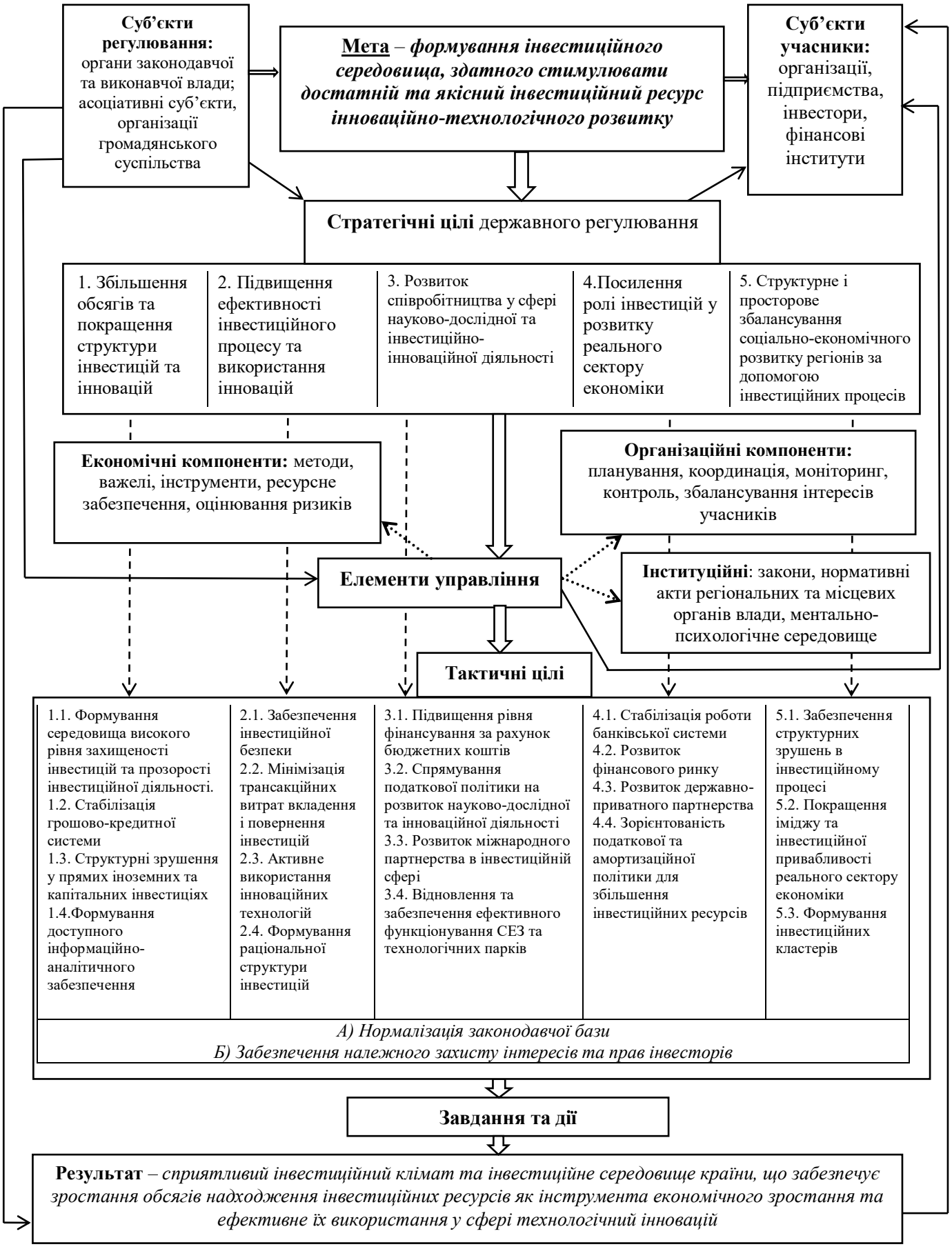

Рис. 4.4. Організаційно-економічний механізм реалізації ефективної державної інвестиційно-інноваційної політики *(авторська розробка)*

Стратегічна ціль № 1 «Збільшення обсягів та покращення структури інвестицій» передбачає найбільше дій та обсягів необхідних до реалізації завдань (рис. 4.5), оскільки включає у себе масштабні роботи з приводу формування середовища високого рівня захищеності інвестицій та прозорості інвестиційної діяльності, стабілізації грошово-кредитної системи, проведення структурних зрушень в обсягах капітальних вкладень та залучених ПІІ, а також формування вичерпного та загальнодоступного інформаційного ресурсу.

Так, для формування середовища із високим рівнем захищеності інвестицій необхідно стабілізувати законодавство країни, зокрема інвестиційне, для запобігання протиріч. Прозорість інвестиційної діяльності не можлива без справедливого та швидкого процесу врегулювання комерційних спорів до якого приналежна вітчизняна судова система, що потребує негайного реформування. Також вбачаємо за необхідне створити систему постійного контролю за виконанням інвестиційного законодавства.

Стабілізація грошово-кредитної системи, на нашу думку, потребує запровадження механізмів гальмування інфляційних процесів та зниження процентних ставок. Відповідно це включає в себе певні інструменти, такі як облікова ставка НБУ та обсяги грошової маси.

Наступним пунктом є необхідність проведення структурних змін під час залучення ПІІ та здійснення капітальних інвестицій для отримання найбільшого структурного ефекту для подальшого розвитку галузей економіки.

Провівши аналіз структурних зрушень у капітальних інвестиціях за галузями економічної діяльності можна стверджувати, що структурні ефекти протягом 2010-2020 рр. були незначними. Найбільший структурний ефект відбувся переважно за рахунок збільшення обсягів капітальних інвестицій

в діяльність адміністративного та допоміжного обслуговування, транспортного та складського господарства, а також у сільське господарство. Необхідно відмітити, що значно знизились обсяги інвестування зазначених галузей.

Рис. 4.5. Завдання та дії для збільшення обсягів та покращення структури інвестицій в Україні *(авторська розробка)*

Тому, на наступні роки пропонується підвищити структурний ефект капіталовкладень за рахунок продовження збільшення інвестицій у вищенаведені галузі економіки, особливо в обов'язкове соціальне (у тому числі пенсійне) страхування (з погляду на дефіцит Пенсійного фонду). Необхідно відзначити необхідність подальшого інвестування у інноваційно

та технологічно місткі галузі вітчизняної промисловості, оскільки існує проблема застарілості основних фондів та обладнання.

Індекси структурних зрушень у капітальних інвестиціях за видами активів вказують на значні збільшення обсягів капіталовкладень у нематеріальні активи. Цю тенденцію необхідно підтримувати щонайменше 5 років, оскільки це сприятиме розвитку наукової та професійної діяльності, тобто підвищує науковий потенціал країни, що позитивно впливає на її інвестиційний клімат, а відтак допоможе залучити більше іноземного капіталу.

Розглядаючи структурні ефекти від капіталовкладень у галузь промисловості, можемо стверджувати, що необхідно продовжувати підвищувати обсяги інвестицій у дану галузь.Необхідно покращити структурні співвідношення капіталовкладень зі сторони металургійного виробництва та продовжувати підвищувати індекси структурних зрушень у переробній промисловості та у галузі каналізації, водопостачання та поводження з відходами, що значно покращить соціальні умови та підвищить інфраструктурний розвиток.

При залученні та вкладанні іноземного капіталу також необхідно здійснити перерозподіл країн-інвесторів. Негативною стороною у даному питанні виступають країни-офшори. Відповідно до цього пропонується збільшити кількість угод із іншими країнами Європи та світу щодо ПІІ та обмежити вивезення капіталу у офшорні зони.

Для формування інформаційного ресурсу ставляться вимоги щодо його прозорості, загальнодоступності, вичерпної інформативності та оперативної інформації як статистичної, так і аналітичної. Регіональним та місцевим органам влади необхідно забезпечити такі інформаційно-комунікаційні (цифрові) ресурси, проводити планування інвестиційних проектів із залученням інвесторів. Ця інформаційна база має включати інформацію про об’єктивний стан та можливості інвестування як в регіони, так і в галузі економіки. При цьому повинна пропонуватися допомога консультантів, як не є зацікавлені у пріоритетних галузях чи регіонах, а можуть на однаковому рівні здійснити оцінку та показати усі потенційні можливості отримання прибутків або збитків від капіталовкладень.

Стратегічна ціль № 2 «Підвищення ефективності інвестиційного процесу та використання інвестицій» передбачає досягнення максимального ефекту (соціального або фінансово-економічного) від інвестування коштів. Однак, на шляху до цієї мети постають деякі проблеми, зокрема нестача самих інвестиційних ресурсів.

Проаналізувавши показники забезпечення інвестиційними ресурсами економіки України, які містять деякі складові інвестиційної безпеки, можемо сказати, що вказані нормативи для забезпечення стабільної інвестиційної діяльності на сьогодні Україною не зовсім виконуються, зокрема відмічається стрімке зниження відношення обсягу інвестицій в основний капітал до ВВП та чистого приросту ПІІ до приросту ВВП.

Рис. 4.6. Завдання та дії для підвищення ефективності інвестиційного процесу та використання інвестицій в Україні *(авторська розробка)*

З огляду на це, можемо стверджувати про наявність значних

недоліків у роботі державної інвестиційної політики. Зокрема, вбачаємо необхідність підвищення обсягів інвестицій в основний капітал (на найближчі 3 роки по відношенню до ВВП частка має становити не менше 15-18 %) та збільшення обсягів ПІІ (досягнення частки у 3-5 % до приросту ВВП). Вирішенням даної проблеми перш за все повинні займатися органи державної влади.

Для забезпечення максимального ефекту під час інвестиційного процесу необхідно звернути увагу на підвищення показників інвестиційної безпеки, мінімізацію трансакційних витрат в ході інвестиційної діяльності, формування раціональної структури інвестицій, зокрема активізацію інвестиційного процесу в інноваційних технологіях, що є наступною стратегічною ціллю (рис. 4.6).

Для ефективної реалізації стратегічної цілі № 3 «Розвиток співробітництва у сфері науково-дослідної та інвестиційно-інноваційної діяльності» пропонується активно розвивати міжнародну співпрацю, збільшувати фінансування інноваційної та науково-дослідної роботи за рахунок місцевих бюджетів, а також впроваджувати зміни до податкового та митного законодавства (рис 4.7).

Як зазначалося, обсяги капітальних та прямих іноземних інвестицій у нематеріальні активи є на низькому рівні. Основними проблемами які необхідно вирішувати, це зменшення рівня бюрократії під час оформлення патентів, ліцензій та оформлення інших інтелектуальної власності, зниження рівня корупції під час проведення оцінювання інвестиційних проектів як інноваційних та як тих, які можуть фінансуватися за рахунок державних або місцевих бюджетів.

Достатньо непоганою європейською практикою є створення спільних міжнародних наукових або технологічних центрів. Для цього активно можуть реалізовуватись проекти технологічних парків або спеціальних економічних зон.

Для ефективної реалізації проектів інноваційних та технологічних парків є те, що вони не мають займати територіально усю область або місто. Найбільш практичним є їх формування на окремо взятій території та врахувати їх вузьку

спеціалізацію.

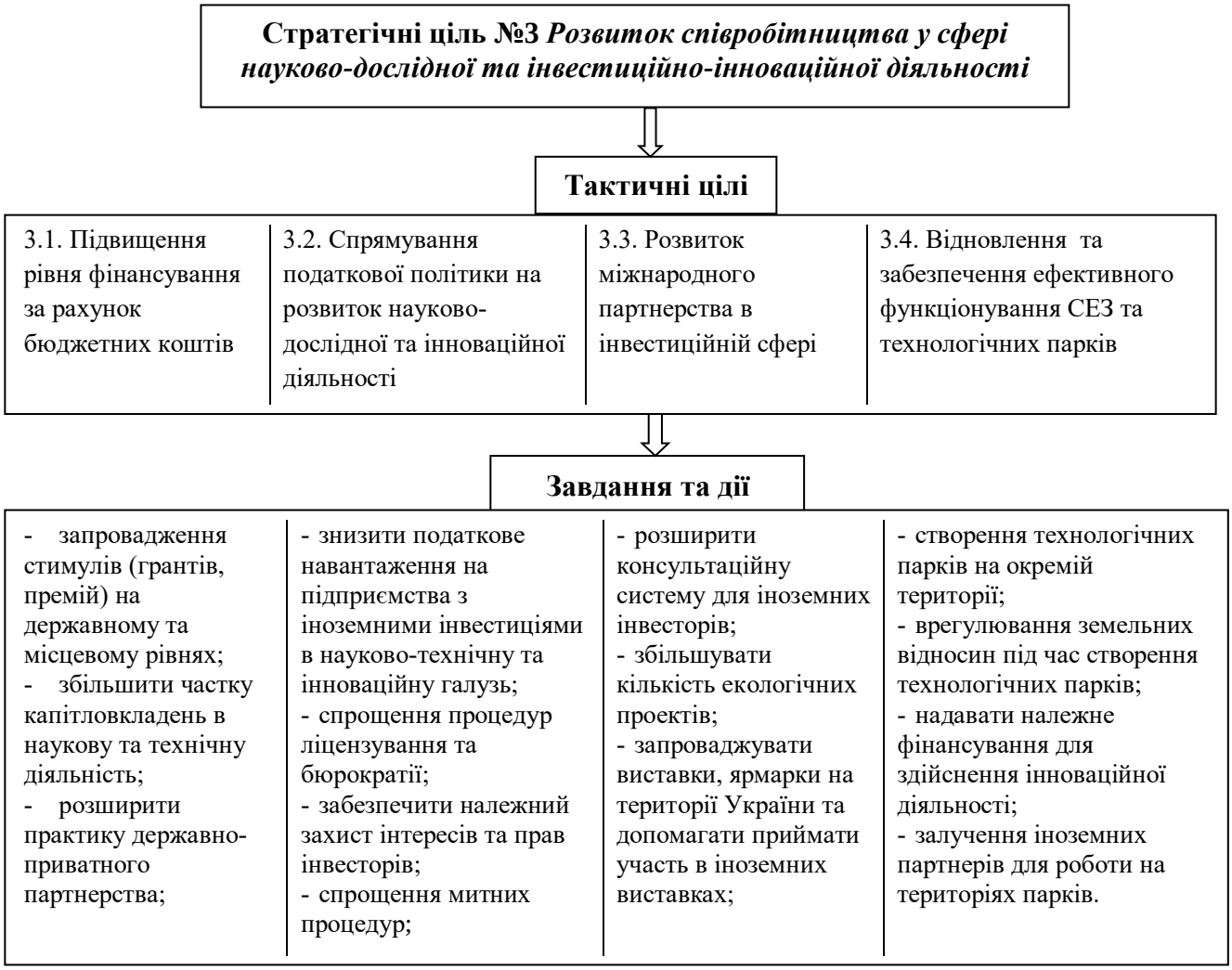

Рис. 4.7. Завдання та дії для розвитку співробітництва у сфері науково-дослідної та інвестиційно-інноваційної діяльності в Україні *(авторська розробка)*

Також негативні моменти, які прослідковувались від часу створення економічних зон є так звана їх офшорність. Як аналог пропонується створення науково-промислових, науково-аграрних міжрегіональних кластерів.На сьогодні достатньо актуальною темою є проблема екології. Тому, на нашу думку, необхідно використовувати міжнародний досвід та більш активно залучати до співпраці іноземців стосовно покращення екологічної ситуації, зокрема в зоні Чорнобильської АЕС, Київської області (як мегаполіса), Карпат та Закарпаття (зі збереження лісів та чистоти природи) тощо.

Не останнє питання займає проблема забезпечення належного захисту інноваційних, наукових та технологічних

розробок на законодавчому рівні та відповідний контроль за його дотриманням. Саме на цьому необхідно акцентувати роботу державних органів законодавчої влади.

Наступною стратегічною ціллю реалізації організаційно-економічного механізму державної інвестиційної політики є «Реалізація функцій інвестицій у розвитку реального сектора економіки». Для її ефективного впровадження постає необхідність у забезпеченні належного фінансування інвестицій реального сектора економіки та створення умов для залучення необхідних коштів. Тому, згідно рис. 4.8 основними тактичними цілями даної стратегії є стабілізація роботи банківської системи, розвиток фінансового ринку та його інструментів, а також використання податкової та амортизаційної політики для збільшення інвестиційного капіталу.

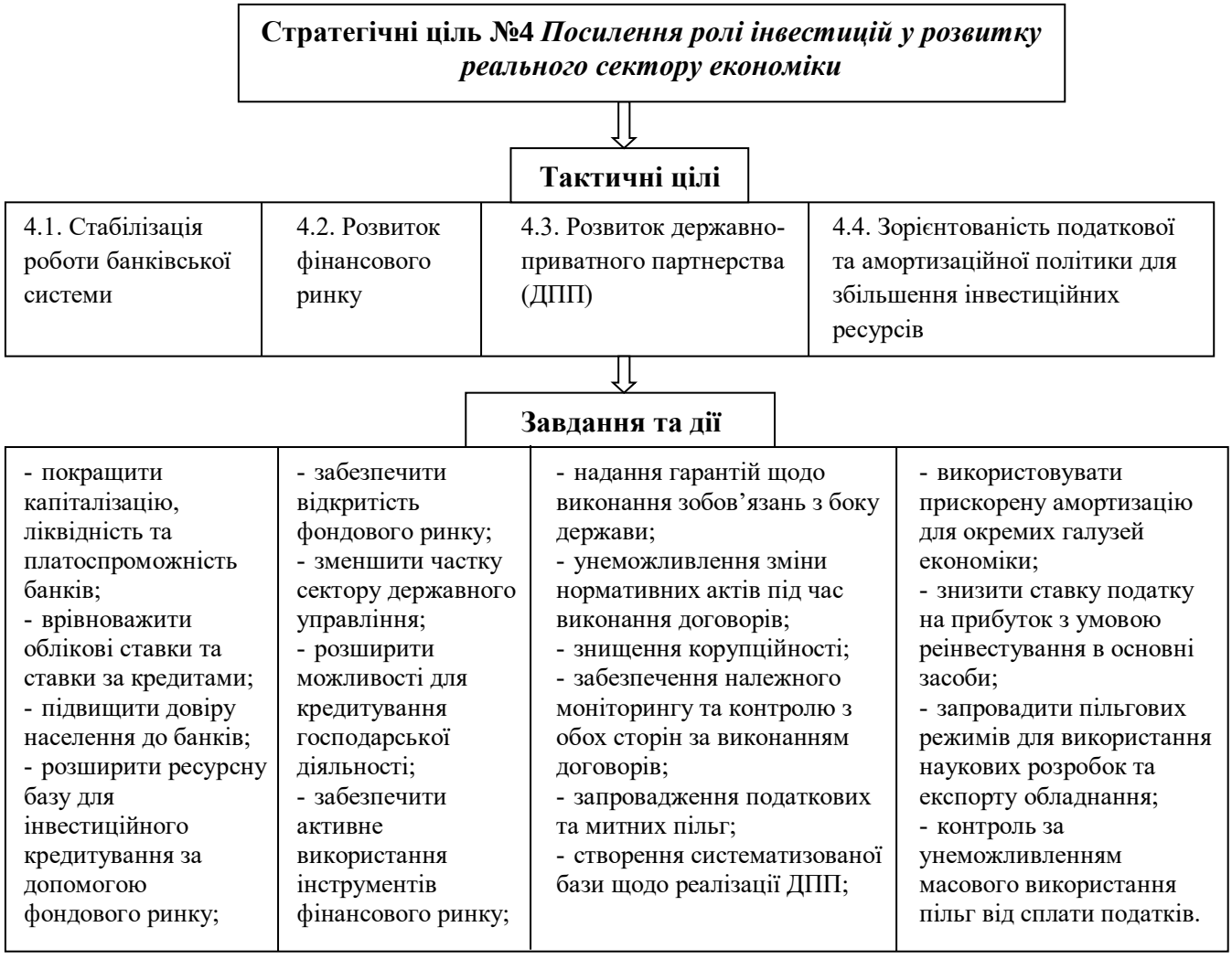

Рис. 4.8. Завдання та дії для посилення ролі інвестицій у розвитку реального сектору економіки в Україні *(авторська розробка)*

Для ефективного функціонування реального сектору економіки на сьогодні постає проблема низької ділової активності населення. Так, вбачаємо за необхідне збільшувати кількість та обсяги діяльності підприємств малого та середнього бізнесу та виведення його із «тіньового» сектору.

На шляху до цього стають проблеми, які потребують негайного вирішення, зокрема бюрократії та корупції під час створення та функціонування підприємств; недостатньо ефективної амортизаційної та обтяжливої податкової політики; недостатність власних коштів для фінансування діяльності тощо. Так, основними завданнями для державних органів влади має бути побудова взаємопов'язаного механізму, який би враховував рішення на усі вищенаведені питання.Серед джерел фінансування, на нашу думку, необхідно активізувати процеси залучення коштів через банківську систему та фінансовий ринок.

На сьогодні, Україна не має значних обсягів позитивного прикладу укладання договорів ДПП, оскільки найбільша проблема є невиконання зобов'язань із боку держави (переважно договори концесії). Тому, необхідно створити гарантійні умови для забезпечення надійності прав та інтересів приватної сторони договору, особливо при масштабних проектах, убезпечити приватного інвестора від зміни умов (які регулюються нововведеними нормативними документами та законами) його участі; забезпечити правосуддя при захисті приватних інтересів у спорах із державою, а також знищити корупційність та надмірну бюрократію під час експертних оцінок та укладення договорів ДПП. Ці дії зможуть покращити довіру до влади та стимулювати приватних партнерів до створення довгострокових відносин.

На нашу думку, державі необхідно звузити кількість сфер та форм реалізації ДПП (європейська практика), що дозволить більш ефективно використовувати бюджетні кошти, спрямовуючи їх на вирішення найгостріших проблем.

Найбільш ефективним результатом реалізації інвестиційної політики держави, на наш погляд, є впровадження стратегічної цілі № 5 «Структурно-просторове збалансування соціально-економічного розвитку за допомогою інвестиційних процесів». Для цього передбачається забезпечення структурних зрушень в

інвестиційному процесі, формування міжрегіональних кластерів та підвищення інвестиційної привабливості сільського господарства (рис. 4.9).

Рис. 4.9. Завдання та дії для структурно та просторового збалансування соціально-економічного розвитку за допомогою інвестиційно-інноваційних процесів в Україні *(авторська розробка)*

На нашу думку, саме реальний сектор української економіки при його належній фінансовій підтримці здатний забезпечити найбільші структурні та економічні зрушення. Так, основними завданнями на цьому шляху мають стати забезпечення фінансування процесів розширеного відтворення матеріально-технічної та техніко-технологічної бази сектору АПК, особливо з місцевих бюджетів для депресивних регіонів, якими і є на сьогодні регіони аграрного спрямування; розвиток соціальної інфраструктури та підвищення продуктивності аграрного виробництва. За допомогою міжрегіональних кластерів аграрного спрямування є можливість зацікавити іноземного

інвестора, оскільки розрахована нами інвестиційна місткість цих регіонів є майже удвічі більшою, ніж фактично здійснюються інвестиції.

Структурні зрушення в інвестиційному процесі розглядались нами під час реалізації першої стратегії (див. вище). Саме ці дії здатні збільшити обсяги інвестиційних надходжень та врівноважити функціонування інвестиційних процесів між регіонами України.

Побудова організаційно-економічного механізму підвищення ефективності інвестиційної політики в Україні не відбудеться без належних поступальних інституційних реформ та вище описаних структурних змін. Однак, саме інституційна складова інвестиційної політики повинна реалізуватися як найшвидше, оскільки вона є базисом для структурних змін (рис. 4.10).

Для ефективного функціонування інвестиційного ринку необхідні добре розвинуті його складові, зокрема сервісні організації та фінансово-кредитні інститути. Саме вони, на нашу думку, стануть зв'язуючою ланком на міжнародному ринку капіталу між Україною та світом. Основні завдання функціональних складових вбачаємо у накопиченні та ефективному розподіленні тимчасово вільних коштів для фінансування інвестиційних проектів із достатньою інформативною базою з приводу співробітництва між українськими та міжнародними організаціями у питаннях підприємництва. Сервісні організації повинні також забезпечувати належну консультативну підтримку підприємців з юридичних питань, зокрема при вирішенні комерційних спорів. Іншою функцією є страхування інвестиційних ризиків, які забезпечуються активним розвитком та стабільністю фінансово-кредитних установ.

Інформаційною складовою для реалізації ефективної інвестиційної політики в Україні є впровадження консалтингово-інформаційної системи. Часткова функція покладається на сервісні організації, однак інформаційна складова має забезпечуватись на загальнодержавному, регіональному та місцевих рівнях для надання найбільш точної інформації

потенційним інвесторам.

Рис. 4.10. Напрями та цільові орієнтири підвищення ефективності управління інвестиційно-інноваційною політикою в руслі цифрової трансформації національної економіки України *(авторська розробка)*

Як зазначалось неодноразово, найбільшою проблемою сьогодення є формування нормативно-правового забезпечення, яке б не мало суперечностей та було засновано на принципах чіткості, прозорості, структурованості та єдності економіки з політикою. Так, пропонується удосконалити інституційно-правове забезпечення мотивації до залучення і впровадження інвестицій. Найбільш активне сприяння виражається через податкові преференції, а саме через функціонування СЕЗ, технологічних парків, інвестиційно-інноваційних та науково-

дослідних кластерів. Одним із варіантів також пропонується розробка інструментів для розвитку бюджетно-приватного партнерства в процесі інвестування.

Найбільш актуальним питанням для вітчизняних та іноземних інвесторів є система гарантування безпеки інвестиційного процесу. Пропонується внести корективи до нормативних актів у частині створення спеціального наглядового органу в обов'язки якого би входило контролювати законність протікання інвестиційних процесів, адресність та цілеспрямованість інвестування публічних коштів, а також непідкупність при сприянні вирішення деяких спорів у процесі інвестиційної діяльності. Даний наглядовий орган також може бути сформований у формі суспільно-громадської контролюючої організації.

Одним із цільових орієнтирів держави під час регулювання інвестиційних процесів повинно стати забезпечення оцінювання ефективності реалізовуваної інвестиційної політики, а саме створення системи моніторингу. Ця система має базуватися на доступності доступу до первинної інформації, легкості ведення обрахунків та надання повної та багатофакторної інформації про ефективність організаційно-економічного механізму державної інвестиційної політики. Запропонована нами методика моніторингу та комплексного оцінювання інвестиційної політики держави, що описана у наступному підрозділі, на наш погляд, сприятиме прийняттю більш обґрунтованих управлінських рішень у сфері державного регулювання інвестиційних процесів.

Так, здійснюючи реалізацію вищенаведених завдань та дій, можливе досягнення стратегічної мети підвищення ефективності організаційно-економічного механізму державної інвестиційної політики, а саме створення сприятливого інвестиційного клімату та інвестиційного середовища України, що забезпечить стимулювання активізації інвестиційної діяльності, залучення і ефективного використання достатнього обсягу і раціональної структури інвестицій як інструмента стійкого економічного зростання.

4.4. Вдосконалення інституціонального забезпечення державного регулювання розвитку цифрової економіки

Роль та значимість інституціонального забезпечення у кожній царині державного регулювання вельми важлива та об'єктивно необхідна. Інституціональне забезпечення передовсім відповідальне за формування середовища, в якому розвиваються ті, чи інші процеси. Більше того, саме завдяки якісному інституціональному забезпеченню, по-перше, досягається незворотність необхідних тенденцій; по-друге, реалізується внутрішня та зовнішня мотивація усіх суб'єктів, дотичних до сфери регулювання.

Існують різні підходи до визначення складу елементів інституціонального забезпечення, що прийнятно, адже не для всіх сфер, ситуацій, умов доцільне застосування тих, чи інших складових. Властиво сектора цифрової економіки з огляду на існуючий стан розвитку та наявне інституціональне забезпечення, на нашу думку, при плануванні державної політики його удосконалення слід фокусуватися навколо наступних складових:

1) інституційно-правий базис;
2) інституційно-організаційне платформа;
3) інституційно-інфраструктурне забезпечення;
4) інституційно-економічний блок;
5) інституційно-психологічне середовище.

Обрання зазначених компонент обумовлюється наступними аргументами. По-перше, нинішнє вітчизняне законодавство і система нормативно-правових актів на всіх рівнях управління у дуже незначній мірі визначає більшість необхідних аспектів, пов'язаних із господарською діяльністю та відносинами в сфері цифрової економіки, не прописаними (не згаданими в жодному НПА) залишаються більшість ключових сучасних аспектів розвитку цифрових технологій, неврегульованими перебувають важливі положення з охорони та захисту технологій, зберігання, передачі, використання інформації.

По-друге, в Україні відсутня організаційна система

керування процесами становлення, розвитку та реалізації потенціалу сектора цифрової економіки. Певні кроки в цьому напрямі зроблені, але вони недостатні. Не всі з необхідних елементів організаційно-управлінської системи утворені, а також не налагоджено достатньої комунікації між тими, що наявні.

По-третє, для активного розширення сектора цифрової економіки необхідно розвивати його інфраструктуру – інформаційно-комунікаційну, технічного та програмного забезпечення, технологічну, фінансову, інвестиційну, інтелектуально-кадрову, матеріальну. Без цього ефективно не функціонує жодна економіка і її базові сектори.

По-четверте, у межах інституціонального забезпечення мають діяти чинники, які мотивують економічних агентів до раціональної поведінки. Такі стимули, беззаперечно, прописуються у межах законодавства, але можуть набувати й іншого характеру, як-от – участь в проектах публічно-приватного партнерства, користування спеціально організованою інфраструктурою, державні замовлення, сприяння в популяризації бізнесу і т. ін.

По-п’яте, як показує досвід успішних реформ, необхідний інформаційно-психологічний супровід державної політики, тобто постійна комунікація бізнесу і громадськості про розвиток сектора цифровізації в Україні. Поінформування необхідне не лише для покращення середовища обізнаності про вектори розвитку держави та її економіки, але й заради впливу на поведінку населення і суб’єктів бізнесу.

У комплексі наявність та належна активізація дії зазначених компонент інституціонального забезпечення дозволять значно зрушити процеси досягнення визначених нами стратегічних цілей державної політики розвитку сектора цифрової економіки в Україні, зробити її більш збалансованою і системною, сфокусованою навколо чітко визначених орієнтирів, чинників та умов, що їх визначають, забезпечити якнайкращу комунікацію з представниками інформаційного суспільства, бізнесу та громадськості, інфраструктурним та іншими елементами.

Структуру авторського бачення системи інституціонального забезпечення розвитку сектора цифрової економіки наведено на рис. 4.11, а відповідну аргументацію – нижче.

При формуванні інституціонального забезпечення в будь-якій царині економіки та суспільного життя закономірно найбільш важливе значення відводиться системі нормативно-правових актів, які визначають правила гри, регулюють відносини між учасниками, створюють стимули для раціональної поведінки економічних агентів і т. ін. Сектор цифровізації економіки не виключення, а, навпаки, в більшій мірі абсолютно нова сфера відносин, врегулювання яких потребує цілого комплексу змін до вітчизняного законодавства, узгодження його положень з міжнародною практикою, врегулювання пакету питань інформаційної безпеки.

Відтак, у межах питання державної політики формування інституціонального забезпечення розвитку сектора цифрової економіки в першу чергу потрібно вести мову про покращення законодавчої основи її функціонування. Враховуючи великий пласт аспектів і питань, які мають бути законодавчо врегульованими, можна справедливо стверджувати про необхідність прийняття окремого закону України про розвиток сектора цифрової економіки, в межах його були б чітко визначені основні поняття у сфері цифрової економіки, зокрема такі, як цифрове середовище, цифровий документ, відносини у сегменті цифровізації та багато інших. В законі були б прописані мета, стратегічні орієнтири розвитку цифрової економіки України, методи, принципи, механізми та інструменти регулювання ринку цифрових продуктів та сервісів, сектора цифрової економіки загалом.

Окремим блоком законодавчих питань відносно нормативно-правової основи функціонування сектора цифрової економіки потрібно вважати особливості здійснення ключових видів діяльності в цифровій економіці, її суб’єктів та об’єктів, правовідносин, усіх видів і типів юридичної, соціальної та економічної відповідальності.

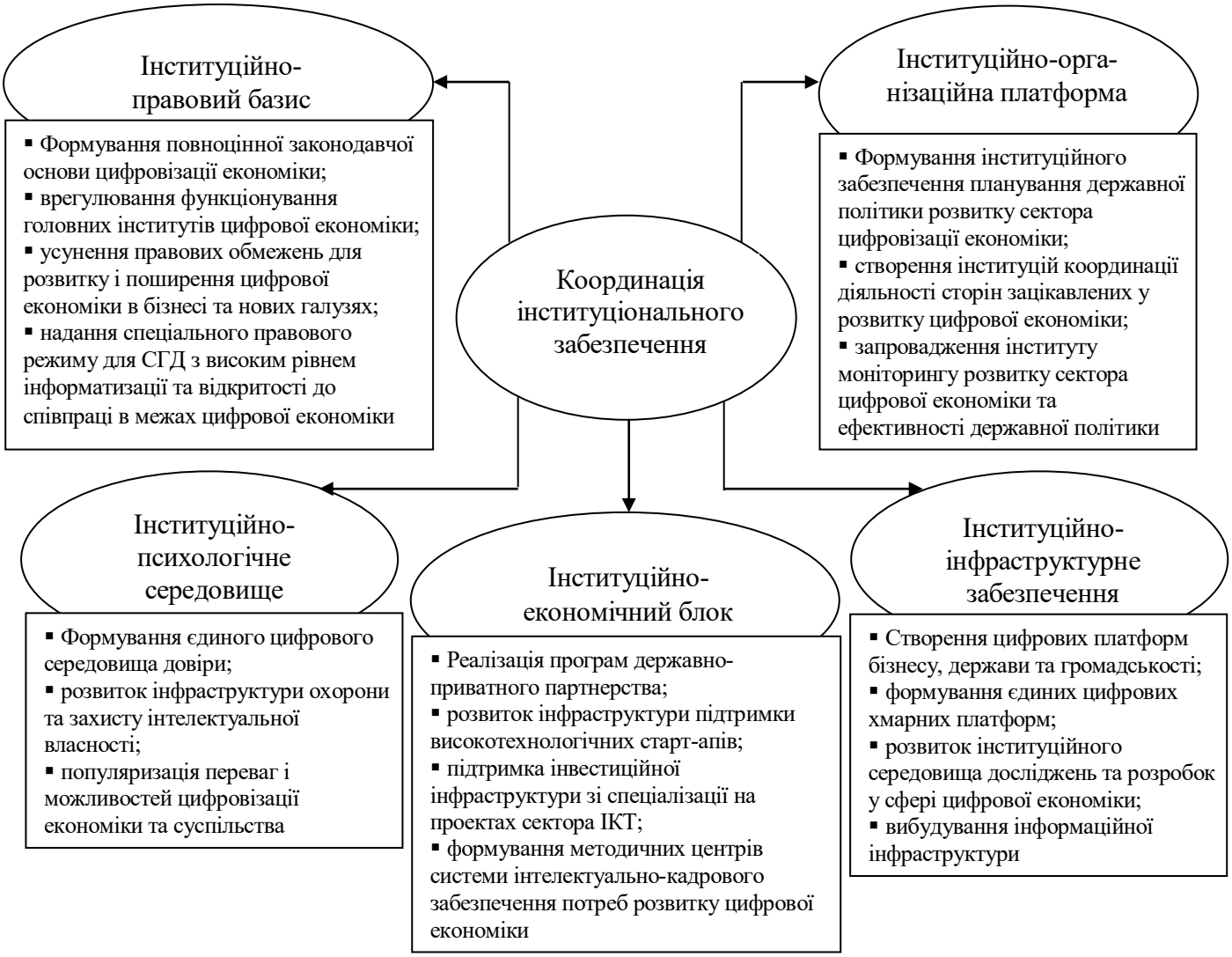

Рис. 4.11. Структура інструментів формування інституціонального забезпечення розвитку сектора цифрової економіки в Україні *(авторська розробка)*

Важливо говорити й про те, що розвиток цифрових технологій став можливим завдяки активному інноваційно-технологічному розвитку в світі. Але цей процес не зупиниться на цифровізації, він буде відбуватися й надалі. Відтак, важливо бачити наступні перспективи та законодавчо врегулювати інструменти застосування особливих правових режимів відносно стимулювання науково-дослідної, експериментальної, інноваційно-технологічної діяльності вже в умовах становлення потужного сектора цифровізації національного господарства України.

Після чіткого визначення та інституціалізації ключових понять, важливих для належного функціонування і державного

регулювання відносин у межах сектора цифрової економіки необхідним є нормативно-правове врегулювання функціонування її головних інститутів. Об'єктивно має бути встановленим єдиний спосіб ідентифікації та аутентифікації фізичних і юридичних осіб, сформованим так зване єдине цифрове середовище «довіри». Всі питання, які пов'язані з ідентифікацією суб'єктів відносин задля подальшого безпечного комунікування та обміну даними, мають бути законодавчо врегульованими. В іншому випадку замість переваг та перспектив зміцнення конкурентоспроможності національного господарства можна отримати комплекс проблем інформаційної безпеки та загроз сталого функціонування економіки.

Для недопущення зазначеного важливе значення має й питання законодавчого врегулювання аспектів, пов'язаних із отриманням, аналізуванням, опрацюванням, передачею та зберіганням даних. Потрібно інституціалізувати права на збір інформації, визначити умови відносно опрацювання та аналізування даних, їх комерційного використання, створити сприятливе середовище для роботи з великими базами даних як фізичних, так і юридичних осіб, ідентифікувати статус систем автоматичного зняття даних з пристроїв обліку без участі сторін.

На сьогоднішній день в Україні все більшого використання отримують технології блокчейн. До прикладу, у 2017 р. із використанням блокчейн було реалізовано оновлену версію інформаційної системи Державного земельного кадастру України. Третє покоління технології блокчейн знаходиться ще в процесі розвитку, але вже ведеться активна робота над блокчейном четвертого покоління. Технологія передбачає розробку масштабних промислових додатків, здатних одночасно керувати багатьма процесами, обробляти і зберігати величезні масиви даних, забезпечуючи їх логічний взаємозв'язок і узгодженість. Але питання використання цієї технології в нашій державі законодавчо не в повній мірі врегульоване. Відтак, у межах удосконалення інституційно-правового забезпечення розвитку сектора цифровізації

національного господарства України важливо визначити правову основу використання технології блокчейн в економіці, державному управлінні та громадському секторі.

Попри те, потребують врегулювання й питання правового статусу інтернету речей, штучного інтелекту та машинного навчання, хмарних сервісів та обчислень, великих даних, віртуальної та доповненої реальності, сучасних біоінженерних технологій, цифрових двійників і цифрових технологічних платформ. Навіть держави з найбільш прогресивним розвитком економіки в цілому та цифрової економіки зокрема на сьогодні ще не мають досконалих положень законодавства щодо цих базисних інструментів цифровізації, але, в будь-якому разі, їх застосування стає все більш масовим, а значимість в економіці – істотнішою. Відтак, слід працювати й в частині удосконалення вітчизняного законодавства, яке регулює їх застосування, імплементувати провідні зарубіжні практики в цій сфері.

До стратегічно важливих напрямів державного регулювання в частині формування інституційно-правового забезпечення розвитку сектора цифрової економіки віднесемо й усунення правових обмежень для поширення принципів цифрової економіки в бізнесі та нових галузях. Діяльність у цьому напрямі передбачає наступні принципові положення: по-перше, законодавчі ініціативи, які пришвидшують мотивацію економічних агентів до ширшого застосування у бізнес-процесах та господарській практиці інформаційних технологій; по-друге, нормативно-правові акти, які забезпечують захист прав та інтересів суб'єктів – учасників відносин у межах цифрової економіки; по-третє, усунення адміністративних та інших перешкод на шляху розвитку сектора цифровізації економіки та активне поширення цифрових відносин.

Щодо посилення мотивації до якнайширшого впровадження інформаційних технологій у межах внутрішніх і зовнішніх процесів суб'єктів господарювання, то, на нашу думку, необхідним є визначення правового статусу та запровадження єдиного реєстру трудових відносин, що замістив би низку традиційних фізичних інструментів (трудові

книжки, цивільно-правові договори, картки обліку робочого часу і т. ін.), а також урегулював та спростив перешкоди на шляху реалізації трудових відносин у цифровій сфері.

Наступним етапом стало би запровадження електронних засобів комунікування й у інших царинах взаємовідносин, зокрема між населенням, суб'єктами бізнесу, представниками громадянського суспільства, державою. Регулювання цих процесів може набувати й більш «агресивної» форми, до прикладу, шляхом заборони впровадження нових сфер та форм відносин держави з фізичними і юридичними особами без відповідного аналога у цифровій площині.

Відносно другого напряму – гарантування дотримання прав, то органам влади слід активізувати роботу зі визначення та впровадження правового механізму захисту прав інтелектуальної власності та результатів науково-дослідної, інноваційно-технологічної, іншої інтелектуальної творчої діяльності.

В напрямі усунення адміністративних та інших перешкод окремого важливого статусу набуває питання проведення експертизи чинних в Україні нормативно-правових актів, якими регулюється господарська діяльність, на предмет наявності у них положень, які перешкоджають або ускладнюють застосування цифрових технологій суб'єктами господарювання як загалом, так і за видами економічної діяльності, секторами економіки. Особлива увага має бути приділена галузям реального сектора економіки, а також галузям інформації та комунікації, фінансової і страхової діяльності, професійної, наукової та технічної діяльності, адміністративного та допоміжного обслуговування, державного управління, соціального страхування, освіти, охорони здоров'я та надання соціальної допомоги.

Необхідні й зміни в системі технічного регулювання та стандартизації, зокрема відносно їх адаптації та приведення до вимог і особливостей розвитку сектора цифрової економіки. Такі заходи особливо актуальні, оскільки дозволяють випереджати проблемні ситуації, які можуть виникати у зв'язку з активним розвитком цього сектора економіки та

нарощуванням т. зв. інституційних пасток у сфері технічного регулювання та стандартизації, обумовлених відсутністю чи неузгодженістю чинних положень та появою принципово нових технологічних продуктів (сервісів).

Успіхам у напрямі стимулювання розвитку сектора цифрової економіки сприятиме й надання спеціального правового режиму для суб'єктів господарської діяльності з високим рівнем інформатизації та відкритості до співпраці в межах розвитку цифрової економіки. Але одразу слід наголосити на тому, що мають бути чітко визначеними критерії переходу на такий спеціальний правовий режим, серед яких важливе місце посідають інформаційна відкритість, готовність до співпраці в межах інформаційного моніторингу діяльності, відповідальність за порушення, включно з виходом з-під дії спеціального правового режиму.

Зауважимо, що спеціальний правовий режим цифровізації дозволяє забезпечити системний вплив шляхом сукупності регуляторних, охоронних, процесно-процедурних засобів, які характеризують специфічне поєднання дозволів, заборон, зобов'язань, гарантій його дотримання. Фактично, спеціальний правовий режим необхідний для врегулювання господарських відносин у сфері цифрової економіки, зведення їх в єдине правове поле для досягнення в підсумку інформаційно-економічної безпеки всіх суб'єктів та учасників сектора цифровізації. Основоположними принципами правого режиму цифрової економіки є права на вільне отримання, передачу та поширення інформації, а ключовим об'єктом, закономірно, слід вважити права доступу до інформації.

Особливо важливого значення у контексті формування та реалізації, забезпечення ефективності державної політики розвитку сектора цифрової економіки має вибудування відповідної організаційної системи та структури управління цими процесами. Фактично в діючу систему державного управління має бути «вмонтованим» блок, відповідальний за організацію політики держави у сфері цифровізації.

Зрозуміло, що за питання розвитку секторів економіки відповідальне Міністерство економіки України. Але поступ

сектора цифрової економіки залежить від цілого комплексу питань і проблем, які виходять за рамки компетенцій і повноважень цього міністерства. Це і освіта та наука, і інноваційно-технологічна діяльність, і інформаційно-технологічна інфраструктура, і охорона інтелектуальної власності, і підготовка кадрів та низка інших питань.

Виходячи із зазначених міркувань, актуалізується питання створення інституцій координації, по-перше владних структур з формування та реалізації державної політики розвитку сектора цифрової економіки та, по-друге, діяльності сторін, зацікавлених у зростанні цього сектора національної економіки. Не виключаємо й варіант поєднання першого та другого.

До зацікавлених сторін відносно розвитку сектора цифрової економіки передовсім відносимо органи державної влади, суб'єктів підприємницької діяльності, представників громадянського суспільства, освітні та науково-дослідні структури. Відповідно, достатньо визначальне значення може мати створення координаційних рад при Міністерстві економіки України та на нижчих рівнях управління – при обласних та районних державних адміністраціях. Такий підхід не передбачає додаткових інституцій, а лише координацію діяльності чинних в цілях якісного і системного планування та подальшої реалізації державної політики розвитку сектора цифрової економіки.

Важливе значення має й формування інституційного забезпечення планування державної політики розвитку сектора цифровізації економіки. Йдеться про різнорівневе планування – на стратегічному, тактичному і операційному рівнях. Ми бачимо повноцінну систему інституційного забезпечення планування державної політики в аналізованій сфері з компонент, наведених на рис. 4.12.

Прийняття та реалізація в Україні визначених стратегічно-програмних документів на різних рівнях ієрархії управління економікою дозволила б більш системно і комплексно підійти до планування державної політики в аналізованій сфері.

Стратегічний аспект планування передбачає узгодження прогностичних характеристик розвитку економіки та її

цифрового сектора, еволюції розробки та впровадження цифрових технологій, бачення стратегічних векторів та сфер розвитку цифровізації, формування відповідних систем управління розвитком цифрової економіки. Операційний рівень управління забезпечує безпосередню реалізацію визначених заходів та конкретних проектів, визначення їх стандартів та кількісно-якісних характеристик, координацію діяльності суб'єктів політики, формування методології управління та візії напрямів розвитку досліджень, науки і техніки, підготовки кадрів, визначення джерел залучення і використання ресурсного забезпечення.

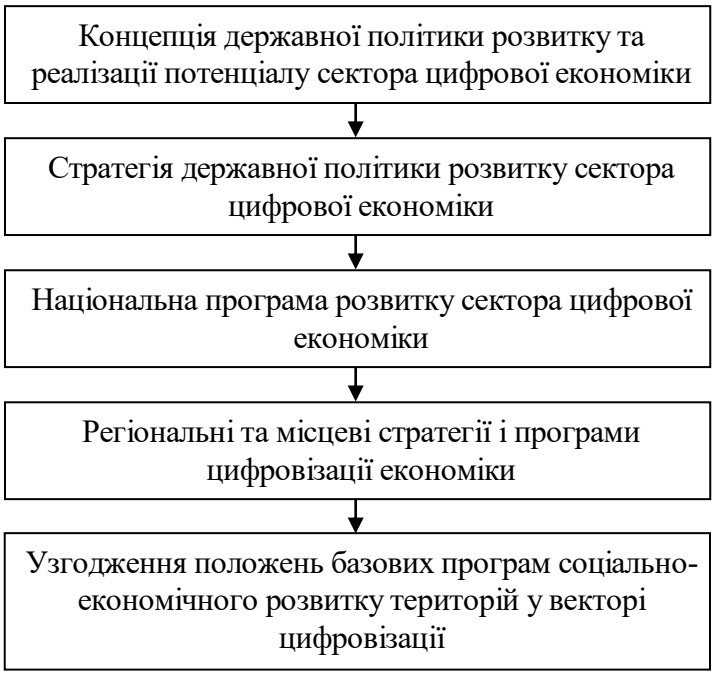

Рис. 4.12. Концептуальна послідовність формування інституціонального забезпечення планування державної політики розвитку сектора цифрової економіки України *(авторська розробка)*

Однак, планування – це лише одна зі функцій управління. Після, організації та реалізації заходів державної політики вадливо забезпечити контроль ефективності. Якісним інструментом контролювання в розвинених економіках слугує моніторинг. Саме тому ведемо мову про необхідність запровадження в Україні інституту моніторингу розвитку сектора цифрової економіки та ефективності державної політики в цій сфері. Його упровадженню має передувати

розробка системи критеріїв та показників, у тому числі на засадах попереднього вивчення зарубіжного досвіду, а також визначення інструментів моніторингу (збору і опрацювання даних. оприлюднення результатів) за розвитком сектора цифрової економіки, його сегментів (включно з процесами цифрової трансформації бізнесу, держави, громадянського суспільства, населення), інфраструктури, стратегічно важливих об'єктів.

У межах інституційно-інфраструктурного забезпечення важливе значення має бути відведене створенню цифрових платформ, причому на рівні всіх суб'єктів суспільно-економічних відносин. Йдеться про цифрові платформи, які забезпечують ринки товарів, послуг та інформації. Підприємства – платформи є сучасним світовим трендом розвитку сектора цифрової економіки, її базисом і фундаментом. У руслі розвитку цифрової економіки все більше як нових суб'єктів господарювання, так і діючих бізнесів переходять на бізнес-процеси які відбуваються в інтернет-просторі.

Для подальшого розвитку цифрових платформ органам державного управління слід забезпечити включення відповідних заходів до всіх програм соціально-економічного розвитку держави, її територій, галузей та видів економічної діяльності, сформувавши, таким чином, широкий комплекс засобів фінансово-економічної мотивації (фінансово-інвестиційне забезпечення, доступні кредити, податкові пільги, ін.) підприємств, особливо найбільш мобільних – представників сектора МСП, інноваційного та високотехнологічного бізнесу. Паралельно може вестися діяльність і з поінформування бізнесу та населення відносно переваг, які надає використання цифрових платформ.

Цифрові платформи держави, їх поява, розбудова, а надалі взаємодія між собою та з електронними сервісами бізнесу і громадськості дозволяють сформувати площадку комунікації, взаємодії та обміну, передачі/отримання продуктів, послуг між державою та іншими особами, зацікавленими в отриманні державних послуг.

Своєю чергою, цифрові платформи громадянського суспільства забезпечують джерело відкритих даних суспільного бачення функціонування і розвитку різних сфер суспільного життя, функціонування бізнесів, отримання зворотних зв'язків від суспільства та інформації, яка важлива для держави в плані покращення соціально-гуманітарної, економічної та іншої політики.

Логічно, що наступним стратегічним етапом державної політики розвитку сектора цифрової економіки має, на нашу думку, стати об'єднання цифрових платформ, що будуть сформовані на рівнях різних груп суб'єктів, управління економікою та суспільним розвитком, сферах соціально-економічного життя, секторах економіки, видах економічної діяльності тощо. Йдеться про утворення єдиних цифрових хмарних платформ із відкритими інтерфейсами взаємодії, що також дозволяють іншим суб'єктам «втручатися» у їх функціонування та удосконалювати їх через використання власних додатків. Із достатньо вагомим уточненням відносно гарантування аспектів безпеки інформації та дотримання положень законодавства.

Зауважимо, що такий підхід до розвитку інституційно-інфраструктурного забезпечення сектора цифрової економіки України надає низку переваг, до яких, попри інші, віднесемо: досягнення «суб'єктності» цифрових контрагентів (на сьогодні це одна з проблем подальшого поступу вітчизняного сектора цифрової економіки, адже існують способи контактування без ідентифікації осіб, наявності/ненаявності, визнання чи ні цифрового підпису і так далі; можливість встановлення суб'єктності одразу забезпечує і ідентифікацію контрагента, і його відповідальність, включно з оподаткуванням, дотриманням норм законодавства тощо), підвищення ефективності бізнес-процесів, оскільки напрями цифрової взаємодії обиратимуться на підставі швидкого комп'ютеризованого опрацювання і аналізування великої чисельності всіх можливих варіантів розвитку подій; мінімізацію корупційної складової через усунення людського фактора як в системі адміністративних послуг, так і у

відносинах «бізнес-до-бізнесу», діяльності (в значній мірі лобістського характеру) громадських організацій.

У межах інституційно-інфраструктурного забезпечення розвитку сектора цифрової економіки України потрібно вести мову й про розвиток інституційного середовища досліджень та розробок у сфері цифровізації економіки, а також інформаційної інфраструктури. Щодо першого, то таке завдання особливо актуальне для розвитку в середовищі науково-дослідної та інноваційно-технологічної діяльності дослідницьких компетенцій і технологічних напрацювань, достатніх для формування системи підтримки пошукових та прикладних досліджень в сфері цифрової економіки для забезпечення технологічної самостійності і розвитку національної економіки за кожним напрямом наскрізних цифрових конкурентоспроможних технологій.

Інформаційна інфраструктура є основоположною для належного функціонування та подальшого розвитку сектора цифровізації економіки та суспільства. Це беззаперечно. Відтак, у межах державної політики в цій сфері важливо передбачити реалізацію заходів, орієнтованих на розвиток мереж зв'язку, достатніх для повноцінного впровадження і використання цифрових технологій бізнесом, державою та населенням; створення системи центрів опрацювання даних; упровадження цифрових платформ роботи з даними для забезпечення потреб бізнесу, держави та населення; створення ефективної системи збору, опрацювання, збереження та надання споживачам просторових даних.

У межах інституційно-економічного блоку головне завдання зводиться до формування середовища з високим рівнем мотивації економічних агентів відносно впровадження і використання сучасних інформаційних технологій. Але важливо розуміти, що створення державою пільг та преференцій для окремих суб'єктів господарювання об'єктивно призводить до викривлення конкурентного середовища, що негативно позначається на ефективності функціонування економіки в цілому, призводить до утворення девіантних елементів ринку – монополій, корупції влади, зрощування

бізнесу та влади, ін.

Відтак, важливо аби під час формування державної політики розвитку сектора цифрової економіки планувалося застосування інструментів та засобів, які забезпечують мотивацію економічних агентів до розвитку власного мікросередовища інформатизації, а також участі у функціонуванні та розвитку сектора інформаційної економіки держави загалом, але не суперечать принципам конкуренції. Серед таких доцільно виділити інструмент приватно-публічного партнерства, коли держава надає певні економічні активи, які належать їй у спільні з бізнесом чи громадськими структурами проекти.

Такий підхід одночасно сприяє перетворенню науково-дослідної та інноваційної політики на більш прийнятну та адаптивну до середовища, яке швидко змінюється, а також до соціальних та глобальних викликів. Це дозволяє бізнесу розвивати нові ринки, мати кращий доступ до матеріальних та інформаційних ресурсів, які належать державі.

Зауважимо, що сьогодні в Україні все у більшій мірі застосовується інструмент смарт-спеціалізації в розвитку міст, територій та регіонів країни. Відповідно, поєднання цієї стратегії з інструментами приватно-публічного партнерства дозволяє і зміцнити конкурентоспроможність підприємств, які беруть в них участь, і підвищити ефективність, спроможність реалізації національних та регіональних проектів.

Важливе значення у цьому блоці віднесемо й державній підтримці високотехнологічних старт-апів зі спеціалізацією на проектах, що розвивають сектор цифровізації економіки. На наше переконання, в Україні державна політика підтримки розвитку сектора малого і середнього підприємництва не надто ефективна, масштаби фінансування та кількість реалізованих заходів практично не корелюють зі змінами в чисельності та обсягах господарювання суб’єктів малого і середнього бізнесу як в країні в цілому, так і в її регіонах. Одним зі шляхів зміни такої ситуації може стати фокусування уваги на окремих сегментах цього сектора економіки, яким, до прикладу, можуть стати малі та середні підприємства, які спеціалізуються на

розробці і впровадженні цифрових технологій шляхом їх інформаційної (популяризація, поширення, підтримка і впровадження) та інвестиційної (фінансова, податкова, інфраструктурна та інша підтримка) акселерації.

Активна поява, фінансування і розвиток інформаційно-технологічних старт-апів – прямий шлях до всеохоплюючого розвитку сектора цифрової економіки держави. Такий висновок підтверджується й тим, що процеси відбувають у природній спосіб, шляхом формування попиту на інформаційно-технологічні інновації, створення їх пропозиції, формування ринку, зростання його інвестиційної привабливості та отримання прийнятного рівня рентабельності (задоволення потреб) усіма учасниками процесу – інноваторами, інвесторами, користувачами ІТ-продуктів та їх споживачами.

В частині інституційно-економічного забезпечення державної політики розвитку сектора цифровізації економіки пріоритетне значення, на наше переконання, має система фінансового стимулювання інноваційно-технологічної діяльності, розвитку інформаційно-комунікаційного сектора, підготовки необхідних фахівців.

Для забезпечення таких процесів слід вести мову про виділення фінансового ресурсу як на центральному, так і на регіональному та місцевому рівнях управління для співфінансування діяльності елементів інфраструктури підтримки високотехнологічних старт-апів, підтримки інвестиційної інфраструктури зі спеціалізації на проектах сектора ІКТ, формування методичних центрів системи інтелектуально-кадрового забезпечення потреб розвитку цифрової економіки.

Головним завданням інституційно-психологічної складової інституціонального середовища розвитку в Україні сектора цифрової економіки слід уважати достатній інформаційно-психологічний вплив на усіх суб’єктів, які є учасниками або від яких залежить становлення сектора цифровізації національної економіки. Одночасно не слід забувати, що вагомим чинником стимулятором такого середовища є й поінформування про гарантії безпеки власності

під час участі у відносинах у межах цифрової економіки у всіх її проявах та аспектах.

Відповідно, ми вважаємо, що передусім в країні потрібно створити повноцінні правові умови для існування єдиного цифрового середовища довіри. Йдеться про забезпечення усіх учасників цифрової економіки засобами довірчих цифрових дистанційних комунікацій з такими ключовими елементами, як віддалене підтвердження особи, рівний статус різних способів ідентифікації та аутентифікації фізичних та юридичних осіб, цифровий підпис, цифрове право представлення інтересів третіх осіб, паритетне рівне визнання правочинності цифрових та нецифрових відносин, форми незалежної довірчої фіксації та надання зацікавленим особам юридичних фактів у межах електронної дистанційної взаємодії, умови функціонування ринку цифрових послуг і т. ін. Беззаперечно, що повне юридичне врегулювання цих аспектів дозволить швидше і безпечніше розвиватися сектора цифрової економіки в Україні.

Певним достатньо вагомим посилом від влади – психологічним чинником для населення, громадянського суспільства та бізнесу щодо всесторонньої підтримки програм і проектів розвитку сектора цифрової економіки є розбудова інфраструктури охорони та захисту інтелектуальної власності. Належна захищеність інтелектуальних прав сприятиме активізації інтелектуальної творчої діяльності та використанню її результатів у напрямі цифровізації різних сфер суспільного життя, галузей та секторів національної економіки.

Але для цього вже визріла актуальність внесення певних важливих змін до вітчизняної нормативно-правової системи, орієнтованих на стимулювання нарощування обороту продуктів – результатів інтелектуальної діяльності, у т. ч. оцифрування та цифрового обігу накопичених масивів об’єктів інтелектуального права, використання результатів інтелектуальної діяльності для потреб розвитку інноваційно-технологічного та цифрового секторів економіки, лібералізації режимів обігу об’єктів інтелектуальних прав заради розвитку сектора цифровізації економіки, унеможливлення здійснення правопорушень в сфері інтелектуальних прав.

Яко доповнюючий інструмент у межах політики з формування інституційно-психологічного середовища розвитку сектора цифрової економіки відмітимо активну діяльність зі популяризації переваг і можливостей цифровізації економіки та суспільства. Для цього слід розгорнути відповідну рекламно-соціальну кампанію, а також організувати по всій країні низку міжнародних форумів із обговорення проблем розвитку цифрової економіки, участі України у глобалізаційних проектах з цифровізації, розвитку цифрової інфраструктури, започаткувати державні та регіональні грантові програми на конкурсних засадах для фінансування найбільш перспективних у цій сфері наукових досліджень, стимулювати інноваційно-технологічні старт-апи, що спеціалізуються на розвитку цифрових технологій.

4.5. Обґрунтування положень організаційно-економічного механізму зміцнення економічної безпеки сектору ІТ

Досягнення визначених стратегічних пріоритетів державної політики зміцнення економічної безпеки ІТ-сектору в Україні об’єктивно потребує впровадження відповідного організаційно-економічного механізму, що передбачатиме сукупність заходів і завдань, які реалізуватимуться у відповідній послідовності і в сукупності забезпечать досягнення мети державної мети політики у цій сфері.

На нашу думку, метою організаційно-економічного механізму зміцнення економічної безпеки сектору ІТ в Україні має стати формування економіко-правового середовища збільшення обсягів та детінізації господарської діяльності суб'єктів сектору ІТ, реалізація його потенціалу в підвищенні інноваційності та цифровізації економіки, нейтралізація ризиків і загроз економічній безпеці держави у сфері інформаційних технологій. Саме відповідне середовище і сформує стимули суб’єктів господарювання, елементів інфраструктури та інших учасників для здійснення заходів, що в сукупності забезпечить реалізацію визначеної мети. Принциповим при цьому вважаємо

не тільки покращення важливих аспектів економічної безпеки суб'єктів та сфери ІТ загалом, але й реалізацію її потенціалу в системі забезпечення економічної безпеки та конкурентоспроможності економіки України. Таким чином, по-перше, державна політика у сфері безпеки ІТ-сектору та розвитку національної економіки буде узгодженою; по-друге, буде забезпечено високий рівень узгодження і гармонізації завдань і заходів державної політики; по-третє, досягатимуться ефекти синергії та якісної міжгалузевої співпраці.

Як вже зазначалося, виконання визначеної стратегічної мети визначається реалізацією базових стратегічних пріоритетів розвитку ІТ-сектору України, зокрема це зміцнення інтелектуального-кадрової, виробничої та фінансової складових забезпечення економічної безпеки сектору ІТ; зміцнення економічної безпеки суб'єктів високотехнологічного та інноваційного підприємницького секторів ІТ; реалізація потенціалу сектору ІТ у формуванні системи інноваційної та інтелектуально-технологічної безпеки держави; формування системи економіко-ресурсної стійкості сектору ІТ на довгострокових стратегічних засадах; посилення інституційно-інфраструктурного базису економічної безпеки сектору ІТ; становлення і розвиток сектору цифровізації економіки, забезпечення його зовнішньо-економічної безпеки.

Реалізація державної політики в аналізованій сфері має ініціюватися, реалізовуватися та контролюватися з боку її головного суб'єкта – органів державної законодавчої (Верховна Рада України, Комітет з питань інформатизації та зв'язку, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації) та виконавчої (Президент України, Рада національної безпеки та оборони України, Кабінет міністрів України, Міністерство інфраструктури України, Міністерство економіки України, Державне агентство з питань електронного урядування, Державна служба спеціального зв'язку) влади.

Позаяк, розуміємо, що до суб'єктів політики важливо також відносити і безпосередньо суб'єкти господарювання сфери ІТ, а також елементи інституційної та бізнес-

інфраструктури цієї сфери. Від перших залежить міра та ефективність провадження державної політики та її поширення у сектор ІТ. Від других – міра підтримки, рівень інтелектуально-кадрового, фінансово-інвестиційного та ресурсного забезпечення, як реформ так і засад розвитку вітчизняних суб'єктів розвитку вітчизняного ІТ-сектору.

Важливо, аби в рівній мірі реалізувалися як економічний, так і організаційний блоки державної політики в рамках запропонованого організаційно-економічного механізму, адже, вони якісно підсилюють одне одного і сприяють значно вищій ефективності організаційно-економічного механізму. Власне, економічний блок державного регулювання покликаний створити середовище високої мотивації суб'єктів сектору та його інфраструктури до так званих «правильних дій». Організаційний блок стосується організації державної політики в аналізованій сфері, створення для цього відповідних структур і суб'єктів, здійснення заходів адміністративного і обмежуючого характеру, повноцінного виконання базових державницьких функцій – аналізу, планування, організації, мотивації та контролю результативності здійснюваних заходів, отриманих в процесі реалізації політики ефектів.

Таким чином, в рамках пропонованого механізму, як стратегічні пріоритети так і тактичні завдання-заходи важливо вибудувати у відповідності до економічного та організаційного блоків регулювання. До прикладу, в більшій мірі економічний характер притаманний таким очікуваним результатам державного регулювання, як посилення ключових складових безпеки сектору ІТ, його найбільш інноваційних та високотехнологічних суб'єктів, реалізація ролі сектору в посиленні інноваційної конкурентоспроможності національної конкурентоспроможності; організаційний – покращення економіко-ресурсного та інституційно-інфраструктурного забезпечення сектору ІТ, а також реалізація його ролі в розвитку цифровізації економіки України.

Але, попри диференціацію державної політики реалізації організаційно-економічного механізму зміцнення економічної безпеки сектору ІТ на економічний та організаційний блоки

слід зауважити, що для кожного з них існує потреба в застосуванні відповідних економічних (методи, важелі, інструменти, ресурсне забезпечення, оцінювання ризиків), організаційних (планування, координація, моніторинг, контроль, збалансування інтересів учасників) та інституційних (закони, нормативні акти регіональних та місцевих органів влади, ментально-психологічне середовище) елементів управління. Елементний склад та тактичні завдання-заходи реалізації організаційно-економічного механізму державної політики зміцнення економічної безпеки ІТ-сектору економіки України подані на (рис. 4.13).

В контексті економічної частини механізму зміцнення економічної безпеки сектору ІТ в Україні має стати покращення параметрів таких найбільш важливих складових, як інтелектуально-кадрова, виробнича та фінансова. В цьому контексті, об'єднуючим ці три напрями інструментом має всі підстави стати формування привабливого бізнес-клімату для інвестування в ІТ-сектор, збалансований бізнес-клімат сприятиме залученню інвестицій і фінансового забезпечення, створюватиме хороші передумови для формування якісного кадрового забезпечення і активізації виробничих процесів. Бізнес-клімат – поняття, що залежить від багатьох чинників. Тому для його покращення доцільно скористатися досвідом успішних в цій сфері країн, де для інвесторів в ІТ-сектор крім сприятливих податкових умов гарантовані верховенство права та справедлива судова система, дозволено застосування норми англійського права (комбінація низьких податків і прозорої системи захисту прав, що сприяє припливу інвестицій і нових технологій на ІТ-ринок).

Органам влади також слід звернути увагу на те, що згідно даних фонду Insoft Capital, що спеціалізується на інвестиціях в аутсорсингові компанії в Україні та Східній Європі, ключовими параметрами, за якими потенційні інвестори оцінюють представників сегмента ІТО (IT Outsourcing), є обсяг продажу, чисельність зайнятих, рентабельність за показником EBITDA, клієнтський портфель і його диверсифікація, рівень менеджменту і якість бізнес-процесів.

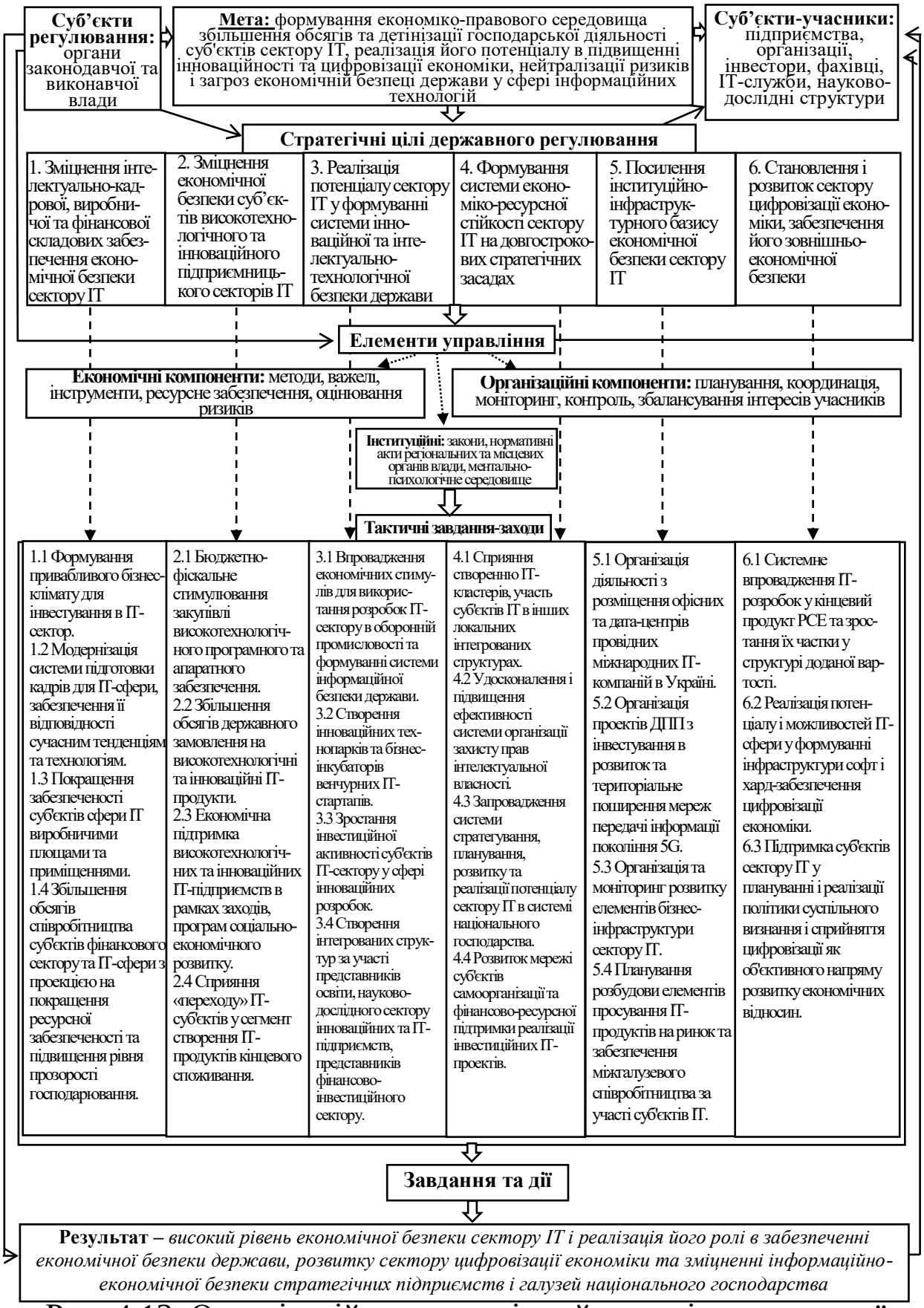

Рис. 4.13. Організаційно-економічний механізм державної політики зміцнення економічної безпеки ІТ-сектору України *(авторська розробка)*

Для підготовки якісних кадрів для вітчизняного ІТ-сектору (особливо з огляду на те, що кількість фахівців, які готуються ВНЗ, є достатньою, проте й рівень їх кваліфікації і професійно-кваліфікаційної майстерності, у т. ч. щодо застосування сучасних мов і методів програмування, є далеко недостатньою). Необхідною є модернізація вітчизняної системи підготовки кадрів для ІТ-сфери. Дієвим інструментом тут може стати створення спільно з провідними вітчизняними і зарубіжними компаніями навчальних (навчально-практичних) центрів при університетах.

Головними завданнями таких центрів мають стати: реалізація прикладного навчально-освітнього процесу з інформаційних технологій студентів у ВНЗ, а також розвиток та підвищення кваліфікації викладацько-професорського складу; поглиблене вивчення перспективних ІТ-розробок і технологій; імплементація у навчальний процес розроблених лідерами світової ІТ-індустрії навчальних програм, спрямованих на швидке оволодіння мовами програмування; формування організаційного і ресурсно-технологічного підґрунтя запровадження персональних програм розвитку фахівців сектору ІТ; співпраця з ІТ-підприємствами регіону у напрямку стажування випускників середніх та вищих навчальних закладів, що спеціалізуються на інформаційних технологіях; організація публічних просторів з спільного використання сучасних комп'ютерних пристроїв; виконання у рамках навчального процесу аутсорсингових замовлень по ІТ-проектах від представників бізнесу; прикладна науково-практична діяльність спільно з центрами ІТ-освіти; кооперація з об'єднаннями сектору ІТ, суб'єктами господарювання, центрів з дослідження і розвитку, в тому числі створених компаніями-нерезидентами, для реалізації проектів сектору інформаційних технологій.

Покращення виробничої складової економічної безпеки суб'єктів сектору ІТ України на сьогодні значно стримується через недостатність доступних виробничих площ та приміщень. Відповідно, одним із інструментів в рамках пропонованого нами механізму має стати покращення забезпеченості

вітчизняних суб'єктів сектору ІТ виробничими площами та приміщеннями.

Як свідчить світовий досвід, перспективною для нашої держави може стати практика створення так званих «brownfield'ів» – вже підготовлених ділянок, які б інвестор міг переробити, перебудувати, реконструювати або використати. Додатково потрібно створювати відповідні каталоги виробничих приміщень і таких пропозицій для сектору ІТ. Для місцевої влади особливо важливо готувати такі пропозиції саме для суб'єктів зі сфери досліджень, науково-дослідних розробок сфери ІТ, адже це забезпечує низку синергічних ефектів: розвиток місцевого бізнесу, його інноваційна активність, міжгалузева співпраця, сучасний високотехнологічний конкурентний бізнес та його продукція. Низка міст України, особливо в областях, що освітньо і науково розвинені та наближені до кордонів з ЄС, мають для цього високий потенціал: наявність розвинутої інфраструктури (дороги, транспортні сполучення), близькість до кордону, наявність кваліфікованої робочої сили, технічних вузів, високий рівень володіння іноземними мовами тощо.

Одним з найскладніших завдань на сьогодні залишається брак фінансового забезпечення, особливо для фінансування розширеного відтворення суб'єктів вітчизняного сектору ІТ. Ті пропозиції фінансово-кредитного ресурсу, що на сьогодні представлені в Україні, об'єктивно «дорогі» та малодоступні для більшості вітчизняних підприємств. Відповідно, тут потрібні нові та більш сучасні форми співпраці. На нашу думку, найбільш перспективним інструментом тут може стати налагодження співробітництва суб'єктів ІТ з представниками банківського і позабанківського секторів. Зближенню інтересів сторін сприятиме зниження вартості фінансово-кредитного ресурсу взамін на ІТ-послуги.

В контексті реалізації належного потенціалу сектору ІТ в системі економічної безпеки України важливе значення відводиться державній політиці підтримки і стимулювання розвитку високотехнологічного та інноваційного підприємницького сегментів у секторі ІТ. Це, власне й

вважаємо другим важливим напрямом економічного блоку пропонованого нами механізму, реалізація якого сприятиме не тільки розвитку сектору ІТ України, але й покращенню його важливих структурних характеристик.

В таких цілях першочергово важливим є упровадження і розширення бюджетно-фіскального стимулювання закупівлі високотехнологічного програмного та апаратного забезпечення. На нашу думку, податкові преференції в такому випадку могли б стосуватися не стільки від звільнення від сплати тих, чи інших податків суб'єктами сектору ІТ, як від продажу ними інноваційних ІТ-продуктів та послуг, прав на об'єкти інтелектуальної власності.

Стимулювати активність високотехнологічних ІТ-компаній, на наш погляд, можна й засобом державного замовлення на такі продукти. Для успішного та результативного впровадження інформаційно- комунікаційних інновацій у діяльність органів влади необхідна відповідна державна політика, спрямована на створення умов для виробництва, збереження, поширення та комплексного використання всіх видів державних інформаційних ресурсів, вільного доступу до них громадян та організацій всіх форм власності, на підвищення ефективності діяльності органів державної влади, управління та місцевого самоврядування. Розширення ринку інформаційних технологій в Україні уможливлює розвиток найбільш прогресивних методів і методологій процесу отримання загальної та вузькоспеціалізованої інформації.

У багатьох країнах роль інструменту держзамовлення на ІТ-продукти і послуги була сприйнята на належно високому рівні і це принесло значні соціальні дивіденди, реалізацію масштабних програм, націлених на підвищення рівня якості надання медичних, освітніх, державних послуг громадянам.

За оцінками європейських експертів, використання електронних процедур у процесі державних закупівель залучає до цього процесу більше учасників і підвищує конкуренцію, що в кінцевому підсумку приводить до економії витрат в рамках лише ЄС на рівні 150-200 млрд. євро щорічно. Більше того,

практично у всіх успішних в цьому аспекті країнах розроблялася довгострокова державна стратегія розвитку ІТ та забезпечувалося необхідне фінансування програм розвитку сектору, де істотна роль відводилася системі державних закупівель.

Альтернативними формами держзамовлення в аналізованому секторі економіки також є проведення державного замовлення на підготовку кадрів у відповідність до прогнозних потреб сфери ІКТ, налагодження оперативної перекваліфікації вітчизняних ІТ-кадрів відповідно до поточних потреб економіки, прискорення проникнення ІКТ у навчальні заклади, підтримка розвитку технопарків та профільних державних підприємств, залучення висококваліфікованих кадрів на основі конкурсно-грантової системи, забезпечення державного ІТ-сектору замовленнями відповідно до пріоритетних для держави сфер розвитку ІКТ.

На нашу думку, слід звернути увагу ще й на такий аспект. В Україні на всіх рівнях державного управління реалізується комплекс загальних та функціонально-галузевих стратегій і програм соціально-економічного розвитку. З тих, чи інших причин багато з них недостатньо ефективні і їх цілі і завдання не досягаються. Значний синергічний ефект можна було б отримати, в тому числі завдяки включенню суб'єктів сектору ІТ до виконавців заходів відповідних проектів і програм, а також шляхом передбачення відповідних розділів, або хоча б положень із забезпечення розвитку сектору ІТ, його сегментів і реалізації потенціалу і можливостей в системі розвитку територій держави і їх господарських комплексів.

Важливим завданням в рамках економічної політики в Україні на сьогодні є покращення такої структурної характеристики в секторі ІТ як зменшення частки аутсорсингу та зростання частки продажу ІТ-продуктів кінцевого призначення, адже за оцінками фахівців на сьогодні готовий кінцевий ІТ-продукт, особливо на внутрішній ринок, сьогодні створює не більше 5 % вітчизняних ІТ-компаній. Це знижує потенціал сектору, зменшує обсяги доходу галузі та ВВП країни, обмежує можливості до створення нових робочих місць.

Більше того, зміна ситуації посприяла б розширенню місткості внутрішнього ринку ІТ-продукції.

На наш погляд існує доволі багато інструментів реалізації такої політики, зокрема це підтримка співпраці суб'єктів ІТ-сфери та підприємств торгівлі і сфери споживчих послуг, маркетингових фірм; реалізація державно-приватних проектів, де частина витрат зі створення ІТ-продукту фінансує держава або інший партнер; сприяння входженню на внутрішній ринок України провідних світових виробників кінцевого ІТ-продукту і створення спільних підприємств або реалізації спільних проектів.

Сектор ІТ розглядається нами важливим інструментом протидії загроз інформаційної безпеки та кіберзлочиності. Проте є підстави стверджувати, що в Україні цей інструмент реалізується не в повній мірі. Підтвердженням такого висновку є прояви кібератак, що мали місце в Україні в останні роки та їх суттєві негативні наслідки. До прикладу, у 2015 р. відбулась кібератака на енергетичні компанії України. Найбільше постраждали споживачі Прикарпаттяобленерго: було вимкнено близько 30 підстанцій, близько 230 тисяч мешканців залишались без світла протягом однієї-шести годин. Атака відбувалася із використанням троянської програми BlackEnergy. Водночас синхронних атак зазнали Чернівціобленерго та Київобленерго. Загальний недовідпуск електричної енергії становив 73 МВт/год.

Перші атаки на інформаційні системи приватних підприємств та державні установи України фіксувалися ще під час масових протестів в 2013 р. Російсько-українська кібервійна стала першим конфліктом в кіберпросторі, коли була здійснена атака на енергосистему з виведенням її з ладу; мали місце атаки проти інформаційної системи «Вибори», численні атаки на відмову обслуговування, діфейси, кібершпигунство.

У 2016 р. хакерська атака на урядові сайти Держказначейства України і на внутрішні мережі держорганів призвела до масштабних затримок бюджетних виплат. Негативний прояв кібератак мав і позитивні наслідки, що

полягали у здійсненні заходів, орієнтованих на ширше використання сектору ІТ в забезпеченні інформаційної, а через неї й економічної безпеки України. Підтвердженням цього можна вважати розвиток співробітництва України з партнерами по ЄС і НАТО в питанні протидії кібератакам. Інструментом такої співпраці стало використання трастових фондів НАТО для закупівлі і надання українським державним органам технологій та обладнання, навчання персоналу і ефективної експлуатації даних систем.

У 2018 р. у складі Державного центру кіберзахисту та протидії кіберзагрозам Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України створено Центр реагування на кіберзагрози; вже понад 10 років працює CERT-UA – спеціалізований структурний підрозділ Державного центру кіберзахисту та протидії кіберзагрозам Держспецзв'язку, що координує діяльність органів державної влади з питань виявлення, усунення наслідків кібератак на інформаційні ресурси і надає консультативно-методичну допомогу.

Не менш важливим економічним напрямом державної політики в рамках пропонованого нами механізму є реалізація потенціалу сектору ІТ у формуванні системи інноваційної та інтелектуально-технологічної безпеки держави.

В першу чергу цьому сприятиме горизонтальна інтеграція сектору ІТ та галузей реального сектору економіки. На сьогодні вкрай обмеженими є практики відповідного співробітництва. Для цього, на нашу думку необхідно розвивати фінансову, інформаційно-консалтингову та іншу інформаційну інфраструктуру, суб'єкти якої сприятимуть реалізації такого роду проектів.

Як свідчить світова практика, для реалізації потенціалу ІТ в національному господарстві, необхідно створити відповідні «площадки» чи т. зв. інституції співробітництва. Як правило, це інноваційні технопарки та бізнес-інкубатори венчурних ІТ-стартапів. Організаційну сторону їх формування і започаткування діяльності має забезпечити держава та місцева влада, а вже надалі вони слугують економічним інструментом стимулювання відповідних змін.

Необхідне державне стратегічне програмування, формування і розвиток мережі інституцій інфраструктури співробітництва представників ІТ та суб'єктів реального сектору економіки. Йдеться, зокрема про програми створення технопарків, вільних економічних зон й інших центрів концентрації високотехнологічного виробництва, програми взаємодії з міжнародними інститутами й корпораціями, що займають лідируючі позиції у виробництві інформації та наукомісткої продукції.

Згідно світової практики, державою широко підтримуються (фінансуються) стартапи у сфері співпраці ІТ-сектору та реального сектору економіки, а також стартапи з питань розвитку інфраструктури, сільського господарства та енергетики, а також створення електронних послуг для населення, аналітичних систем для міністерств і цифрових рішень Smart City.

Звернімо увагу й на те, що на поточному етапі функціонування вітчизняного ІТ-сектору багато його суб'єктів вже накопичили доволі значний капітал, що міг би бути використаний в інвестиційних цілях. Власне, цьому сприятиме стимулювання інвестиційної активності суб'єктів сектору ІТ в сфері інноваційних розробок. На нашу думку, за для цього слід поєднати такі засоби, як амністія капіталу, державні гарантії інвестицій та стимулювання попиту суб'єктів реального сектору економіки на такі розробки.

Також слід зазначити, що покращенню системи стратегування, планування розвитку та реалізації потенціалу сектору ІТ в системі національного господарства сприятиме також розвиток мережі суб'єктів самоорганізації та фінансово-ресурсної підтримки реалізації інвестиційних ІТ-проектів. В Україні важливо забезпечити створення інтегрованих структур за участі представників освіти, науково-дослідного сектору, інноваційних та ІТ-підприємств, суб'єктів фінансово-інвестиційної системи. Міжнародний досвід, накопичений у цій царині, свідчить, що чи не найефективнішим шляхом виходу на такі позиції є концентрація кращого інтелектуального капіталу в одному великому центрі, де забезпечені найсприятливіші

умови для генерування та синтезу наукових досягнень і технологічних інновацій. У світовій практиці чи не найбільш ефективним прикладом створення таких структур стала «Кремнієва долина» (США), існують також Кремнієве плато в Бангалорі (Індія), Кремнієвий острів (Тайвань), Кремнієва долина в Чжунгуаньцунь (Китай), величезний науково-інноваційно-промисловий комплекс ІТ на о. Кюсю (Японія), Медиконова долина (Скандинавія). Проте, відомі й інші аналогічні практики створення такого роду структур, наприклад у таких сферах високих технологій: космос і телекомунікації, медична техніка та фармацевтика, ефективність використання енергії, інформаційні, ядерні та нанотехнології. Для цього використовувалися особливий податковий, правовий та інвестиційний режими для суб'єктів підприємницької діяльності, спеціальна кадрова політика, створення належних умов роботи, втілення ексклюзивних містобудівних й архітектурних рішень тощо.

Відомий і т. зв. «віртуальний» підхід до створення інтегрованих структур в аналізованій сфері. До прикладу, можуть створюватися такі віртуальні горизонтально орієнтовані альянси партнерських організацій, що зв'язують воєдино специфічні цілі і скоординовані зусилля організацій-учасників. Базова мета віртуальної структури – об'єднання ключових технологій і компетенції організацій-учасників щоб якнайповніше задовольнити попит на споживчому ринку. Групи працівників організацій-учасників, об'єднані за допомогою глобальних інформаційно-комунікаційних мереж, здатні брати участь в єдиному виробничому процесі, не лише знаходячись в одному місці, але і одночасно в різних місцях, розкиданих по всьому світу.

Другий напрям державної політики зміцнення економічної безпеки сектору ІТ-України стосується державної організаційної підтримки, що логічно доповнює блок економічного інструментарію. Вважаємо, що в першу чергу організаційні важелі держави потрібно залучити для формування в Україні системи економіко-ресурсної стійкості аналізованого сектору економіки, при чому на довгостроковій

стратегічній основі.

Власне, тут держава може перейти від надання економічного стимулювання до конкретних власних кроків і організаційних заходів зі створення ІТ-кластерів чи забезпечення участі представників ІТ-сектору в іншого роду кластерних утвореннях. Основою такої організаційної підтримки є добре розвинена інфраструктура системи освіти і науки України, а також недостатньо ефективно функціонуючі підприємства державної форми власності, які володіють значними невикористовуваними площами і приміщеннями. Крім того в Україні на сьогодні вже функціонує міжгалузева система територіально-виробничих наукових комплексів (технопарків), яка нараховує 12 підприємств (ще 4 проходять процедуру реєстрації). Три з діючих парків – «Напівпровідникові технології та матеріали, опто- електроніка та сенсорна техніка», «Укрінфотех» та «Інтелектуальні інформаційні технології» – мають безпосереднє відношення до ІКТ30. Загалом практика роботи технопарків в Україні підтверджує їх доцільність та ефективність задля активізації інноваційної діяльності. Водночас треба визнати, що такий підхід до організації роботи сектору ІТ не забезпечує стовідсоткового вирішення низки пріоритетних завдань її розвитку.

Міжнародний досвід, накопичений у цій царині, свідчить, що чи не найефективнішим шляхом виходу на такі позиції є концентрація кращого інтелектуального капіталу в одному великому центрі, де забезпечені найсприятливіші умови для генерування та синтезу наукових досягнень і технологічних інновацій.

Організаційним важелем, наявним в держави, є й інструмент інтелектуальної власності. Відомо, що організаційні кроки на шляху до посилення захисту її права в Україні спроможні як мінімізувати цілу низку ризиків і загроз функціонування сектору ІТ, так і зберегти інтелектуальний продукт в Україні, і стимулювати його створення, і забезпечити низку інших позитивних ефектів щодо розвитку національного господарства (збільшення внутрішнього ринку інтелектуальної

власності, його детінізації, збільшення ВВП і доходів бюджету).

Попри загальносистемні проблеми захисту інтелектуальної власності в Україні склалася й низка проблемних питань та аспектів, що характерні безпосередньо для ІТ-сектору в Україні. Це, до прикладу, те, що майнові права на ІТ-продукти рідко належать авторам, оскільки пишуть комп'ютерні програми програмісти, а володіють майновими правами роботодавці або треті особи (замовники); використання майнових авторських прав на програмні продукти (публічне виконання, відтворення, переробка, поширення, здавання в найм і т.п.), при укладанні яких сторони часто забувають вказати вичерпний перелік переданих майнових прав, а це призводить до серйозних проблем при подальшому використанні програмних продуктів; не завжди документально оформляється передача майнових прав на продукт у відносинах «працівник (автор) – роботодавець». Це створює безліч проблем в подальшому використанні ІТ-продуктів і призводить до численних судових процесів.

З огляду на все більш зростаючу роль сектору ІТ в економіці України, що характерний для світової практики прямим організаційним завданням влади в Україні є розробка і прийняття низки документів стратегічного планового характеру з розвитку сектору ІТ, його сегментів і галузей.

Певні кроки в цьому напрямі здійснені, як підтвердження – прийняття Національної програми інформатизації, Законів України: Про інформацію, Про електронні документи та електронний документообіг, Про електронний цифровий підпис, проте цього недостатньо і на часі прийняття програми Реалізації потенціалу розвитку сектору ІТ в цифровізації національного господарства України. Йдеться про стратегічне бачення системної цифровізації стратегічною перспективною основою конкурентоспроможної економіки України на найближчі 15 – 20 років. В стратегії важливо передбачити такі блоки: інфраструктура, ресурсне забезпечення, інтелектуально-кадрове забезпечення, технології, перспективні види економічної діяльності та проекти, розвиток внутрішнього

ринку продуктів цифровізації економіки. В рамках стратегії окремими важливими напрямами можна буде представити й стратегічні завдання щодо державної політики інформатизації, а також забезпечення інформаційно-технологічної безпеки національного господарства.

В доповнення цього стратегічного пріоритету державної політики в якості організаційного інструменту можна використати допомогу в розвитку суб'єктів самоорганізації та фінансово-ресурсної підтримки ІТ-проектів. До прикладу, в таких цілях держава може залучити організаційний ресурс державних організацій системи науково-технічної та економічної інформації, інші, на сьогодні морально застарілі інституції цієї системи.

Без розвитку такого типу новітніх технологій неможливе виконання міжнародних зобов'язань у рамках «міленіум-планів» ООН, Міжнародного союзу електрозв'язку, Світового банку та ін. Впровадження мереж покоління 5G є також важливою передумовою для розбудови інфраструктури функціонування систем електронного урядування. У зовнішніх операціях (front-office) це поліпшить швидкість з'єднань, дозволить надавати нові види послуг, що потребують більш широких каналів зв'язку, та сприятиме загальній відкритості органів державної влади. Для внутрішніх процесів інформатизації державного управління (back-office) це інструмент розбудови електронного документообігу і готовності роботи з новими формами документів, створення можливостей для дистанційної роботи та узгодження діяльності в режимі реального часу, можливість запровадження нових механізмів управління, формування нового ставлення державних службовців до інформатизації як такої.

Не менш важливим напрямом державної організаційної підтримки зміцнення економічної безпеки сектору ІТ в Україні є становлення повноцінного інституційно-інфраструктурного базису. При цьому важливо аби його розвиток відбувався не стільки в аспекті наслідування практики функціонування ринків ІТ в зарубіжних державах, наскільки в ув'язці з стратегічними орієнтирами ефективного розвитку сектору ІТ в

Україні. Відповідно, ми визначаємо тут такі ключові орієнтири, як організація діяльності з розміщення офісних та дата-центрів провідних міжнародних ІТ-компаній, для чого слід використати дипломатичні можливості вітчизняних вищих органів державного управління, відповідальних за зовнішньо-економічну діяльність та зовнішньоекономічні зв'язки України. Такі заходи, можна ув'язати й з рекламно-просвітницькою діяльністю України в зовнішньо-економічному середовищі.

Стратегічним змістом характеризується й такий організаційний інструмент як організація проектів державно-приватного партнерства з розвитку і територіального поширення мереж передачі інформації мереж передачі інформації покоління 5G. Завданнями держави у рамках таких проектів першочергово є створення відповідних генпланів розміщення відповідного апаратного забезпечення та систем передачі інформації, підготовка проектів та всіх ліцензійних умов і т. ін. аби інвестор міг в найкоротші терміни та з усуненням трансакційних витрат реалізувати такі проекти в Україні.

Хоча, сектор ІТ в Україні розвивається високими темпами, як показали результати аналізу, його бізнес-інфраструктура все ще недостатньо сформована. Мова йде про різного роду суб'єктів координування діяльності підприємств ІТ, їх інформаційно-консалтингову підтримку, маркетинговий та юридичний супровід діяльності, підтримку налагодження великих проектів з провідними зарубіжними партнерами, але на теренах України та на рівноправних засадах.

В якості доповнення інституційно-інфраструктурного базису державної організаційної політики зі зміцнення економічної безпеки сектору ІТ важливо виділити й розбудову елементів просування вітчизняних ІТ-продуктів на ринки, зокрема зовнішні, а також розвитку програм міжгалузевої співпраці. На нашу думку в таких цілях слід делегувати частину зобов'язань місцевим і регіональним органам адміністративної влади в спілці з торгово-промисловими палатами та бізнес-асоціаціями.

На наше переконання, з огляду на сучасні загальносвітові

тенденції окремий вагомий ресурс державної організаційної підтримки потрібно спрямувати на досягнення такого стратегічного завдання як становлення і розвиток сектору цифровізації економіки.

На сьогодні активно розвивається цей напрям економічних відносин і вважається принципово новою системою економічних відносин, що базується на використанні цифрових інформаційно-комунікаційних технологій, ключовими перевагами якої є швидкість комунікації, передачі та обліку даних, значно вищий рівень доступності і мінімізація трансакційних витрат на пошук і придбання товарів та послуг. По суті, це модель економіки, заснована на можливостях, що надає доступ до інтернету та IT-технологій і комунікацій.

Слід зауважити, що яскраво вираженою ознакою цифровізації економіки є організація ключових бізнес-процесів в режимі онлайн, а ефективність забезпечується інформаційно-комунікаційними процесами. Це заснована на інформаційних технологіях сукупність бізнес-моделей, менеджменту і способів виробництва. Завдяки тому, що інформація і технології доступні завжди і скрізь за рахунок мобільності і хмарних технологій утворюються нові формати взаємодії, підприємницькі рішення легко масштабуються, аналітика стає інтелектуальною, точковою, трансформації піддаються взаємодії попиту і пропозиції, а ведення бізнесу стає більш швидким і персоніфікованим.

Для успішного функціонування цифрової економіки необхідні три елементи – інфраструктура (доступ в Інтернет, програмне забезпечення, телекомунікації), електронний бізнес (ведення господарської діяльності через комп'ютерні мережі), електронна комерція (дистрибуція товарів через Інтернет).

Відповідно, аби економіка України не відстала від загальносвітових тенденцій та, навпаки, змогла зміцнити власні конкурентні позиції – органам державного управління потрібно вести політику, орієнтовану на реалізацію потенціалу вітчизняного сектору IT в контексті розвитку сектору цифровізації економіки в Україні.

Задля цього слід активізувати діяльність з популяризації

впровадження інформаційних технологій у всі види економічної діяльності та сфери суспільного життя.

Орієнтирами мають стати параметри рівня реалізації товарів (послуг), виробництво та продаж яких здійснюється з активним використанням ІТ-технологій, вітчизняних підприємств, які широко використовують ІТ.

Результати досліджень також підтверджують, що в переважної більшості керівників суб'єктів господарювання в Україні утвердилося переконання все більш поглибленої залежності економічної безпеки та життєздатності бізнесу від упровадження ІТ в бізнес-процеси. Проте суттєвими стримуючими факторами залишаються: брак фінансових ресурсів, нестача кваліфікованих кадрів, відсутність співпраці з ІТ-компаніями, необізнаність щодо відповідних можливостей в плані доступу до ІТ-послуг.

На наше переконання, для зміни ситуації на краще та більш системного і якісного налагодження організації діяльності з розвитку цифровізації економіки позитивною подією стало створення державного органу на центральному рівні, на кшталт Міністерства цифрової трансформації України.

Реалізації цих стратегічних завдань сприятиме також і збільшення обсягів державного замовлення, збільшення попиту та розширення місткості ринку продукції апаратного забезпечення, без якої важко тотально впроваджувати інформаційні технології в бізнес-процеси економічних агентів. У цьому аспекті важливо також реалізувати потенціал і можливості вітчизняної ІТ-сфери у формуванні інфраструктури софт- і хард-забезпечення цифровізації економіки.

Швидшому і більш якісному впровадженню і розвитку цифровізації економіки сприятиме й діяльність влади щодо широкого суспільного визнання цифровізації економіки – невід'ємної тенденції сучасного поступу економіки та економічних відносин, а, відповідно, й значимості суб'єктів сектору ІТ в цих процесах.

Саме тому важливими є організація низки комунікативних заходів (за участі представників влади, сектору ІТ, громадськості та бізнес-асоціацій), проведення навчально-

просвітницьких заходів серед населення та бізнес-структур, пошук джерел інвестування коштів у поширення серед населення та суб'єктів господарювання ІТ-технологій та їх програмного і апаратного забезпечення, покращення доступності до сучасних засобів роботи з інформаційними технологіями.

На нашу думку, в результаті реалізації вище перелічених інструментів організаційно-економічного механізму зміцнення економічної безпеки сектору ІТ буде досягнуто високого рівня економічної безпеки сектору ІТ і реалізації його ролі в забезпеченні економічної безпеки держави, розвитку сектору цифровізації економіки та зміцненні інформаційно-економічної безпеки стратегічних підприємств і галузей національного господарства.

4.6. Розробка державної програми цифровізації в реальному секторі економіки та її інвестиційно-інноваційне забезпечення

Розвиток цифрової економіки в Україні має бути збалансованим, комплексним і системним, відбуватися паритетно в державному, суспільному та реальному секторах економіки, а також мати своє належне повноцінне інвестиційно-інноваційне забезпечення. Такий шлях дає найвищий синергічний ефект. Відповідно, на центральній ланці ієрархії управління необхідно визначити стратегічні цілі, шляхи і послідовність їх досягнення.

Однак, кожна сфера суспільного життя, сектор системи національного господарства має власні особливості, орієнтири, цілі та завдання становлення і розвитку як в цілому, так і відносно цифровізації, відповідно, механізми, інструменти та засоби регулювання. З огляду на це ретельне планування державної політики розвитку сектора цифрової економіки в Україні слід здійснювати узгоджено, але диференційовано.

Відтак, позитивно, що у 2018 р. прийнято Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки. Концепція, власне, й слугує стратегічним

дороговказом, згідно якого планується розвиток процесів цифровізації, є концентрованою системою поглядів, розумінням явищ і процесів, єдиним визначальним задумом.

Логічним продовженням стратегічного планування і програмування державної політики розвитку цифрової економіки України мала б стати стратегія розвитку цифрової економіки як довгостроковий, послідовний, підкріплений ідеологією (концепцією), стійкий до невизначеності умов середовища план дій, спрямований на досягнення успіху в кінцевому результаті. Але, слід визнати, що у значній мірі потреба в розробці та реалізації стратегії нівелювалася тим, що її замінили положення Концепції. Йдеться про те, що в Концепції вже окреслені стратегічні цілі та напрями цифрового розвитку нашої країни, принципи державної політики у сфері цифровізації, засади інтеграції України в єдиний цифровий простір ЄС. Концепція навіть передбачає План заходів із її реалізації на 2018-2020 роки.

Позаяк, логічним продовженням стратегування державної політики є програмування, тобто розробка та подальша реалізація функціонально-структурних багаторівневих програм. Звідси робимо висновок, що, в дійсності, стратегічне планування державної політики розвитку сектора цифрової економіки України не завершене, особливо коли йдеться про державне управління на рівні сфер і секторів економіки. Для реального сектора економіки України це підтверджується й тим, що Концепція стосується фактично всієї країни, всіх складових її життєдіяльності, інститутів держави, громадянського суспільства і т. ін. Очевидно, що такий узагальнений документ не може слугувати чіткою системою завдань та засобів, якою можна було б користуватися під час формування і реалізації політики розвитку цифрової економіки, наприклад, лише в частині реального сектора економіки країни.

Виходячи з зазначених міркувань-доказів, доходимо висновку, що на сучасному етапі соціально-економічного розвитку України та державної політики становлення її цифрового сегмента актуалізувалася потреба в розробці Державної програми цифровізації в реальному секторі

економіки України (далі – Програма). Положення цього стратегічного планового документу стали б логічним продовженням системи планування державної політики у сфері розвитку цифрової економіки безпосередньо у системі реального сектора та галузях базових видів економічної діяльності, дозволили б доповнити, уточними та впровадити більш конкретні і дієві інструменти та засоби державного регулювання в цій сфері. Апріорі вони диференціюються в межах політики розвитку цифрової економіки в бізнесі, з однієї сторони, та відносно розвитку цифрового суспільства та е-держави, з іншої сторони.

Окрім того, Програма дозволила б імплементувати положення відносно впорядкування інституціонального забезпечення, ресурсної підтримки та джерел її формування, специфічних практик щодо розвитку процесів цифровізації в особливих сферах та аспектах, забезпечення інформаційної та економічної безпеки суб'єктів – учасників цифрових відносин і користувачів цифрових послуг, координації дій та моніторингу реалізації, а також управління та контролю державної політики у сфері цифровізації економіки в реальному секторі національного господарства України.

Відомо, що реальний сектор економіки є її найбільш продуктивним сегментом, де відбувається створення більшої частини національного продукту, що пропонується для реалізації на внутрішньому і зовнішньому ринках. Тут формується практично вся додана вартість і саме від функціонування галузей реального сектора економіки залежать базисні параметри та показники економічного зростання, а, відтак, й забезпечується конкурентоспроможність національної економіки. Відповідно, найбільший ефект цифровізації полягатиме у поширенні цифрової економіки саме в реальному секторі. Але вказані процеси підлягають попередньому плануванню і програмуванню.

Існують різні погляди на склад галузей, що входять до реального сектора економіки. Низка науковців вважає, що реальний сектор – це виключно виробничий комплекс країни, представлений промисловістю та сільським господарством.

Інша група дослідників головною критеріальною ознакою реального сектора вважає створення доданої вартості, додаючи будівництво, транспорт і зв'язок, сферу послуг. Ще ширшим є бачення галузевого складу реального сектора економіки в науковців, які вважають, що сюди слід відносити всі види економічної діяльності, окрім державного та громадського секторів, частково сфери фінансових послуг, операцій, у межах яких відсутня додана вартість. Всі з охарактеризованих міркувань мають право на існування та є в тій, чи іншій мірі обґрунтованими. Таким чином, можна констатувати, що єдиного усталеного погляду на структуру реального сектора економіки немає.

На нашу думку, структуру реального сектора економіки утворюють первинний, вторинний та третинний сектори. Первинний представлений галузями, результати функціонування яких є сировиною для інших видів економічної діяльності (це добувна промисловість та сільське господарство і пов'язані з ним види діяльності, послуг). Вторинний – видами економічної діяльності, що використовують сировину для виготовлення продукції (галузі переробної промисловості). Третинний – видами економічної діяльності, що забезпечують просування і збут продукції, створення та надання різного роду послуг (рис. 4.14).

Важливо зауважити, що продукти сектора цифровізації можна віднести і до первинного (адже вони утворюються не на основі попередньо отриманої сировини, хоча й залежать від комунікаційних технологій (телекомунікаційного обладнання і послуг), програмного та апаратного забезпечення), і до вторинного (оскільки тут створюється кінцевий продукт), і до третинного (продуктом переважно є послуга) секторів. З іншого боку, це окремий сектор економіки, який має власні елементи і, вочевидь, має істотну додану вартість та забезпечує конкурентоспроможність економіки. Таким чином, виділяємо четвертинний сектор економіки як інформаційне суспільство та економіку знань, що відноситься до системи реального сектора економіки та інтегрується з іншими його сегментами, визначаючи потенціал їх функціонування та розвитку.

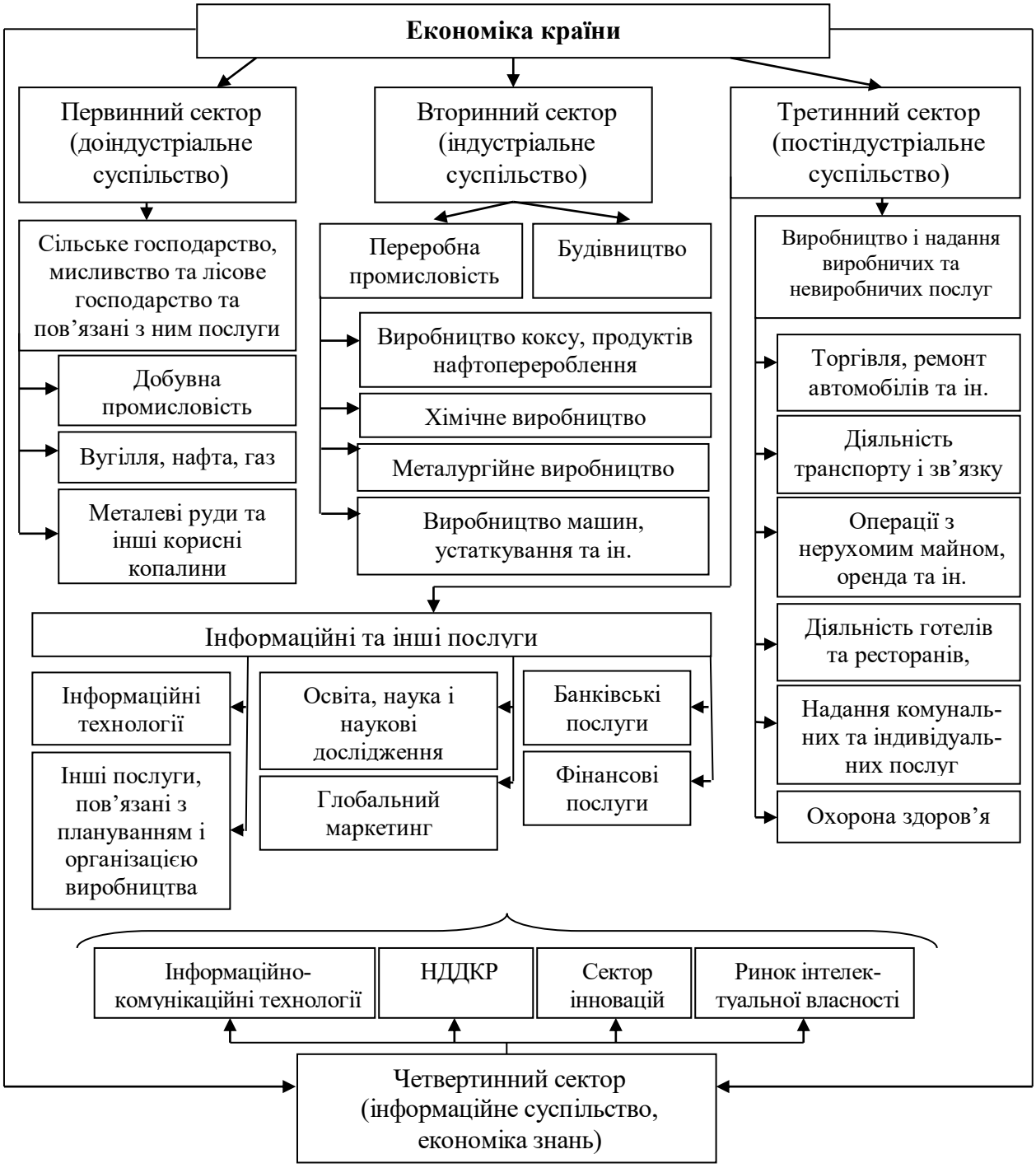

Рис. 4.14. Структура реального сектора економіки (складено авторами)

Іншими словами, цифрова економіка розглядається і як четвертинний сектор економіки і, одночасно, як інтегруючий елемент, і, водночас, як платформа подальшої еволюції, розвитку та зміцнення конкурентоспроможності національного господарства.

Зауважимо, що каркас пропонованої нами Програми

утворюють її структурні елементи, до яких у підсумку аналізування практик і підходів до розробки національних, державних і регіональних програм, які стосуються державної політики розвитку базових видів економічної діяльності та економіки в цілому, віднесемо: (1) вихідні умови, (2) мету державної політики, (3) цілі державної політики, (4) напрями регулювання, (5) глобалізаційний та євроінтеграційний блок, (6) фінансово-ресурсне та організаційно-управлінське забезпечення, (7) інструментарій моніторингу, контролю та коригування.

На нашу думку, саме така конфігурація елементів Програми дозволить зробити її достатньо збалансованою, ресурсно забезпеченою, організаційно та управлінсько сформованою, а, відтак, і більш реалістичною в частині ефективної реалізації, досягнення мети та завдань.

Перший блок стосується вихідних умов. Тобто інформаційно-аналітичної доповіді щодо поточного стану та тенденцій розвитку цифрової економіки України загалом та в рамках реального сектора національного господарства зокрема. Ключові висновки з цього питання наведені у другому розділі дослідження. Однак, важливо аби перший блок Програми завершувався констатуючими висновками – фундаментом, на якому будується державна політика.

На нашу думку, за результатами аналізування можна зробити висновок, що на поточному етапі в України наявний потенціал розвитку цифрової економіки, але її частка та вплив на макро- і мікроекономічні процеси недостатні; обсяги внутрішнього ринку продуктів цифрової економіки незначні; не сформовано достатньої інфраструктури та інституційного середовища цифровізації.

Виходячи з зазначеного, метою Програми видається доцільним визначити гармонізацію та конвергенцію сектора цифрової економіки України та ЄС (зокрема в частині цифрового порядку денного для Європи (Digital Agenda for Europe) та єдиного цифрового простору (Digital Single Market), зростання вітчизняної цифрової індустрії (обсягів виробництва та збуту цифрових продуктів (послуг, технологій)),

модернізацію бізнес-процесів суб'єктів реального сектора національної економіки на засадах підвищення рівня цифровізації.

Аргументація запропонованого підходу до формулювання мети державної політики наступна. У першу чергу цифрова економіка України має не відставати у темпах розвитку та технологічності від загальносвітових, передусім європейських, провідних практик. Це стратегічно важливо і це головне. В іншому випадку навіть при тотальному впровадженні інформаційних технологій у всі без виключення технологічні процеси їх конкурентоспроможність, як і економіки країни загалом, буде нижчою. Відтак, першорядним має стати входження до країн – лідерів за розвитком цифрової економіки та інформаційних технологій та утримання надалі власних позицій.

Другий аспект мети полягає в зростанні цифрової індустрії України. Власне, в сьогоднішніх умовах разом із розвитком процесів цифровізації та діджиталізації, цифрова індустрія виступає окремим сегментом (сектором, видом економічної діяльності) національної економіки і, відповідно, збільшення її масштабів прямо корелює з нарощуванням обсягів ВВП та ВНП. Відповідно, в рамках державної політики цифровізації реального сектора економіки ведемо мову про підтримку окремого стратегічно важливого сегмента національного господарства.

Але потенціал цифрової економіки включає не лише нарощування обсягів виробництва і збуту цифрових продуктів та сервісів, а також стосується і їх впровадження на підприємствах, установах, організаціях тощо, що дозволяє забезпечити технологічну модернізацію, оцифрувати, інформаційно стандартизувати та в значній мірі підвищити рівень ефективності і продуктивності всіх як внутрішніх, так і зовнішніх бізнес-процесів.

Досягненню означеної мети державної політики сприятиме реалізація її головних цілей. На нашу думку, їх ідентифікація має виходити з таких принципових положень. По-перше, цілі мають визначатися у відповідності до подолання існуючих на

сьогодні перешкод, труднощів залучення і використання суб'єктами реального сектора економіки цифрових технологій. Відповідно, досягнення цілі одночасно сприятиме й покращенню інституційного середовища цифровізації. По-друге, Україна має не наслідувати провідні цифрові економіки світу, а працювати на випередження. По-третє, в процесі розвитку сектора цифровізації необхідно передбачати як сценарії зростання, так і загрози соціально-економічній стабільності держави. По-четверте, найбільш ефективні та затребувані цифрові продукти з'являються у підсумку співпраці їх розробників та замовників.

Виходячи зі зазначеного, визначимо наступні цілі Програми:

1) конвергенція інституційного забезпечення цифрової економіки України та ЄС;

2) покращення організаційно-технічної та фінансово-економічної доступності цифрових технологій для суб'єктів реального сектора економіки;

3) системний розвиток Індустрії 4.0;

4) розвиток практик інтеграції та співробітництва секторів промислового виробництва та ІТ, інновацій та технологічних досліджень, освіти і науки, збільшення чисельності ефективно функціонуючих інжинірингових кластерів;

5) визначення драйверів зростання, гарантування їх економічної безпеки та реалізація потенціалу;

6) реалізація стратегічних пілотних проектів, що базуються на цифровізації, в кожній галузі реального сектора економіки.

Слід звернути увагу на те, що ми застосували дещо нетиповий підхід до обґрунтування цілей державної політики. Як правило, вони стосуються підвищення, покращення, оптимізації певних числових параметрів за визначений період часу. Але, в даному випадку, мова йде про нові ринки, нові сектори економіки, а також про вплив на підвищення ефективності функціонування діючих. До того ж це все відбувається в умовах впливу зовнішніх чинників (у т. ч. конкуренції зі сторони цифрових економік інших країн),

нестабільності політичної та економічної ситуації в Україні. З огляду на це, вважаємо, що цілі державної політики мають бути у вигляді дороговказів, за якими слід рухатися, а кількісні критерії, скоріше, мають досліджуватися в динаміці, а не бути попередньо визначеними.

На нашу думку, на досягнення саме визначених цільових орієнтирів потрібно спрямувати державну політику. Відповідно, увесь комплекс заходів, засобів, інструментів та механізмів регулювання має формуватися за напрямами, які й будуть зорієнтовані на досягнення визначених цілей державного регулювання. Відтак, напрямами регулювання в Програмі визначаємо: удосконалення нормативного та організаційно-методичного забезпечення розвитку цифрової економіки; розвиток цифрової інфраструктури; надання фінансово-економічних стимулів суб'єктам реального сектора економіки для реалізації проектів цифрової модернізації; реалізація державної програми розвитку Індустрії 4.0; ініціювання та підтримка проектів зі створення інжинірингових кластерів; державно-приватне партнерство та бюджетно-грантове фінансування проектів зі спеціалізацією на драйверах зростання. Ці та інші положення структури Програми відображені на рис. 4.15.

Таким чином, у першу чергу потребує свого удосконалення нормативне та організаційно-методичне забезпечення розвитку вітчизняного сектора цифрової економіки. Для цього слід реалізувати заходи, визначені нами вище в рамках формування належного інституціонального забезпечення цифровізації.

Наступним кроком має стати розвиток цифрової інфраструктури. Йдеться про вже згадувані цифрові платформи бізнесу, держави та громадськості, єдині цифрові хмарні платформи, елементи інституційного середовища досліджень та розробок у сфері цифрової економіки, покращення інформаційної інфраструктури і т. ін.

Рис. 4.15. Структура Програми цифровізації реального сектора економіки України та її інвестиційно-інноваційне забезпечення *(авторська розробка)*

Діяльність у цьому напрямі має вестися згідно детального генерального плану розбудови твердих і м'яких цифрових інфраструктур з відповідними етапами їх розгортання та масштабування, включно з інструментами державно-приватного партнерства та публічно-приватного інвестування.

Як вже зазначалося, критично важливе значення для системного поширення цифровізації має стовідсоткове покриття території України широкосмуговим швидкісним інтернетом. Держава не в змозі реалізувати такий амбітний високовартісний проект, тим більше, що на віддалених та депресивних територіях строки окупності інвестицій складуть десятки років. Відтак, необхідно залучати різні інструменти стимулювання вкладення у ці цілі приватного інвестування.

Як один із варіантів вирішення цієї ситуації можуть застосовуватися різні варіанти поєднання заходів із прокладання оптичних ліній зв'язку з проектами, пов'язаними з розвитком транспортної, комунікаційної та іншої інфраструктури. Прокладання ліній зв'язку може виступати одним з критеріїв серед умов відповідних конкурсів, тендерів.

Доцільним вбачаємо й використання опорних (нерухомих і рухомих) об'єктів транспортної інфраструктури в якості засобів отримання, зберігання та передавання даних. Йдеться про поширення безпроводового зв'язку на вокзалах та на рухомому складі всіх видів транспорту, формування єдиної платформи їх функціонування зі спільним центром управління та забезпечення інформаційної і кібербезпеки.

Аби розвиток цифровізації в Україні не відбувався еволюційно, а набув прискорювального характеру мають бути впровадженими дієві фінансово-економічні стимули для економічних агентів відносно впровадження інформаційних технологій, розвитку мікро- та макросегментів цифрової економіки, участі у цифрових відносинах.

Такі стимули можна умовно розділити на дві групи: (1) пасивні та (2) активні. Пасивні орієнтовані на покращення організаційно-технічної доступності цифрових технологій та програмного забезпечення. У цьому напрямі потрібно розвивати співпрацю суб'єктів реального сектора економіки та

ІКТ, координувати діяльність з їх комунікації, пошуку спільних інтересів та «точок дотику» в рамках проектів із розвитку власного бізнесу або громадських проектів з розвитку інфраструктури, покращення середовища проживання людей, отримання адміністративних та споживчих послуг. Важливо проводити регулярні комунікативні заходи, метою яких є популяризація сучасних новинок у сфері інформаційно-комунікаційних технологій, їх переваг та можливостей, а також формування потреб і запитів на різного роду продукти цифрової економіки, предметних сфер подальших науково-технологічних досліджень.

Група активних стимулів передбачає створення регіонально-галузевих фондів фінансової підтримки проектів з цифровізації реального сектора економіки, створення регіональних/міських венчурних фондів фінансування високотехнологічних старт-апів, пов'язаних із розвитком цифрової економіки, започаткування спеціалізованих програм банківського довгострокового кредитування проектів у сфері цифрової економіки, активну міждержавну співпрацю з питань залучення іноземних інвестицій у цифровізацію реального сектора економіки України.

Оскільки активні стимули безпосередньо пов'язані зі залученням фінансування, то важливим є розуміння ключового принципу: необхідний фінансовий ресурс у потрібних обсягах буде закумульований та ефективно використаний лише за умови, якщо це буде спільна участь (паритетна чи на інших умовах) держави, громади та бізнесу. Відповідно, слід шукати та впроваджувати такі інструменти, які дозволять залучити ресурс з усіх трьох джерел під реалізацію проектів, які дадуть зиск всім, хто вклав кошти, з надійними запобіжниками економічної безпеки, мінімізації ризиків та загроз, а також гарантіями держави (місцевих громад), страхуванням ризиків.

У 2011 р. вперше було озвучено такий термін, як «четверта промислова революція» (нині – індустрія 4.0). Індустрія 4.0 є поняттям, що означає розвиток і злиття автоматизованого виробництва, обміну даних і виробничих технологій в єдину саморегульовану систему з якнайменшим або взагалі відсутнім

втручанням людини у виробничий процес. Її елементами є кіберфізична система (вбудовані комп'ютерні і мережеві технології, що керують виробничим процесом), інтернет речей (взаємодія між собою сенсорів, смартфонів, інших гаджетів), інтернет послуг (взаємодія між суб'єктами через інтернет), розумний завод (підприємство, обладнання на якому автоматизоване та управляється комп'ютерами, які одночасно отримують опрацьовують та передають інформацію, тобто комунікують з іншими фізичними чи роботозованими суб'єктами).

На сьогодні індустрія 4.0 набуває у світовому масштабі все більшого поширення практично у всіх видах економічної діяльності. Відповідно, уряду України потрібно не лише орієнтуватися на її розвиток в системі реального сектора національної економіки, але й активно стимулювати та підтримувати ці процеси. Напрямами реалізації відповідних інструментів визначимо наступні: розвиток інфраструктури індустрії 4.0 (індустріальних парків, галузевих центрів технологій, венчурних фондів і т. ін.), залучення інвестицій та формування інвестиційних площадок для узгодження попиту і пропозиції на капітал при фінансуванні проектів індустрії 4.0, розвиток освітніх програм та підготовка кадрів і кваліфікованого персоналу, здатного працювати з технологіями індустрії 4.0.

Логічним доповненням державної політики в аналізованій сфері є напрям заходів з ініціювання та підтримки проектів зі створення інжинірингових кластерів, державно-приватного партнерства та бюджетно-грантового фінансування проектів зі спеціалізацією на драйверах зростання.

Драйвери зростання слід ідентифікувати у всіх видах економічної діяльності та галузях, що утворюють реальний сектор економіки. Таку роботу потрібно провадити із залученням науковців, представників дослідницьких агентств, громадських організацій, практиків, підприємців на базі вивчення зарубіжного досвіду та прогнозування тенденцій розвитку економіки і суспільства. Це дозволить ідентифікувати галузі, які в найближчій часовій перспективі зростатимуть

якнайшвидшими темпами, а також розробити т. зв. «дорожні карти» підтримки процесів їх цифрової трансформації та модернізації в Україні.

Організаційно-ресурсної підтримки з боку держави потребують також процеси створення і розвитку в нашій державі інжинірингових кластерів зі спеціалізацією на реалізації проектів у сфері цифрової економіки. Аби такі локальні інтегровані структури могли реалізувати свої безпосередні завдання необхідно, щоб їх базовими учасниками стали підприємства реального сектора економіки, суб'єкти IT-сектора, науково-дослідні організації, малі та середні інноваційні фірми, старт-апи, інвестори та фонди венчурного фінансування. В ідеалі аби при створенні нових інжинірингових кластерів при реалізації перших проектів (до моменту виходу кластеру на самоокупність та утворення достатніх обсягів резервного капіталу) держава (або місцева громада) виступала гарантом (поручителем) інвестицій.

Це дозволило б нівелювати ключову перешкоду створення такого типу структур в Україні – ризики при вкладенні приватного капіталу у спільні проекти з багатьма учасниками, в проекти, які, фактично, готуються та реалізуються третіми сторонами.

Ми вважаємо, що реалізація державної політики за цими напрямами дозволила б істотно активізувати та забезпечити високу ефективність процесів цифровізації реального сектора економіки України. Ба більше, саме розвиток цифрової економіки вбачається найбільш реальним чинником у середньостроковій перспективі відносно забезпечення високих темпів економічного зростання у нашій країні.

У цьому контексті важливе значення має прогнозування значень ключового макроекономічного показника країни – обсягу ВВП – за, принаймні, двох сценаріїв: (1) еволюційного та (2) форсованого. Перший передбачає збереження існуючих тенденцій в розвитку економіки України; другий – активну державну політику в частині стимулювання цифровізації реального сектора національного господарства. За першим сценарієм здійснюється просте прогнозування обсягу ВВП,

виходячи з існуючих трендів; за другим – коригування (у сторону збільшення) прогностичних даних за рахунок впливу таких чинників, як підвищення продуктивності праці, збільшення інвестицій та зростання обсягів виробництва, зростання його ефективності, розширення високотехнологічного сегменту внутрішнього ринку, зниження рівня втрат та браку.

В підсумку аналізування результатів низки досліджень з питань розвитку цифрової економіки робимо припущення, що дія цих чинників забезпечить щорічний приріст ВВП України на близько 7-9,0 %. Але потрібно розуміти, що ці процеси матимуть кумулятивний ефект, оскільки цифровізація все більше проникатиме у всі сектори економіки і суспільного життя, а також відносини. Це дає підстави очікувати на прогресуючий приріст темпів зростання ВВП у наступні роки до певної межі, коли цифровізація у відносному вираженні вже не даватиме додаткового економічного зростання, хоча в абсолютному – зростання збережеться. На нашу думку, також межею є 15,0 %.

В підсумку прогнозування є підстави стверджувати про 3 сценарії розвитку ситуації: еволюційний, форсований та середній (рис. 4.16). Очевидно, в разі реалізації ефективної державної політики розвитку сектора цифрової економіки України, можна очікувати на зміни, які відповідають форсованому сценарію, але для мінімізації ризиків та врахування впливу форс-мажорних обставин вважаємо за доречне врахувати при плануванні середній варіант прогнозу.

Таким чином, очікуваний економічний ефект від цифровізації за 2018-2023 рр. (у вигляді щорічного зростання обсягу ВВП) складе: у 2019 р. – 209,7 млрд грн; у 2020 – 243,7 млрд грн; у 2021 р. – 279,4 млрд грн; у 2022 р. – 341,9 млрд грн; у 2023 р. – 397,5 млрд грн. У підсумку очікуваний приріст ВВП за 5 років складає близько 1,5 трлн грн або 50 %.

Важливим невід'ємним елементом Програми вважаємо глобалізаційний та євроінтеграційний блок. Ці питання особливо актуальні, адже цифровізація та глобалізація процеси взаємообумовлені та взаємодоповнюючі. Ба більше, в разі

відставання або неузгодження параметрів сектора цифрової економіки України та глобального цифрового середовища існує загроза потенційної ізольованості вітчизняної економіки, а, відтак, і складності виходу на зовнішні ринки збуту, просування та розвитку експорту цифрових технологій.

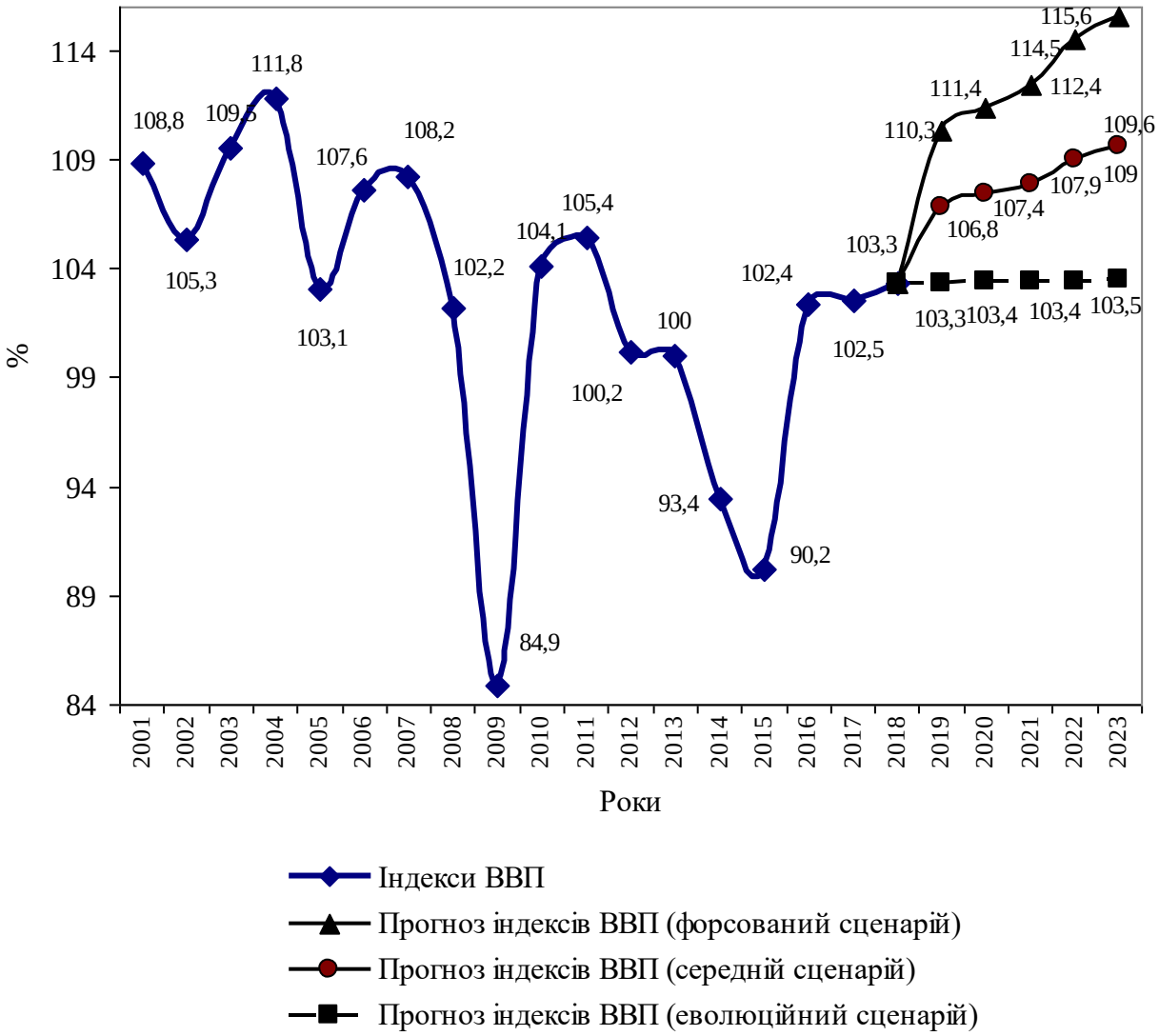

Рис. 4.16. Індекси ВВП України у цінах попереднього року у 2011-2018 рр. та прогноз індексів ВВП України на 2019-2023 рр.

Щодо заходів, які слід реалізувати в цьому напрямі, то погоджуємося з тими положеннями, які викладені в Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки та стосуються:

- приєднання України до Програми ЄС Interoperability Solutions for European Public Administrations 2, проектів e-CODEX, e-Invoicing, а також ініціативи Single Digital Gateway;

- імплементації в Україні норм регламенту ЄС eIDAS, зокрема запровадження транскордонної електронної ідентифікації, автентифікації та долучення до проектів ЄС;

- розвитку відкритих державних даних в Україні задля підвищення відкритості, прозорості та ефективності діяльності державних органів та розвитку нової для України цифрової індустрії – індустрії відкритих даних.

Такі заходи істотно сприятимуть гармонізації України з глобальними цифровими ініціативами, єдиним глобальним цифровим простором та цифровим порядком денним для Європи.

На сьогодні однією з головних перешкод ефективної реалізації в Україні більшості національних та державних програм є відсутність бачення джерел залучення достатнього ресурсного, а зокрема фінансового, забезпечення. Відтак, в межах Програми важливо не тільки обґрунтувати обсяги та структуру необхідного фінансово-ресурсного забезпечення, але й чітко ідентифікувати джерела їх залучення, а також визначитися з організаційно-управлінським забезпеченням реалізації Програми.

Загалом ресурсне забезпечення має складатися з бюджетного фінансування, коштів та ресурсів місцевих громад, зовнішньої технічної фінансової допомоги, інвестицій та ресурсів колективних структур, ресурсу бізнесу та громадськості. Головна ідея тут полягає в тому, що, по-перше, бюджетний ресурс обмежений; по-друге, цифровізація надає переваги не лише бізнесу, але й громадському середовищу, сфері державного управління; по-третє, з огляду на потребу в забезпеченні власної конкурентоспроможності саме представники реального сектора економіки мають бути найбільш зацікавленими у реалізації проектів цифровізації. Відтак, центровим принципом формування фінансово-ресурсного забезпечення розвитку в Україні сектора цифрової економіки має стати приватно-публічне фінансове партнерство.

Це означає, що базисним підходом до формування інструментів залучення фінансового ресурсу під проекти цифровізації національного господарства є відшукання

спільних взаємовигідних інтересів всіх сторін, що готові вкладати фінансово-інвестиційний ресурс в розвиток цифровізації із гарантіями держави та місцевого самоврядування, прогнозуванням ризиків і загроз та гарантуванням економічної безпеки застосовуваних форм публічно-приватного партнерства. На нашу думку, такі положення концептуальні і лише так можна змінити ситуацію у сфері співпраці держави, бізнесу та громадянського суспільства і, таким чином, акумулювати та ефективно використати обмежені ресурси країни, що все економічно слабка, має критичні загрози соціально-демографічної безпеки та перебуває у стані війни і впливу системних гібридних загроз.

Підсумовуючим елементом Програми є інструментарій моніторингу, контролю та коригування. Контроль – одна з базових функцій управління. Контроль дозволяє, по-перше, відслідкувати досягнення цілей та завдань Програми; по-друге, вчасно сигналізувати про ймовірні відхилення; по-третє, виявити масштаби відхилень; по-четверте, ідентифікувати можливі причини та чинники зміни траєкторії руху процесів розвитку сектора цифрової економіки національного господарства.

Моніторинг є інструментом контролю, дозволяє відстежувати ситуацію оперативно, релевантно динамізму поступу інформаційної глобалізації та цифровізації, що дає підстави визнати цей інструмент ефективним для реалізації функції контролю. За моніторингу ключова роль відводиться індикаторам (табл. 4.4) та методиці відстеження їх значень і аналізування.

Іншими словами, важливо визначитися з ключовими параметрами, які будуть відстежуватися, із подальшим узагальненням отриманих результатів. Застосування запропонованого методичного підходу дозволить достатньо комплексно аналізувати поточну ситуацію відносно цифровізації національної економіки, а також оцінювати ефективність державної політики в цій сфері, засвідчувати міру досягнення мети та цілей державного планування процесів цифровізації реального сектора економіки України.

Таблиця 4.4

Індикатори моніторингу реалізації Програми цифровізації реального сектора економіки України *(авторська розробка)*

Індикатори	Одиниці виміру індикаторів	Характеристики
Група 1. Розвиток цифрової індустрії		
Обсяги виробництва цифрових продуктів	грн	Оцінка стану, рівня та тенденцій розвитку цифрової індустрії України та її галузей, внутрішнього ринку цифрових продуктів
Обсяги реалізації цифрових продуктів	грн	
Обсяги внутрішнього ринку цифрової індустрії	грн	
Обсяги споживання населенням цифрових продуктів	грн	
Обсяги споживання цифрових продуктів суб'єктами господарювання	грн	
Рівень покриття території високошвидкісним інтернетом	%	
Обсяги інвестицій у цифрові технології	грн	
Група 2. Цифрова модернізація бізнес-процесів суб'єктів реального сектора економіки		
Рівень використання цифрових технологій в комерційних угодах	%	Аналіз рівня проникнення сучасних цифрових технологій у бізнес-процеси суб'єктів РСЕ, їх відносини та взаємодію з контрагентами, споживачами, державою; внеску та впливу цифрової економіки на продуктивність та ефективність національної економіки
Рівень використання цифрових технологій у внутрішніх бізнес-процесах	%	
Частка цифрових технологій у доданій вартості	%	
Частка продажу нових цифрових технологій	%	
Рівень проникнення цифрових технологій у нові напрями цифрової діяльності (цифрове споживання, цифрові форми зайнятості і т.ін.)	%	
Індекси відношення темпів зростання продуктивності праці до темпів зростання інвестицій у цифрову економіку	коеф.	
Рівень «таксономії» технологій, утворення новоутворених сфер цифрової економічної діяльності	%	
Частка галузей, де реалізуються стратегічні пілотні проекти, пов'язані з цифровізацією	%	
Кількість функціонуючих інжинірингових кластерів за участю суб'єктів реального сектора економіки	од.	
Частка продукції інжинірингових кластерів на внутрішньому ринку цифрових продуктів	%	
Група 3. Гармонізація та конвергенція цифрової економіки України та ЄС		
Рівень імплементації положень інституційного забезпечення функціонування цифрової економіки України з Digital Agenda for Europe	%	Характеристика узгодженості вітчизняного та глобального інституційно-правового і нормативно-методичного забезпечення та стану розвитку цифрової економіки
Рівень імплементації положень інституційного забезпечення функціонування цифрової економіки України з Digital Single Market	%	
Місце України у рейтингу Networked Readiness Index	номер у рейтингу	
Місце України у рейтингу Global Innovation Index		
Місце України у рейтингу ICT Development Index		
Місце України у рейтингу Global Competitiveness Index		

Адже аналітичні висновки будуть сформовані за

напрямами: 1) розвиток цифрової індустрії України; 2) активізація процесів внутріфірмової цифровізації, розвиток цифрової економіки на мікрорівні, а також у відносинах між економічними агентами, державою та споживачами, 3) стан гармонізації вітчизняного середовища інституційно-правового та нормативно-методичного забезпечення функціонування сектора цифрової економіки з глобальним.

Висновки до розділу 4

1. Забезпечення високої ефективності державної політики розвитку та реалізації потенціалу сектора цифрової економіки України потребує усвідомлення її генеральної мети, а також стратегічних пріоритетів, які мають бути досягнутими. На цій основі визначаються механізми та інструменти державного регулювання, підпорядковані досягненню відповідних орієнтирів. Ефективність державної політики цифровізації економіки зростає в рази за умови її спрямування не лише на діяльність економічних агентів, але й на суспільство та сферу державного управління, що одночасно ускладнює процес стратегічного планування, істотно збільшує фінансову, інституційну, організаційну, ресурсну, часову та інші компоненти витратомісткості.

Ці та інші особливості актуалізують важливість і ідентифікації стратегічних пріоритетів, і обґрунтування етапності їх досягнення, що дозволило визначити наступні стратегічні етапи державного регулювання в аналізованій сфері – (1) формування потенціалу національного сектора цифровізації економіки, (2) становлення та зміцнення його конкурентоспроможності, (3) реалізація потенціалу сектора цифрової економіки в системі розвитку національного господарства та інформаційного суспільства. Проходження цих стадій уможливлюється в підсумку послідовної реалізації таких стратегічних пріоритетів державного регулювання економіки, як формування повноцінної інфраструктури цифровізації економіки, розвиток системи ресурсного забезпечення функціонування сектора цифрової економіки, розширення

масштабів та збільшення обсягів господарської діяльності у секторі цифрової економіки, покращення структурних характеристик сектора цифровізації та зростання його частки в економіці, формування системних зв'язків і внеску сектора цифрової економіки в економічне зростання країни, ефективна реалізація стратегічних національних проектів у сфері цифровізації держави, бізнесу та суспільства.

2. Стратегічними пріоритетами формування організаційно-економічного механізму державної інвестиційно-інноваційної політики в системі цифрової трансформації економіки в Україні мають стати: створення сприятливого інвестиційного середовища з низьким рівнем політичних, економічних, фінансових та правових ризиків інвестування; збільшення обсягів капітальних інвестицій в інноваційно-технологічні проекти; покращення структури інвестицій; забезпечення високого рівня захисту інтересів та прав інвестора; підвищення ефективності протікання інвестиційного процесу та використання інвестицій; розвиток співробітництва у сфері науково-дослідної та інвестиційно-інноваційної діяльності; забезпечення реалізації функцій інвестицій у розвитку реального сектора економіки; скерування інвестиційних процесів на вирівнювання дисбалансів та диспропорцій соціально-економічного розвитку територій України.

3. Досягнення окреслених пріоритетних завдань потребує реалізації структурних змін та інституціональних реформ в інвестиційно-інноваційній сфері передусім зорієнтованих на стабілізацію грошово-кредитної системи; структурні зрушення в обсягах капітальних вкладень та прямих іноземних інвестиціях; активному використанні інноваційних технологій; підвищенні рівня фінансування за рахунок бюджетних коштів; спрямуванні податкової політики на розвиток інвестиційної діяльності в науково-дослідній та інноваційній діяльності; відновленні функціонування спеціальних економічних зон та технологічних парків; розвитку фінансового, зокрема фондового, ринку; розвитку державно-приватного партнерства; сприянні податкової та амортизаційної політики для збільшення інвестиційних ресурсів; формування міжрегіональних та міжгалузевих

виробничо-інвестиційних кластерів; забезпечення належного захисту інтересів та прав інвесторів.

4. Якісний та всеосяжний розвиток сектора цифрової економіки потребує належного інституціонального забезпечення, здатного сформувати необхідні інституціональні умови для функціонування базисних і похідних інститутів, повноцінної реалізації їх функцій та завдань. Встановлено, що елементами інституціонального забезпечення державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки в Україні є інституціонально-правовий базис, інституційно-організаційна платформа, інституційно-інфраструктурне забезпечення, інституційно-економічний блок та інституційно-психологічне середовище.

Для формування достатнього інституціонально-правового базису необхідно реалізувати низку інструментів, серед яких – законодавчої основи функціонування цифрової економіки, врегулювання функціонування головних інститутів цифрової економіки, усунення правових обмежень для розвитку і поширення принципів цифрової економіки в бізнесі та нових галузях, надання спеціального правового режиму для суб'єктів господарської діяльності з високим рівнем інформатизації та відкритості до співпраці в межах розвитку цифрової економіки.

Реалізація таких інструментів, як формування інституційного забезпечення планування державної політики розвитку сектора цифровізації економіки, створення інституцій координації діяльності сторін зацікавлених у розвитку цифрової економіки, запровадження інституту моніторингу та ефективності державної політики розвитку сектора цифрової економіки, дозволить вибудувати в Україні достатню інституційно-організаційну платформу цифровізації та діджиталізації.

Розвитку інституційно-інфраструктурного забезпечення цифровізації національної економіки сприятимуть: створення цифрових платформ бізнесу, держави та громадськості, формування єдиних цифрових хмарних платформ, розвиток інституційного середовища досліджень та розробок у сфері цифрової економіки, вибудування інформаційної

інфраструктури.

У межах інституційно-економічного блоку державного регулювання в аналізованій сфері слід реалізувати низку програм державно-приватного партнерства, розбудовувати інфраструктуру підтримки високотехнологічних старт-апів та інвестування зі спеціалізацією на проектах сектора ІКТ, формувати методичні центри системи інтелектуально-кадрового забезпечення потреб розвитку цифрової економіки.

Формування якісного інституційно-психологічного середовища необхідне для популяризації ідеї цифровізації економіки України в середовищі бізнесу та громадськості. Цьому сприятиме функціонування єдиного цифрового середовища довіри, розвиток інфраструктури охорони та захисту інтелектуальної власності, популяризація переваг і можливостей цифровізації економіки та суспільства.

5. Головним засобом оперативного блоку реалізації державної політики у сфері цифрової трансформації економіки і використання в цих цілях потенціалу вітчизняного ІТ-сектора є відповідний організаційно-економічний механізм, що передбачає здійснення суб'єктами державної політики чітко визначених послідовних заходів, що в сукупності забезпечують досягнення стратегічних пріоритетів державної політики в аналізованій сфері із застосуванням економічних, організаційних та інституційних елементів управління. Реалізація відповідних завдань та дій в поєднанні з впровадженням комплексу тактичних завдань-заходів забезпечує досягнення ключового результату – високий рівень економічної безпеки сектору ІТ і реалізація його ролі в забезпеченні економічної безпеки держави, розвитку сектору цифровізації економіки та зміцненні інформаційно-економічної безпеки стратегічних підприємств і галузей національного господарства.

Виходячи з результатів аналізу в ході якого встановлено, що в цілях розвитку і забезпечення економічної безпеки сектору ІТ найбільш дієвим є економічний підхід до регулювання, а в його структурі – зорієнтованість в превалюючій мірі на фінансову підтримку і покращення

інвестиційного і ресурсного забезпечення суб'єктів сектору ІТ в Україні. Доведено необхідність впровадження комплексу організаційно-економічних інструментів державної політики в цій сфері. Обґрунтовано, що найбільш комплексний позитивний вплив та ефект в частині зміцнення економічної безпеки вітчизняного сектору ІТ буде досягнуто за умови реалізації дієвих фінансово-економічних інструментів за напрямами: бюджетно-податкове стимулювання; фінансово-інвестиційне забезпечення; розвиток ринкового середовища функціонування ІТ-сфери та її суб'єктів; покращення інтелектуально-кадрового забезпечення; інфраструктурно-економічний інструмент підтримки.

6. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку країни та становлення її цифрового сегмента актуалізувалася потреба в розробці Державної програми цифровізації в реальному секторі економіки України та її інвестиційно-інноваційного забезпечення, положення якої стали б продовженням системи державного планування безпосередньо щодо цифровізації у системі реального сектора та галузях базових видів економічної діяльності. Реалізація заходів Програми дозволила б впорядкувати інституціональне забезпечення, ресурсну підтримку та джерела її формування, реалізувати специфічні практики з розвитку процесів цифровізації в особливих сферах та аспектах, зміцнити інформаційну та економічну безпеку суб’єктів – учасників цифрових відносин і користувачів цифрових послуг, скоординувати дії та забезпечити моніторинг реалізації, а також управління та контроль державної політики у сфері цифровізації економіки в реальному секторі національного господарства України.

Структурними елементами Програми визначені: вихідні умови; мета; цілі державної політики; напрями регулювання; глобалізаційний та євроінтеграційний блок; фінансово-ресурсне та організаційно-управлінське забезпечення; інструментарій моніторингу, контролю та коригування. Як доведено, метою Програми має стати гармонізація та конвергенція сектора цифрової економіки України та ЄС, зростання вітчизняної

цифрової індустрії, модернізація бізнес-процесів суб'єктів реального сектора національної економіки на засадах підвищення рівня цифровізації. Для досягнення цієї мети необхідна реалізація комплексу інструментів та заходів за напрямами державної політики: удосконалення нормативного та організаційно-методичного забезпечення розвитку цифрової економіки; розвиток цифрової інфраструктури; надання фінансово-економічних стимулів суб'єктам реального сектора економіки для реалізації проектів цифрової модернізації; реалізація державної програми розвитку Індустрії 4.0; ініціювання та підтримка проектів зі створення інжинірингових кластерів; державно-приватне партнерство та бюджетно-грантове фінансування проектів зі спеціалізацією на драйверах зростання.

ВИСНОВКИ

1. Реалії сучасних глобалізаційних процесів та розвитку науково-технічного прогресу здебільшого на основі інформаційно-комунікаційних технологій все більше посилюють залежність конкурентоспроможності національного господарства та якості життя населення від рівня розвитку сектора цифрової економіки країни. Цифрова трансформація економіки передбачає активне використання цифрових технологій, мереж та платформ у традиційних і нових високотехнологічних галузях економіки, суспільному житті та державному управлінні, розвиток електронного бізнесу та розширення обсягів онлайн відносин і електронних розрахунків. Системна значимість цифровізації визначається її вагомим внеском у формування високотехнологічної компоненти доданої вартості національного продукту, підвищення ефективності бізнес-процесів на всіх рівнях економічних відносин, взаємодію держави, бізнесу та суспільства, забезпечення нової якості економічного відтворення та соціально-економічного розвитку.

2. Доведено, що інвестиційно-інноваційне забезпечення процесів цифрової трансформації національної економіки посідає одне з провідних місць. У результаті узагальнення теоретично-методичних основ реалізації державної інвестиційно-інноваційної політики визначено, що це процес організованої діяльності центральних і місцевих органів влади, спрямованої на формування сприятливого інвестиційного та інноваційного середовища та позитивного інвестиційного іміджу країни (її територій), в цілях приросту та ефективного використання всіх форм і видів інвестування за допомогою цінової, фіскальної, фінансово-бюджетної, зовнішньоекономічної та ін. складових політики, використання інвестиційного потенціалу для економічного зростання. У цілях забезпечення достатньої варіативності інноваційних підходів до реалізації інвестиційно-інноваційної політики держави ідентифіковано концептуальну структуру інвестиційного середовища, домінантним параметром якого є інвестиційна привабливість у трирівневій структурі – як

процес, інструмент досягнення позитивного результату та безпосередньо результат оцінювання інвестиційної привабливості.

3. Аргументовано, що розвиток сектора цифрової економіки визначається наявністю інтелектуально-кадрового забезпечення, станом IT сектора, сформованістю цифрової інфраструктури, наявністю програмного та апаратного забезпечення, доступністю населення до мереж передачі даних, готовністю суспільства, бізнесу та владних структур до впровадження і використання цифрових технологій. Зазначені аспекти потребують першочергового державного регулювання. Для цього існує арсенал інструментів, визначених в межах інституційно-правового, економічного, адміністративно-організаційного, інформаційного, соціально-психологічного та техніко-технологічного механізмів, а також спрямованих на задіяння таких чинників цифровізації, як її середовище, ресурсне забезпечення, інфраструктура та кон'юнктура ринку цифрових продуктів і сервісів.

4. Виявлено позитивні зарубіжні практики державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки, які можуть бути апробованими в Україні, за правовими, адміністративними та економічними методами. Вони стосуються, по-перше, створення достатньої інституційно-правової платформи розвитку процесів цифровізації; по-друге, впровадження низки економічних стимулів та мотивації для населення, представників бізнесу, суб'єктів інфраструктури цифрової економіки; по-третє, покращення системи організації бізнесу та відносин на засадах цифровізації; по-четверте, посилення соціально-психологічної налаштованості суспільства до розробки, впровадження і використання цифрових технологій та знань.

5. З використанням авторського методичного підходу оцінено стан середовища розвитку сектора цифрової економіки України. Ідентифіковано, що його рівень (сприятливість відносно цифровізації) середній та інтегральний індекс складає 0,603 (за шкалою від нуля до десяти). При цьому найбільш проблемним аспектом залишається залученість (0,224), тобто рівень співпраці населення, бізнесу та держави у сфері

цифрової економіки. Нижче інтегрального значення перебували показники ще двох складових: рівень кооперації економічних агентів для реалізації спільних програм у сфері цифровізації (0,507) та стан розвитку і якість функціонування інфраструктури цифрової економіки (0,535). Саме ці аспекти потребують першочергової уваги під час державного регулювання розвитку сектора цифрової економіки в Україні. Державі також необхідно подолати проблемні аспекти відносно: нормативно-правового поля цифровізації, проектування форсайтів, інтеграції секторів та суб'єктів, мотивації економічних агентів, формування ресурсного забезпечення, контролю за розвитком сектора цифровізації.

6. Встановлено, що макроекономічні передумови реалізації державної інвестиційно-інноваційної політики в Україні є недостатніми та здебільшого несприятливими для збільшення обсягів, реалізації функцій і завдань інвестування в інноваційно-технологічний розвиток, зокрема в секторі інформаційно-комунікаційних технологій. Головними проявами та одночасно наслідками недостатньо ефективної державної політики становлення інвестиційно-інноваційного забезпечення цифрової трансформації економіки України є малі обсяги капітальних вкладень, зокрема в основний капітал; дисбаланси у джерелах формування і розподілу інвестицій; низька частка інвестицій у інноваційну та науково-технічну сфери, розбалансування інфраструктури ринку капіталу, а також просторово-структурні диспропорції під час залучення прямих іноземних інвестицій.

7. Доведено, що основними перешкодами формування і реалізації організаційно-економічного механізму ефективної державної інвестиційно-інноваційної політики в частині активізації процесів цифрової трансформації економічної системи України є: низький рівень та наявність значних диспропорцій у соціально-економічному розвитку територій; низькі ділова активність та інвестиційна спроможність населення і суб'єктів малого бізнесу; несформованість інфраструктури ринку фінансових послуг; низький розвиток соціальної сфери; недостатня інформативна забезпеченість інвесторів, низький рівень гарантування державою безпеки інвестиційної діяльності.

Серед об’єктивних перешкод інвестиційної активності переважають нестабільність політичної ситуації, недовіра до владних структур, недосконала судова система, значний рівень корупції; відсутність податкових стимулів, наявність тіньового сектору бізнесу, нестабільність та неоднозначність законодавчої бази та неповне виконання запланованих заходів щодо покращення інвестиційного клімату, відсутність належного контролю за прозорістю та дотриманням усіх необхідних умов ведення інвестиційного бізнесу.

8. Як доведено, при плануванні і реалізації державної політики регулювання розвитку сектора цифрової економіки потрібно враховувати необхідність проходження таких стратегічних етапів: (1) формування потенціалу сектора цифровізації (стратегічні пріоритети – становлення повноцінної інфраструктури та формування системи ресурсного забезпечення розвитку сектора), (2) зміцнення конкурентних позицій сектора цифрової економіки (розширення масштабів та збільшення обсягів діяльності, покращення структурних характеристик сектора та його частки в економіці), (3) реалізація потенціалу сектора в системі національного господарства і розвитку інформаційного суспільства (формування системних зв’язків і внеску цифровізації в економічне зростання, ефективна реалізація стратегічних національних цифрових проектів). Реалізація визначених стратегічних пріоритетів передбачає активну участь та взаємодію партнерів – ключових суб’єктів політики цифровізації економіки – держави, бізнесу, громадянського суспільства та інституцій інфраструктури цифрової економіки.

9. З використанням стистемно-структурного аналізу обґрунтовано стратегічні пріоритети організаційно-економічного механізму державної політики управління інвестиційно-інноваційним забезпеченням цифрової трансформації економіки в Україні. Це формування сприятливого інвестиційно-інноваційного середовища; забезпечення високого рівня захисту інтересів та прав інвестора; збільшення обсягів капітальних інвестицій; покращення структури інвестицій; підвищення ефективності інвестиційного процесу та використання інвестицій;

розвиток співробітництва у сфері інвестиційної, науково-дослідної та інноваційної діяльності; забезпечення реалізації соціально-економічних функцій інвестування; скерування інвестиційних процесів на вирівнювання дисбалансів та диспропорцій просторово-структурного розвитку територій України.

10. Встановлено, що формування інституціонального забезпечення розвитку сектора цифрової економіки України передбачає реалізацію системи інструментів за такими його структурними елементами, як інституційно-правовий базис, інституційно-організаційна платформа, інституційно-інфраструктурне забезпечення, інституційно-економічний блок, інституційно-психологічне середовище. Реалізація комплексу інструментів державного регулювання за цими напрямами дозволить конвергентувати вітчизняне інституціональне забезпечення до кращих світових практик державної підтримки розвитку сектора цифрової економіки.

11. Доведено, що одним з ключових недоліків системи програмування політики цифровізації економіки України є відсутність державних стратегій і програм розвитку цих процесів на галузево-секторальному рівні. Для усунення цього недоліку у роботі розроблено проект Програми цифровізації реального сектора економіки України. Встановлено, що структурними блоками Програми є вихідні умови; мета державної політики – гармонізація та конвергенція сектора цифрової економіки України та ЄС, зростання вітчизняної цифрової індустрії, модернізація бізнес-процесів суб'єктів реального сектора національної економіки на засадах підвищення рівня цифровізації; цілі та напрями регулювання; глобалізаційний та євроінтеграційний блок; фінансово-ресурсне та організаційно-управлінське забезпечення; інструментарій моніторингу та коригування. Важливим аспектом імплементації Програми є впровадження інструментарію моніторингу процесів цифровізації в реальному секторі економіки, що передбачає врахування системи індикаторів за трьома групами: (1) розвиток цифрової індустрії, (2) цифрова модернізація бізнес-процесів суб'єктів реального сектора економіки, (3)

гармонізація та конвергенція цифрової економіки України та ЄС.

12. На основі системного аналізу обґрунтовано напрями реалізації структурних зрушень та інституційних реформ в процесі реалізації організаційно-економічного механізму формування належного інвестиційно-інноваційного забезпечення цифровізації національного господарства в Україні. Встановлено, що орієнтирами структурних змін в інвестиційному середовищі мають стати: зростання частки прямих іноземних інвестицій та валових капітальних вкладень; забезпечення високого рівня ув'язки інвестицій та інновацій, розвитку ринку інтелектуальної власності; посилення ролі інвестицій в модернізацію виробничих технологій; зростання частки високоефективних та реінвестованих коштів; розширення масштабів соціального інвестування та модернізації життєзабезпечувальних секторів; забезпечення прозорості і легальності джерел походження і використання коштів; утвердження і посилення ролі на ринку елементів інвестиційної інфраструктури. При цьому інституційні зміни необхідно зорієнтувати на: вибудування повноцінної інфраструктури ринку інвестицій; удосконалення інвестиційно-правового забезпечення мотивації до залучення і впровадження інвестицій; покращення інфраструктури системи гарантування безпеки інвестиційного процесу; розвиток консалтингово-інформаційної системи інвестування; розробку і впровадження багаторівневого нормативно-правового забезпечення оцінювання ефективності реалізовуваної інвестиційної політики; розвиток інструментів бюджетного та бюджетно-приватного інвестування; становлення інфраструктури суспільно-громадського контролю інвестування публічних коштів.

13. Доведено, що сектор ІТ є основою цифрової трансформації національної економіки. Реалізація ефективної державної політики забезпечення реалізації потенціалу ІТ-сектору України має базуватися на відповідному організаційно-економічному механізмі, суб'єктами якого є органи законодавчої та виконавчої влади, підприємства, організації, інвестори, фахівці, ІТ-служби, науково-дослідні структури. При цьому стратегічні цілі державного регулювання орієнтуються на

досягнення мети – формування економіко-правового середовища збільшення обсягів та детінізації господарської діяльності суб'єктів сектору ІТ, реалізації його потенціалу в підвищенні інноваційності та цифровізації економіки, нейтралізації ризиків і загроз економічній безпеці держави у сфері інформаційних технологій. В підсумку узгодженого впровадження організаційних та економічних заходів механізму досягається ключовий результат – високий рівень економічної безпеки сектору ІТ і реалізація його ролі в забезпеченні економічної безпеки держави, розвиток сектору цифровізації економіки та зміцнення інформаційно-економічної безпеки стратегічних підприємств і галузей національного господарства.

14. Доведено, що одним з ключових недоліків системи програмування політики цифровізації економіки України є відсутність державних стратегій і програм розвитку цих процесів на галузево-секторальному рівні. Для усунення цього недоліку у роботі розроблено проект Програми цифровізації реального сектора економіки України та її інвестиційно-інноваційного забезпечення. Встановлено, що структурними блоками Програми є вихідні умови; мета державної політики – гармонізація та конвергенція сектора цифрової економіки України та ЄС, зростання вітчизняної цифрової індустрії, модернізація бізнес-процесів суб’єктів реального сектора національної економіки на засадах підвищення рівня цифровізації; цілі та напрями регулювання; глобалізаційний та євроінтеграційний блок; фінансово-ресурсне та організаційно-управлінське забезпечення; інструментарій моніторингу та коригування. Важливим аспектом імплементації Програми є впровадження інструментарію моніторингу процесів цифровізації в реальному секторі економіки, що передбачає врахування системи індикаторів за трьома групами: (1) розвиток цифрової індустрії, (2) цифрова модернізація бізнес-процесів суб’єктів реального сектора економіки, (3) гармонізація та конвергенція цифрової економіки України та ЄС.

ДОДАТКИ

Додаток А
Анкета для проведення експертного дослідження

Шановний експерте!

Львівський торговельно-економічний університет проводить експертне дослідження середовища розвитку цифрової економіки в Україні.

Просимо Вас надати відповіді на поставлені запитання шляхом проставлення за кожним з індикаторів Ваших оцінок за шкалою від 0 (максимально низьке значення) до 10 (максимально високе значення) балів.

Отримані результати будуть використані для надання характеристики стану, проблемних аспектів, а також обґрунтування інструментів та засобів державної політики розвитку цифрової економіки в Україні, підтримки процесів цифровізації вітчизняного бізнесу.

Дякуємо за Вашу участь в опитуванні!

1. **Оцініть рівень самодостатності (фінансово-ресурсної, кадрової, комунікаційної та технологічної забезпеченості і готовності) суб'єктів вітчизняного бізнесу відносно створення, залучення і впровадження цифрових технологій.**

Індикатори	Оцінки
• достатність необхідного фінансово-інвестиційного забезпечення	
• наявність підготовлених управлінських кадрів для реалізації проектів з цифровізації бізнесу	
• можливість залучення науково-технічних кадрів для впровадження цифрових технологій	
• наявність необхідного програмного та апаратного забезпечення	
• стан розвитку та доступність зовнішніх мереж передачі і зберігання даних	

2. **Визначте потенційний вплив впровадження на суб'єктах вітчизняного бізнесу цифрових технологій на ефективність їх функціонування та розвитку.**

Індикатори	Оцінки
• інтенсифікація обсягів виробництва	
• повне усунення непродуктивних втрат	
• економія на ресурсах	
• пришвидшення управлінських бізнес-процесів	
• зростання конкурентоспроможності продукції (послуг)	

3. **Охарактеризуйте поточний стан залученості секторів цифрової економіки (е-урядування, е-суспільство, е-бізнес) до процесів її розвитку в Україні.**

Індикатори	Оцінки
• готовність до цифрової співпраці (придбання товарів (послуг) онлайн, електронний облік даних, комунікація тощо) населення з бізнесом	
• активність населення з придбання та використання цифрових продуктів і сервісів	
• розвиненість цифрової комунікації бізнесу та адміністративних органів влади	
• рівень державної підтримки впровадження на підприємствах цифрових технологій	
• розвиненість публічно-приватної співробітництва в сфері цифровізації	

4. **Оцініть стан розвитку в Україні інфраструктури цифровізації економіки.**

Індикатори	Оцінки
• наявність та ефективність функціонування цифрових платформ бізнесу, держави, населення	
• стан розвитку та доступність єдиних цифрових хмарних платформ	
• якість та доступність послуг суб'єктів інноваційно-технологічної та науково-технічної діяльності	
• якість пропозиції та доступність IT продуктів для бізнесу	
• якість та доступність пропозиції для бізнесу сучасного програмного і апаратного забезпечення	

5. **Надайте Вашу характеристику готовності суб'єктів вітчизняного бізнесу до розвитку сектора цифровізації.**

Індикатори	Оцінки
• рівень сучасності та достатності програмного і апаратного забезпечення підприємств	
• рівень поточного стану цифровізації бізнес-процесів	
• активність підприємств зі створення, залучення і впровадження передових цифрових технологій	
• масштаби та ефективність співпраці з постачальниками (розробниками) цифрових продуктів, сервісів, технологій	
• наявність на підприємствах налагоджених систем управління розвитком процесів цифровізації бізнесу	

6. **Охарактеризуйте сучасний стан розвитку в Україні кооперації та співпраці бізнесу, орієнтованої на розвиток сектора цифровізації.**

Індикатори	Оцінки
• рівень участі вітчизняного бізнесу в IT кластерах, інших інтегрованих системах на базі участі представників IT сектора	
• рівень «переведення» відносин з покупцями (споживачами) в електронну площину	
• рівень «переведення» відносин з базовими контрагентами (постачальники, збутові та логістичні мережі, постійні надавачі послуг) в електронну площину	
• якість роботи вітчизняних підприємств зі створення цифрових платформ віртуального середовища взаємодії користувачів (е-бізнес)	
• рівень цифровізації учасників існуючих кластерів, інших інтегрованих систем на єдиній цифровій платформі	

Дякуємо за участь в опитуванні!

Додаток Б
Результати експертного дослідження середовища розвитку цифрової економіки в Україні

Таблиця Б.1

Індикатори	***Експерти виробничої сфери***											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
I. Рівень самодостатності (фінансово-ресурсної, кадрової, комунікаційної та технологічної забезпеченості і готовності) суб'єктів вітчизняного бізнесу відносно створення, залучення і впровадження цифрових технологій												
1.1. Достатність необхідного фінансово-інвестиційного забезпечення	8	7	7	6	7	8	8	6	7	7	6	8
1.2. Наявність підготовлених управлінських кадрів для реалізації проектів з цифровізації бізнесу	5	4	5	6	4	4	6	6	6	4	5	5
1.3. Можливість залучення науково-технічних кадрів для впровадження цифрових технологій	9	8	9	7	8	7	9	8	8	9	8	9
1.4. Наявність необхідного програмного та апаратного забезпечення	6	7	6	8	7	7	8	7	7	8	7	6
1.5. Стан розвитку та доступність зовнішніх мереж передачі і зберігання даних	5	5	6	5	5	5	5	5	5	5	4	6
II. Потенційний вплив впровадження на суб'єктах вітчизняного бізнесу цифрових технологій на ефективність їх функціонування та розвитку												
2.1. Інтенсифікація обсягів виробництва	10	8	9	7	8	9	9	10	8	10	9	8
2.2. Повне усунення непродуктивних втрат	8	9	8	8	7	8	7	9	9	7	8	7
2.3. Економія на ресурсах	6	5	6	7	7	5	6	7	8	6	6	5
2.4. Пришвидшення управлінських бізнес-процесів	5	5	5	4	6	4	6	5	4	5	6	4
2.5. Зростання конкурентоспроможності продукції (послуг)	7	6	8	5	8	9	10	9	7	8	7	8
III. Поточний стан залученості секторів цифрової економіки (е-урядування, е-суспільство, е-бізнес) до процесів її розвитку в Україні												
3.1. Готовність до цифрової співпраці (придбання товарів (послуг) онлайн, електронний облік даних, комунікація тощо) населення з бізнесом	5	4	4	6	5	4	4	5	5	6	4	7
3.2. Активність населення з придбання та використання цифрових продуктів і сервісів	3	3	4	2	2	3	4	5	4	3	4	2
3.3. Розвиненість цифрової комунікації бізнесу та адміністративних органів влади	1	2	1	1	2	3	2	2	1	1	1	2
3.4. Рівень державної підтримки впровадження на підприємствах цифрових технологій	2	3	2	2	3	2	3	3	3	4	2	3
3.5. Розвиненість публічно-приватної співробітництва в сфері цифровізації	0	2	2	1	1	1	2	1	1	2	0	1
IV. Стан розвитку в Україні інфраструктури цифровізації економіки												
4.1. Наявність та ефективність	2	1	1	1	1	1	2	1	1	1	1	0

Індикатори	***Експерти виробничої сфери***											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
функціонування цифрових платформ бізнесу, держави, населення												
4.2. Стан розвитку та доступність єдиних цифрових хмарних платформ	1	0	0	1	0	0	1	2	1	0	0	1
4.3. Якість та доступність послуг суб'єктів інноваційно-технологічної та науково-технічної діяльності	5	4	5	5	6	4	5	3	6	5	4	5
4.4. Якість пропозиції та доступність ІТ продуктів для бізнесу	3	3	4	3	4	4	2	4	5	3	2	5
4.5. Якість та доступність пропозиції для бізнесу сучасного програмного і апаратного забезпечення	7	7	6	6	8	7	6	7	7	6	8	6
V. Готовність суб'єктів вітчизняного бізнесу до розвитку сектора цифровізації												
5.1. Рівень сучасності та достатності програмного і апаратного забезпечення підприємств	4	6	5	7	6	6	7	6	8	6	5	6
5.2. Рівень поточного стану цифровізації бізнес-процесів	3	5	7	3	4	4	3	4	3	3	2	4
5.3. Активність підприємств зі створення, залучення і впровадження передових цифрових технологій	4	4	3	4	3	4	4	5	4	5	4	4
5.4. Масштаби та ефективність співпраці з постачальниками (розробниками) цифрових продуктів, сервісів, технологій	2	3	2	2	2	3	3	4	3	4	3	3
5.5. Наявність на підприємствах налагоджених систем управління розвитком процесів цифровізації бізнесу	5	4	4	5	5	3	4	3	5	4	4	5
VI. Сучасний стан розвитку в Україні кооперації та співпраці бізнесу, орієнтованої на розвиток сектора цифровізації												
6.1. Рівень участі вітчизняного бізнесу в ІТ кластерах, інших інтегрованих системах на базі участі представників ІТ сектора	2	3	3	4	1	1	1	1	3	2	3	4
6.2. Рівень «переведення» відносин з покупцями (споживачами) в електронну площину	0	1	1	1	1	0	0	2	2	0	1	2
6.3. Рівень «переведення» відносин з базовими контрагентами (постачальники, збутові та логістичні мережі, постійні надавачі послуг) в електронну площину	4	2	2	2	4	4	3	3	2	2	3	3
6.4. Якість роботи вітчизняних підприємств зі створення цифрових платформ віртуального середовища взаємодії користувачів (е-бізнес)	2	3	2	2	2	1	2	2	1	3	2	2
6.5. Рівень цифровізації учасників існуючих кластерів, інших інтегрованих систем на єдиній цифровій платформі	3	4	4	5	2	2	2	3	4	3	4	5

Таблиця Б.2

Індикатори	***Експерти сфери торгівлі***											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
І. Рівень самодостатності (фінансово-ресурсної, кадрової, комунікаційної та технологічної забезпеченості і готовності) суб'єктів вітчизняного бізнесу відносно створення, залучення і впровадження цифрових технологій												
1.1. Достатність необхідного фінансово-інвестиційного забезпечення	9	8	8	8	8	8	9	8	8	8	8	9
1.2.Наявність підготовлених управлінських кадрів для реалізації проектів з цифровізації бізнесу	7	6	7	5	5	6	7	6	7	7	5	7
1.3.Можливість залучення науково-технічних кадрів для впровадження цифрових технологій	6	6	7	5	6	7	6	7	6	6	7	6
1.4.Наявність необхідного програмного та апаратного забезпечення	9	8	9	7	9	9	8	9	9	8	6	8
1.5.Стан розвитку та доступність зовнішніх мереж передачі і зберігання даних	8	7	8	6	7	7	8	7	8	7	8	9
ІІ. Потенційний вплив впровадження на суб'єктах вітчизняного бізнесу цифрових технологій на ефективність їх функціонування та розвитку												
2.1. Інтенсифікація обсягів виробництва	8	6	8	7	8	7	6	8	9	8	7	7
2.2. Повне усунення непродуктивних втрат	6	5	6	4	3	7	6	4	5	4	6	5
2.3. Економія на ресурсах	3	2	3	3	4	2	3	4	3	4	5	4
2.4. Пришвидшення управлінських бізнес-процесів	7	6	6	6	7	6	7	7	7	6	7	8
2.5. Зростання конкурентоспроможності продукції (послуг)	4	7	5	3	2	5	4	6	4	3	4	5
ІІІ. Поточний стан залученості секторів цифрової економіки (е-урядування, е-суспільство, е-бізнес) до процесів її розвитку в Україні												
3.1. Готовність до цифрової співпраці (придбання товарів (послуг) онлайн, електронний облік даних, комунікація тощо) населення з бізнесом	8	7	9	8	9	7	8	8	9	10	10	8
3.2. Активність населення з придбання та використання цифрових продуктів і сервісів	6	4	2	5	6	7	6	7	5	7	6	7
3.3. Розвиненість цифрової комунікації бізнесу та адміністративних органів влади	3	2	2	3	3	1	2	3	2	2	3	3
3.4. Рівень державної підтримки впровадження на підприємствах цифрових технологій	4	3	3	3	4	3	2	5	3	2	2	4
3.5. Розвиненість публічно-приватної співробітництва в сфері цифровізації	3	2	3	2	1	2	1	1	3	0	0	2
ІV. Стан розвитку в Україні інфраструктури цифровізації економіки												
4.1. Наявність та ефективність функціонування цифрових платформ бізнесу, держави, населення	2	3	3	2	3	2	3	1	3	3	2	2
4.2. Стан розвитку та доступність єдиних цифрових хмарних платформ	2	1	2	1	1	1	0	2	0	2	1	2

Індикатори	***Експерти сфери торгівлі***											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
4.3. Якість та доступність послуг суб'єктів інноваційно-технологічної та науково-технічної діяльності	3	2	4	3	3	2	3	4	3	3	2	3
4.4. Якість пропозиції та доступність ІТ продуктів для бізнесу	4	5	6	5	5	6	6	4	5	6	7	4
4.5. Якість та доступність пропозиції для бізнесу сучасного програмного і апаратного забезпечення	8	10	9	10	8	9	10	9	10	8	10	9
V. Готовність суб'єктів вітчизняного бізнесу до розвитку сектора цифровізації												
5.1. Рівень сучасності та достатності програмного і апаратного забезпечення підприємств	8	9	9	7	8	8	9	9	8	10	9	10
5.2. Рівень поточного стану цифровізації бізнес-процесів	7	7	6	8	9	8	7	6	7	6	7	7
5.3. Активність підприємств зі створення, залучення і впровадження передових цифрових технологій	5	4	6	6	6	7	3	5	4	6	5	4
5.4. Масштаби та ефективність співпраці з постачальниками (розробниками) цифрових продуктів, сервісів, технологій	4	5	4	6	7	5	5	6	7	6	5	8
5.5. Наявність на підприємствах налагоджених систем управління розвитком процесів цифровізації бізнесу	6	6	7	9	7	6	6	5	6	7	8	7
VI. Сучасний стан розвитку в Україні кооперації та співпраці бізнесу, орієнтованої на розвиток сектора цифровізації												
6.1. Рівень участі вітчизняного бізнесу в ІТ кластерах, інших інтегрованих системах на базі участі представників ІТ сектора	2	3	3	3	4	4	4	6	2	5	5	2
6.2. Рівень «переведення» відносин з покупцями (споживачами) в електронну площину	3	3	4	4	5	3	3	5	6	4	2	4
6.3. Рівень «переведення» відносин з базовими контрагентами (постачальники, збутові та логістичні мережі, постійні надавачі послуг) в електронну площину	4	5	5	6	6	6	7	5	5	7	6	6
6.4. Якість роботи вітчизняних підприємств зі створення цифрових платформ віртуального середовища взаємодії користувачів (е-бізнес)	3	5	7	6	5	7	6	4	5	6	7	6
6.5. Рівень цифровізації учасників існуючих кластерів, інших інтегрованих систем на єдиній цифровій платформі	5	4	4	4	6	5	5	6	3	6	6	3

Таблиця Б.3

Індикатори	***Експерти сфери послуг***											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
І. Рівень самодостатності (фінансово-ресурсної, кадрової, комунікаційної та технологічної забезпеченості і готовності) суб'єктів вітчизняного бізнесу відносно створення, залучення і впровадження цифрових технологій												
1.1. Достатність необхідного фінансово-інвестиційного забезпечення	6	5	5	5	5	5	5	6	5	5	5	5
1.6. Наявність підготовлених управлінських кадрів для реалізації проектів з цифровізації бізнесу	6	5	6	5	5	6	4	6	5	6	7	6
1.7. Можливість залучення науково-технічних кадрів для впровадження цифрових технологій	3	5	3	4	6	5	4	5	3	4	6	5
1.8. Наявність необхідного програмного та апаратного забезпечення	8	9	8	7	8	9	8	7	7	7	8	8
1.9. Стан розвитку та доступність зовнішніх мереж передачі і зберігання даних	7	6	7	6	7	6	6	7	6	7	7	7
ІІ. Потенційний вплив впровадження на суб'єктах вітчизняного бізнесу цифрових технологій на ефективність їх функціонування та розвитку												
2.6. Інтенсифікація обсягів виробництва	6	8	7	6	7	7	8	9	5	6	7	8
2.7. Повне усунення непродуктивних втрат	4	3	6	5	5	4	4	4	3	4	3	4
2.8. Економія на ресурсах	1	2	2	2	1	3	2	2	3	1	1	2
2.9. Пришвидшення управлінських бізнес-процесів	4	8	6	6	8	7	4	5	5	5	4	5
2.10. Зростання конкурентоспроможності продукції (послуг)	3	4	2	2	1	1	3	4	4	2	4	6
ІІІ. Поточний стан залученості секторів цифрової економіки (е-урядування, е-суспільство, е-бізнес) до процесів її розвитку в Україні												
3.6. Готовність до цифрової співпраці (придбання товарів (послуг) онлайн, електронний облік даних, комунікація тощо) населення з бізнесом	8	8	6	9	6	7	9	10	9	8	10	8
3.7. Активність населення з придбання та використання цифрових продуктів і сервісів	5	6	7	7	8	4	8	7	6	5	4	7
3.8. Розвиненість цифрової комунікації бізнесу та адміністративних органів влади	2	3	2	3	3	2	2	3	3	2	2	3
3.9. Рівень державної підтримки впровадження на підприємствах цифрових технологій	3	2	3	2	2	2	3	2	1	2	3	4
3.10. Розвиненість публічно-приватної співробітництва в сфері цифровізації	2	3	2	2	3	1	3	4	2	3	4	4
ІV. Стан розвитку в Україні інфраструктури цифровізації економіки												
4.4. Наявність та ефективність функціонування цифрових платформ бізнесу, держави, населення	3	3	4	3	4	3	2	2	3	3	2	3
4.5. Стан розвитку та доступність єдиних цифрових хмарних платформ	2	3	1	2	3	0	1	0	2	3	3	3

Індикатори	***Експерти сфери послуг***											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
4.6. Якість та доступність послуг суб'єктів інноваційно-технологічної та науково-технічної діяльності	3	2	3	2	1	1	4	3	2	2	3	2
4.4. Якість пропозиції та доступність ІТ продуктів для бізнесу	5	6	6	8	8	8	7	6	7	5	6	8
4.5. Якість та доступність пропозиції для бізнесу сучасного програмного і апаратного забезпечення	9	8	8	7	8	9	10	10	8	8	7	7
V. Готовність суб'єктів вітчизняного бізнесу до розвитку сектора цифровізації												
5.6. Рвень сучасності та достатності програмного і апаратного забезпечення підприємств	7	6	7	8	6	7	8	6	7	8	7	7
5.7. Рівень поточного стану цифровізації бізнес-процесів	8	6	8	6	7	8	7	7	7	4	5	4
5.8. Активність підприємств зі створення, залучення і впровадження передових цифрових технологій	5	5	7	7	6	4	5	3	5	4	6	8
5.9. Масштаби та ефективність співпраці з постачальниками (розробниками) цифрових продуктів, сервісів, технологій	6	7	8	7	5	5	6	6	8	6	8	7
5.10. Наявність на підприємствах налагоджених систем управління розвитком процесів цифровізації бізнесу	6	7	6	5	5	6	8	7	8	7	7	8
VI. Сучасний стан розвитку в Україні кооперації та співпраці бізнесу, орієнтованої на розвиток сектора цифровізації												
6.6. Рівень участі вітчизняного бізнесу в ІТ кластерах, інших інтегрованих системах на базі участі представників ІТ сектора	3	2	2	1	1	1	2	2	2	1	1	2
6.7. Рівень «переведення» відносин з покупцями (споживачами) в електронну площину	3	4	4	5	5	4	6	6	8	4	5	7
6.8. Рівень «переведення» відносин з базовими контрагентами (постачальники, збутові та логістичні мережі, постійні надавачі послуг) в електронну площину	2	3	3	4	4	3	5	5	7	3	4	6
6.9. Якість роботи вітчизняних підприємств зі створення цифрових платформ віртуального середовища взаємодії користувачів (е-бізнес)	8	8	7	6	8	9	9	7	5	5	6	8
6.10. Рівень цифровізації учасників існуючих кластерів, інших інтегрованих систем на єдиній цифровій платформі	4	3	3	3	3	2	3	3	3	2	2	3

Додаток В

Таблиця В.1

Матриця нормованих груп показників, z_{ni}

	z_{ni}					
	Група I	Група II	Група III	Група IV	Група V	Група VI
Виробнича сфера	0,850238	0,942008	0,691671	-0,1601	0,778151	0,367977
	0,69897	0,898542	0,511883	-0,23408	0,574031	-0,03779
	0,916454	0,79005	0,199572	0,676694	0,60206	0,452298
	0,845098	0,691671	0,425969	0,544068	0,452298	0,30103
	0,706149	0,884607	0,066947	0,829304	0,628389	0,533603
Сфера торгівлі	0,916454	0,870209	-0,06038	0,383217	0,937852	0,554287
	0,79588	0,706149	-0,1511	0,09691	0,850238	0,583577
	0,79588	0,522879	-0,2816	0,464887	0,706149	0,753328
	0,916454	0,823909	-0,08412	0,720159	0,753328	0,746894
	0,875061	0,636822	-0,19598	0,962211	0,823909	0,676694
Сфера послуг	0,71321	0,845098	0,912045	0,464887	0,845098	0,221849
	0,746894	0,611015	0,79005	0,282547	0,807309	0,706149
	0,645095	0,263241	0,39794	0,367977	0,733732	0,611015
	0,893947	0,746894	0,383217	0,823909	0,818446	0,855317
	0,818446	0,477121	0,439333	0,916454	0,823909	0,452298

Таблиця В.2

Часткові зважені групові індекси середовища розвитку цифрової економіки

		Групи					
		I	II	III	IV	V	VI
Виробнича сфера	Y_n^1	0,9870	0,9890	0,9293	0,6440	0,9665	0,8523
		0,9715	0,9805	0,8753	0,7055	0,9273	0,5924
		0,9930	0,9575	0,7258	0,9105	0,9333	0,8809
		0,9865	0,9343	0,8439	0,8640	0,8977	0,8254
		0,9723	0,9776	0,5841	0,9560	0,9388	0,9045
Сфера торгівлі	Y_n^2	0,9866	0,9706	0,5467	0,9575	0,9873	0,9037
		0,9653	0,9281	0,6660	0,8998	0,9682	0,9117
		0,9653	0,8703	0,7614	0,9659	0,9331	0,9525
		0,9866	0,9593	0,5871	0,9853	0,9452	0,9511
		0,9796	0,9078	0,7043	0,9983	0,9622	0,9352
Сфера послуг	Y_n^3	0,9423	0,9596	0,9896	0,9074	0,9560	0,8983
		0,9500	0,8864	0,9735	0,8519	0,9443	0,9755
		0,9259	0,7213	0,9003	0,8809	0,9205	0,9655
		0,9805	0,9311	0,8965	0,9757	0,9478	0,9889
		0,9654	0,8343	0,9105	0,9890	0,9495	0,9451

Примітка: Група I – рівень самодостатності (фінансово-ресурсної, кадрової, комунікаційної та технологічної забезпеченості і готовності) суб'єктів вітчизняного бізнесу відносно створення, залучення і впровадження цифрових технологій; група II – потенційний вплив впровадження на суб'єктах вітчизняного бізнесу цифрових технологій на ефективність їх функціонування та розвитку; група III – поточний стан залученості

секторів цифрової економіки (е-урядування, е-суспільство, е-бізнес) до процесів її розвитку в Україні; група IV – стан розвитку в Україні інфраструктури цифровізації економіки; група V – готовність суб'єктів вітчизняного бізнесу до розвитку сектора цифровізації; група VI –сучасний стан розвитку в Україні кооперації та співпраці бізнесу, орієнтованої на розвиток сектора цифровізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. All You Need to Know about Ukrainian IT Outsourcing in 2017. URL: https://www.n-ix.com/need-know-ukrainian-it-outsourcing-2017/

2. Bell D. Notes on the Port-Industrial Society. *The Public Interest.* 1967. No. 7. P. 102-118.

3. Bloomberg J. Digitizatio, Digitalizatio, And Digital Transformation: Confuse Them At Your Peril. URL: Https://www.Forbes.com.sites/jason bloomberg / 2018/04/29.

4. Clarck C. Conditions Economic Progress. 3-d ed. London: The Macmillian Co.; New York: St. Martin's press, 1957. 236 p.

5. Colin N., Landier A., Mohnen P., Perrot A. The Digital Economy. *Notes from the Economic Analysis Board.* 2015. № 26. P. 1-12.

6. CompTIA, the world's leading tech association // CompTIA. URL: https://www.comptia.org/about-us.

7. Digital Agenda for Europe 2010–2020. European Union. Brussels, Belgium. URL: http://ec.europa.eu/information_society/digital-agenda/index_en.htm.

8. Digital Economy and Society Index 2017. URL: https:// ec.europa.eu/digital-single-market/en/desi.

9. Digital Evolution Index 2017. URL: https://nevsroom.mastercard. com.ru/press-releases.

10. Europe 2020. A Strategy for Smart, Sustainable and Inclusive Growth. European Commission, Brussels, 3.3.2010. URL: https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLET%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf.

11. Export-oriented segment of Ukraine's IT services market: Status quo and prospects. URL: http://www.eba.com.ua/static/export_it_industryfnal_29092016.pdf.

12. Forum digital: бізнес в Україні готовий до цифрового прориву. URL: https://business.ua/company-news/4595-forum-digital-biznes-v-ukraini-hotovyi-do-tsyfrovoho-proryvu.

13. Global Information Technology Report 2016. URL:

http://reports.weforum.org/global-information-technology-report-2016/economies/#indexId=NRI&economy=UKR

14. Global Innovation Index 2019. Creating Healthy Lives – The Future of Medical Innovations. URL: https://www.globalinnovationindex.org/gii-2019-report.

15. ICT Development Index 2017. URL: http://www.itu.int/net4/ITU-D/idi/2017/index.html#idi2017economycard-tab&UKR

16. IMD World Digital Competitiveness Ranking. URL : https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-center-rankings/world-digital-competitiveness-rankings-2019/.

17. IT industry in Ukraine could grow to $6 billion by 2020. URL: http://www.eu4business.eu/news/it-industry-ukraine-could-grow-6-billion-2020

18. IT industry: Ukrainian IT exports increase by 20% in 2017 to reach USD 3.6 billion. URL: http://bunews.com.ua/economy/item/it-industry-ukrainian-it-exports-increase-by-20-in-2017-to-reach-usd-36-billion

19. IT outsourcing playbook. URL: https://outsourcingreview.org/outsourcing-playbook/it-industry-overview/

20. It services and software R&D in europe's rising tech nation. URL: http://uadn.net/files/ua_hightech.pdf

21. Kelly K. New Rules for the new Economy. 10 radical strategies for a connected world. New York: Viking, 1998. 179 p.

22. Lupak R. L., Kunytska-Iliash M. V. Conceptual Relationships between the Systems of Ensuring the Economic Security of the State and the Implementation of the State Policy of Import Substitution. *The Problems of Economy*. 2017. № 2. С. 117-123.

23. Lytvyn O. V. Ukrainian investment public policy realization: current status and problems / Lytvyn O. V. // Conference Proceedings «Innovative potential of socio-economic systems: the challenges of the global world» June 30, 2016, Lisabon, Portugal: Nova School of Business and Economics, 2016. – Part 1. – 200 p. – PP. 102-105.

24. Measuring the Information Society Report 2015, ITU. URL: https://www.itu.int/en/ITU-/Statistics/Documents/publications/misr2015/MISR2015-ES-E.pdf

25. Negroponte N. Being Digital. New York: Knopf, 1995. 256 p.

26. North D. Institutional Change and American Economic Growth. Cambridge / North D., Davis L. 1971. 476 p.

27. OECD Digital Economy Outlook 2017. Organization for Economic Co-operation and Developmrnt. 2017. URL: https:// doi.org/10.1787/ 9789264276284-en.

28. PwC, Design of IT program curriculum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://publications.chamber.ua/ 2017/IT/ Education /Ukrainian_IT_Curriculum_studies.pdf

29. Shtets T., Lupak R. Strategic Priorities for the Development Policy of the Digital Economy of the State. *Innovation in the Modern World*: monograph. Poitiers, France; Frankfurt, Germany; Los Angeles, U.S.: Association 1901 «SEPIKE», 2020. P. 80-85.

30. Software Development Companies in Ukraine: Exploring the Trends and Opportunities Within the Largest European IT Market. URL: https://www.daxx.com/article/software-development-company-ukraine

31. Tapscott D. The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence. New York; Monreal: McGraw Hill,1995. 432 p.

32. The Global Competitiveness Report. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf.

33. The Global Talent Competitiveness Index 2018: Diversity for Competitiveness / B. Lanvin, P. Evans (Eds.). Fontainebleau: INSEAD 2018, 343 p. URL: https://gtcistudy.com/wp-content/uploads/2018/01/GTCI-2018-web.r1-1.pdf.

34. The Network Readiness Index 2019: Towards a Future-Ready Society. URL: https://networkreadinessindex.org/wp-content/uploads/2020/03/The-Network-Readiness-Index-2019-New-version-March-2020.pdf.

35. The Pulse of Fintech Q2 2017: Global Analysis of Investment in Fintech. KRMG. 2017. URL: https://

www.agefi.ft/sites/agefi.ft/files/fichiers/2017/08/ pulse_of_fintech-G2_2017_0.pdf.

36. Three scenarios of Ukrainian IT industry. URL: https://112.international/opinion/three-scenarios-of-ukrainian-it-industry-10078.html

37. Towards a Future-Ready Society. URL: https://networkreadinessindex. org/wp-content/uploads/2020/03/The-Network-Readiness-Index-2019-New-version-March-2020-2.pdf.

38. Transforming our World: the 2030 Agenda for Sustainable Development. Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015. URL: https://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/70/1&Lang=E.

39. Ukraine's booming IT sector is good news despite the war. URL: https://www.huffingtonpost.com/diane-m-francis/ukraines-booming-it-secto_b_9333070.html

40. Ukraine's IT industry by the numbers. URL: https://intetics.com/news/ukraines-it-industry-by-the-numbers

41. Ukraine's IT industry is a driving force in the country's resurgent economy. URL: https://ukraineinvest.com/sectors/it/

42. Ukraine's Tech Sector Is Booming but Needs Awareness and Confidence. URL: https://emerging-europe.com/voices/ukraines-tech-sector-is-booming-but-needs-awareness-and-confidence/

43. Ukrainian IT Industry Key Facts. URL: https://www.abtosoftware.com/blog/ukrainian-it-industry-key-facts

44. Ukrainian it industry overview: the results of 2017 & trends for 2018. URL: https://outsourcingreview.org/ukrainian-it-industry-overview-the-results-of-2017-trends-for-2018/

45. UN e-Government Development Index. URL: https://www.un.org/ development/desa/publications/2018-un-e-government-survey.html.

46. Vasyltsiv T. G., Klipkova O. I., Lupak R. L., Mitsenko N. G., Mishchuk I. P. Monetary and financial policy of Ukraine: theoretical-empirical connections and priorities of state regulation. *Financial and credit activity: problems of theory and*

practice. 2019. Vol 4. № 31. P. 320-330.

47. Vasyltsiv T. G., Lupak R. L., Kunytska-Iliash M. V. Strategic approaches to the effective use of intangible assets as a condition for strengthening the competitiveness of enterprises. *Scientific Bulletin of Polissia*. 2018. № 2 (14), P. 2. P. 8-15.

48. Vasyltsiv T., Irtyshcheva I., Lupak R. L., Popadynets N., Shyshkova Y., Boiko Y., Ishchenko O. Economy's innovative technological competitiveness: Decomposition, methodic of analysis and priorities of public policy. *Management Science Letters*. 2020. Vol. 10. No. 13. P. 3173-3182.

49. Vasyltsiv T., Lupak R. Strategic priorities of state structural policy of import substitution in Ukraine. *Actual Problems of Economics*. 2016. № 1 (175). P. 52-60.

50. Vasyltsiv T., Lupak R., Osadchu Yu. Assessment of the level of penetration of import dependence in the context of the import substitution policy in Ukraine. *Economic Annals-XXI*. 2017. № 167 (9-10). P. 13-17.

51. Vasyltsiv V. G. Disadvantages of institutional provision of monetary and credit sphere and directions for their elimination in order to ensure economic security of Ukraine / Hudzovata O. O., Vasyltsiv V. G. // Materiály XIV Mezinárodní vědecko - praktická konference «Věda a technologie: krok do budoucnosti -2018», Volume 4: Praha. Publishing House «Education and Science» - S. 98-100.

52. Vasyltsiv, T., Mulska, O., Levytska, O., Lupak, R., Semak, B., & Shtets, T. (2022). Factors of the Development of Ukraine's Digital Economy: Identification and Evaluation. Science and Innovation, Vol. 18(2), pp. 44–58.

53. What defines the Digital Sector / Office for National Statistic. Newport: ONS 08 October 2015. 11 p.

54. What You Should Know About Ukraine's Booming IT Sector. URL: http://www.businesscomputingworld.co.uk/what-you-should-know-about-ukraines-booming-it-sector/

55. Work on Digital Labour Platforms in Ukraine: Issues and Policy Perspectives. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/-

--travail/ documents/publication/wcms_635370.pdf.

56. World Investment Report 2017: Investment and digital economy. *UNKTAD*. 2017. URL: https:// unctad.org / en./ publicationslibrary / wier2017_en / pdf.

57. Абасов Ф. Р. ИКТ как политический фактор в развитии экономики. *Філософія і політологія в контексті сучасної культури*. 2013. Вип. 6 (1). С. 31-35.

58. Агробізнес України переходить на цифрові технології. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2471719-agrobiznes-ukraini-perehodit-na-cifrovi-tehnologii-eksperti.html.

59. Алямкін Р. В., Федорін М. П. Правове забезпечення національної інформаційної безпеки. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2013. № 4. С. 91-96.

60. Апалькова В. В. Концепція розвитку цифрової економіки в Євросоюзі та перспективи України. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій.* 2015. № 4. С. 9-18.

61. Архієрейська Н. В. Державне регулювання ринку криптовалют в Україні. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 22. С. 753-757.

62. Асаул А. В. Систематизація факторів, що характеризують інвестиційну привабливість регіонів. *Регіональна економіка*. 2004. № 2. С. 53-62.

63. Баєв О. О. Доступ до електронно-інформаційної інфраструктури та технологій в Україні. *Інформація і право*. 2011. Вип. 2(2). С. 98–102.

64. Бажал Ю. М. Економіка інноваційних процесів. *Вісник Інституту економічного прогнозування*. 2002. № 1. С. 3-17.

65. Бажан Л. И., Безуглая Е. А. Направления инновационного развития в секторе информационных технологий в Украине. И. *Problems of social and economic development of business: Collection of scientific articles*. Montreal: Publishing house «BREEZE», 2014. Vol. 1. P. 25-30.

66. Базилевич В. Д. Інституційний концепт модернізації фінансових інститутів. *Фінанси України*. 2013. № 5. С. 19-30.

67. Барановський О. І. Інвестиційна безпека. *Фінанси України*. 1998. № 9. С. 65-67.

68. Башинська І.О. Інноваційно-інформаційні технологій для забезпечення інтелектуально-кадрової складової економічної безпеки підприємства. *Інноваційна економіка : теоретичні та практичні аспекти*. 2016. Вип. 1. С. 607-634.

69. Беззуб І. Реформа українського законодавства в ІТ-сфері. *Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ*. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2800:reforma-ukrajinskogo-zakonodavstva-v-it-sferi&catid=8&Itemid=350.

70. Белая И. П. Концептуальная модель организационно-экономического механизма управления гибкостью производственных систем. *Вісник Донецького університету*. 2004. № 2. С. 7-16.

71. Беседін В. Ф. Інвестиційна політика в Україні. Регіональні аспекти : монографія. Черкаси : Ваш Дім, 2005. 292 с.

72. Беседін В. Ф., Музиченко А. С. Інвестиції як інструмент реалізації структурної політики. Економіка України: фінансово-економічні проблеми інноваційного розвитку. К. : НДЕІ, 2012. С. 165-171.

73. Бєлєнький П. Механізми розвитку ринкової інфраструктури в Україні: методологічні аспекти. *Вісник НАН України.* 2002. № 4. С. 15-25.

74. Бєлоусова К. І. Підвищення ефективності суспільного виробництва завдяки інформаційно-комунікаційним технологіям. *Економіка та держава*. 2013. Вип. 2. С. 11-13.

75. Бєляков К. І. Інформаційна діяльність: зміст та підходи до класифікації. *Інформація і право*. 2012. № 1(4). 63-69 с.

76. Биков В. Ю. Технології хмарних обчислень – провідні інформаційні технології подальшого розвитку інформатизації системи освіти України. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2011. 6 с. URL: http://lib.iitta.gov.ua/1173.

77. Биков В. Ю. Хмарна комп’ютерно-технологічна платформа відкритої освіти та відповідний розвиток організаційно-технологічної будови ІТ-підрозділів навчальних

закладів. *Теорія і практика управління соціальними системами.* 2013. Вип. 1. С. 81-98.

78. Бикова А. Л., Іванишина О. Ф. Нагромадження капіталу в процесі економічного розвитку (історія, форми, інститути): монографія. Дніпропетровськ: Наука та освіта, 2007. 167 с.

79. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент. К. : МП ИТЕМ Лтд, Юнайтед Лондон Трейд Лимитед, 1995. 447 с.

80. Бланк І. О. Інвестологія: наука про інвестування. К. : Атіка, 2001. 180с.

81. Блонська В. І., Лупак Р. Л. Конкурентоспроможність підприємства – основний чинник розвитку конкурентоспроможності економіки. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2006. Вип. 16.1. С. 345-350.

82. Блудова Т. В., Черевко Д. Р. Моделювання економічного ризику для оцінювання рівня економічної безпеки регіонів. *Бізнес Інформ*. 2014. № 8. С. 94–98.

83. Богуславська О. Г. Інноваційна діяльність як фактор забезпечення економічного розвитку. *Гуманітарний вісник*. ЗДІА, 2008. Вип. 7. № 35. 127-137 с.

84. Бодров В. Г. Державне регулювання розвитку внутрішнього ринку в умовах модернізації національної економіки: монографія. К.: НАДУ, 2013. 204 с.

85. Бондаренко А. Гід по IT–асоціаціям України. URL : https://ain.ua/2015/11/20/gid-po-it-associaciyam-ukrainy-infografika.

86. Борщ Л. М. Інвестиції в Україні: стан, проблеми і перспективи. К. : Знання, 2003. 318 с.

87. Буркальцева Д. Д. Інституціональне забезпечення економічної безпеки України : монографія. К. : Знання України, 2012. 347 с.

88. Бутко М. Сучасна проблематика оцінки інвестиційної привабливості регіону. Економіка України. 2005. № 11. С. 30-37.

89. В енергетичному секторі України впроваджують інноваційні цифрові технології. URL:

https://espreso.tv/news/2019/07/19/v_energetychnomu_sektori_ukrayiny_vprovadzhuyut_innovaciyni_cyfrovi_tekhnologiyi.

90. В Києві презентували дослідження «Digital Transformation Readiness». URL: https://www.imena.ua/blog/digital-transformation-readiness/.

91. Важинський Ф. А. Механізм регулювання інвестиційної діяльності в регіоні. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.7. С. 138-143.

92. Варналій З. С. Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення. К.: Знання України, 2013. 387 с.

93. Василенко А. В. Державне регулювання інвестиційної діяльності страхових компаній : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08. Київ, 2008. 16 с.

94. Васильців Т. Г. Удосконалення дозвільної системи діяльності малих і середніх підприємств як засіб зміцнення їх економічної безпеки в умовах економічної кризи. *Вісник Донецького національного університету. Серія В. Економіка і право*. 2009. С. 279-289.

95. Васильців Т. Г., Городня Т. А., Лупак Р. Л. Економічні аспекти диверсифікації підприємства з використанням інноваційних інвестицій. *Інтелект XXI*. 2017. Вип. 1. С. 52-57.

96. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л. Аналітична записка: напрями підвищення інвестиційної привабливості прикордонних територій західних регіонів України. URL : http://lv.niss.gov.ua/public/File/1/ AZ%20Invest%207.10.14.pdf.

97. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л. Ідентифікація загроз економічній безпеці в процесі посилення імпортозалежності. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2018. Вип. 55. С. 12-17.

98. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Васильців В. Г. Характеристика функціональних складових економічної безпеки сектору інформаційно-комунікаційних технологій України. *Економічний дискурс.* 2017. Вип. 1. С. 161-172.

99. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Ільчук О. О. Напрями підвищення інвестиційної привабливості прикордонних

територій західних регіонів України : аналіт. записка. URL : http://old2.niss.gov.ua/articles/1629.

100. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Юрків Н. Я. Інституційне забезпечення розширення фінансових можливостей підприємств промисловості та АПК на регіональному рівні. *Фінанси України*. 2012. № 3. С. 90-101.

101. Васильців Т. Г., Флейчук М. І., Лупак Р. Л. Пріоритети і засоби державної політики забезпечення економічної безпеки розвитку внутрішнього ринку в Україні. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2017. Вип. 53. С. 10-19.

102. Васильців Т. Г., Цап М. В. Узагальнення концептуальних положень організаційно-економічного механізму та інструментів державної структурної політики імпортозаміщення. *Бізнес-Інформ*. 2014. № 8. С. 40-44.

103. Васильців Т. Г., Шехлович А. М., Васильців В. Г. Фінансово-економічні інструменти стимулювання розвитку ІТ-сфери України. *Економічний дискурс.* 2017. Вип. 4. С. 128-136.

104. Васильців Т.Г., Волошин В. І., Васильців В. Г. Оцінювання стану та структурних характеристик економічної безпеки сектору інформаційних технологій. *Бізнес Інформ*. Вип. №3, 2018. С. 329–335.

105. Васильців Т. Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія. Львів: Арал, 2008. 384с.

106. Васильців Т. Г. Окреслення стратегії зміцнення економічної безпеки підприємництва з погляду системного підходу на її місце у системі безпеки держави. *Стратегія розвитку України (економіка, соціологія, право)*, 2011. № 4. Т. 1. С. 37-43.

107. Вдовічен А. Визначення місця та шляхів активізації інвестиційного потенціалу економіки України в міжнародній інвестиційній діяльності. Економіка України в умовах глобалізації : монографія. Чернівці : Книги-ХХІ, 2009. 528 с.

108. Венцковський Д. Ю. Подолання системних проблем зовнішньоекономічної України як чинник економічного відновлення. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 1. С. 42-55.

109. Веретюк С. М., Пілінський В. В. Визначення пріоритетних напрямків розвитку цифрової економіки в Україні. *Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку*. 2016. № 2 (42). С. 51-58.

110. Вишневський О. С. Проблеми стратегічного управління соціально-економічним розвитком України з урахуванням процесів децентралізації. *Вісник економічної науки України*. 2016. № 1 (30). С. 14-22.

111. Вінник О. Регулювання відносин в сфері цифрової економіки: проблеми термінології. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 11. С. 163-166.

112. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку. Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. К.: 2008. 48 с.

113. Власюк О. С. Економічна безпека України в умовах ринкових трансформацій та антикризового регулювання. К. : ДННУ «Акад. фін. управління», 2011. 474 с.

114. Войтко С. В., Сакалош Т. В. Ринок інформаційно-комунікаційних технологій: структура та аналіз. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Логістика.* 2007. № 594. С. 384-392.

115. Воробьёва Е. И. Инвестиционно-инновационная деятельность на национальном и региональном уровнях : монография. Симферополь : Таврия, 2007. 235 с.

116. Всесвітній альянс інформаційних технологій і послуг WITSA. *Науково-технологічна асоціація Infopark.* URL: http://infopark.by/node/4868.

117. Всесвітня організація інтелектуальної власності. *Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організацій у Женеві.* URL: http://geneva.mfa.gov.ua/ua/ukraine-io/wipo.

118. Всеукраїнська громадська організація «Українська асоціація фахівців інформаційніх технологій» (УАФІТ). *Українська асоціація фахівців інформаційніх технологій.* URL: https://uaitp.org/index.php/pro-asotsiatsiyu.

119. Всеукраїнська експертна мережа. URL: http://www.experts.in.ua/baza/analitic.

120. Выход из пике: украинский IT-рынок начнет «просыпаться» в следующем году. URL: https://daily.rbc.ua/rus/show/vyhod-pike-ukrainskiy-it-rynok-nachnet-prosypatsya-1448612953.html.

121. Гаврилюк Р. П. Історичний контекст становлення та розбудови національної системи міжнародного трансферу технологій Японії. *Стратегія розвитку України (Економіка. Соціологія. Право)*. 2012. № 1. 317 с.

122. Гайдуцький А. П. Інвестиційна привабливість аграрного сектору економіки України на міжнародному ринку капіталу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.05.01. Київ, 2005. 20 с.

123. Гайдуцький А. П. Оцінка інвестиційної привабливості економіки. *Економіка і прогнозування*. 2004. № 4. С. 3-7.

124. Галиця І. Венчурна діяльність в Україні та за кордоном: проблеми розвитку. *Справочник экономиста*. 2005. № 7. С. 12-14.

125. Галіцин В. К. Моделі і методи оцінки інвестиційних проектів : монографія. К. : КНЕУ, 2015. 168 с.

126. Геєць В. М. Інноваційна Україна — 2020.Основні положення національної доповіді. *Вісник НАН України*, 2015. № 7. С. 14–22.

127. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України. Харків: Константа, 2006. 272 с.

128. Гладка У. Б. Інвестиційна діяльність та її державне регулювання. *Регіональна економіка*. 2009. № 2. С. 49-55.

129. Гнесина Н. В. Влияние структуры рынка на формирование стоимости IT-компаний. *Вісник Нац. техн. ун-ту «ХПІ»: зб. наук. пр. Сер.: Економічні науки*. Х.: НТУ «ХПІ», 2016. № 48 (1220). С. 19-23.

130. Голубник О. Особливості становлення економіки знань та тенденції її розвитку в Україні. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. Вип. 51, 2014. С. 117-123..

131. Гомольська В. В. Ефективність залучення і використання інвестицій у розвиток економіки регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.10.01. Львів, 2005. 26 с.

132. Гомольська В. В. Організаційно-економічні аспекти поліпшення інвестиційного клімату регіону. *Регіональна економіка*. 2003. № 3. С. 62-70.

133. Гончарова Н. П. Теоретичні питання визначення змісту та структурних складових державного сектору економіки. *Економіка. Фінанси. Право*. 2005. № 8. С. 9-17.

134. Гордон Р. Закончен ли экономический рост? Шесть препятствий для инновационного роста (на примере США). *Вопросы экономики*. 2013. № 4. С. 49-67.

135. Господарський кодекс України : Кодекс законів України № 436 – IV від 16.01.2003 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/436-15?nreg=436-15&find=1&text=%E7%E0%F1%EE%E1% E8&x=0&y=0#w11.

136. Грещак М. Г. Внутрішній економічний механізм підприємства : навч. Посібник. К. : КНЕУ, 2001. 228 с.

137. Гриценко В. Суспільство в інформаційну епоху: реалії і перспективи розвитку. *Вісник Національної академії наук України*. Вип. 6. 2005. С. 28-32.

138. Грішнова О. А. Організаційно-економічний механізм управління інтелектуалізацією трудової діяльності. *Вісник Прикарпатського університету. Економіка*. 2008. Вип. 6. С. 22-27.

139. Грошово-кредитні засоби регулювання економіки: монографія. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 210 с.

140. Губенко І. В. Особливості формування системи показників економічної безпеки національної економіки. *Науковий вісник УДІЕУ*. 2010. № 4(12). С. 55 – 60.

141. Губський Б. В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі : монографія. Київ: Наук. думка, 1998. 390 с.

142. Гужва В. М. Інформаційні системи і технології на підприємствах. Київ: КНЕУ, 2001. 400 с.

143. Гук Л. П. ІТ-зайнятість як інноваційний сегмент ринку праці. *Економіка і прогнозування*. 2013. № 2. С. 140-150.

144. Гуменюк В. Я. Механізми ринкового господарювання: галузеві особливості : монографія. Рівне : НУВГП, 2005. 282 с.

145. Гунчак Н. В., Васильців Т. Г., Сухай О. Є. Державне

регулювання процесу інтелектуалізації економіки України: монографія. Л.: Апріорі, 2016. 256 с.

146. Гунчак Н. В. Реалії та перспективи інтелектуального бізнесу в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління.* 2015. № 1(1). С. 77-81.

147. Гуткевич С. О. Міграція як фактор впливу на інвестиційну привабливість. URL : http://dspace.nuft.edu.ua /jspui/bitstream/123456789/22368/1/Migration.pdf.

148. Гушко С. В. Оцінка інвестиційної діяльності та сучасної регіональної інвестиційної політики в Україні. Ефективна економіка. 2013. № 10. URL: http://www.economy. nayka.com.ua/?op=1&z=2426.

149. Данилишин Б. М., Корецький М. Х., Дацій І. О. Інвестиційна політика в Україні: монографія. Донецьк: Юго-Восток, 2006. 145 с.

150. Данилов А. Д. Финансовые инструменты социально-экономического развития государства и регионов : монография / А. Д. Данилов, Т. Г. Затонацкая. К. : Компьютерпресс, 2009. 288 с.

151. Данілов О. Д. Інвестування : навч. Посібник. К. : Видавничий дім «Комп'ютерпрес», 2001. 364 с.

152. Данніков О. В., Січкаренко К. О. Концептуальні засади цифровізації економіки України. *Економіка та управління національним господарством*. 2018. № 17. С. 73-79.

153. Данченко О. Україні варто взяти за озброєння довід Британії щодо впровадження цифрової економіки. URL: https://apostrophe.ua/ua/news/economy/ 2017-02-01/danchenko/85328.

154. Дейнека О. В. Систематизація суб'єктів державного сектору економіки України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 1. С. 199–206.

155. Демчук Н. І. Чинники та показники інвестиційної привабливості регіональних соціально-економічних структур. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. № 2(8). 2013. С. 118-123.

156. Денисюк О. М. Аналіз інвестиційного середовища України: сучасні тенденції та перспективи. *Інвестиції:*

практика та досвід. № 21/2015. С. 7-11.

157. Державна служба статистики України. URL : http://www.ukrstat.gov.ua.

158. Державне регулювання інноваційного розвитку економіки: стратегічні пріоритети: монографія / М. А. Латинін та ін.; за заг. ред. М. А. Латиніна. Харків: Магістр, 2014. 365 с.

159. Державне управління регіональним розвитком України : монографія за заг. ред. В. С. Воротіна, А. Я. Жаліла. К. : НІСД, 2010. 288с.

160. Державний комітет України з питань регуляторної політики та підприємництва. URL : http:// www.dkrp.gov.ua/info/3023.

161. Дєгтяр А. О., Крюков О. І. Правове забезпечення державного регулювання інновацій в Україні. URL : http://irbisnbuv.gov.ua/cgibin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=
UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/DeBu_2011_2_3.pdf

162. Диба О. Інвестиційна політика в стимулюванні економічного розвитку. *Ринок цінних паперів України*. 2011. № 5-6. С. 29-33.

163. Дмитриченко Л. І. Державне регулювання економіки (соціально-економічний аспект). Д.: 2002. 26 с.

164. Дорогунцов С. Научно-технический прогресс как основа развития производства и снижение его потенциальной опасности. *Экономика Украины.* 1998. № 3. С. 4-12.

165. Дребот Н. Оцінка інвестиційної привабливості України для вітчизняних і закордонних інвесторів. *Регіональна економіка*. 2002. № 2. С. 212-214.

166. Другов О. О. Інвестиційне забезпечення інтелектуалізації економіки України : Монографія. К.: УБС НБУ. 2010. 284 с.

167. Дубас О. П. Інформаційний розвиток сучасної України у світовому контексті: монографія. К.: Ґенеза, 2004. 208 с.

168. Дубина М. В. Стан та перспективи розвитку системи

пара банківських посередників. URL : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum./NvFbi/2010_3/08st.pdf

169. Дубов Д. В., Ожеван М. А., Гнатюк С. Л. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2010. 64 с.

170. Дульська І. В. Цифрові технології як каталізатор економічного зростання. *Економіка і прогнозування*. 2015. № 2. С. 119-133.

171. Духненко В. Рейтинг инвестиционной привлекательности регионов Украины. *Експерт*. № 50 (193). URL : http://www.expert.ua/articles/24/ 0/6443/.

172. Економіка знань – модернізаційний проект України / За ред. акад. НАН України В. М. Гейця, академіка НАН України В. П. Семиноженка, чл.-кор. НАН України Б.Є. Кваснюка. К.: Фенікс, 2007. 542 с.

173. Економіка знань: виклики глобалізації та Україна : Монографія під заг. ред. А. П. Гальчинського, С. В. Льовочкіна, В. П. Семиноженка. Харків: ХФ НІСД, 2004. 262 с.

174. Електронний квиток - вимога не тільки громадськості, а й часу. URL : https://mtu.gov.ua/news/28545.html

175. Єлейко В. І. Економетрія : навч. посібник. Львів : вид-во ЛКА, 2007. 352 с.

176. Єпіфанов О. А. Інструменти інвестиційного забезпечення соціально-економічного розвитку міста : монографія. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 264 с.

177. Жалдак М. І. До концепції шкільної освіти з інформатики. *Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова. Вип. 3. 2001. 3–7 с.

178. Жаліло Я. А. Стратегія забезпечення економічної безпеки України. Пріоритети та проблеми імплементації. *Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти*. К.: «Сатсанга», 2001. 224 с.

179. Живко М. Трансформація глобального інформаційного ринку в умовах нової економіки. URL : http://dspace.tneu.edu.ua/jspui/bitstream/316497/17596/1/54-56.pdf

180. Жукова Л. М. Цифрова економіка як об'єкт державного регулювання. *Економічний вісник Запорізької*

державної інженерної академії. 2017. № 5 (11). С. 7-11.

181. Залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України: проблеми та політика активізації : Монографія / В. С. Кравців, М. І. Мельник, В. Б. Антонов. – Львів: ІРД НАН України, 2011. 368 с.

182. Захожай В. Статистика інвестиційної діяльності. *Персонал*. 2007. № 8. С. 10-18.

183. Звіт про інвестиційну привабливість регіонів. URL : http://www.csi.org.ua/www/wp-content/uploads/2013/04 /reitinginvest pyvabregioniv.pdf.

184. Звіт про прямі іноземні інвестиції в Україну. URL : http://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/Ukraine-FDI-Report-2011-Ukr/.

185. Згуровський М. З., Якименко Ю. І., Тимофєєв В. І. Інформаційні мережеві технології в науці і освіті. *Системні дослідження та інформаційні технології*. 2002. № 3. С. 43-56.

186. Зелена книга «Регулювання ринку розробки програмного забезпечення». URL: https://cdn.regulation.gov.ua/99/ac/6b/37/regulation.gov.ua_ Green%20Book_Software%20Development %20Market.pdf.

187. Зінченко О. А. Організаційно-економічний механізм управління інноваційним розвитком кар'єрів залізобетонних комбінатів. *Актуальні проблеми економіки*. 2006. № 1. С. 170-177.

188. Иванов С. В., Вишневский А. С. Электронные платформы как инструмент модернизации экономики Украины. *Вісник економічної науки України*. 2017. № 1. С. 47-53.

189. Ильяшенко С. Н. Оценка составляющих экономической безопасности предприятия. *Науч. тр. ДонНТУ*. Д.: 2002. № 48. С. 16-22.

190. Іваненко Б. М. Формування організаційно-економічного механізму функціонування виробничого об'єднання в ринкових умовах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.01 «Економіка, організація та управління підприємствами». Д. : ІЕП НАН України, 1997. 21с.

191. Івахненков С. В. Інформаційні технології в організації

бухгалтерського обліку: історія, теорія, перспективи: [монографія]. Житомир: АСА, 2001. 416 с.

192. Іващук І. О. Мотиваційні фактори формування інвестиційного клімату регіону. *Фінанси України*. 1998. № 1. С. 72-77.

193. Ільчук В. П. Проблеми розвитку регіональної системи небанківських фінансово-кредитних посередників. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету*. 2010. № 41. С. 5-14.

194. Ільяшенко С. М. Менеджмент і маркетинг інновацій : монографія. Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. 616 с.

195. Інвестиційна привабливість міст та регіонів України. Страхова справа. 2009. № 2. С. 33-36.

196. Інноваційно-інвестиційна і технологічна безпека трансформації регіональних економічних систем: монографія / М. А. Хвесик та ін.; за наук. ред. акад. НААН України М. А. Хвесика; ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України». Київ: Наук. думка, 2013. 487 с.

197. Інструменти підтримки інноваційності малих і середніх підприємств (досвід Польщі та Європейського Союзу). Познань-Київ, 2005. 186 с.

198. Інформаційна безпека // Вільна енциклопедія Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Інформаційна_безпека

199. Інформаційне агентство УНІАН економіка. URL: http://economics.unian.net/ukr/.

200. Інформаційне джерело BERI. URL: http://www.beri.com/Publications/FORELEND.aspx.

201. Інформаційне джерело Doingbusiness. URL: http://russian.doingbusiness.org/methodology.

202. Інформаційне джерело Euromoney. URL: http://www.euromoneycountryrisk.com/Methodology.

203. Інформаційне джерело Fitch. URL: http://www.fitchratings.com/jsp/creditdesk/SiteIndex.faces?context=50&detail=2.

204. Інформаційне джерело Heritage Foundation. URL:

http://www.heritage.org/index/download.

205. Інформаційне джерело Investment and Trade Foundation. URL: http://inve-trade.eu/ru/investments/article.

206. Інформаційне джерело Moody's Investor service. URL: http://www.moodys.com/cust/defauIt.asp.

207. Інформаційне джерело Standard&Poor's. URL: http://www.standardandpoors.com/ratings/en/us/.

208. Інформаційне джерело UBR. Макроекономіка. URL: http://ubr.ua/finances/macroeconomics-ukraine/sp-ponizilo-kreditnye-reitingi-ukrainy-276839.

209. Інформаційне джерело Економічна правда. URL: http://www.epravda.com.ua/news/2016/03/31/587655/.

210. Інформаційне джерело Інститут Реформ. URL: http://www.ir.org.ua/.

211. Інформаційне джерело ЮНКТАД. URL: http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=96740.

212. Інформація Всесвітнього економічного форуму «The Global Competitiveness Report». URL: http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness.

213. Інфраструктурне забезпечення конкурентної економіки регіонів (методологія і механізм) / за наук. ред. д.е.н., проф. П. Ю. Бєлєнький. Львів : НАН України. Ін-т регіональних досліджень, 2002. 308 с.

214. IT-технології є надійним інструментом боротьби з корупцією // Міністерство інфраструктури України. URL: https://mtu.gov.ua/news/28092.html.

215. Іщук С. О. Оцінювання інвестиційної привабливості регіону: методичний аспект. *Регіональна економіка*. 2010. № 3. С. 71-78.

216. Карчева Г. Т., Огородня Д. В., Опенько В. А. Цифрова економіка та її вплив на розвиток національної та міжнародної економіки. *Фінансовий простір*. 2017. № 3 (27). С. 13-21.

217. Кириленко І. Г. Трансформація соціально-економічних перетворень у сільському господарстві України: проблеми, перспективи. Київ: ННЦ ІАЕ, 2005. 452 с.

218. Кириченко О. А. Антикризова інвестиційна політика

України. *Актуальні проблеми економіки*. 2010. № 1 (103). С. 64-74.

219. Кіржецька М. С. Організаційно-економічний механізм зміцнення економічної безпеки харчової промисловості України : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.03 «Економіка та управління національним господарством». Львів, 2016. 21 с.

220. Климова І. Г. Методи та інструменти фінансово-кредитного механізму державної підтримки інноваційної сфери у країнах з ринковою економікою. URL: http://www.investplan. com.ua.

221. Кобушко І. М. Стратегія розвитку інвестиційного ринку: теоретичні засади та вітчизняні реалії : монографія. Суми : Сумський державний університет, 2012. 517 с.

222. Козаченко Г. В. Управління інвестиціями на підприємстві. К. : Лібра, 2004. 368 с.

223. Колот А. М. Трансформація факторів соціально-економічного розвитку на етапі формування економіки знань. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2008. № 2 (12). С. 140-148.

224. Коляденко С. В. Цифрова економіка: передумови та етапи становлення в Україні і у світі. *Економіка. Фінанси. Менеджмент*. 2016. № 6. С. 106-107.

225. Концепція державної регіональної політики : Указ Президента України № 341/2001 від 25.05.2001 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/341/2001.

226. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 роки. URL: https: zakon.rada.gov.ua/ laws/show/67-2018-%D1%80.

227. Корецький М. Х. Державне регулювання аграрної сфери у ринковій економіці: монографія. Київ: Вид-во УАДУ, 2002. 260 с.

228. Корнєєва Ю. В. Роль держави у сприянні інвестиціям у розвиток цифрової економіки. *Економіка прогнозування*. 2018. № 1. С. 120-134.

229. Корченко О. Г., Горніцька Д. А. Дослідження методів апріорної оцінки якості експерта для реалізації експертиз у сфері інформаційної безпеки. *Захист інформації*. 2010. Т. 12, № 4 (49). С. 209-213.

230. Крайник О. Економічний розвиток регіону : монографія. Л. : Ліга-Прес, 2002. 294 с.

231. Краківська В. Я. Інвестиційна діяльність та інвестиційна політика в регіоні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2009. № 4. С. 8-10.

232. Краснокутська О. Український шлях ІКТ. URL: http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/ukrayinskiy-shlyah-ikt.html.

233. Кривенко К. Т. Політична економія: Навч. Посібник. К. : КНЕУ, 2001. 508 с.

234. Кривенко Л. В. Грошово-кредитні засоби регулювання економіки: монографія. С.: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2010. 210 с.

235. Крупка І. М. Формування макроекономічного інвестиційного середовища в Україні. *Фінанси України*. 2004. № 4. С. 87-96.

236. Крючкова Н. М. Механізм податкового регулювання економічного розвитку України. *Вісник Одеського національного університету*. *Економіка.* 2009. Т.14, вип. 15. С. 55-62.

237. Кузнєцова А. Я. Фінансові механізми стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності: монографія. Львів: ЛБІ НБУ, 2004. 280 с.

238. Кузьменко К. Аутсорсинг як форма співробітництва на міжнародному ринку ІТ-послуг та перспективи його розвитку в Україні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2006. № 85. С. 22-24.

239. Купалова Г. І. Статистичне забезпечення аналізу інвестиційної привабливості регіонів України. *Статистика України*. 2009. № 1. С. 76-81.

240. Куприяновский В. П. Цифровая экономика – умный способ работать. *International Journal of open Information Technologies*. 2016. № 4 (2). С. 47-55.

241. Курило С. В. Інвестиційна політика, її сутність і роль у сучасних умовах. *Держава та регіон*. 2009. № 2. С.109-111.

242. Кухар О. В. Трансформації економіки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.01.01 «Економічна теорія».Л.: 2004. 41 с.

243. Кушнірук В. С. Організаційно-економічний механізм ефективного ведення садівництва в аграрних підприємствах регіону : монографія. Миколаїв : МДАУ, 2009. 232 с.

244. Лесечко М. Д. Інвестиційний клімат: теорія і практика : монографія. Львів : ЛФУАДУ, 2001. 160с.

245. Лисенко Ю. О. Організаційно-економічний механізм управління підприємством. *Економіка України*. 1997. № 1. С. 86-87.

246. Литвин А. Є. Тенденції розвитку світового ринку інформаційних технологій. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*: зб. наук. праць / ПДТУ. Маріуполь, 2011. Вип. 2. С. 132-137.

247. Литвин О. В. Вдосконалення методики комплексного оцінювання та моніторингу ефективності інвестиційної політики держави. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2016. Вип. 51. С. 79-85.

248. Литвин О. В. Концептуальні засади організаційно-економічного механізму ефективної інвестиційної політики держави. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2016. Вип. 26.6. С. 142-151.

249. Ліга Інформаційних Технологій. URL: https://liga-it.com/ua/

250. Лісовицький В. М. Сутність і структура категорії «інвестиційний простір» у понятійному апараті інвестиційної діяльності. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі: Економіка, організація і управління підприємством*. № 5 (50). 2011. С. 45-52.

251. Лузан Ю. Я. Організаційно-економічний механізм забезпечення розвитку агропромислового виробництва України

: монографія. К. : ННЦ Ін-т аграр. економіки, 2010. 470 с.

252. Лукашов О. Механізм державного регулювання стратегічного розвитку регіону. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2017. № 2 (33). С. 75-83.

253. Лупак Р. Л. Державна політика імпортозаміщення в системі забезпечення економічної безпеки України: пріоритети та інструменти реалізації : монографія. Львів : Вид-во ННВК «АТБ», 2018. 527 с.

254. Лупак Р. Л. Державна політика управління безпекою розвитку внутрішнього ринку із застосуванням інструменту імпортозаміщення. *Економічний форум*. 2017. № 4. С. 20-29.

255. Лупак Р. Л. Економічне обґрунтування стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємства. *Бізнес Інформ*. 2013. № 4. С. 320-325.

256. Лупак Р. Л. Напрями реалізації потенціалу сектору інформаційно-комунікаційних технологій в контексті забезпечення якісних характеристик функціонування внутрішнього ринку та розвитку інформаційного суспільства в Україні. *Галицький економічний вісник*. 2019. Том 60. № 5. С. 79-94.

257. Лупак Р. Л. Розвиток підприємництва в умовах імпортонасичення внутрішнього ринку України. *Підприємництво і торгівля* : зб. наук. пр. Львів. 2018. Вип. 22. С. 136-142.

258. Лупак Р. Л., Дідич А. М. Економічні основи забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах ринкових відносин. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2010. Вип. 20.6. С. 248-252.

259. Лупак Р. Л., Мігущенко Ю. В. Концептуальні підходи до портфельного інвестування підприємствами. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки»*. 2015. Вип. 15. Ч. 2. С. 60-62.

260. Лупак Р. Л., Польова І. М., Васильців В. Г. Управління покращенням інвестиційного забезпечення підприємств. *Бізнес Інформ*. 2015. № 12. С. 88-92.

261. Лупак Р. Л., Приходько Л. О. Конкурентні переваги

як наслідок відтворення підприємством ресурсних можливостей. *Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України*. 2010. Вип. 20.6. С. 252-256.

262. Лучик М. В. Методико-методологічні підходи до забезпечення економічної безпеки аграрної галузі. *Облік і фінанси*. 2013. Вип. 10(3). С. 455-463.

263. Ляпін Д. В. Методика розрахунку індексу інвестиційного клімату в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2010. № 7. С. 3-6.

264. Ляшенко В. І., Вишневський О. С. Цифрова модернізація економіки України як можливість проривного розвитку: монографія. Київ: НАН України, Ін-т екон. пром-сті, 2018. 252 с.

265. Майорова Т. В. Активізація інвестиційного процесу в Україні : монографія. К. : КНЕУ, 2012. 472 с.

266. Майорова Т. В. Капітальні інвестиції: сутність та проблеми реалізації в кризових умовах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 21. С. 12-16.

267. Майорова Т. В. Системний підхід у визначенні сутності інвестиційного процесу. *Фінанси, облік і аудит*, 2011. Вип. 17.1. С. 137-147.

268. Майстер А. В. Теоретичні підходи до визначення сутності державного сектору економіки та його оптимального розміру. *Ефективна економіка*. 2014. № 7. С. 5.

269. Макаренко Є. А. Європейська інформаційна політика. К.: НВЦ «Наша культура і наука», 2000. 367 с.

270. Маргуліс В. Г. Основні положення податкової політики в Україні: Пояснювальна записка до варіанту проекту Закону України. К.: Офіційний сервер неурядової неприбуткової громадської організації «Нова Формація». 2005. 3 с.

271. Маренич Т. Г. Трансформаційна динаміка та механізми економічного регулювання агроформувань : монографія. К. : ННЦ ІАЕ, 2005. 453 с.

272. Мармуль Л. О. Нові методичні підходи до аналізу інвестиційної привабливості регіонів. *Вісник економічної науки України*. 2005. № 1(7). С. 83–89.

273. Мартиненко В. Ф. Державне управління інвестиційним процесом в Україні : монографія. К. : Вид-во НАДУ, 2005. 296 с.

274. Марчук Ю. Особливості розвитку інноваційного підприємництва в Україні: досвід Польщі. 2013. Т. 2. С. 67-71.

275. Мездебровський І., Дудар З., Ковалюк Т. Створення в Україні сприятливих умов для розвитку індустрії програмного забезпечення. URL: http://ena.lp.edu.ua.

276. Мельник А. Державне регулювання в умовах економічних криз. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. Т.: 2007. Вип. 5. С. 205-211.

277. Мельник М. І. Інвестиційний клімат регіону: теоретичні та прикладні засади дослідження : монографія. Львів : ІРД НАН України, 2005. 304 с.

278. Мельник В. В. Інноваційний фактор підвищення конкурентоспроможності підприємств в Україні. URL: http://www.rusnauka.com/14_ ENXXI_ 2013/Economics/10_137582.doc.htm.

279. Мельниченко О. А. Державна промислова політика: сутність, засоби та напрями розвитку. *Теорія і практика державного управління*. 2017. № 3 (58). С. 1-7.

280. Мельниченко С. Інформаційні технології в управлінні суб'єктами туристичної діяльності. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. Київ: КНЕУ, 2010. № 2. С. 131-143.

281. Механізми та функціонально-структурні інструменти забезпечення конкурентоспроможності національної економіки в умовах сучасних загроз економічної безпеки : монографія / Васильців Т. Г. та ін. ; за ред. Васильціва Т. Г., Лупака Р. Л. Львів : Вид-во ННВК «АТБ», 2019. 552 с.

282. Мешко Н. П. Інвестиційно-інноваційний потенціал регіону: критерії оцінки та проблеми формування. *Економічний простір*. 2008. № 10. С. 78-88.

283. Михайліченко Г. І. Інноваційний розвиток туристичних підприємств: напрями змін та фактори впливу. *Економіка. Управління. Інновації*. 2012. № 1. С. 193-201.

284. Міжнародний менеджмент інноваційної діяльності :

підручник / за заг. ред І. Г. Бабець, А. І. Мокія. Запоріжжя : Кругозір, 2016. 496 с.

285. Міценко Н. Г., Лупак Р. Л. Конкуренті переваги кооперативних підприємств сучасного типу. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія економічна*. 2013. Вип. 40. С. 31-40.

286. Мойсеєнко І. Вдосконалення місцевого самоврядування в інформаційній економіці. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. Вип. 51, 2014. С. 85-90.

287. Мойсеєнко І. П. Інвестування : навч. Посібник. К. : Знання, 2006. 490 с.

288. Мокій А. І. Інноваційний потенціал конкурентоспроможності прикордонних регіонів України на сучасному етапі євроінтеграції. *Регіональна економіка*. 2016. № 2. С. 165-173.

289. Молдован О. О., Єгорова О. О. Щодо вдосконалення бюджетно-податкових інструментів стимулювання інноваційної діяльності в Україні. - Аналітична записка. URL : http://www.niss.gov.ua/articles/1104.

290. Момот В. Є. Кластерний аналіз інвестиційного клімату у різних регіонах України. *Ефективна економіка*. 2013. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2316.

291. Москвін С. Інвестиційний ринок України та проблеми його державного регулювання. *Фінансовий ринок України*. 2010. № 2. С. 3-9.

292. Мочерный С. В. Экономическая теория. URL: http://library.tuit.uz/skanir_knigi/book/econ_teoriya/econ_teoriya.htm.

293. Музиченко А. С. Державне регулювання інвестиційної діяльності : монографія. К. : Науковий світ, 2001. 345 с.

294. Мунтіян В. І. Економічна безпека України. К.: КИИЦ, 1999. 547 с.

295. Навіщо українському бізнесу новітні технології. URL: https://nv.ua/ukr/techno/it-industry/chomu-ukrajinskij-biznes-povinen-molitisja-na-it-rozrobki-hlava-d2-volodimir-demjanenko-2446981.html.

296. Нагорняк Г., Нагорняк І., Вовк Ю. Вплив трансферу

технологій на інноваційні процеси: український та зарубіжний досвід. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2013. Вип. 2 (9). С. 117-127.

297. Національний проект «Індустріальні парки України». *Державне агентство з інвестицій та управління національними проектами України.* URL: http://investcenter.km.ua/images/ stories/pdf/inductrial%20parks.pdf.

298. Нехайчук Д. В. Дослідження механізмів державного регулювання економічного розвитку та його складових. *Економіка та держава*. 2015. № 3. С. 82-85.

299. Нижник Н. Р., Машков О. А. Системний підхід в організації державного управління: навч. посіб. Київ: УАДУ, 1998. 160 с.

300. Нікітіна А. В. Інформаційні технології в методичній підготовці майбутнього вчителя-словесника: електронний ресурс. *Науковий вісник Донбасу*. 2008. № 5. С. 62–71.

301. Ніколаєнко С. М. Стратегія розвитку освіти України: початок XXI століття. Київ: Знання, 2006. 253 с.

302. Новинюк О. В. Вплив регіонального розвитку діяльності небанківських фінансових установ на обсяги іноземних інвестицій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 5. Ч. 3. С. 186-189.

303. Новинюк О. В. Державна інвестиційна політика як чинник інвестиційної привабливості країни. *Вісник Львівської комерційної академії.* 2009. Вип. 32. С. 117-120.

304. Новицький А. Електронні гроші – проблеми правового забезпечення обігу в Україні. *Правова інформатика*. 2008. № 1(17). 49–53 с.

305. Носова О. В. Інвестиційна привабливість регіонів. *Стратегічні пріоритети*. 2007. № 1(2). С. 120-126.

306. Носова О. В. Оцінка інвестиційної привабливості України: основні підходи. *Економіка і прогнозування*. 2003. № 3. С.119-137.

307. Ожеван М. А., Гнатюк С. Л., Ісакова Т. О. Інформаційні технології як фактор суспільних перетворень в Україні: зб. аналіт. доп. / за заг. ред. Д. В. Дубова. Київ: НІСД,

2011. 96 с.

308. Ожеван М. А., Дубов Д. В. Homo ex machine. Філософські, культурологічні та політичні передумови формування конвергентного суспільства: монографія. Київ: НІСД, 2017. 272 с.

309. Олійник Д. І. Європейські чинники формування технологічної платформи інтелектуальних енергетичних мереж. *Стратегічні пріоритети*. 2016. № 2 (39). С. 46-57.

310. Оріховський А. М. Концептуальні підходи до фінансової підтримки інноваційної діяльності. *Наука та наукознавство*. 2002. № 4. С. 175-178.

311. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. URL : http://nfp.gov.ua/.

312. Офіційний сайт фінансових новин. URL: http//news.finance.ua.

313. Охотнікова О. М., Гафинець О. І. Роль державного управління у механізмі гарантій захисту іноземних інвестицій в Україні. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2013. № 5. С. 110-116.

314. Пабат О. В. Інноваційні фактори забезпечення економічної безпеки держави / автореф. дис. канд. екон. наук. спец. 08.00.03. Львів: ІРД НАН України, 2011. 20 с.

315. Павлов В. І. Інноваційний потенціал регіону: діагностика та реалізація: Монографія / Павлов В.І., Корецький Р.М.; ред. кол.: Долішній М.І. (відп.ред.), Юрій С.І., Панчишин В.Г. Луцьк: Настир'я, 2004. 244 с.

316. Павлюк А. П. Щодо ризиків і перспектив активізації інвестиційної діяльності в Україні. Аналітична записка. URL: http://www.niss.gov.ua/articles/1550/.

317. Павлюк А. П., Маркевич К. Л. Закордонний досвід стимулювання розвитку індустріальних парків: висновки для України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*: зб. наук. праць. Київ: Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин, 2014. Вип. 122, ч. 1. С. 138-147.

318. Павлюк А., Ляпін Д. Щодо розвитку державно-приватного партнерства як механізму активізації інвестиційної

діяльності в Україні. *Національний інститут стратегічних досліджень.* URL: http://www.niss.gov.ua/ articles/816.

319. Палка І. М. Роль державного регулювання інвестиційної активності в системі управління економікою. *Інноваційна економіка*. 2012. № 3. С. 305-308.

320. Пальчевич Г. Т. Джерела фінансового забезпечення інноваційної діяльності та механізми їх залучення. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2010. № 18, ч. 1. С. 23-28.

321. Панель Східного партнерства «Гармонізація цифрових ринків». URL: https://nkrzi.gov.ua/index.php?r=site/index&pg=371&language=uk.

322. Пастернак-Таранушенко Г.А. Економічна безпека держави. Методологія забезпечення: Монографія. К.: Київський економічний інститут менеджменту, 2003. 320 с.

323. Передові цифрові технології «Укроборонпрому» – прозорі тендери та автоматизація управління заводів. URL: https://ukroboronprom.com.ua/ uk/media/peredovi-tsyfrovi-tehnologiyi-ukroboronpromu-prozori-tendery-ta-avtomatyzatsiya-upravlinnya-zavodiv-intervyu-z-oleksiyem-shherbatenko.html.

324. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом: монографія. Київ: Лібра, 2002. 472 с.

325. Пересада А. А. Інвестиційний процес в Україні: монографія. Київ: Лібра, 1998. 392 с.

326. Перспективи розвитку IT-індустрії в Україні. URL: http://www.semynozhenko.net/videoblog/39.

327. Піхняк Т. А. Проблеми механізму державного регулювання економічного зростання. URL: http:// www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Znphktei/2011_1/statti/pixnyak/ pixnyak.htm.

328. Податковий кодекс України : кодекс Законів України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/ laws/show/2755-17/page2.

329. Покатаєва О. В. Роль інвестицій у підвищенні конкурентоспроможності галузей економіки. *Держава та регіони*. 2011. № 3. С. 232- 233.

330. Поліванов В. Є., Дмітрієва Н. О. Економічна сутність

та генезис світового електронного бізнесу. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2018. № 134. С. 111-129.

331. Половина українців досі не вміє користуватися комп'ютером. URL : https://www.pravda.com.ua/news/2011/08/4/6448976/.

332. Полозова Т. В. Сутність організаційно-економічного механізму функціонування підприємств промисловості. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/VMSU/econ/ 2005_1-2/18/05ptvfpp.html.

333. Попель Л. А. Бюджетні інвестиції як складова інвестицій реального сектору економіки. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. № 2. Т. 3. С. 205-209.

334. Поповіченко, Ю. А. Державне регулювання системи забезпечення економічної безпеки сектору малого підприємництва : автореферат... канд. екон. наук, спец.: 08.00.03. Львівський нац. аграр. ун-т, 2014. 20 с.

335. Поясок Т. Б. Система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів: монографія. Кременчук: ПП Щербатих О. В., 2009. 348 с.

336. Презентовано п'ятирічну ІТ-Стратегію Укрпошти. *Міністерство інфраструктури України*. URL: https://mtu.gov.ua/news/28264.html.

337. Президент України. Указ. Про додержання прав людини під час проведення оперативно-технічних заходів : від 07.11.2005 р., № 1556/2005 // Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. URL: http://www.dsszzi.gov.ua/dsszzi/control/uk/publish/article?art_id=90018&cat_id=80687

338. Президент України. Указ. Про доктрину інформаційної безпеки України : від 08.07.2009 р., № 514/2009 // Верховна Рада України. URL: http://www.ukrbook.net/zakony/Sfera_inform/U_514_.pdf

339. Президент України. Указ. Про Радника Президента України : від 17.06.2008 р., № 554/2008 // Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/554/2008

340. Пристюк В.М. Методична програма приведення в дію

господарського механізму стабілізації середовища підприємств. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. Вип. 14. 2005. С.50-56.

341. Присяжнюк А. Адаптивні механізми державного стимулювання кластерної організації економіки. *Держава та економіка*. 2014. № 2. С. 51-61.

342. Про акціонерні товариства : Закон України від 16.09.2008 р. № 514-VI . URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514-17.

343. Про внесення змін до деяких законів України з метою стимулювання інвестиційної діяльності: Закон України від 15.07.1999 р. № 977-XIV. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/977-14.

344. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо державної реєстрації іноземних інвестицій : Закон України від 24.05.2012 р. № 4835-VI. URL: http://zakon3.rada.gov. ua/laws/show/ 4835-17.

345. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо стимулювання інвестицій у вітчизняну економіку : Закон України від 17.11.2011 р. № 4057-VI . URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ 4057-17.

346. Про державно-приватне партнерство : Закон України від 01.07.2010 р. № 2404-VI. URL: http://zakon3.rada. gov.ua/laws/show/2404-17.

347. Про деякі питання іноземного інвестування : Указ Президента України від 07.07.1998 р. № 748/98. URL: http://zakon2 .rada.gov.ua/laws/show/748/98.

348. Про електронні довірчі послуги: Закон України від 5.10.2017 р. № 2155-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19.

349. Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон : Закон України від 13.10.1992 р. № 2673-XII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2673-12.

350. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року: Постанова КМУ від 6.08.2014 р. № 385. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF.

351. Про затвердження Методики розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку : Наказ Держкомстату України від 15 квітня 2003 р. № 114. URL: http://uazakon.com/ documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm.

352. Про затвердження Методики розрахунку концесійних платежів : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2000 р. № 639. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/639-2000-%D0%BF.

353. Про затвердження методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економіки України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.

354. Про затвердження переліку об'єктів права державної власності, які можуть надаватися в концесію : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.12.1999 р. № 2293. URL: http://zakon0.rada. gov.ua/ laws/show/2293-99-%D0%BF.

355. Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.1997 р. № 112. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/112-97-%D0%BF.

356. Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації іноземних інвестицій : Постанова Кабінету Міністрів України від 06.03.2013 р. № 139. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/ 139-2013-%D0%BF.

357. Про затвердження Положення про проведення концесійного курсу та укладання концесійних договорів на об'єкти права державної і комунальної власності, які надаються у концесію : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2000 р. № 642. URL: http://zakon0.rada. gov.ua/laws/show/642-2000-%D0%BF.

358. Про затвердження Програми розвитку інвестиційної діяльності в Україні : Постанова Кабінету Міністрів України від 02.02.2011 р. № 389. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/389-2011-%D0%BF.

359. Про затвердження типового концесійного договору : Постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2000 р. № 643. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/643-2000-%D0%BF.

360. Про захист іноземних інвестицій в Україні : Закон України від 10.09.1991 р. № 1540а-XII. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/ laws/show/1540%D0%B0-12.

361. Про заходи щодо підвищення ефективності діяльності Консультативної ради з питань іноземних інвестицій : Указ Президента України від 01.04.2002 р. № 310/2002. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/310/2002.

362. Про заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні : Указ Президента України від 28.10.2005 р. № 1513/2005. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1513/2005.

363. Про заходи щодо поліпшення інвестиційної привабливості України : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 22.02.2001 р. № 55-р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/55-2001-%D1%80.

364. Про заходи щодо удосконалення роботи органів виконавчої влади з інвесторами : Постанова Кабінету Міністрів України від 26.11.2008 р. № 1024. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1024-2008-%D0%BF.

365. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/ 1560-12.

366. Про індустріальні парки : Закон України від 21.06.2012 р. № 5018-VI. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/ 5018-17.

367. Про інститути спільного інвестування (пайові та інвестиційні фонди) : Закон України від 15.03.2001 р. № 2299-III. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2299-14.

368. Про Концепцію регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкової трансформації економіки: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.06.1995 р. № 384. URL: http://www.rada. kiev.ua.

369. Про концесії : Закон України від 16.07.1999 р. № 997-XIV. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/997-14.

370. Про Основні засади розвитку інформаційного

суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України від 9.01.2007 р. № 537-V. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16.

371. Про підготовку та реалізацію інвестиційних проектів за принципом «єдиного вікна» : Закон України від 21.10.2010 р. № 2623-VI. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2623-17.

372. Про реєстр концесійних договорів : Постанова Кабінету Міністрів України від 18.01.2000 р. № 72. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/72-2000-%D0%BF.

373. Про режим іноземного інвестування: Закон України від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/ laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80.

374. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць : Закон України від 06.09.2012 р. № 5205. URL: http://zakon3.rada. gov.ua/laws/show/5205-17.

375. Про стимулювання розвитку регіонів : Закон України від 08.09.2005р. № 2850-IV. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/ laws/show/2850-15.

376. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/5/2015.

377. Про схвалення Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. та затвердження плану заходів щодо її реалізації: розпорядження КМУ від 17.01.2018 р. № 67-р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80.

378. Про схвалення Програми «Інвестиційний імідж України» : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.08.2002 р. № 477-р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/477-2002-%D1%80.

379. Про схвалення Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні: розпорядження КМУ від 15.05.2013 р. № 386-2013-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80.

380. Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження : Закон України від 17.02.2000 р. № 1457-III. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1457-14.

381. Програма діяльності Кабміну «Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток» від 20.12.2008 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0005120-08.

382. Прокопенко О. В., Омельяненко В. А. Міжнародний фактор забезпечення технологічної безпеки держави. *Економічна безпека держави: міждисциплінарний підхід:* колективна монографія / за наук. ред. д. е. н., проф. Є. В. Хлобистова. Черкаси: Видавець Чабаненко Ю. А., 2013. С. 89-98. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/33566.

383. Протягом усіх років незалежності галузь інформаційно-комунікаційних технологій розвивалася в Україні хаотично. *Комітет з питань інформатизації та зв'язку.* URL: http://komit.rada.gov.ua/news/Top-novyna/72892.html#top.

384. Процикевич А. І., Куцик П. О. Концептуальні характеристики функціонування та особливості державного регулювання розвитку ринку IT-послуг. *Економічний дискурс.* 2017. Вип. 3. С. 47-54.

385. Рейтинг инвестиционной привлекательности регионов Украины // Украинский деловой журнал «Експерт». URL: http://www.expert.ua/articles/24/0/6443.

386. Рейтингове агентство Блумберг. URL: http://www.bloomberg.com.

387. Риженко О. Навіщо Україні цифрова економіка? URL: https://nachasi.com.2017/07/12/digital-by-default-ukr.

388. Розвиваємо IT-екосистему Харкова // Харківський IT-кластер. URL: http://it-kharkiv.com

389. Рощук М. В. Державне агентство з питань електронного урядування України в системі публічної влади. *Юридичний вісник*. Київ: НАУ, Вип. 1 (42), 2017. С. 80-85.

390. Руденко М. В. Цифровізація економіки: нові

можливості та перспективи. *Економіка та держава*. 2018. № 11. С. 61-65.

391. Савенко В. Г. Загрози економічній безпеці у сфері інтелектуальної власності. *Економічна та регіональна політика*. 2009. № 4. С. 109-118.

392. Савлук О. В. Закордонний досвід формування інвестиційної привабливості регіону. *Економічний форум*. 2012. № 2. URL: http://eforum-lntu.com/zakordonnijdosv% D1%96d-formuvannya.html.

393. Савченко В. Ф. Державне регулювання як сучасна складова економічного розвитку в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 2 (2). С. 27-37.

394. Савченко О. В. Сутність та складові організаційно-економічного механізму стимулювання інноваційної діяльності на підприємстві. *Ефективна економіка.* 2013. № 12. URL : http://www.economy. nayka.com.ua/?op=1&z=2635.

395. Сатир Л. М. Інноваційний погляд на проблематику забезпечення економічної безпеки в Україні: галузево-секторальний та регіональний рівні. *Актуальні проблеми економіки*. 2016. № 1. С. 83-93.

396. Сафонов Ю. М. Ефективні механізми інвестиційного антикризового управління виробничо-господарських систем : монографія. Дніпровський державний університет. Дніпро, 2014. 389 с.

397. Сафонов Ю. М. Механізм державного регулювання фінансово-економічних процесів. *Ефективна економіка*. 2018. № 1. С. 1-7.

398. Селіверстова Л. С. Аналіз ефективності податкового механізму державного регулювання підприємств малого бізнесу. *Ефективна економіка.* 2014. № 4. 9 с.

399. Сергієнко І. В. Про основні напрями створення інтелектуальних інформаційних технологій. *Системні дослідження та інформаційні технології.* 2002. № 1. 39-64 с.

400. Система економічної безпеки держави / [під заг. ред. д.е.н. проф. Сухорукова А. І.] / Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України. К. : ВД «Стилос», 2009. С. 366-394.

401. Скиба М. Щодо першочергових заходів з активізації інноваційної діяльності в Україні. URL: http://www.niss.gov.ua/articles/654/.

402. Скиба М. В. Державне управління структурно-інноваційними зрушеннями в економіці. *Вісник НАДУ*. 2005. № 1. С. 43-45.

403. Скопа О. О. Аналіз розвитку сучасних напрямів інформаційної безпеки автоматизованих систем. *Системи обробки інформації.* 2009. Вип. 7 (81). С. 48-54.

404. Сокуренко П. І. Інвестиційна політика як ефективна форма управління ухваленням інвестиційних рішень. *Європейський вектор економічного розвитку.* 2010. № 1 (8). С. 208–214.

405. Сорока М. В. Ідентифікація чинників регіональної інвестиційної привабливості. *Вісник НУ «Львівська політехніка»*. 2008. № 624. С. 200-208.

406. Соснін О. В. Використання нових можливостей ІКТ як фактор забезпечення національної безпекової діяльності. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії.* 2018. Вип. 72. С. 91-98. URL: http://vestnikzgia.com.ua/article/view/130580.

407. Сотниченко В. М. Організаційні засади управління економічною безпекою телекомунікаційних підприємств. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2017. Вип. 2. С. 67-74. URL: http://journals.dut.edu.ua/index.php/emb/article/ view/1508.

408. Сотниченко В. М. Політико-правові основи управління економічною безпекою телекомунікаційних підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 463-467. URL: http://www.dut.edu.ua/uploads/p_1010_31854183.pdf.

409. Сталинская Е. Оценка инвестиционной привлекательности регионов Украины. Економіс. 2003. № 9. С. 68-69.

410. Степаненко С. В. Інвестиційна привабливість регіонів та інноваційна політика в контексті сталого економічного зростання. *Державне будівництво*. 2012. № 2. URL: http://kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/doc/2/10.pdf.

411. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки : навч. посібник. К. : Вікар, 2007. 262 с.

412. Стеченко Д. М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика : навч. посібник; 2-ге вид., випр. і доп. К. : Вікар, 2002. 374 с.

413. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів / Авт. упоряд.: Г.О. Андрощук, І.Б. Жиляєв, Б.Г. Чижевський, М.М. Шевченко. К: Парламентське вид-во, 2009. 632 с.

414. Стратегія розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року // Офіційний веб-сайт міністерства економіки України. 2016. URL: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0ahUKEwjRr5eNjbLZAhXIOxQKHc09BJsQFggoMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.me.gov.ua%2FDocuments%2FDownload%3Fid%3D07a5487c-4c8a-42f8-9d76-051080b211f0&usg=AOvVaw14Z7CIJcm2I-pGnB5SCQi4

415. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» : Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015. URL: http://zakon2. rada.gov.ua/laws/show/5/2015.

416. Стратегія та засоби конвергенції системи соціальної безпеки України та ЄС у процесі євроінтеграції : монографія / Васильців Т. Г. та ін. ; за ред. Васильціва Т. Г., Лупака Р. Л. Львів : Вид-во ННВК «АТБ», 2018. 303 с.

417. Стратегія та механізми забезпечення економічної безпеки підприємництва в Україні : автореф. дис ... д-ра екон. наук: 21.04.01 / Тарас Григорович Васильців . Київ : Б.в., 2010 . 36 с.

418. Структурні перетворення в Україні: передумови

модернізації економіки / А. П. Павлюк, Д. С. Покришка, Я. В. Белінська [та ін.]; за ред. Я. А. Жаліла. К. : НІСД, 2012. 104 с.

419. Суходоля О. М. Стратегічне управління в енергетичній сфері: проблеми та пріоритети вдосконалення. *Стратегічні пріоритети*. 2015. № 1 (34). С. 104-112.

420. Сухоруков А. І. Теоретико-методологічний підхід до інтегральної оцінки та регулювання рівня економічної безпеки держави. *Банківська справа*. 2011. № 4. С. 13-32.

421. Сухоруков А. І. Формування вітчизняних транснаціональних структур у контексті забезпечення інноваційної безпеки України. *Стратегічна панорама.* 2005. № 4. С. 104-112.

422. Танащук Е. А. Теоретико-методичні основи прогнозування чисельності персоналу в сфері інформаційно-комунікаційних технологій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2016. Вип. 20. С. 194.

423. Татаров О. Закон «Про електронну комерцію»: сподівання та реалії. URL: http://blog.liga.net/user/otatarov/article/19348.

424. Ткаченко А. М. Державне регулювання інвестиційної діяльності в Україні. *Економіка і регіон*. 2014. № 2. С. 7-12.

425. Тридід О. М. Організаційно-економічний механізм стратегічного розвитку підприємства : монографія. Х. : Вид. ХДЕУ, 2002. 364 с.

426. Триус Ю. Комп’ютерно-орієнтовані методичні системи навчання математичних дисциплін у ВНЗ: проблеми, стан і перспективи. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 2: Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. 2010. № 9. С. 16-29.

427. Украинская IT-отрасль в цифрах и фактах. URL: http://itc.ua/news/ ukrainskaya-it-otrasl-v-tsifrah-i-faktah.

428. Україна 2020. Стратегія національної модернізації. URL: http://civic.kmu.gov.ua/consult_mvc_kmu/consult/old/ show_

fullbill/956.

429. Україна. Закон. Про державну підтримку розвитку індустрії програмної продукції від 16.10.2012 № 5450-VI. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5450-17

430. Україна. Закон. Про Національну програму інформатизації» від 04.02.1998 No 74/98-ВР. URL: http://podolivka.edu.kh.ua/Files/downloads/Про%20Національну%20програму%20інформатизації.doc

431. Українське IT: не прогавити майбутнього. URL: http://tyzhden.ua/ Society/130753.

432. Українські виробництва впроваджують цифрові технології. URL: https://11tv.dp.ua/news/dp/20190607-ukrayinski-vyrobnycztva-vprovadzhuyut-czyfrovi-tehnologiyi.html.

433. Ульянченко Ю. О. Конкурентоспроможність аграрного сектора економіки: механізми деревного регулювання: монографія. Харків: Асоц. д-рів наук з держ. упр., 2013. 372 с.

434. Уманець Т. В. Оцінка інвестиційної привабливості регіону за допомогою інтегральних індексів. *Економіка та прогнозування*. 2006. № 4. С.133-145.

435. Федоренко В. Г. Інвестознавство : [підручник; 2-е вид., переробл.]. К. : МАУП, 2002. 408 с.

436. Федоренко В. Г. Шляхи підвищення інвестиційної діяльності в Україні : монографія. – К. : Аспект-Поліграф, 2003. 723 с.

437. Федулова Л. І. Політика забезпечення інвестиційно-інноваційної привабливості регіонів: завдання державного управління та місцевого самоврядування. Державне управління регіональним розвитком України : монографія / [за заг. ред. В. С. Воротіна, А. Я. Жаліла]. К. : НІСД, 2010. 288 с.

438. Фурсова Н.А. Забезпечення соціальної безпеки в системі вимог просторово-мережевого розвитку. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. Вип. 1,

2014. С. 80-87.

439. Хайлова Т. В. Формування державного механізму управління економічною безпекою підприємництва. Д.: 2004. С. 9-10.

440. Харазішвілі Ю. М. Теоретичні основи системного моделювання соціально-економічного розвитку України : монографія.
К. : ТОВ «Поліграф-Консалтинг», 2007. 324 с.

441. Харламова Г. О. Оцінювання привабливості об'єктів інвестування. *Актуальні проблеми економіки*. 2008. № 9. С. 73-79.

442. Хмарська І. В. Проблеми формування та оцінювання інвестиційної привабливості регіонів України. *Регіональна економіка*. 2003. № 3. С. 138-146.

443. Цвірко Д.Л. Формування інформаційно-комунікаційних важелів. *Науковий вісник Херсонського державного університету.* Вип. № 9-1, 2014. С. 25–29.

444. Цифрова адженда України – 2020 («Цифровий порядок денний – 2020): проект. ГО «ХайТек Офіс Україна», 2016. 90 с. URL: https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf.

445. Цифрова інфраструктура – станова тяга Національної транспортної стратегії 2030 Drive Ukraine. URL: https://mtu.gov.ua/news/29867.html.

446. Цифрові трансформації: як працюють інноваційні рішення в ресторанному бізнесі. URL: https://mind.ua/openmind/20208453-cifrovi-transformaciyi-yak-pracyuyut-innovacijni-rishennya-v-restorannomu-biznesi.

447. Чайковська М. П. Стратегії розвитку ІТ-ринку в умовах фінансової кризи. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2009. Вип. 35. С. 132-138.

448. Черваньов Д. М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств. К. : Знання-Прес, 2003. 622 с.

449. Черкасова С. В. Небанківське інституційне інвестування в Україні: пріоритети та інструменти державного регулювання розвитку: монографія. Львів: Проман, 2016. 452 с.

450. Чернуха М. М. Особливості становлення та розвитку адміністративно-правового регулювання інвестиційною діяльністю в Україні. URL: http:www.nbuv.gov.ua.

451. Чехович Г. Т. Методичні підходи до оцінки економічної безпеки країн та регіонів. *Ефективна економіка*. Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, ТОВ ДКС Центр. 2013. № 6. 7 с.

452. Чечель О. М. Принципи та механізм державного регулювання економіки. *Вісник Академії митної служби України. Серія: Державне управління.* 2013. № 2. С. 103-111.

453. Чижов Л. П. Удосконалення розробки регіональних інвестицій програм. *Фінанси України*. 2000. № 9. С. 87-89.

454. Чистов С. М. Державне регулювання економіки. К.: КНЕУ, 2000. 316 с.

455. Чухно А. Господарський механізм та шляхи його вдосконалення на сучасному етапі. *Економіка України.* 2007. № 3. С. 60-67.

456. Шаповал О. Рекомендації щодо розробки стратегії забезпечення кібербезпеки України. *Захист інформації*. Т. 18, Вип. 1, 2016. С. 57–65.

457. Швець В. Є. Методи стандартизації показників у аналізі інвестиційної привабливості регіонів. *Фінанси України*. 1998. № 5. С. 23-26.

458. Шевченко Г. М. Організаційно-економічний механізм формування та використання природно-рекреаційного потенціалу території : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.06 «Економіка природокористування та охорони навколишнього середовища». Суми, 2008. 21 с.

459. Шевченко Л. С. Економічна безпека держави:

сутність та напрями формування: монографія. Х.: Право, 2009. 312 с.

460. Широкова-Мурараш О.Г. Міжнародно-правові заходи щодо попередження злочинності у сфері інформаційної безпеки. *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм*. Вип. 2, 2010. С. 78–82.

461. Шишкін А. Силіконова долина як приклад перспектив розвитку сучасних технологій для Україні. URL: http://www.kpi.kharkov.ua/archive/Conferences/Украина%20и%20мир%20-%20гуманитарно-техническая%20элита%20и%20социальный%20прогресс/2013/S10/СИЛІКОНОВА%20ДОЛИНА%20ЯК%20ПРИКЛАД%20ПЕРСПЕКТИВ%20РОЗВИТКУ%20СУЧАСНИХ%20ТЕХНОЛОГІЙ%20ДЛЯ%20УКРАЇНИ.pdf

462. Шкурупій О. В. Формування господарського механізму в умовах транзиції : на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.01.01 «Економічна теорія». Харків, 2002. 15 с.

463. Шкурупій О. В. Формування організаційно-економічного механізму визначення ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств. *Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України*. 2005. № 1. С. 105-111.

464. Шкурупій О. В. Функціональні відмінності транзитивної моделі господарського механізму. *Регіональні перспективи*. 2003. № 1. С. 11-14.

465. Шлемко В. Т. Економічна безпека України: сутність і напрями забезпечення. К.: КНЕУ, 2012. 193 с.

466. Штець Т. Ф. Визначення структурно-функціональних компонент сектора цифрової економіки України. *Сталий розвиток економіки*. 2019. № 2 (43). С. 26-31.

467. Штець Т. Ф. Дослідження концептуальних

характеристик сектора цифрової економіки. *Бізнес-Інформ*. 2019. № 3. С. 91-95.

468. Штець Т. Ф., Васильців Т. Г., Зайченко В. В. Інструментарій розвитку сектора цифровізації економіки в контексті забезпечення фінансово-економічної безпеки суб'єктів підприємництва в Україні. *Тенденції та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України в умовах глобальних викликів і загроз*: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (20 трав. 2019 р.). Львів: ЛТЕУ, 2019. С. 10-12.

469. Штець Т. Ф., Васильців Т. Г., Зайченко В. В. Теоретико-методичні положення державної політики формування сектору цифровізації – основи конкурентоспроможності національної економіки. *Актуальні проблеми економіки і торгівлі в сучасних умовах*: матеріали наук. конф. (15-17 трав. 2019 р.). Львів: ЛТЕУ, 2019. С. 123-124.

470. Штець Т. Ф., Васильців Т. Г., Лупак Р. Л. Обґрунтування стратегічних напрямів, цілей та заходів державної політики реалізації потенціалу ІТ-сектору економіки України. *Торгівля і підприємництво*. 2018. Вип. 23. С. 56-63.

471. Щеглюк С. Д. Механізми стимулювання інноваційної діяльності і концентрації ресурсів економіки регіону [Електронний ресурс] / С. Д. Щеглюк – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchnu_ekon/2009_5_1/087-093.pdf.

472. Юдина Т. Н., Тушканов И. М. Цифровая экономика сквозь призму философии хозяйства и политической экономии. *Философия хозяйства*. 2017. № 1. С. 193-201.

473. Юрків Н. Я. Економічна безпека реального сектору економіки України: стратегічні пріоритети і теоретико-методологічні засади забезпечення: Монографія. Львів: ПАІС, 2012. 400 с.

474. Як світові цифрові тренди в медицині впливають на медицину в Україні. URL:

https://www.uifuture.org/publications/news/25217-medicine.

475. Яненкова І. Г. Цифрова трансформація промисловості України; ключові акценти. *Проблеми економіки*. 2017. № 4. С. 179-184.

Підписано до друку 19.05.2022 р.

Папір офсетний 64х90/16.

Умов. Друк. акр 23.53. Гарнітура Times/

Наклад 300 прим. Друк ПП “Арал”